

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA
RAZRED ZA ZGODOVINSKE IN DRUŽBENE VEDE
CLASSIS: HISTORIA ET SOCIOLOGIA
SEKCIJA ZA ARHEOLOGIJO
SECTIO ARCHAEOLOGICA

ARHEOLOŠKI VESTNIK
ACTA ARCHAEOLOGICA

VII/5

LJUBLJANA

1956

ARHEOLOŠKI VESTNIK — ACTA ARCHAEOLOGICA
Glasilo Arheološke sekcije

Uredili:

dr. Srečko Brodar, dr. Josip Korošec,
dr. France Stelè, dr. Božo Škerlj

Odgovorni urednik:

dr. Srečko Brodar

Za tujejezične povzetke odgovorni urednik: dr. Matevž Šmalc

Tiskala Triglavska tiskarna v Ljubljani

Arheološki vestnik izhaja štirikrat na leto. Rokopisi morajo biti pisani s strojem s presledkom med vrstami. Risbe izdelane v tušu. Na slikah in risbah mora biti podana vsebina. Povzetek naj obsega do 1/10 vsebine članka

Redakcija: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Arheološka sekcija.
Poštni predal 323, Ljubljana, Jugoslavija

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

RAZRED ZA ZGODOVINSKE IN DRUŽBENE VEDE
CLASSIS: HISTORIA ET SOCIOLOGIA

SEKCIJA ZA ARHEOLOGIJO
SECTIO ARCHAEOLOGICA

ARHEOLOŠKI VESTNIK

ACTA ARCHAEOLOGICA

VII/5

LJUBLJANA

1956

VSEBINA — CONTENTS

Razprave — Treatises:

M. Brodar, Prve paleolitske najdbe v Mokriški jami (Die ersten paläolithischen Funde in der Mokriška jama). — J. Klemenc, Ganimedov relief iz Šempetra v Sivinjski dolini (Das Ganymedes Relief aus Šempeter im Sanntale).

Poročila — Reports:

S. Pahič, Neolitične jame v Brezju pri Zrečah (Neolitische Siedlungsreste in Brezje bei Zreče). — F. Leben, Poročilo o izkopavanjih v Roški špilji 1955. leta (Relazione sugli scavi eseguiti nella grotta Roška špilja nell'anno 1955). — A. Bolta, Ilirske najdbe iz Rifnika pri Celju (Illyrische Funde von Rifnik bei Celje). — M. Urleb, Arheološke najdbe iz Unca pri Rakeku (Le scoperte archeologiche di Unec presso Rakek). — P. Petru-V. Sribar, Nove najdbe (Neue Funde). — B. Marušič, Polačine pri Ferencih, novo srednjeveško najdišče v Istri (Polačine près Ferenci. Fouilles nouvelles de l'ancien moyen-âge).

Knjižna in druga poročila — Book and other reviews:

V. in M. Brodar, Slovenská archeologia I. — J. Korošec, Vilém Hrubý: Staré Město; Slovenská archeologia II; Slovenská archeologia III; Rad Vojvodjanskih muzeja 3. — P. Korošec, Archaeologia Iugoslavica I; Dagmar Selting: Wikingerzeitliche und frühmittelalterliche Keramik in Schweden. — I. Mikl, M. L. Bernhard: Lampki starozytne. — S. Pahič, Wiadomości archeologiczne XXII; Folia archaeologica VII; Archaeologia Austriaca; Památky archeologické XLVI.

PRVE PALEOLITSKE NAJDBE V MOKRIŠKI JAMI

MITJA BRODAR

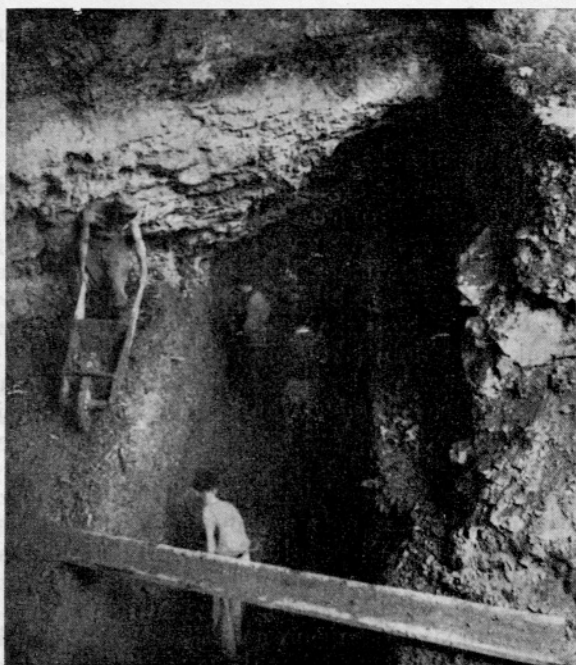
Poskusno izkopavanje, ki je bilo izvedeno leta 1954, je pokazalo, da lahko v Mokriški jami (v Kamniških planinah, nad dolino Kamniške Bistrice) še marsikaj pričakujemo. Zato je v letu 1955 dala Arheološka sekcija SAZU potrebna sredstva za prvo večje izkopavanje, ki je bilo že sistematično, čeprav je imelo deloma še vedno sondažne namene. Glavna naloga izkopavanja je bila, končno veljavno dognati, ali je Mokriška jama dejansko paleolitska postaja, razen tega pa zbrati čimveč favnističnih ostankov in dobiti kolikor mogoče jasno sliko jamske sedimentacije, t. j., njen kronološki potek in klimatske spremembe med tem časom. Izkopavanje je trajalo od 25. junija do zadnjega julija. Delo petih tednov je dalo lepe rezultate. Vse našete naloge so bile v veliki meri izpolnjene.

Že prejšnje leto izkopani podolžni jarek je bil močno zasut (M. Brodar, 1955). Njegove stranske stene preko zime niso vzdržale. Ker se je posul v glavnem samo najvišji popolnoma sterilni nasipni stožec, ni bilo treba zelo paziti. V enem dnevu je bil jarek zopet očiščen. Sonda preteklega leta je bila popolnoma zasuta. Izprazniti je ni kazalo, zato smo jo pustili polno. Z izkopavanjem smo nadaljevali kar tam, kjer smo lani zaključili. Profil $x = +6,00$ smo izkopali še v isti širini (do $y = +3,00$), naslednji profil $x = +7,00$ smo pa že razširili do desne jamske stene. V tej širini, med osjo in desno jamsko steno, smo potem postopoma odkopali sedimente do profila $x = +12,00$, in sicer vse do globine približno $z = -3,15$. Prav tako smo od $x = +6,00$ v smeri proti izhodu do $x = +2,00$ kopali do iste globine ostanek sedimentov ob desni jamski steni. Da bi dosegli čim večjo globino in obenem ustvarili profil, s katerim bi mogli z običajno kombinacijo vertikalne in horizontalne metode prodirati od metra do metra dalje v jamo, smo v tako nastali nivo začeli kopati prečni jarek med $x = +3,00$ in $x = +5,00$, in sicer od $y = +1,00$ do desne jamske stene. V tem jarku je uspelo doseči globino okrog $z = -5,30$. Tu smo obstali na ogromnem podoru, ki smo ga mogli prebiti samo na zelo omejenem prostoru v obsegu ca. 4 m^2 . Na tej majhni površini smo dosegli doslej največjo globino izkopa $z = -7,30$, kjer se spet pojavi skalovje. Če predstavlja to že jamsko dno, še ni mogoče končno določiti.

Z navedenim načinom izkopavanja smo mogli izkoristiti za stratigrafske podatke skoro vse profile. Uničeni in neposneti so le del profila $x = +4,00$ (pod nivojem $z = -3,15$) in pa dela profilov $x = +6,00$ in

$x = +5,00$ (zadnjega je uničila že pred našimi izkopavanji izkopana jama). Vendar slika sedimentacije s tem ni bistveno okrnjena. Potrdila se je ugotovitev poskusnega izkopavanja, da so plasti v glavnem pravilno in skoro vodoravno odložene druga na drugo brez večjih ali hitrih sprememb.

Že pri izkopavanju do nivoja $z = -3,15$ smo opazili, da se vsi profili z globino širijo, t. j. da se desna jamska stena uvihava navzven. Zato smo

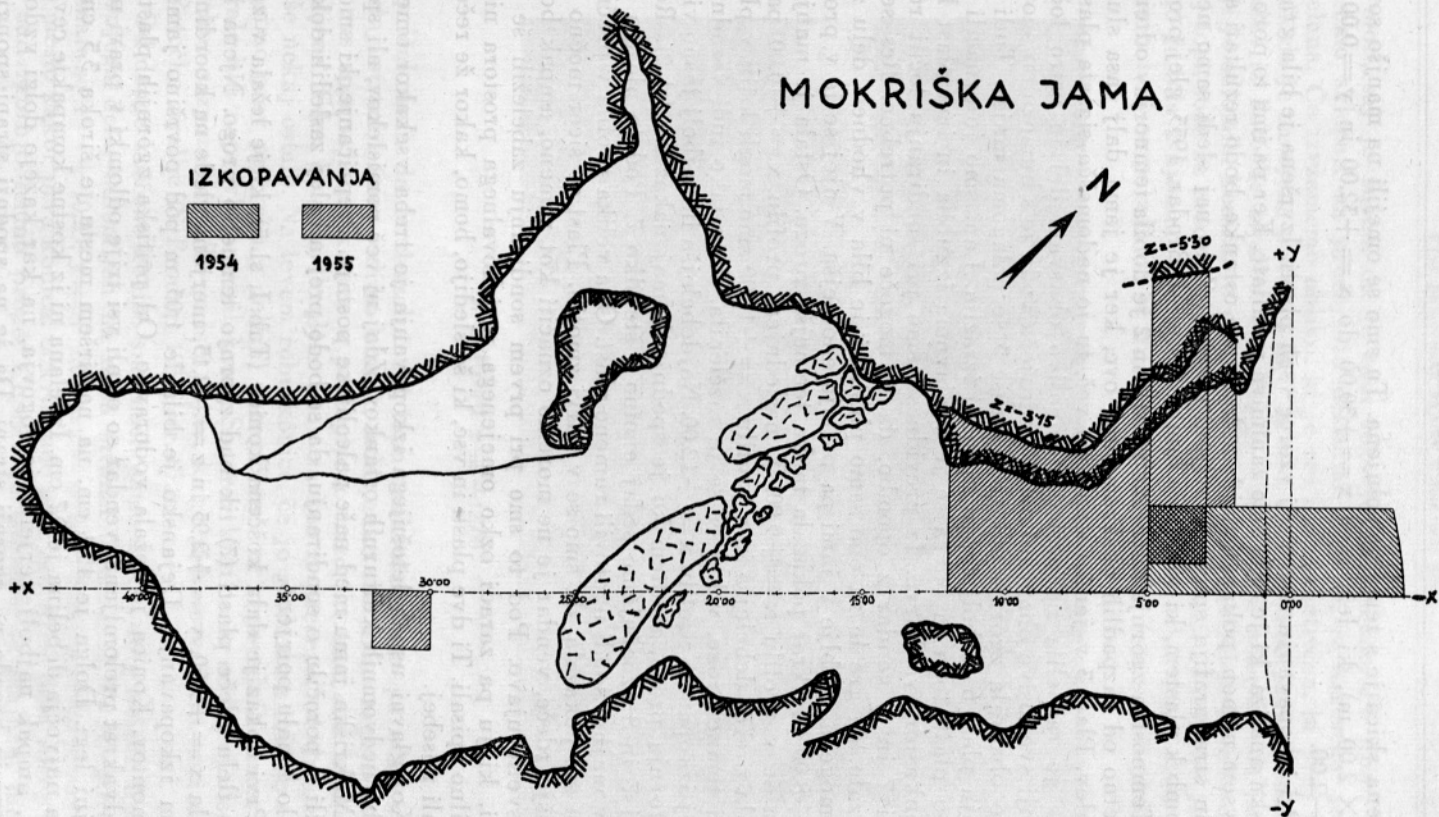

Sl. 1. Izkopavanje v prečnem jarku. Zgoraj je na jamski steni dobro vidna črta, do katere so segali sedimenti

v globljem prečnem jarku z velikim zanimanjem opazovali steno. Pokazalo se je, da se še v globini $z = -5,50$ stena ne preneha odmikati, čeprav smo se oddaljili že okrog enajst metrov od podolžne osi (sl. 1). V tlorisu jame (pril. 1) je stena vrisana v različnih globinah, kolikor smo jo doslej odkrili. Ta stena pa je dejansko pravzaprav le strop jame in prave jamske stene še nismo dosegli, kakor se je to zdelo v začetku izkopavanja. To dejstvo je povsem spremenilo naše predstave o velikosti jame. Gre za zelo veliko jamo, ki so jo sedimenti že skoro zatrpali. Dosegli so ob straneh že strop in pustili le v sredi pod obokom še nekaj prostora. Domnevana količina sedimentov, ki bi jih bilo treba preiskati, se je tako seveda ogromno povečala.

Ker smo potrebovali načrt za izkopavanje v zadnjem delu jame, smo letos izmerili jamo v celoti (glej tloris, pril. 1). V prvem poročilu ob-

MOKRIŠKA JAMA

javljena skica je s tem izpopolnjena. Tu smo se omejili na manjšo sondo ($2,00 \times 2,00$ m), ki leži med $x = +30,00$ do $x = +32,00$ in $y = 0,00$ do $y = -2,00$.

Pri izkopavanju smo vzeli vzorce vseh plasti. Izvršena je bila granulacijska analiza, ki je dala zelo zanimive rezultate. Ker pa ima to poročilo predvsem namen, pokazati najdene kulturne ostanke, bodo rezultati analize in stratigrafija sploh objavljeni posebej. Zato naj sledi samo nekaj pripomb k plastem, ki so bile že lani odkrite (M. Brodar, 1955, glej profil).

Temnosiva zgornja združena plast 1 in 2 je dobila temnorjav odtenek. Verjetno od razpadlih ekskrementov ovc, ker je jama dalj časa služila kot hlev. Plast 3 v jami ne nastopa več, tu jo nadomešča sigasta plast 4. Ta se je razdelila na zgornji temnosivo obarvani del in ostro ločeni spodnji svetlosivo obarvani del. Pronicajoča voda je s humoznimi snovmi temno obarvala zgornji del. Čisti grušč 5 se polagoma tanjša. Tudi naslednja plast 6 je bolj tenka in manj izrazita. Lani smo jo označili kot zeleno plast, toda ta barva se je v glavnem izgubila in ima plast bolj rumenkastorjavo barvo. Iz previdnosti smo pri sondiranju ločili rdeči plasti 7 in 8, vendar z opombo, da to mogoče ni potrebno. Res se je pokazalo, da gre le za eno samo plast, ki je bila v vhodnem delu zelo nehomogena, globlje v jami pa postaja enotnejša. V njej se je v profilu $x = +8,00$ prvokrat pokazala tanka temnejša proga. Ostala je manj izrazita še v profilu $x = +9,00$. V naslednjem profilu $x = +10,00$ pa je postala precej debelejša in v profilu $x = +11,00$ smo mogli ločiti v plasti že tri temne proge, v katere se je razčlenila. Prav tako tudi v zadnjem doslej izkopanem profilu $x = +12,00$. Najdebelejša in najbolj jasno vidna je zgornja proga, medtem ko je spodnja komaj nakazana (sl. 2). Rdeči plasti 7 in 8 označujemo sedaj enotno s številko 7. Pod to plastjo smo lani v majhni sondi ugotovili rumeno plast. Oba velika profila v prečnem jarku sta pokazala, da smo se v barvi zmotili. Plast se sicer močno loči od višje rdeče, vendar je ne moremo označiti kot rumeno, ampak bolje, kot svetlorjavo. Pod to smo pri prvem sondiranju zabeležili še dve plasti, ki ju pa zaradi ozko omejenega raziskovalnega prostora nismo pravilno opisali. Ti dve plasti in vse, ki še sledijo, bomo, kakor že rečeno, opisali posebej.

Kot glavni uspeh letošnjega izkopavanja je treba vsekakor omeniti najdbe nedvomnih kulturnih ostankov. Zdaj ni več pomislekov, ali spada tudi Mokriška jama med naše paleolitske postaje. Prepričanje, ki smo ga izrekli v poročilu o sondiranju, da se bodo prej ali slej zasledili dokazi, je bilo kmalu potrjeno.

Prvi dokaz je dala koščena konica (Tab. I, sl. 5), ki je ležala v zgornjem delu rdeče plasti (7) tik nad zgornjo temnejšo progo. Njena lega je bila $x = +9,60$, $y = +2,95$ in $z = -2,15$, merjeno glede na koordinatni sistem izkopavanja. Dejansko je bila le 1,05 m pod površino jamskih sedimentov. Konica je ležala vodoravno. Od pritiska zgornjih plasti je bila dvakrat prelomljena, vendar so ostali vsi trije odlomki v pravi medsebojni legi. Dolga je 15,1 cm, na najširšem mestu je široka 3,5 cm in njena največja debelina je 0,7 cm. Izdelana ni iz kostne kompakte cevaste kosti, ampak najbolj verjetno iz rogovja, na kar kažejo dolgi vzdolžni grebeni in brazde na zgornji strani. Da je na spodnji strani spongioza,

ne moti, saj je znano, da je tudi rogovje spongiozno. Po njeni širini moremo sklepati na precejšnjo debelino rogovja, iz katerega je bila izdelana. Če izvzamemo obliko, ki je res lepo simetrična, bi prej lahko rekli, da je narejena površno, bolj za silo, vsaj v primerjavi s podobnimi izdelki iz Potočke zijalke. Prvotno je bila najbrž nekoliko daljša. Ko se ji je odlomila konica, jo je lovec še vedno uporabljal in je tako dobila svoj topi, toda že precej oglajeni zgornji zaključek. Bolj težavno je reči, kako je bilo z njenim spodnjim koncem. Mogoče je bil tak, kakor ga še vidimo, bolj se pa zdi, da je bil tudi odlomljen. Pri lepi simetriji konice

Sl. 2. Profil $x = +12,00$

bi pričakovali, da bo bazalni del lepo zaokrožen, kar pa zdaj ni. Na spodnji strani konice vidimo kratek, toda preko vse širine segajoč odlom. Ta nas spominja na konico s precepljeno bazo, ki ima oba kraka odlomljena. Eden bi bil odlomljen prav na koncu precepa, od drugega bi pa še nekaj ostalo. Na levem robu konice, če jo gledamo s hrbtne strani, opazimo prav pri vrhu v dolžini okrog 3 cm več vzporednih zarez, ki so morale biti napravljene s sileksom. So prav kratke in ne kažejo kakšne posebne razporeditve. To je isti pojav, ki ga vidimo večkrat na izdelkih iz Potočke zijalke (S. Brodar, 1958, str. 152).

Od druge koščene konice smo našli samo 2,4 cm dolg košček njenega zgornjega dela, odlomljen na obeh straneh (Tab. I, sl. 3). Njegove koordinate so $x = +10,25$, $y = +1,05$ in $z = -2,07$. Stratigrafsko je zavzemal isto mesto kakor prva konica, odkrili smo ga v zgornjem delu rdeče plasti tik nad zgornjo temno progo. Čeprav je odlomek le majhen, moremo zlahka videti fino obdelavo in gladko, skoro polirano površino. Izdelan

ni iz rogovja, ampak iz kostne kompakte. Odlomek je premajhen, da bi mogli kaj gotovega soditi o celotni obliki. Glede na obdelavo bi ga mogli tudi oblikovno uvrstiti med izdelke iz Potočke zijalke. Morda bi bila označba šilo celo bolj primerna, kakor pa konica.

Iz sonde v zadnjem delu jame izvira odlomek koščene konice (dolga 4,2 cm, široka 2,0 cm in debela 0,4 cm), ki ga kaže slika 4 na Tab. I. Plast, v kateri je bil odkrit, se pojavi 30 cm pod površjem in je okrog 1 m debela. Ta je verjetno ista kot rdeča plast pri vhodu. Košček je bil prvotno uvrščen med druge primerke tako imenovane protolitske kostne industrije. Šele po najdbi opisane cele konice v sprednjem delu jame, smo ga po primerjavi z njenim odlomljenim zgornjim delom spoznali za enak del neke druge podobne konice. Obe konici sta istega tipa, ista je oblika in obdelava. Obrobnih urezov na tem kosu ni opaziti.

Izkopavanje v vhodnem delu jame nam je nadalje dalo tudi dva kamena artefakta. Ker smo ju našli v izvoženem materialu, ne poznamo točnega najdišča, zdi se pa, da izvirata bolj iz spodnjega dela rdeče plasti ali pa prav iz vrha pod njo ležeče svetlorjave. Prvi je 2,8 cm dolga, 1,8 cm široka in 0,6 cm debela in izdelan iz svetlosivega roženca (Tab. I, sl. 1); drugi, 2,9 cm dolga, 2,0 cm široka in 0,9 cm debela je pa iz gostega zelo fino zrnatega temnozelenega kvarcita (Tab. I, sl. 2). Predvsem roženec je dobre kvalitete in zelo primeren za obdelavo. Ta artefakt lahko po obliki uvrstimo med ozka rezila mlajšega paleolitika. Zelo izrazita je strma, skoro navpična retuša. Obdelava je totalna in zelo skrbna zlasti na desnem robu. Retuše na ventralni strani so namerne in niso nastale z rabo. Omembe vredna je tudi simetrična vdolbitev obeh robov (encoche). Udarne čebulice ni, ker je tu ploskovna retuša zabilisala prvotno obliko odbitka.

Kvarcitni artefakt (Tab. I, sl. 2) je izdelan kot praskalo na koncu rezila. Rezilo pride slabo do izraza, ker je odbitek precej debel in razmeroma kratek, posebej pa še zaradi stanjšanja bazalnega dela z dvema stranskima odbitkoma, ki dajeta artefaktu skoro trikotno obliko. Praskalo je lepo zaokroženo, tudi precej strmo, nima pa tipične strme retuše. Deloma je retuša celo stopnjevita.

Razen teh predmetov je omeniti še košček sivega kvarcita iz svetlorjave plasti 8. Obdelan sicer ni, toda je tako velik, da živalski transport ne pride v poštev. Tudi v naslednji nižji plasti smo našli tuj material, majhen košček žilastega apnenca, ki ga v bližini jame ne najdemo, pač pa nekaj sto metrov niže na pobočju Mokrice. Oba jasno pričata, da je tudi v času tvorbe teh plasti prihajal v jamo človek.

Čeprav je število predmetov skromno, odgovor na vprašanje, v katero kulturo naj jih uvrstimo, ni težak. Koščene konice so dovolj prepričljiv znak, da so jih izdelali ljudje aurignaške kulturne stopnje. Toda vse konice iz Mokriške jame niso popolnoma istega tipa. Konica tab. I, sl. 3 predstavlja poseben tip, drugi dve (tab. I, sl. 4 in 5) pa drugačnega. V bližnji Potočki zijalki so odkrili v celoti 136 koščenih konic, ki so povečini istega, t. j. mladeškega tipa. Ena med njimi ima precepljeno bazo (S. Brodar, 1938, str. 156), vendar je dvomljivo, če gre za pravo konico s precepljeno bazo ali ne le za slučajno tvorbo. Za postaje s takim kulturnim inventarjem, kot ga ima Potočka zijalka, se je uveljavil naziv

olševske postaje. Iz Mokriške jame lahko zelo verjetno prištejemo mladečkemu tipu konico tab. I, sl. 3. Imamo pa razen nje še dve, ki sta drugačni. Pravih paralel tema dvema v literaturi ne najdemo. Po drugi strani je res, da dopušča tip mladečke konice zelo velike variacije. Zato bi se kljub precejšnji razliki za sedaj odločili, da ju prištejemo, kolikor gre za konice z nepreklano bazo, mladečkim konicam, in s tem opredelimo kulturo kot olševien. Morebitne bodoče najdbe precepljenih konic bi seveda to mnenje ovrgle in napravile najdišče še bolj zanimivo, ker jih doslej še v nobeni visokogorski alpski postaji niso odkrili.

Oba kamena artefakta sama zase nista toliko tipična, da bi določala kulturno pripadnost. Imata pa na vsak način izrazit mlajšepaleolitski značaj. Glede na našo domnevo, da izhajata iz spodnjega dela rdeče plasti 7, bi morala biti starejša od koščenih konic. Pri prvem (tab. I, sl. 1) opazimo ploskovno retušo na spodnji strani, pri drugem (tab. I, sl. 2) pa neenakomerno in deloma stopnjevito retušo praskala. Če pa prvi vendarle izvira iz iste plasti kakor koščene konice, si je ploskovno retušo mogoče razlagati kot solutréenski vpliv. Tudi na kamenih artefaktih iz Potočke zijalke je opaziti v nekaj primerih ploskovno retušo (S. Brodar, 1938, tab. VI, sl. 9 in 12).

Podrobnejša razdelitev aurignaške kulture Evrope je že dolgo časa težek problem, o katerem se mnogo razpravlja. Ne da bi se spuščali v navajanje številne tovrstne literature, ugotovimo samo, da v Srednji Evropi, če hočemo ostati na trdni in stvarni podlagi, kljub mnogim poskusom še vedno ni mogoče deliti aurignaške kulture več kot na dve stopnji, aurignacien I in aurignacien II. Po tej razdelitvi spadajo olševske postaje kot starejša facies v aurignacien I. Dokler se število najdb iz Mokriške jame ne bo toliko povečalo, da bo mogoče delati podrobne tipološke zaključke, se moramo tej shemi priključiti. V Mokriški jami imamo morda opraviti z dvema ali celo več kulturnimi horizonti. Na to bi kazala tudi oba kamena artefakta, ki sta pa žal le domnevno iz spodnjega dela rdeče plasti, z nekoliko večjo verjetnostjo pa kvarcitni odbitek iz svetlorjave plasti tik pod rdečo. Toda to je za sedaj šele domneva, ki daje premalo opore, da bi delali zaključke na njeni podlagi.

Že v poročilu o poskusnem izkopavanju smo opredelili rdečo plast za sediment tople dobe in jo uvrstili v interstadial würm I/II. Letošnje izkopavanje je to potrdilo. Tudi granulometrična analiza, o kateri bomo poročali podrobno še na drugem mestu, je pokazala isti rezultat. S splošnim mnenjem o starosti tovrstnih kultur se to prav dobro ujema.

Med izkopavanjem leta 1955 smo ugotovili tudi številne primerke preluknjanih kosti, ki so še vedno problematične, a prav za olševske postaje tipične. Stratigrafsko na istem mestu kot koščeni konici v zgornjem delu rdeče plasti smo odkrili fragment diafize femurja mladega jamskega medveda s starimi prelomi na obeh straneh in z lepo okroglo luknjo (tab. II, sl. 2). Na mestu luknje je kompakta dobre tri milimetre debela. Spongiozno tkivo je odstranjeno, ostali so le še sledovi na prehodu v kompakto. V jami Istalloskö na Madžarskem so odkrili podoben primerek (Horusitzky, 1955). Diafizo femurja mladega jamskega medveda, ki je preluknjana s tremi luknjami, so označili kot piščalko, ker je de-

jansko uspelo izvabiti iz nje nekaj tonov. Naš primerek je precej krajši, ni pa izključeno, da je bil daljši in z več luknjami. Morda je bil zavržen, ko je bil poškodovan. Tega sicer ne moremo dokazati, zdi se pa, da je tudi v tem primeru verjetnejše človeško delo, kakor pa katerikoli naravni pojavi. Tudi v jami Lieglloch v Avstriji so našli nekaj podobnega (Mottl, 1950, str. 21). Tam je bila mlada tibia preluknjana s štirimi luknjami. Navedli smo le dva primera od drugod, da nakažemo razširjenost tega pojava.

Preluknjane cevaste kosti niso omejene na eno samo deželo, česar glede preluknjanih spodnjih čeljustnic, razen ene izjeme, ne moremo trditi. Vse doslej odkrite izvirajo iz Slovenije, samo ena je iz švicarske visokoalpske postaje Drachenloch. Zasledil jo je S. Brodar pri pregledovanju depojev favnističnega materiala v muzeju v St. Gallenu. Pri obdelavi primerov protolitske kostne industrije je ostala neopažena in neobjavljena. Objavljena je doslej od vseh edino spodnja čeljustnica s tremi luknjami iz Potočke zijalke (Brodar-Bayer, 1928, tab. II in Bayer, 1929, tab. III). V že omenjeni razpravi Horusitzkega (1955, str. 139) pravi avtor, da je piščalka iz jame Istalloskö doslej edina, na katero je mogoče zapiskati nekaj tonov. To ne drži, ker je tudi čeljustnici iz Potočke zijalke mogoče izvabiti tri različne dobro uglašene tone (S. Brodar, 1958, str. 153). Vendar prav tej čeljustnici odreka Horusitzky v svoji razpravi (1955, str. 137) vsako možnost človeške obdelave, češ da so luknje nastale zaradi patoloških sprememb. Kot potrdilo citira Seewalda (1934). Opira se pri tem na mandibulo iz jame Istalloskö, kateri se že na sliki vidi, da ima res patološko povzročeno luknjo. Razprave O. Seewalda žal nimamo, vendar moremo ne glede na to, kaj on piše, reči z vso gotovostjo, da luknje na spodnji čeljustnici iz Potočke zijalke niso patološki pojavi. To velja tudi za vse druge slovenske primerke, od katerih objavljamo dve fragmentirani mandibuli, ki sta bili odkriti v Mokriški jami (tab. II, sl. 1 in 3). Že po sliki je jasno videti, da patološke spremembe tu ne pridejo v poštev. V Mokriški jami smo res našli tudi mandibulo s patološko povzročeno luknjo, toda to smo izločili ter uvrstili med patološke primerke.

Obe mandibuli smo kot preluknjani ugotovili šele v laboratoriju, ko smo ju očistili ilovice. Obe imata na zadnjem delu na prehodu v ramus stare prelome. Enaka usoda ju je zadela tudi pri izkopavanju. Obema je bil odlomljen sprednji del corpora. Obžalovati je to pri spodnji čeljustnici tab. II, sl. 1, ker ima ta dve luknji. Običajna lega prve luknje je pod zadnjim molarjem. V našem primeru je pomaknjena bolj nazaj, že v bližino vhoda v glavni živčni kanal. Tenka vmesna stena se je odlomila in zdaj luknja ni več samostojna. Na vsak način gre za star odlom. Druga luknja te čeljustnice je že pod predzadnjim molarjem. Pri izkopavanju smo jo prelomili tako nesrečno, da gre prelom preko luknje in je ostala le polovica njenega oboda. Ta luknja je nekoliko manjša od prve, čeprav že prva ne spada med velike. Na drugi čeljustnici (tab. II, sl. 3) je luknja že skoro pod zadnjim molarjem in je ostala vmesna stena med njo in živčnim vhomod ohranjena. Čeprav vemo, da je aurignaški človek že znal delati luknje, za to vrsto lukenj še ne moremo dokazati, da so res človeško delo. Toda material se kopiči (v

Sloveniji imamo zdaj že 7 primerkov) in ni izključeno, da v bodočnosti vendarle najdemo primerek, ki bo artifični značaj nazorno dokazal.

Kot zadnjo preluknjano kost je omeniti še majhen odlomek cevaste kosti (tab. IV, sl. 3). Prečni prelom, ki je star, gre spet preko luknje. Od nje je ostalo le še toliko, da jo je mogoče ugotoviti. Kateri kosti pripada odlomek, se ne da določiti.

Podobno kakor v Potočki zijalki smo mogli ugotoviti tudi v Mokriški jami poleg naprednejših artefaktov številne primerke tako imenovane protolitske kostne industrije, in sicer tudi v plasteh, iz katerih za sedaj še ne poznamo nedvomnega koščenega in kamenega orodja. V plasti čistega grušča za steno, torej že nad rdečo plastjo je bil odkrit nekoliko nenavaden kostni fragment (tab. III, sl. 1). Preseneča ostra in lepo oblikovana konica. Baza je stanjšana z dvema robnima odbitkoma. Isti pojav vidimo na primerku tab. IV, sl. 5, iz rdeče plasti, le da je konica bolj topa in zelo slabo oblikovana. Toda ogladitev je neprimerno močnejša. Tudi vsi drugi na tab. III in IV objavljeni primerki so iz rdeče plasti, le primer na tab. III, sl. 5, izvira iz svetlorjave plasti, ki leži že pod rdečo.

Posebno pozornost zasluži ozek odlomek (tab. III, sl. 4), čeprav je takih bolj ali manj oglajenih in nekoliko koničastih primerkov v različnih variantah mnogo. V grobem je podoben drugim, ima pa posebnost, ki ga bistveno loči od drugih. V zgornjem delu, do pičle četrtine dolžine, je izredno izgajen. Posneta sta oba stranska robova sicer nekoliko ubočene kosti. Stara prelomna ploskev, ki jo opazimo raskavo ostro na nasprotni strani, dokazuje, da je bil odlom izvršen že po ogladitvi. Skoro ne more biti dvoma, da se je namerno obdelana in izgajena konica odlomila z rabo. Tako ta primer že izpada iz okvira protolitske kostne kulture in se približuje priznanim izdelkom človeka. Končno odločitev pa vendar še prepustimo bodočnosti.

Močno sumljiv je tudi primerek, ki ga kaže slika 3 na tab. III. Dobro se vidi, da je konica odlomljena, in sicer staro odlomljena. To je edino mesto vse površine, ki ni oglajeno. Baza je zelo lepo oblikovana, prav kakor pri tipičnih konicah. Moti edinole nesimetrična, nalahno zakrivljena oblika. Po obdelavi, če smemo tako reči, ne zaostaja za konicama tab. I, sl. 4 in 5. Po vsej verjetnosti gre za navadno ukrivljeno konico, kakršne srečujemo povsod v mlajšepaleolitskem inventarju.

Kljub izrednim znakom uvrščamo vseeno oba navedena primerka za sedaj še v protolitsko industrijo. Če bo z nadaljnjimi najdbami mogoče zavržno ugotoviti njihov artifični značaj, ne bo prepozno za končno odločitev.

Odkritih je bilo pa tudi več tipičnih primerkov protolitske kostne industrije. Podolžno prelomljen del cevaste kosti, najbrž radiusa (tab. III, sl. 2) je skoro identičen s primerkom, ki ga objavlja E. Bächler (1940, tab. LXXV). Tudi podolžni odlomek večje cevaste kosti (tab. III, sl. 5) je v tej industriji povsem navaden, treba pa je omeniti, da je ogladitev izredna. Bolj nenavaden je odlomek cevaste kosti s skoro ravnim prelomom (tab. IV, sl. 1). Že na sliki vidimo, da je zgornji rob »retuširan«. Spodaj je rob tudi stanjšan. Po ostali površini ogladitev ni velika. Oba primerka na tab. IV, sl. 2 in 4, imata sicer paralele v švicarskem materialu, toda popolnoma identičnih kosov tam ni. Že v poročilu o

sondiranju smo primerjali naše najdbe z najdbami v švicarskih visokoalpskih postajah in smo ugotovili, da nam manjkajo mnogi značilni »tipi« švicarskih postaj. Toda letošnje drugo izkopavanje je to sliko povsem spremenilo. Našli smo vse, kar je še manjkalo: prelomljene na koncu oglašene mečnice, kolčne sklepne ponvice z oglašenim robom, spodnje čeljustnice s popolnoma izgubljenimi simfizičnimi ploskvami, skoro do nepoznavnosti oglašene fragmente spodnjega roba corpusa mandibule, itd. Samo t. im. gumbi še manjkajo. Slika je torej ista tu in tam, le z razliko, da je v naši postaji nekaj posebnih tipov in poleg tega še prelučnjane kosti.

Večjo podobnost kakor s švicarskimi najdbami, dobimo za naša zadnja dva omenjena primerka (tab. IV, sl. 2 in 4) v jami Maguri v Tatrah na Poljskem, ki leži 1460 metrov visoko (Jura, 1955, str. 111 in 112). Delo citiramo predvsem zato, ker je avtor v njem podal razvoj protolitske kostne kulture. Razdelil jo je na pet razvojnih stopenj. Kolikor nam je iz dostopne literature znano, je to prvi poskus te vrste. Mislimo, da ne bo posebnou uspešen in bo malokoga prepričal. Naše izkušnje iz Mokriške jame so popolnoma nasprotni. Nikakor ni mogoče ugotoviti kakega posebnega razvoja ali sploh sprememb v celotnem značaju te kostne industrije. Ni še dozorel čas za razvojno obravnavo, treba bo še toliko časa počakati, da bo človekovo udejstvovanje na teh predmetih sploh dokazano. Pa še v tem primeru ne bo lahko, saj ti predmeti sploh niso orodje v pravem smislu besede, ampak v veliki večini samo priložnostno in slučajno rabljeni kostni odlomki.

Zaključek

Odkritje vsake nove paleolitske postaje je že samo po sebi važen dogodek. Sledovi človeškega življenja iz ledene dobe so redki, predvsem pa zelo zabrisani in zato težko razločljivi. Mnogo podatkov in dela je potrebno, da se izlušči skromno dejstvo. Eno temeljnih vprašanj raziskovanja ledenodobnih kultur, ki se vedno znova postavlja, je določitev njihove starosti, vsaj medsebojnega kronološkega zaporedja, če že ni mogoče dognati absolutne starosti. Mnogo se da doseči s primerjalno tipologijo, toda če ta nima nekaj zanesljivih opornih točk, je ves trud brez uspeha. Zaradi tega so predvsem važne tiste paleolitske postaje, ki take oporne točke nudijo. Ne da bi omenjali še druge možnosti, poudarimo samo pomen visoko ležečih alpskih postaj, zlasti tistih, ki ležijo na nekdanj poledenelem ozemlju ali pa v njegovi neposredni bližini. Povsem jasno je, da na poledenelem ozemlju življenje ni mogoče. Zato so tudi v Mokriški jami mogli bivati ljudje samo v času tople dobe, ko so jim razmere dovoljevale preživeljanje. V zvezi z vedno boljšim poznanjem poteka sprememb ledene dobe in glede na izredno jasno izraženo sedimentacijo Mokriške jame, ne more biti dvoma, da so paleolitski lovci živeli v njej v drugi polovici prvega würmskega presledka. Mokriška jama ima od vseh doslej odkritih visokogorskih postaj najbolj razčlenjene in najzdatnejše sedimente. Tudi Potočka zijalka je imela debele in močno razčlenjene sedimente, vendar ti niso bili tako lahko razločljivi.

Pomembnost Mokriške jame se nadalje izraža z njeno aurignaško kulturno vsebino. Prvič je bila ta kultura v Alpah odkrita v naši Potočki zijalki in je tedaj svet splošno presenetila. Glede na primitivno moustériensko kulturo drugih alpskih postaj je veljala kot izjema. Kljub nekaterim manj jasnim poznejšim odkritjem v švicarskih in avstrijskih Alpah je obdržala svoj izjemni pomen nad četrto stoletja. Po odkritju Mokriške jame pa je jasno, da nastop mlajšepaleolitskega človeka v Alpah ni niti izjemen niti enkrat in zato moremo upati še na nove take najdbe. Nasproti primitivni kulturi moustériena se postavlja razvita aurignaška kultura. Naziv alpski paleolitik, ki ga je uvedel E. Bächler in se je močno udomačil, ni več povsem primeren. Če bo kljub temu ostal, se bo treba vedno zavedati, da je njegov smisel omejen in da ne označuje alpskega paleolitika v celoti.

Posebnost Mokriške jame je torej njena posebna mlajšepaleolitska, s kulturnim krogom aurignacienca ozko povezana kultura, tako imenovani olševien. Vendar, kot že nakazano, ta opredelitev še ni dokončna. Če bodo pri prihodnjih izkopavanjih odkrite samo konice mladečkega tipa, bo olševien kot starejša aurignaška stopnja potrjen. Najdbe v nekaterih drugih najdiščih bo treba razlagati drugače. Nove probleme pa bi sprožile najdbe konic s precepljeno bazo. Še dalekosežnejše posledice bi imela tudi morebitna ugotovitev več kulturnih plasti. K sreči imamo ohranjenih v Mokriški jami še toliko neokrnjenih jamskih plasti, da smemo pričakovati še nadaljnja odkritja, ki utegnejo razjasniti tako pereče probleme paleolitika v Alpah in mlajšepaleolitskega razvoja sploh. Če tudi raziskovanja v alpskih višinah niso lahko izvedljiva, je vendar njihovo nadaljevanje nujno potrebno.

Literatura

- Bayer, J., Die Olschewakultur, eine neue Facies des Schmalklingenkulturkreises in Europa. Eiszeit und Urgeschichte VI, Leipzig 1929.
 Bächler, E., Das alpine Paläolithikum der Schweiz. Basel 1940.
 Brodar, M., Poskusno izkopavanje v Mokriški jami. Arheološki vestnik VI/2, Ljubljana 1955.
 Brodar, S.-Bayer, J., Die Potočka zijalka eine Hochstation der Aurignacschwankung in den Ostalpen. Praehistorica I, Wien 1928.
 Brodar, S., Das Paläolithikum in Jugoslawien. Quartär I. Berlin 1938.
 Horusitzky, Z., Eine Knochenflöte aus der Höhle von Istállóskö. Acta archaeologica academiae scientiarum hungaricae. Budimpešta 1955.
 Jura, A., Grotta Magury w Tatrach (1460 m), najwyżej w Polsce położona siedziba człowieka epoki lodowej. Swiatowit, Tom XXI. Varšawa 1955.
 Mottl, M., Das Lieghloch im Ennstal, eine Jagdstation des Eiszeitmenschen. Archaeologia austriaca, Heft 5. Wien 1950.
 Seewald, O., Beiträge zur Kenntnis der steinzeitlichen Musikinstrumente Europas. Wien 1934.

ZUSAMMENFASSUNG

Die ersten paläolithischen Funde in der Mokriška jama

Der Sondierungserfolg in der Mokriška jama (Mokrica Höhle, 1500 m ü. d. M.) in den Steiner Alpen (M. Brodar, 1955) war so bedeutend, dass die Archäologische Sektion der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste die erste systematische Ausgrabung im Sommer 1955 anordnete. Die Ausgrabung fand hauptsächlich im hellen Eingangsteile der Höhle statt, nur eine

kleinere Sonde wurde auch in dem hintersten, schon dunklen Höhlenteil ausgeführt. Zwischen der Höhlenlängsachse und der rechten Höhlenwand wurden die Sedimente im Ausmasse vom 55 m² bis zur Tiefe -3,15 m (vom 0-Niveau aus gerechnet) abgegraben. In dem so erhaltenen Niveau wurde ein Quergraben bis zur Tiefe -5,50 m bis zu einem Felsenversturze geführt. Diesen nur im Ausmasse von 4 m² durchbrechend wurde die grösste Tiefe -7,50 m erreicht, ohne den sicheren Felsenboden festzustellen. Dabei zeigte sich, dass die Höhle weit grössere Ausmasse besitzt, als es zu erwarten war.

Die stratigraphischen Aufzeichnungen wurden meterweise genau vermerkt und auch die Proben von allen Schichten entnommen. Die granulometrische Analyse ergab sehr interessante Ergebnisse, über welche der Autor an anderer Stelle berichtet und sich hier hauptsächlich auf die kulturellen Funde beschränken will.

In dieser Hinsicht genügen die schon publizierten stratigraphischen Angaben (M. Brodar, 1955) vollständig, jedenfalls mit der Bemerkung, dass die rotlemigen Schichten 7 und 8 nur eine einzige Schichte darstellen. In dieser kommen drei dunklere Streifen sehr gut zum Vorschein (Abb. 2). Als sichere Kulturschichte erwies sich der im Hangenden des obersten Streifens gelegene Teil der rotlemigen, mit Kalkschutt gemischten Schicht.

Als erster Fund wäre eine 15,1 cm lange, 3,5 cm breite und 0,7 cm dicke, aus Hirschgeweih ausgefertigte Spitze (Taf. I, Abb. 5) zu erwähnen. Der Endteil der Spitze ist abgebrochen, sie war jedoch noch weiter im Gebrauch. Wahrscheinlich ist auch der basale Teil abgebrochen, so dass die Frage aufkommt, handelt es sich hier um eine Knochenspitze vom Lautscher-Typus oder vielleicht sogar um eine Spitze mit gespaltener Basis. Linksrandig bemerkt man in der Länge vom 3 cm mehrere parallele, mit dem Silex ausgeführte, feine und kurze Einschnitte. Ein Fragment einer aus Knochen verfertigten, ähnlichen Spitze (Taf. I, Abb. 4) wurde auch bei der Sondierung im hintersten Höhlenabschnitt entdeckt. Einen ganz anderen Typus stellt ein beiderseitig abgebrochenes Bruchstück einer Knochenspitze dar (Taf. I, Abb. 5). Seine Bearbeitung ist äusserst fein und erinnert an ähnliche Stücke aus der Potočka zijalka. Auch zwei Steinartefakte, ein Klingenschaber und ein Klingerkratzer (Taf. I, Abb. 1 u 2), sichere jungpaläolithische Erzeugnisse, wurden vorgefunden, allerdings nicht in sicherer stratigraphischer Lagerung. Zu erwähnen sind weiter noch ein Quarzsplitter und ein höhlenfremder Kalksplitter aus den tiefer liegenden Schichten.

Obwohl die bisherige Anzahl der Artefakte noch sehr gering ist, besteht kein Zweifel, dass auch in der Mokriška jama, die sogenannte Olschewa Kultur vorliegt. Die rotlemige Kulturschicht mit den vielen Höhlenbärenknochen ist dem Interstadial Würm I/II einzugliedern, was auch granulometrisch bestätigt worden ist.

Ein Merkmal der Olschewa-Stationen sind die Knochendurchlochungen. Auch in der Mokriška jama wurden mehrere solche Stücke ausgegraben. Hingewiesen sei auf ein Femurfragment eines jungen Höhlenbären (Taf. II, Abb. 2), ähnlich den Funden in anderen Fundstätten. Es ist kaum zu zweifeln, dass es sich um menschliche Arbeit handelt. Noch interessanter sind die durchlochten Unterkiefer des Höhlenbären. In den paläolithischen Fundstellen Sloweniens sind solche schon in mehreren Stücken (Potočka zijalka, Betalov spodmol) vorgefunden worden. Der einzige bisher publizierte Unterkiefer mit drei Löchern aus der Potočka zijalka (Brodar-Bayer, 1928, Taf. II und Bayer, 1929, Taf. III) ist in der letzten Zeit von Z. Horusitzky (1955, S. 157) als patholo-

gische Bildung erklärt worden, jedoch schon ein Blick auf die Abbildung genügt vollkommen, dass es sich hier um keine pathologische Erscheinung handelt. Bemerkenswert sei auch, dass gerade diesem Unterkiefer schon vor der Kriegszeit drei gut abgestimmte Töne entlockt worden sind (S. Brodar, 1938, S. 153), was Horwitzky als erstmalig einer Flöte aus der Istalloskö Höhle zuschreibt.

Auch die Durchlochungen der beiden hier abgebildeten Höhlenbärenunterkiefere aus der Mokriška jama, welche leider teilweise beschädigt sind, sind nicht pathologischen Ursprungs. Der erste Unterkiefer (Taf. II, Abb. 1) besitzt zwei Löcher, das erste grössere knapp neben dem Eingang in den Nervenkanal, das zweite kleinere unter dem vorletzten Molar, hier bei der Ausgrabung abgebrochen. Beim zweiten Unterkiefer (Taf. II, Abb. 3) ist das Loch unter dem letzten Molar, an derselben Stelle wie bei anderen bisher bekannten Unterkiefere, angebracht.

Ähnlich wie in der Potočka zijalka wurden auch in der Mokriška jama zusammen mit sicheren paläolithischen Werkzeugen zahlreiche Stücke der sog. protolithischen Knochenindustrie (Taf. III u. IV) festgestellt. Zu bemerken ist jedoch, dass sie auch in den Schichten, aus welchen, wenigstens bisher, keine sicheren Kulturspuren bekannt sind, vorkommen. Darunter verdienen besonderer Erwähnung zwei glatt polierte Stücke mit altabgebrochener Spitze (Taf. III, Abb. 3 u. 4). Der gekrümmte Knochenpfriemen (Abb. 3) und besonders die im oberen Teil sorgfältig bearbeitete Knochenspitze (Abb. 4) gehören eigentlich nicht mehr in den Bereich der protolithischen Knochenindustrie, sondern stellen einen Übergang zu den Knochenwerkzeugen, die im Jungpaläolithikum die typischen Knochenspitzen begleiten.

Zu den bisher bekannten paläolithischen Fundstellen des Hochalpengebiets ist nunmehr auch die Mokriška jama beizuzählen. Ihre Bedeutung ist schon durch ihre hohe Lage ausgedrückt. Es ist klar, dass der Mensch hier nur in einer Warmzeit seine Jagd auf die Höhlenbären betreiben konnte. Die Analyse ihrer ergiebigen und gut ausgeprägten Sedimente ergab, dass nur das Interstadial Würm I/II in Frage kommen kann. Die Funde beweisen, dass es sich um eine jungpaläolithische Station, die der Potočka zijalka sehr nahe steht, handelt. Der jungpaläolithische Mensch ist also nicht einmalig und ausnahmsweise in das Hochalpengebiet eingedrungen. Die Bezeichnung Alpines Paläolithikum im Sinne E. Bächlers kann nur für die Stationen der Westalpen verwendet werden, denn im Ostalpengebiet gibt es auch und vor allem alpines Jungpaläolithikum. Nachdem die protolithische Knochenindustrie in den Ostalpen mit dem vorgeschrittenen Jungpaläolithikum vergesellschaftet auftritt, ist erneut die Frage über das gegenseitige Verhältnis zu stellen. Die entdeckten Lautscher Knochenspitzen bezeichnen die Mokriška jama als eine neue Olschewa Station. Bekanntlich werden diese Stationen jetzt dem mitteleuropäischen Aurignacien I zugeteilt. Wie jedoch schon oben angedeutet, ist es nicht ausgeschlossen, dass unter den Spitzen aus der Mokriška jama vielleicht auch eine mit gespaltener Basis vorliegt. Als solche könnte man übrigens auch eine Knochenspitze aus der Potočka zijalka werten (S. Brodar, 1938, S. 156, Taf. VII, 5, 6). Damit zeigen sich neue Probleme an. Zum Glück sind in der Mokriška jama noch mächtige Schichten unversehrt erhalten und deshalb noch neue Funde zu erwarten. Zur Lösung der paläolithischen Probleme in den Alpen überhaupt und der des Jungpaläolithikums noch besonders sind weitere Untersuchungen in der Mokriška jama unumgänglich notwendig.

1

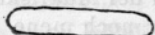
2

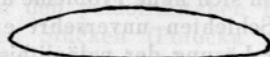
3

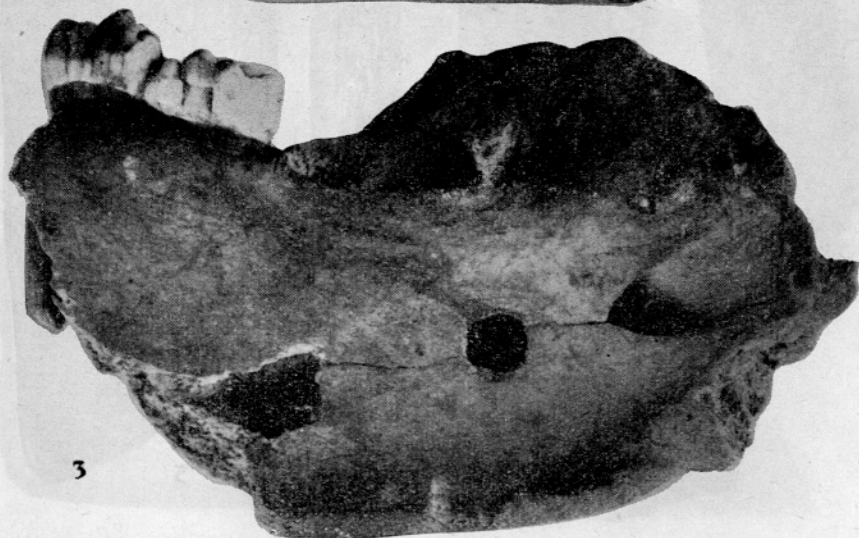
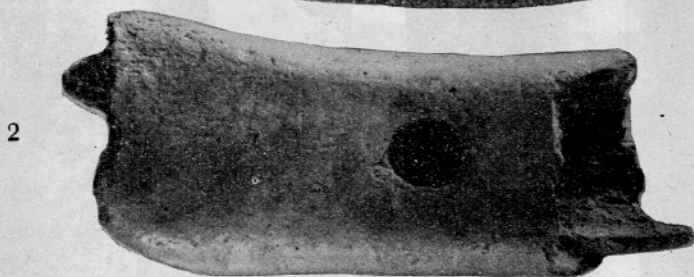
4

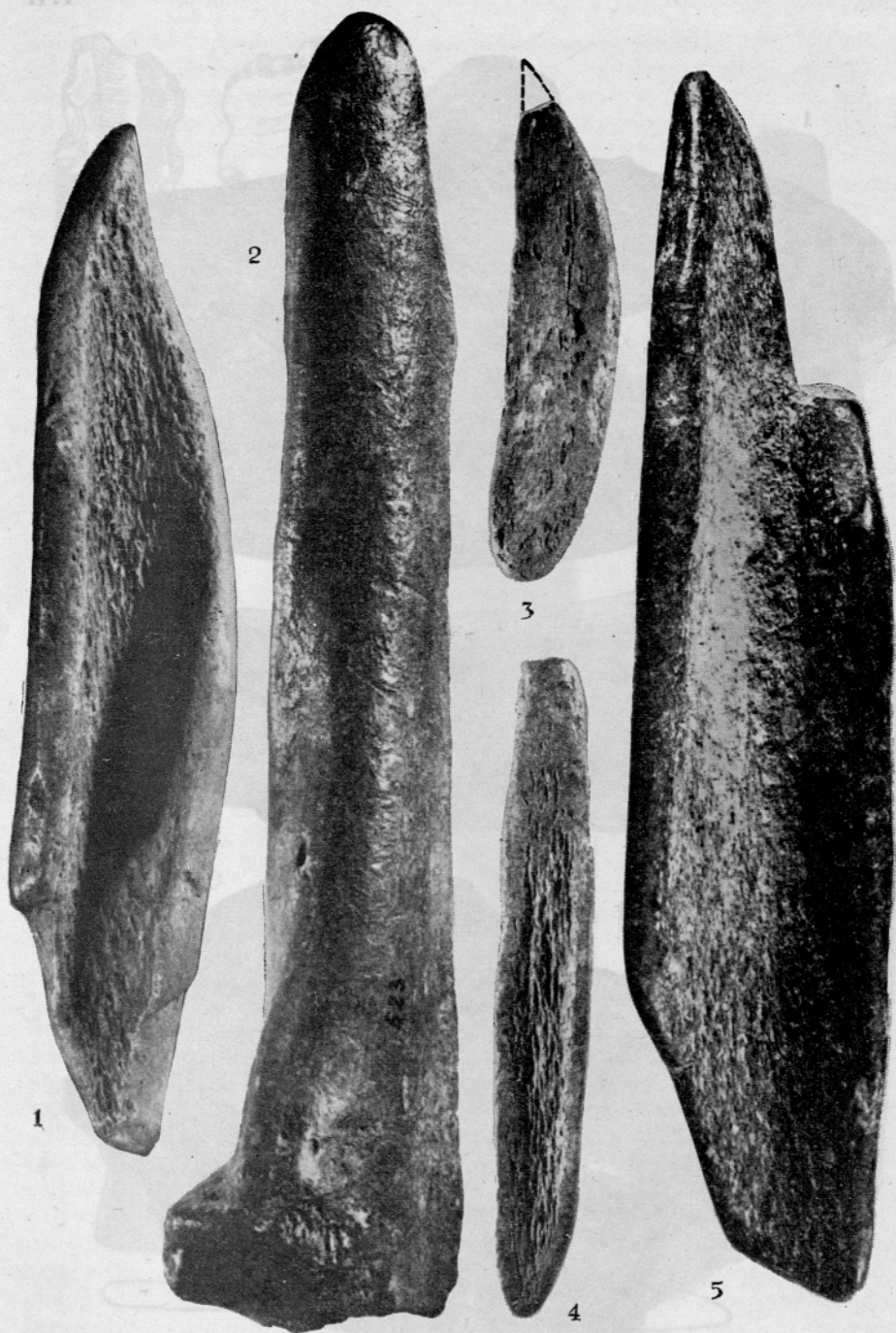
5

Kamni in košeni artefakti, 1/1

Primerki preluknjanih kosti, 1/1

Primerki protolitske kostne industrije. Primerka 5 in 4 se že močno približujeta pravih koščenim konicam, 1/1

Primerki protolitske kostne industrije (sl. 1, 2, 4, 5)
Odlomek preluknjane kosti (sl. 3). 1/1

GANIMEDOV RELIEF IZ ŠEMPETRA V SAVINJSKI DOLINI

JOSIP KLEMENC

Eno najvažnejših del tretjega leta izkopavanj v Šempetru (1954) je bilo, da smo že deloma preiskani jugovzhodni del še znatno poglobili. Šli smo do globine 3,50 m pod današnjo površino, kolikor nam je bilo mogoče zaradi talne vode. Ves preiskani prostor je bil že prej razdeljen na mrežo kvadratov in smo tako mogli določiti natančno lego posameznih izkopanih kosov. V kvadratu E-I, D-I itd. smo našli še precej novih kosov.¹ V kvadratu E-I smo našli pošev ležečo štirikotno ploščo, nepravilne oblike iz peščenca (405), ki je ležala 2,71 m globoko. Vsi njeni ogli so odbiti in je popolnoma ravna. Debela je 28 cm. Verjetno je, da predstavlja del grobne skrinje za pepel, ki smo jo izkopali v sosednjem kvadratu DE-I. Ta grobna skrinja za pepel iz peščenca (št. 422), ki je bila tudi prvotno brez dna, je posebej zanimiva zaradi tega, ker ima na stranski steni v plastično označenem okvirju vklesane črke IVS (= Iustae). Na levi strani izven okvirja so pa le težko čitljiva znamenja, ki dajo zložena besedo SEP (= Septimia). V kvadratu D-I smo odkopali grobno skrinjo za pepel (št. 404), katere dno je ležalo 3,35 m pod današnjo površino. Na sprednji strani ima vklesani samo dve veliki črki D. M. (= Diis Manibus). Ta kos je ležal precej globoko v talni vodi in smo dolgo čakali, da bi voda upadla in bi tako skrinjo lažje izvlekli iz jame. Ker voda ni upadla, smo morali skrinjo izpodkopavati v vodi ter jo dvigniti na suho.

Pri tem delu smo zadeli na profilirani rob večjega spomenika iz marmorja, ki je ležal ves v vodi 3,35 m globoko. Stal je narobe, nekoliko poševno, z doljno stranjo navzgor. Po daljšem napornem delu in kopanju v talni vodi, nam je končno uspelo, da smo potegnili iz nje ta marmorni kos, blok št. 425, s prekrasnim reliefom Ganimeda, ki ga dviga orel v nebo (sl. 1).²

Izkopani marmorni kos je pravokotne oblike (119 × 91 × 24 cm) s poškodovanim gornjim in spodnjim robom. Čeprav je ležal dokaj na-

¹ J. Klemenc, Začasno poročilo o izkopovanju v Šempetru v Savinjski dolžni, Arheološki vestnik VI/2, Ljubljana 1955, str. 30 sl.

² Ganimedes, Roscher, Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie. Bd. I/1, Spt. 1595 sqq. Vso literaturo o Ganimedu navaja E. Sichtermann v svojem delu, Ganimed, Mythos und Gestalt in der antiken Kunst, Berlin 1953, str. 75 sqq.-A. Alföldi (Archaeologia Helvetica 3, str. 61 sqq.) obravnava na fragmentu terre sigillate popolnoma novo temo: Der mytische Gewaltherrscher und Ganimed, eine hellenische Reliefkomposition aus Vin-donissa.

Sl. 1. Ganimed, Šempeter v Savinjski dolini. Pohorski marmor

vpično, je zaradi rečnega proda zgornji del reliefa, posebno Ganimedova glava s frigijsko čepico, precej obrušen, medtem ko je vse ostalo izvrstno ohranjeno.

Sprednja stran je razdeljena na dve polji. Desno ožje je 23,5 cm široko in ima zgoraj obliko kratkega iztegnjenega loka. Lahko trdimo, da je to kratka noriško-panonska voluta. Ploskev izpolnjuje akantova rastlina z mesnatimi listi, razvijajoča se kandelabersko iz listnate čaše, katere manjši spodnji listi so obrnjeni navzdol, večji navzgor, nakar se ponovi motiv navzdol in navzgor obrnjene listnate čaše, iz katere raste listnato steblo; na njegovem dvodelnem vrhu se ponovi isti motiv listnate čaše, iz katere rasteta dva višja listna venca, nad katerima se tretjič ponovi motiv dvojne listnate čaše, ki nosi k nam obrnjen cvet. Zelo je verjetno, da je bil temu enak najvišji cvet na okrnjenem spomeniku št. 299.

Leva večja 68,5 cm široka polovica je spodaj in ob straneh omejena s trikrat profiliranim 8,5 cm širokim okvirjem. Okvir preide na zgornji strani v dvojni 14 cm debeli lok. Levi del loka je poškodovan. Tudi lok je trikrat profiliran. Zelo verjetno je, da imamo ta lok lahko za predhodnika ali vsaj sorodnika noriško-panonske volute. Večina šempetrskih reliefov je na zgornji strani omejena z noriško-panonsko voluto, vendar so tudi primeri, kjer je zgornji rob okvira dvojni ali celo trojni lok (n. pr. Satir in Nimfa, inv. št. 101).³ Pri reliefu z Ifigenijo na Tavridi so okvirni loki v sredini celo del arhitekture svetišča, pred katerim stoji žrtvenik.⁴ Zaradi tega mislim, da je tudi nad Ganimedom mogoč dvojni lok. Pač pa je lok ali stegnjeni zavoj na zgornji strani stranskega polja lahko primer te volute.

Večjo polovico izpolnjuje lik Ganimeda z orlom. Ganimed je upodobljen kot gol mladenič s frigijsko čepico na glavi. Na desni strani prsi nosi plašč, ki je spredaj spet z okroglo sponko in mu visi zadaj čez pleča do kolen. V iztegnjeni levici drži za tetivo navzdol viseči lok, ki je sestavljen iz dveh zavitih delov. Verjetno je lok narejen iz živalskih rogov. Desnico je iztegnil vodoravno na orla. Dlan z dolgimi, finimi prsti je kar položil na njegovo desno perut. Zdi se, kakor da bi ga hotel objeti. Ganimedovo telo lebdi poševno v zraku. Glava s frigijsko čepico je deloma v desnem loku. Leva noga plava popolnoma v zraku, z desno pa se opira na manjšo skalo, ki je del skalnate pokrajine. V prostoru desno od loka je precej velika Ganimedova pastirska piščal. Z njo je izpolnjen desni spodnji prazen prostor reliefa. Levi spodnji del pa predstavlja pokrajino, sestavljeno iz štirih skal. Na najvišji pečini ob okviru sedi pes (višina = 17cm), ki se opira na sprednji, nekoliko poškodovani nogi. Precej kratko in široko glavo ima obrnjeno nazaj in gleda za svojim odhajajočim gospodarjem. Pes je v razmerju z Ganimedom precej velik, saj mu sega skoraj do sredine stegna. Ganimed ima glavo pokrito s frigijsko čepico, znak, da je njen lastnik orientalec. Kapa mu pokriva zadaj tudi del vratu. Pogled mu je obrnjen v orla. Škoda, da je obraz, posebna brada, močno poškodovan. Mišice na prsih in trebuhu so zelo

³ J. Klemenc, Trojanska pravljica na nagrobnih spomenikih iz Šempetra ob Savinji, Zbornik filozofske fakultete II., Ljubljana 1955, str. 59, sl. 2.

⁴ O. c. str. 64, sl. 5.

močno in proporcionalno razvite. Prsti na rokah, posebno na iztegnjeni desnici, so zelo dolgi in fini, kar je značilno za šempeterske reliefe iz II. stoletja naše ere.

Ves prostor med Ganimedom in okvirom ter nad psom pa zavzema velika ptica z razprostrtimi krili. Pokonci stoječi, 47 cm visoki orel je objel mladeniča z levo nogo od zadaj. Kremplji so še videti na levem mladeničevem boku. Z desno nogo se pa opira na desno mladeničevo stegno. Glavo z močno ukrivljenim kljunom ima pa obrnjeno proti Ganimedu. Orel gleda prijazno mladeniča, ki se mu prav nič ne upira. Desna iztegnjena perut sega do okvira in je sestavljena iz dvojnih peres. Zgoraj je krajše puhasto perje, spodaj so pa daljša, proti koncu nekoliko upognjena in zavita peresa.

Reliefna plošča je na levi strani zgoraj in spodaj poškodovana. Na zgornji in spodnji strani sta bili po dve izklesani vdolbini. Zgornji sta bili globoki po 8 cm, spodnji pa po 4 cm. V vdolbinah so bile železne spojke ali klini, ki so jih zalili s svincem, da so bili trdno pričvrščeni. Nanje so pristale s svojimi vdolbinami druge plošče, ki so bile tako zvezane z našo reliefno ploščo v celoto. Narasla Savinja je izpodkopala breg, na katerem so stale pokopališke stavbe. Ko so prileteli deli teh spomenikov na dno struge, so zaradi silnega udarca popokale vezi in spojke, obenem pa se je odkrušil tudi tisti del spomenika, kjer so bile omenjene vdolbine.

Na spodnji strani našega reliefa se pričinja poškodba ob levem dolnjem robu okvira in je dolga 58 cm, najvišja pa je ravno nad levo vdolbino ter je visoka ca. 16 cm. Na tem mestu je spajal železen s svincem zalit klin ploščo z Ganimedovim reliefom z marmorno ploščo, ki je bila dno grobne skrinje za pepel. Zgoraj se pa pričinja poškodba tudi na levem okviru in je dolga 30 cm. Najvišja je tik ob robu, in sicer je visoka 20 cm. Marmorna plošča z Ganimedovim reliefom je namreč stranska stena grobne skrinje za pepel pokojnikov.

Takih grobnih skrinj za pepel pokojnikov imamo v Šempetru več. Sprednja in zadnja stena neke take grobne skrinje za pepel je navadno nekoliko daljša od stranskih sten. Sprednja stena ene take grobne skrinje za pepel predstavlja Herakleja,⁵ kako vodi Alkestis iz podzemlja (vis. 112 cm). Dolga je 170 cm. Stranski, k tej skrinja pripadajoči steni predstavljata dva lovca na zajce in na ptice. Visoki sta kot stena s Heraklejevim reliefom, t. j. ena 108 cm, a druga 110 cm. Obedve sta približno enako široki, ena 95 cm, druga 93,5 cm. Že samo to dejstvo nam dokazuje, da so marmorna plošča s Heraklejem in plošči z lovci del ene grobne skrinje za pepel. Še bolj nam pa to dokazujejo vdolbine za železne spojke, ki so bile zalite s svincem, marmornata podlaga in marmornata gornja stena, ki je pokrivala to grobno skrinjo za pepel.

Druga skrinja za pepel pokojnikov rodbine Enijcev ima na sprednji širši strani relief Evrope⁶ na biku (dolž. 183 cm, višina 120 cm), zadnja stena pa predstavlja Parisovo sodbo,⁷ ki je istih dimenzij kot relief z Evropo (dolž. 183 cm, viš. 120 cm). Stranska stena, ki predstavlja Satira,

⁵ Arh. vestnik, VI/2, Ljubljana 1955, str. 303 sl. 9.

⁶ Varstvo spomenikov Ljubljana IV, 1951—52, str. 70. — Studi Aquileiesi a Giovanni Brusin, Aquileia 1953, str. 152, sl. 1.

⁷ Zbornik filozofske fakultete II., Ljubljana 1955, str. 58 sl. 1.

ki hoče vzeti nimfi obleko, je visoka kot omenjeni prednji in zadnja stena, t. j. 118 cm. Široka pa je 72 cm in je torej ožja kot prednja in zadnja stena. Tudi tukaj je nedvomno dokazano, da gre za grobno skrinjo za pepel, na kateri je stal baldahin z reliefi in imeni pokojnikov.

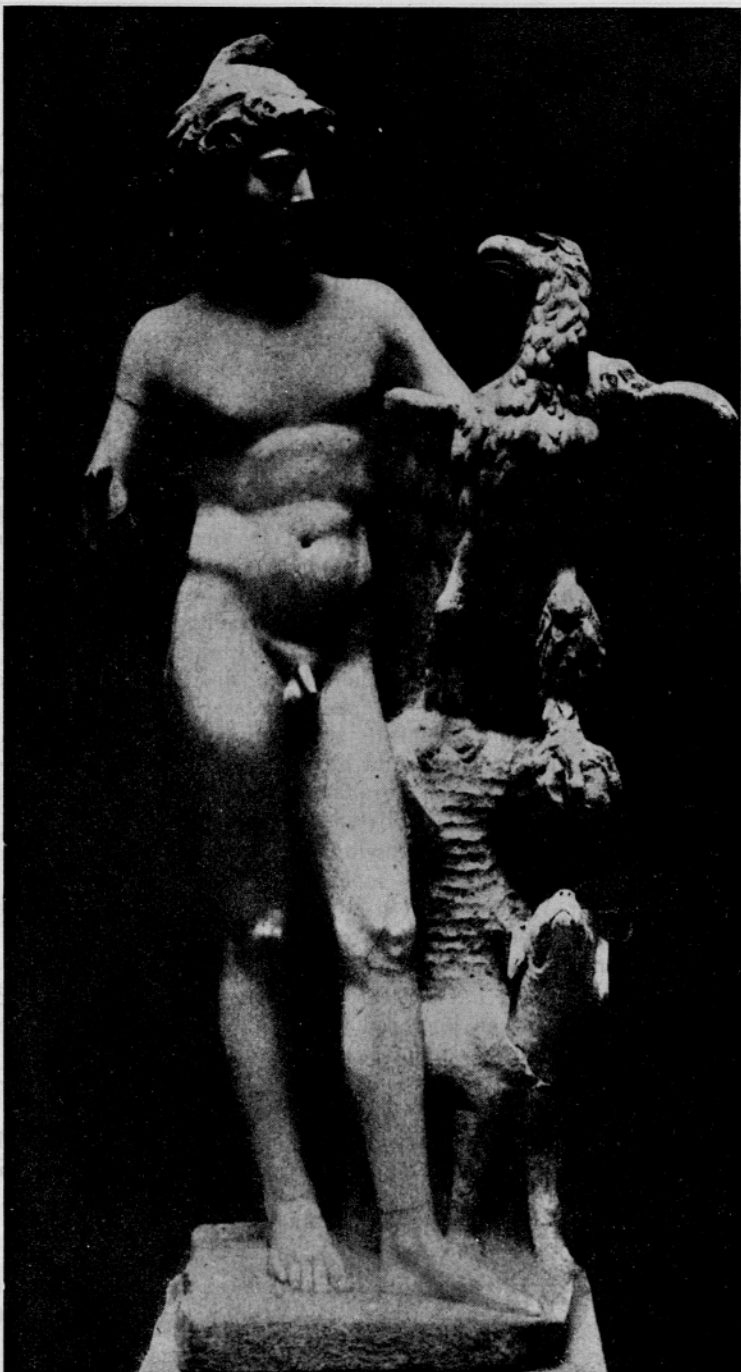
Navedeni podatki nam dokazujejo, da je bila marmorna plošča z Ganimedom stranska plošča neke grobne skrinje za pepel pokojnikov, kakor tudi plošča, ki smo jo našli v B-I. Ta plošča (inv. št. 299) ima skoro iste dimenzije (viš. 119 cm, šir. 85 cm) kakor plošča z Ganimedovim reliefom. Razdeljena je na dvoje polj, od katerih večji nima nobenega reliefa, stranski pa ima isti akantov ornament kot je na plošči z Ganimedom. Imamo torej dve stranski steni tretje grobne skrinje za pepel pokojnikov, manjkata nam pa sprednji in zadnja stena, ki sta bili verjetno okrašeni z reliefi.

Ganimedov relief v Šempetru je torej stranska stena grobne skrinje za pepel pokojnikov. V Arheološkem muzeju v Zagrebu pa je kip Ganimeda, za katerega ni lahko določiti čemu je služil. Vsekakor je stal na takem mestu, kjer ga je bilo moči videti od vseh strani, saj je na vseh straneh skrbno izdelan. Ta kip (sl. 2) je prišel v zagrebški Arheološki muzej z zbirko maršala Lavala Nugenta; izkopal ga je leta 1819 v Minturnah (današnji Traetto v Južni Italiji), poleg antičnega teatra v privatni zgradbi.⁸ L. Nugent je dal mnoge tu izkopane predmete v smislu sklepa beneške Umetniške akademije dopolniti mlademu kiparju Paronuzziju. Kipi so dopolnjeni deloma s kararskim marmorom, deloma s sadro. Ganimedov kip je s podnožjem vred visok 117 cm. Z marmorom je dopolnjen nos, kos vratu, manjše vdolbine na levem kolenu in pod njim, kakor tudi palec na levi nogi. Z apnencem je dopolnjen zadnji del podnožja. S sadro je dopolnjena orlova glava, leva noga z drevesnim deblom, na katerem sedi orel in pri psu vrat z glavo. Še sedaj mu pa manjka desna podlahtnica z roko, v kateri je držal neki predmet. Mogoče je bila to pastirska palica ali, po analogiji s šempetrskim spomenikom, lok.

Kompozicija šempetrskega reliefa z Ganimedom je zelo zanimiva. Ena hipotenuza gre v smeri od skal po desni nogi na levo ramo. Druga pa vodi od mesta, kjer se Ganimed z roko dotika orlovega krila, v smeri proti točki, kjer orlovi kremplji drže Ganimedovo stegno. Skoro ves prostor okrog Ganimeda je spretno izpolnjen. Tako n. pr. je prazni prostor med orlom in Ganimedom izpolnjen s sedečim pastirskim psom, ki tudi vsebinsko spada k pravljici. Praznino na desni Ganimedovi strani pa izpolnjujeta deloma vihrajoči plašč, deloma lok. Lok je lovčevo orožje in ga do sedaj nismo našli še na nobenem Ganimedovem reliefu. Tukaj služi zelo dobro za izpolnjenje praznega prostora. Pastirji imajo navadno poleg pastirske palice tudi piščalko s seboj. Umetniku je na našem reliefu prišla prav dobro za izpolnitev prostora desno zdolaj.

Šempetrski nagrobni relief je narejen iz trdega debeložrnatega pohorskega marmora. Zato njegova izdelava ni tako popolna, kakor bi bila v materialu, ki se da lažje klesati. Po stilskih značilnostih lahko spoznamo, da spada v provincialno klesarsko delavnico iz Celja, ki je delala zelo veliko v II. stoletju za Šempeter v Savinjski dolini.

⁸ Jos. Brunšmid, Kameni spomenici Hrvatskog Narodnog muzeja u Zagrebu, str. 1 sl., str. 17 sl. in slika k strani 18.

Sl. 2. Ganimed iz Minturna v Italiji (Nar. muzej v Zagrebu).
Kararski marmor

ZUSAMMENFASSUNG

Das Ganymedes' Relief aus Šempeter im Sanntale

Zu Ende des Ausgrabungsjahres 1954 fanden wir nebst anderen Denkmälern einige Aschenkisten aus Sandstein. Noch tiefer als diese und schon ganz im Grundwasser lag das Marmorrelief des Ganymedes mit dem Adler (Abb. 1).

Die rechteckige Marmorplatte (119 × 91 × 24 cm) ist am oberen und unteren Rande beschädigt und zwar an der Stelle der Löcher für die Bindestifte. Die Vorderseite ist in zwei Felder geteilt. Unten und an den Seiten läuft ein dreifach profilierter Rahmen. Das 23,5 cm breite, rechte Feld wird von einem Ornament von Akantusblättern ausgefüllt. Dieses Ornament findet man sehr häufig auf den Reliefs aus Šempeter. Den oberen Rand dieses Feldes bildet ein schwach ausgedrückter Bogen.

Das linke, breitere Feld (68,5 cm) stellt Ganymedes dar. Die profilierten Ränder gehen oben in zwei 14 cm Bögen über, die sich in der Mitte vereinen. Der Verfasser meint, dass man in diesen Bögen am oberen Rande die Vorgänger der norisch-panonischen. Volute sehen kann. Ganymedes ist als nackter Jüngling dargestellt, nur an beiden Seiten unten sieht man den Mantel, der am Hals mit einer runden Schnalle zusammengehalten wird und ihm über den Rücken bis zu den Knien herabfällt. Die Besonderheit dieses Reliefs ist aber die, dass Ganymedes in der ausgestreckten Linken einen nach unten hängenden Bogen hält. Die Rechte aber liegt, den Adler umfassend, auf dessen rechten Flügel. Der Adler seinerseits umfasst ihn mit seinen Krallen zart und hebt ihn in die Luft. Ebenfalls rechts von Ganymedes sitzt auf dem Felsen ein nicht eben kleiner Hund und blickt traurig seinem entschwebenden Gebieter nach. Im Raum unter dem herabhängenden Bogen ist eine Hirtenflöte abgebildet, die den Dargestellten als Hirten kennzeichnet.

Diese Marmorplatte mit Ganymedes-Relief bildet die schmalere Seitenfläche einer Aschenkiste. Wir finden ihrer mehrere in Šempeter. Eine von diesen Grabkisten hat an der Vorderseite ein Relief, wo Herakles, Alkestis aus der Unterwelt herausführend, dargestellt wird. Die beiden Seitenflächen zeigen einerseits einen Jäger mit Vögeln, andererseits einen solchen mit Hasen.

Eine weitere Aschenkiste hat auf ihrer längeren Fläche das Relief Europas auf dem Stier, auf der anderen längeren Fläche aber das Urteil des Paris. Die kürzere Seitenfläche zeigt das Relief eines Satyrs mit der Nymphe.

Im Quadrat B-I fanden wir eine weitere solche Platte von beinahe gleichen Dimensionen wie Ganymedes. Ihre Vorderseite ist ebenso in zwei Felder geteilt, deren schmäleres dasselbe Akantusornament aufweist, wie bei Ganymedes. Die breitere Fläche ist aber leer. Diese beiden Platten, die mit Ganymedes und die zuletzt beschriebene, waren Bestandteile (Seitenwände) einer weiteren Grabkiste, deren grössere zwei Vorderplatten uns noch fehlen.

In Zagreb befindet sich im Archaeologischen Nationalmuseum eine Ganymedes-Statue aus der Nugent-Sammlung (Abb. 2), deren Zweck man nicht sicher feststellen kann. Sie ist aus dem karrarischen Marmor und stark nachträglich restauriert.

Das Ganymedes-Relief aus Šempeter bezeugt uns sicher mit seinem Material, Stil u. s. w., dass es mit Künstlerhand von Steinmetzen aus der benachbarten Celeia hergestellt wurde.

POROČILA

NEOLITSKE JAME V BREZJU PRI ZREČAH

STANKO PAHIČ

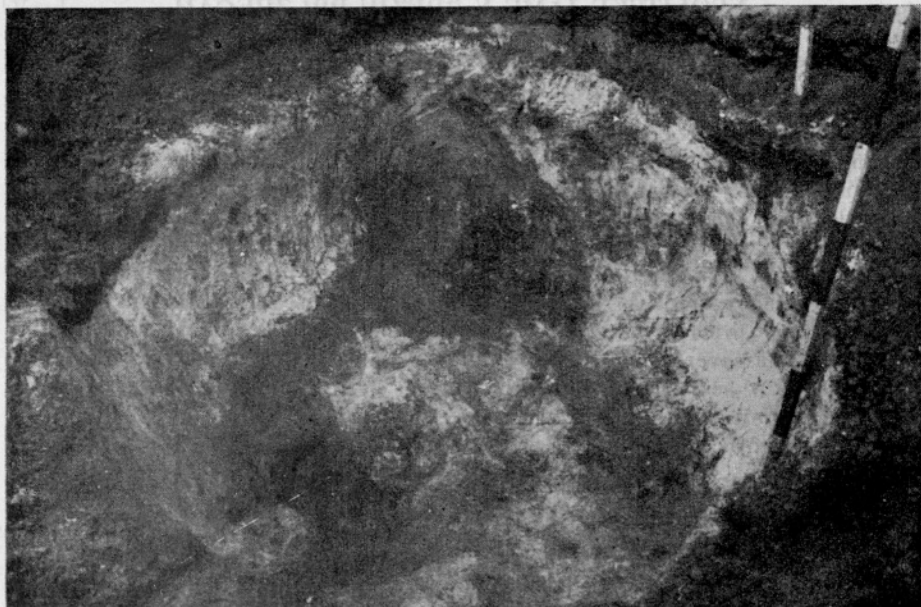
V septembru leta 1955 je Pokrajinski muzej v Mariboru izkopaval pred Gorenjakovo hišo v Brezju št. 13 nad Zrečami skeletne grobove, ki so bili odkriti leto dni poprej.¹ Pri tem delu je bilo ugotovljeno, da skriva kraj tudi najdbe iz predantične dobe. Dasi je bila apnenčasta skalna osnova na majhni ravnici pred hišo pokrita le s tanko plastjo humusa, so bile med grobovi in pod njimi globlje v skalo vkopane prazgodovinske jame, ki pričajo, da so tod bivali ljudje že davno pred nastankom antičnega grobišča. Najdišče tvori zravnana polica približno 20 m premera na vzhodnem izteku apnenčastega grebena nad Zrečami, ki pričinja na severozahodu pri cerkvi sv. Martina in preide na vzhodu onkraj mesta najdb v sedlast preval proti Brinjevi gori. Z nadmorsko višino 545 m nudi polica tiste pogoje naselitve, ki so bili na jugovzhodnem Pohorju v prazgodovini često izkoriščeni.

Na celotnem prekopanem zemljišču na vrtu pred hišo in zunaj njega so bile odkrite štiri jame nepravilnih oblik, nihajočih med krogom in kvadratom. Tvorile so tesnejšo skupino, ki so ji jame A, C, D dajale trikotno obliko, jama B pa je bila v sredini (pril. 1). Ker so merile v premeru največ 1,85 m, niso mogle služiti kot stanovanjski objekti. Vkopane so bile do 0,8 m globoko v apnenčasto skalo, ki je na tleh večidel preperela in mehkejša. Zasip je bil v jamah B in C enoten in sestavljen iz rdečkaste ilnate plasti z različnimi kosci lepa. V jamah A in D je bila ta plast prekinjena s tanjšimi sloji rumenkastega in belega peska. Prisotnost lepa govori za leseno konstrukcijo nad jamami, ki je tvorila tudi streho neznanim objektom. Redke črepinje v zasipu niso nudile pomembnejših razlag o njihovem nastanku in pomenu.

Jama A (tloris in profil na pril. 2; slika 1) je bila največja med vsemi. Ležala je v kvadrantih C-D/3-4 tik ob grobovih št. 15 in 17, ki sta segala nekoliko nad njo. V premeru je merila 1,85 m in je bila vkopana v apnenčast pesek do 0,85 m globoko. V tlorisu kaže nepravilno okroglo obliko z neravnim dnom. V njem so bile na nekaterih mestih ob robovih za približno 15 cm poglobljene kotanje. V sredini dna se je dvigal obel vršiček skale s peščenim obrobjem, prehajajoč proti zahodu počasi v steno. Ostala obrobja jame so bila na nekaterih mestih nižja in podobna jarku, v njih pa je bilo več lepa kot v osrednjem delu. V severozahodnem, severnem in severovzhodnem delu jame so bile stene zapognjene navznoter v skalno osnovo, na ostalih delih pa so pošev, a precej strmo padale k dnu. O kakem stopničastem dohodu ni bilo sledu. Zasip ni bil

¹ Arheološki vestnik VI/2, 1955, str. 324.

enotnega značaja. Dno jame je pokrivala rdečerjava humoznoilnata prst s precej kosi lepa različne velikosti. Medtem ko je v severni polovici jame ležala neposredno na skalnih tleh, je v južnem delu pokrivala sterilni rjavkast pesek, ki se je tam širil proti vrhu. Pri dnu je bila ob stenah jame tesno spojena z bolj trdo peščeno rjavo plastjo. Nad njo je potekal pas peskastega zasipa svetlorjave, a tudi docela bele barve, mešan z redkimi lomljenimi kamni in lepom. Na južni strani se je dvigal prav do površja in tako nakazoval svoje poreklo. V severnem delu jame je nad njim ležala do 10 cm debela pošev proti sredini

Sl. 1. Jama A od severovzhoda

navzgor ležeča plast docela strnjenega sterilnega belega peska, ki je ob severnem in severozahodnem robu izginjala v steno. Pod njo je humozni zasip v osredju segal do 45 cm pod njo. Videti je bilo, kot da tvori izpodkopani del stene, a je bila v sedanjem stanju premehka, da bi mogla pokrivati votlino pod seboj. Nad njo je po vsej površini jame ležala druga rdečkastorjava plast, ki se je dvigala iznad skalnih tal in precej nedotaknjena segala tik do obdelane prsti vrtno grede. V njej je bilo poleg lepa tudi precej črepinj, ki so bile v spodnjem ilnatem zasipu redke. Med njimi je ležal tudi ročaj glinaste zajemalke. Na tej plasti so bili naloženi manjši in večji apnenčasti lomljenci do 45 cm velikosti, kolikor jih je pri obdelovanju zemljišča ostalo ohranjenih. Blizu sredine jame se je sicer lečasto enakomerna plast v premeru 45 cm poglobljala za 20 cm v vmesni peskasti zasip.

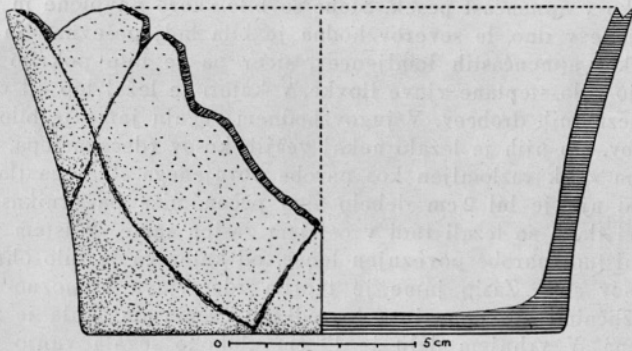
Najdbe:

1. Fragment rjavosive posode s površno izglajeno površino. Vel. $6 \times 6,5$, širina ročaja 1,5 cm. Inv. št. A 1649 (T. I, 1).

2. Fragmentirana rjavočrna stekleničasta posodica z dobro izglajeno površino. Poševni rob z 1,8 cm široko odprtino je imel najbrž dvoje predrtih jezičastih podaljškov. Pod robom in nad obodom je posodica okrašena z vodoravno vdolbenimi črtami. Notranjost je površno izglajena, rob pa je brez izravnave zapognjen navznoter. Višina ohranjenega dela 7,5, pr. oboda in ustja 5,6 cm. Inv. št. A 1650 (T. I, 2).

3. Ročaj glinaste zajemalke z grobo površino rjavkaste barve. D. 3, pr. luknjice za ročaj 1,2 cm. Inv. št. A 1651 (T. I, 5).

4. Fragment svetlorjave noge posode s skrbno izglajeno površino. V. fragmenta 6, pr. dna ca. 8 cm. Inv. št. A 1652 (T. I, 6).

Sl. 2.

5. Fragment sivkaste noge posode z dobro izglajeno površino. Ohranjen je tudi del površine dna posode, najverjetneje skodele. V. fragmenta 5, pr. dna ca. 10 cm. Inv. št. A 1653 (T. I, 7).

6. Fragment rjavkaste posode s površno izglajeno luknjičavo površino. Ohranjeni del 3 cm širokega uvihanega roba in konkavno potekajoče stene pripada loncu s široko odprtino. Pr. ustja 17—20 cm. Inv. št. A 1654 (T. I, 9).

7. Fragment roba rjave posode s hrapavo površino, ki pripada verjetno loncu z zoženim gornjim delom. V. fragmenta 5, pr. ustja ca. 14 cm. Inv. št. A 1655 (T. I, 11).

8. Fragment nizke sivorjave skodelice s površno izglajeno površino. V. 5,5, pr. dna 10—12 cm. Inv. št. A 1656 (T. I, 13).

9. Fragment lahno uvihanega roba neznane črne posode, okrašene z eno tanko vdolbeno črto. Inv. št. A 1657.

10. Trije fragmenti podobnih ožjih robov. Na enem ohranjen del bunčice. Inv. št. A 1658.

11. Fragment stene neznane črne posode s skrbno izglajeno površino. Izrazit klekast obod je imel premer ca. 14 cm. Inv. št. A 1659 (T. I, 3).

12. Fragment gornjega dela neznane črne posodice, pripadajočega verjetno konkavno oblikovanemu vrhnjemu delu ostenja z dobro izglajeno površino. Vel. 2,5 × 4 cm. Inv. št. A 1660.

13. Fragment pokončnega roba črne posodice z vidnim začetkom presega-jočega trakastega ročaja. Vel. 2,5 × 5 cm. Inv. št. A 1661.

14. Fragment oblega oboda večje sive posode z izglačeno površino. Pr. oboda ca. 24 cm, debelina stene 1,2 cm. Inv. št. A 1662.

15. Fragment 1,2 cm debelega dna večje svetlorjave posode. Inv. št. A 1662.

16. Nekaj fragmentov sten različnih posod, debelih od 0,4 do 1,1 cm.

17. Do 120 kosov rdečerjavega lepa različne velikosti, ki je bil znotraj zvečine črno žgan, redkeje porozen in večjidel mešan s plevmi. Velikost največjega kosa 15 × 10 cm. Pripada premazu sten, narejenih iz 2,5–5 cm debelih palic. Nekaj kosov kaže tudi odtise oglatega lesa z oblimi robovi. En kos pripada neke vrste 2 cm debelemu tlaku (T. II, A).

Jama B (tloris in profil na pril. 2) je ležala v kvadrantih E/2–3 večjidel pod grobom št. 16. Bila je rahlo trapezaste oblike, široka do 1,2 m, vkopana 0,55 m globoko v apnenčast pesek. Stene so bile skoro navpične in v spodnjem delu zapognjene v dno, le severovzhodna je bila bolj poševna. Na oblem dnu je ležalo nekaj apnenčastih lomljencev, sicer pa je bilo pokrito z do 9 cm debelo plastjo trdo steptane rjave ilovke, v kateri je ležal lep od večjih kosov do povsem neznatnih drobcev. V jugovzhodnem vogalu jame je bilo tudi nekaj večjih kamnov. Ob njih je ležalo nekaj večjih kosov rdečega lepa, 25 cm višje pa 20 × 50 cm velik razlomljen kos narobe obrnjene ilnatega tlaka z ravno površino. Pod njo je bil 2 cm debelo sivo pečen, niže pa črnikast in krhek. Podobni kosci tlaka so ležali tudi v ostalem zasipu jame. V istem vogalu je v tej globini bil tudi narobe poveznjen lonec, od katerega je bilo ohranjeno dno in nekaj kosov sten. Zasip jame je tvorila rdečerjava humozno-ilmata plast, mešana z različnimi kosi lepa in zelo redkimi črepinjami. Bila je zelo trda in precej stlačena. V vrhnjem delu je 15 cm globoko segala vanjo jama groba št. 16.

Najdbe:

1. Dno in del sten svetlorjavkastega lonca s površno izglačeno površino. Stene spodnjega dela posode so lahko konkavno prehajale v dno. V ohranjene posode 8,5 pr. dna 15 cm. Inv. št. 4 1664 (sl. 2).

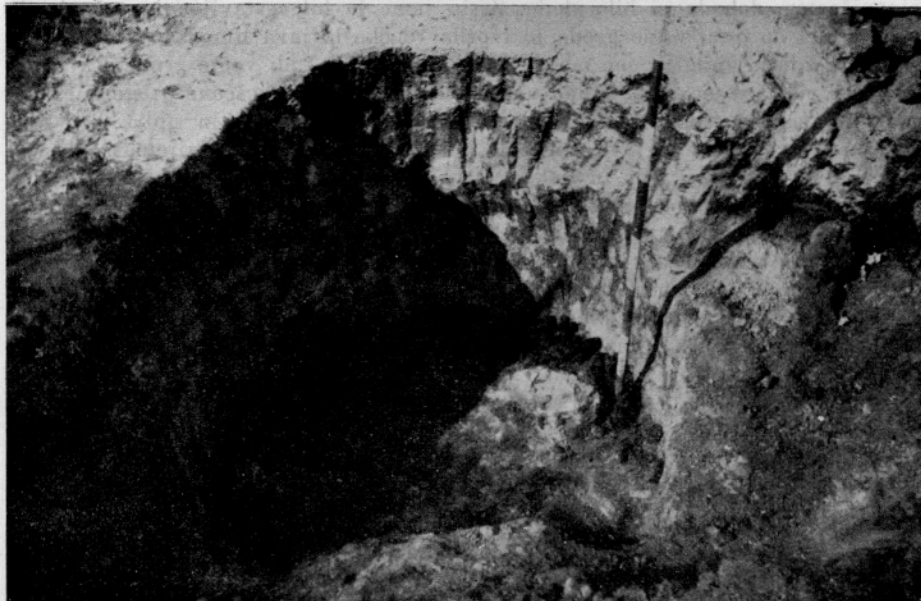
2. Del klekastega oboda posodice s črno izglačeno površino, okrašeno z navpično vdolbenimi črtami. Vel. fragmenta 25 × 3,5 cm. Inv. št. A 1665 (T. I, 4).

3. Nekaj črepinj različnih posod.

4. Do 50 kosov lepa rdečerjave barve, ki je dokaj trd in tudi v notranjosti večinoma rdeče žgan. Pripada premazu sten iz 3–4 cm debelih palic. Enkrat kaže sledove oglatega lesa, en kos pa tvori zaključek dveh brun, morebitnega vogala sten. Med lepom je bilo tudi do 20 kosov ilnatega tlaka.

Jama C (tloris in profil na pril. 2; sl. 5) je bila odkrita v kvadrantu E/1. Del njene površine je pokrival jugozahodni rob groba št. 18. Bila je nepravilno-okroglaste oblike s premerom do 1,45 m in vkopana v apnenčast pesek, pokrit na tem mestu s 25 cm debelo plastjo ilovke, nad katero je bila enako debela plast humusa današnje površine. Jama je imela v severnem, južnem in vzhodnem delu nekoliko v osnovo vkopane stene. Dno ni bilo enakomerno globoko in tudi ne oblo kot pri jami B, temveč predvsem v sredini in v severovzhodnem delu nekoliko višje, medtem ko so bili ostali robovi nekoliko globlji v obliki plitkega jarka. V severovzhodnem delu je stena jame izstopala iz krožne linije in tvorila nekak rob, ob katerem je bilo na obeh straneh dvoje kotanj, napolnjenih s trdo rjavo ilovko, kosci lepa in tlaka. O kakem stopničastem dohodu ni bilo sledov. Jama je bila napolnjena z mešano rdečerjavo humozno-ilmato

plastjo, ki je bila pri dnu bolj trda. V zasipu je ležal v srednji globini ob južni steni do 15 cm velik apnenčast kamen, dvoje večjih kamnov pa je bilo tudi pri dnu. Manjše število kosov lepa je bilo raztresenih po vsem zasipu, med njimi je bilo tudi nekaj kosov tlaka, kakršen je bil najden tudi v jami B. V severnem vogalu je bil najden kos skodele, v bližini pa še nekaj manjših črepinj.

Sl. 3. Jama C od vhoda

Najdbe:

1. Fragment skodele z lepo izglajeno površino črne barve. Na prehodu od uvihanega roba v konkavno oblikovano steno je ohranjen večji del navzdol obrnjene bunčice. Približni pr. 20 cm. Inv. št. A 1666 (T. I, 10).

2. Fragment uvihanega roba skodelice z izglajeno črno površino, okrašeno na zunanji strani s poševnimi vbodi. Vel. fragmenta $2 \times 2,5$ cm. Inv. št. A 1667 (T. I, 12).

3. Fragment trakastega ročaja sive barve, širokega 2,5 cm. Inv. št. A 1668.

4. Fragment roba neznanе sivorjave posode, najbrž lonca z zoženim zgornjim delom. Vel. fragmenta $3,5 \times 3,5$ cm. Inv. št. A 1669.

5. Fragment stene neznanе posode z izglajeno površino bleščeče črne barve. Vel. fragmenta $1 \times 1,5$, debelina stene 0,2 cm. Inv. št. A 1670.

6. Fragment izvrstno žgane 1,8 cm debele glinaste ploščice z delom zaokroženega roba. Črna površina je na eni strani dobro izglajena. Vel. fragmenta 6×9 cm. Inv. št. A 1671.

7. Do 60 kosov lepa rdečerjave barve, ki je služil kot obloga in mašilo sten iz 2—4 cm debelih palic. En kos kaže sledove pravokotnega križanja palic.

Jama D (tloris in profil na pril. 2; sl. 4) je ležala v kvadrantu F/3. Bila je nepravilno okrogle oblike s precej ravno zahodno in bolj oblo vzhodno stranjo. Vkopana je bila 77 cm globoko v apnenčasto skalno osnovo in je imela nekoliko oblo dno. V premeru je merila do 1,6 m. Stene so bile precej navpične na jugozahodni in lahno poševne na severovzhodni strani, na ostalih mestih pa nekoliko vbočene v skalo. Ob severni steni je ležalo več apnenčastih lomljencev, od katerih bi zlasti nižji bili mogli tvoriti kak del stenske konstrukcije. O stopničastem dohodu ni bilo sledu. Zasip jame je bil sestavljen iz več plasti. Vrhnji del do prsti vrtno grede je tvorila rdečkastorjava humozno-ilnata plast s precej zdrobljenim lepom, med katerim pa so bile tudi večje grude. Ta plast je ležala na tanjšem sloju lahno upognjene rumenkaste peščene proge, mešane z belim peskom. Tu ni bilo najdb, plast pa je bila mehka in sipka. Pod njo je bila znova rdečkastorjava humozna ilovka, precej trda in sprijeta, mešana z več tudi večjimi kosi lepa in tlaka kot v jamah B in C. V sredini jame je pri dnu te plasti ležal podolgovat, ploščat in lečasto upognjen kamen z gladko in konkavno upognjeno vrhno stranjo. Ostali prostor do skalne površine je bil napolnjen z rumenkastorjavim in belim peskom. V njem ni bilo lepa, precej strnjena, da 20 cm debela plast je imela neravno površino. Ob stenah jame je bilo opaziti tanko peščeno plast, ki bi mogla izvirati od preperevanja na meji dveh različnih slojev. V jami smo našli eno samo črepinjo.

Najdbe:

1. Fragment roba polkroglaste skodele z dobro izgajeno površino rjavorumenkaste barve. V profilu je opaznih nekaj rahlo klekastih prehodov. Približni premer ustja 22 cm. Inv. št. A 1672 (T. I, 8).

2. Večji del terilnega kamna ovalne oblike iz drobnozrnatega dacita, dolg 25, širok 20 in debel 5 cm. Uporabna površina je konkavno upognjena in močno izgajena. Inv. št. A 1673.

3. Do 50 kosov lepa različne velikosti je rdečerjave barve in tudi v profilu rdeče prežgan. Pripada premazu sten iz 2–5 cm debelih palic s tesnimi razmaki.

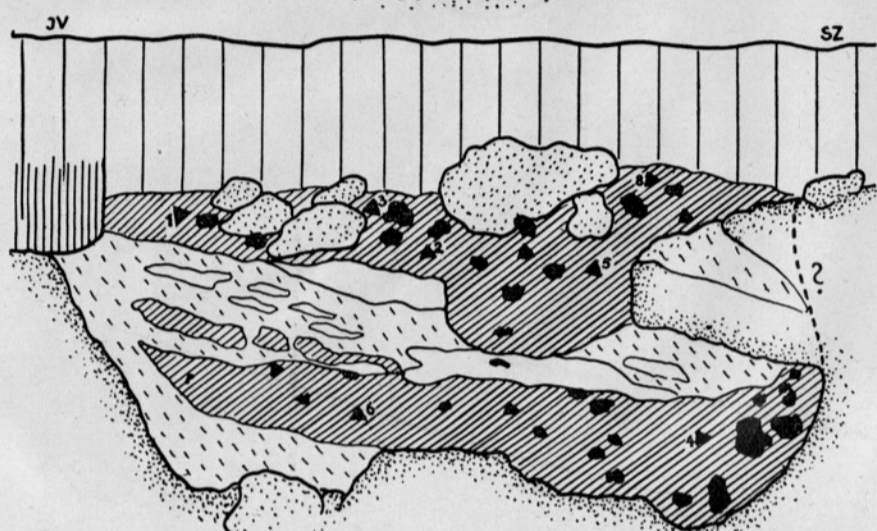
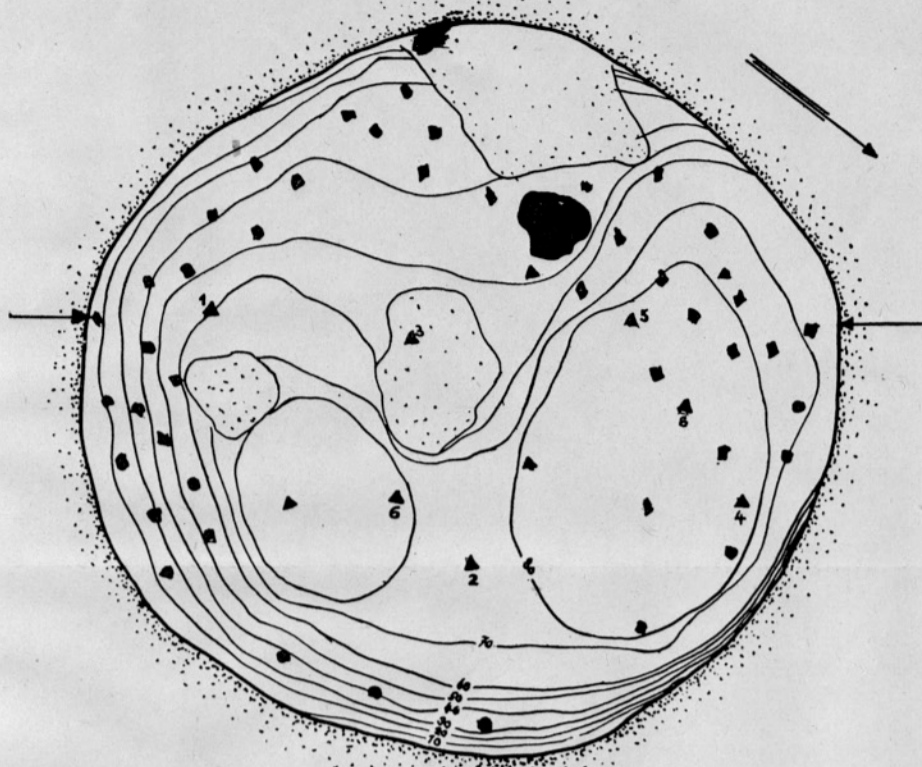
Za presojo starosti najdb in kulturne pripadnosti najdišča nudi predvsem keramično gradivo nekaj opornih točk. Velik del posod je bil izdelan iz posebno skrbno prečiščene gline, ki je bila tudi dobro pečena in kaže v prelomu sivo ali črnkasto barvo, redkeje pa tudi rjavo, rdečo ali rumeno. Črno pečene so zlasti manjše posodice (T. I, 3, 4), ki imajo deloma na lesk izgajeno črno površino, ali pa je tudi svetlejša in rjavkasta (T. I, 1, 2, 6, 7). Prelomi sive barve pripadajo raznim tipom posod, površina je v tem primeru večinoma črne barve (T. I, 10). Dvoje posod kaže sledove nanašanja rumenkastorjave barve, ki je bila nato izgajena na lesk (T. I, 6, 8). Ostali fragmenti so izdelani iz s peskom mešane gline in rjavkasto ali črnosivkasto pečeni. Površina je v tem primeru redno hrapava in večinoma enake barve (T. I, 5, 9, 11, 13).

Primerjav glede načina izdelave za sedaj v bližnji okolici ni mnogo. Precej sorodni so keramični fragmenti iz Zreč,² kakor tudi najdbe iz Andrenškega vrha v Slovenskih goricah.³ Vse tri skupine je tehnološko mogoče primerjati tudi s keramiko iz Zbelovega.⁴ S tem so neposredne možnosti primerjav v slovenskem

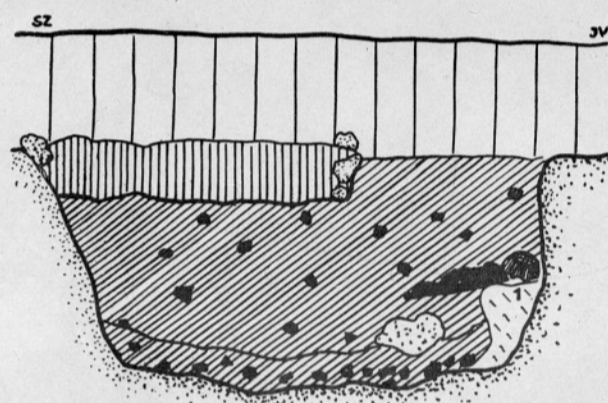
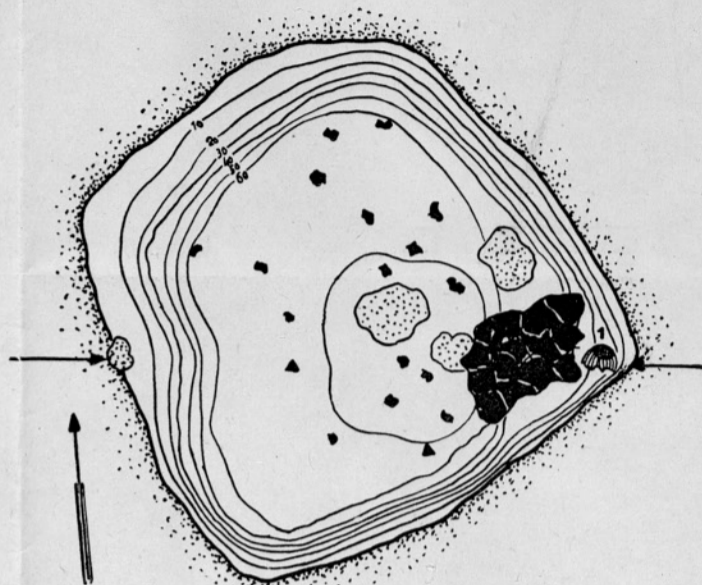
² Istotom, str. 258, T. I.

³ Arheološki vestnik V/2, 1954, str. 335, T. III.

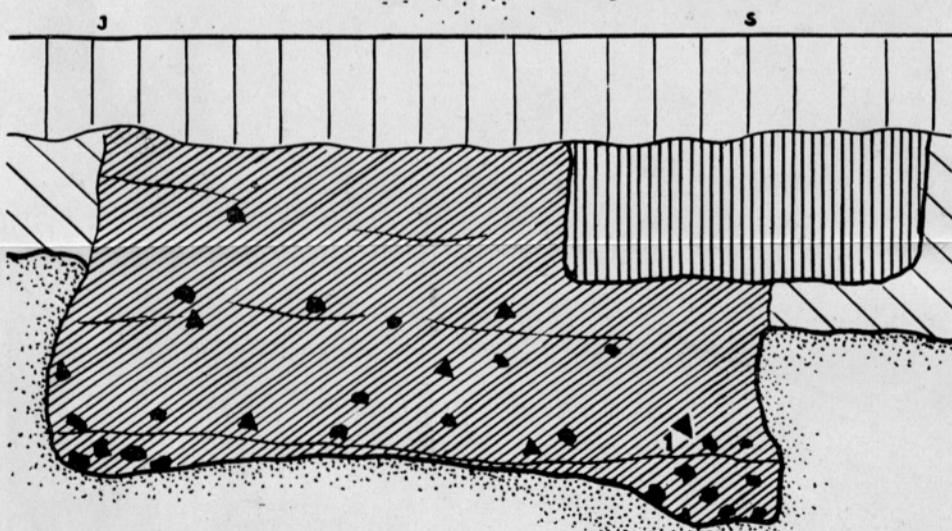
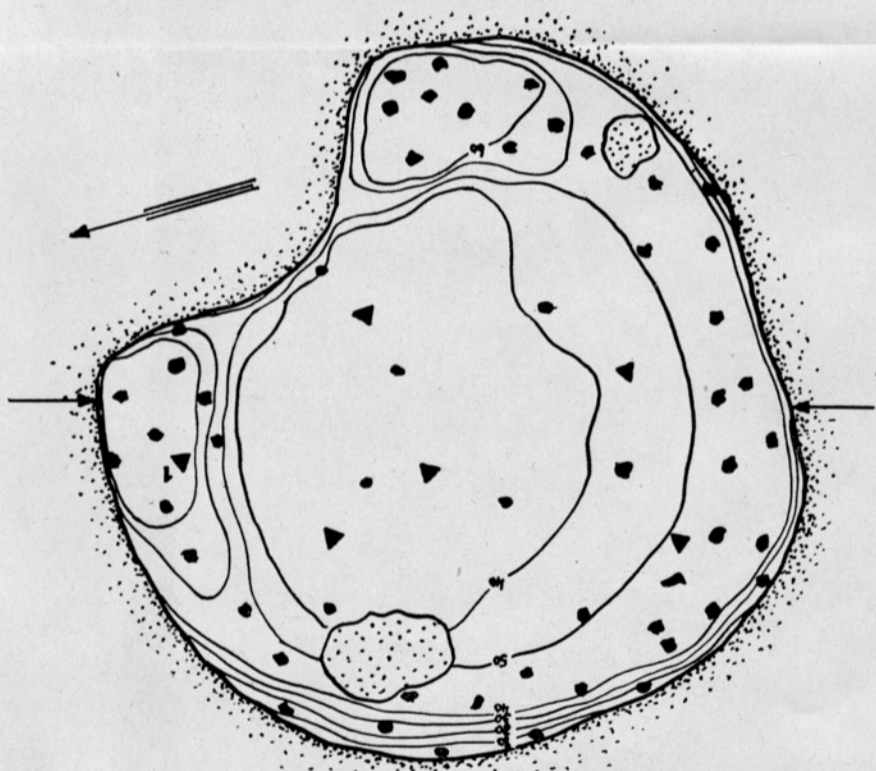
⁴ Izkopavanja Pokrajinskega muzeja v Mariboru jeseni 1954. Neobjavljeno.

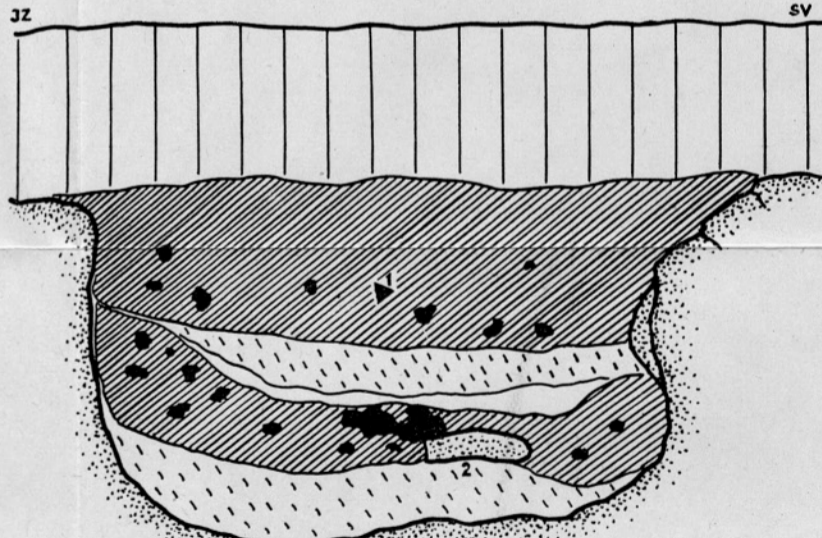
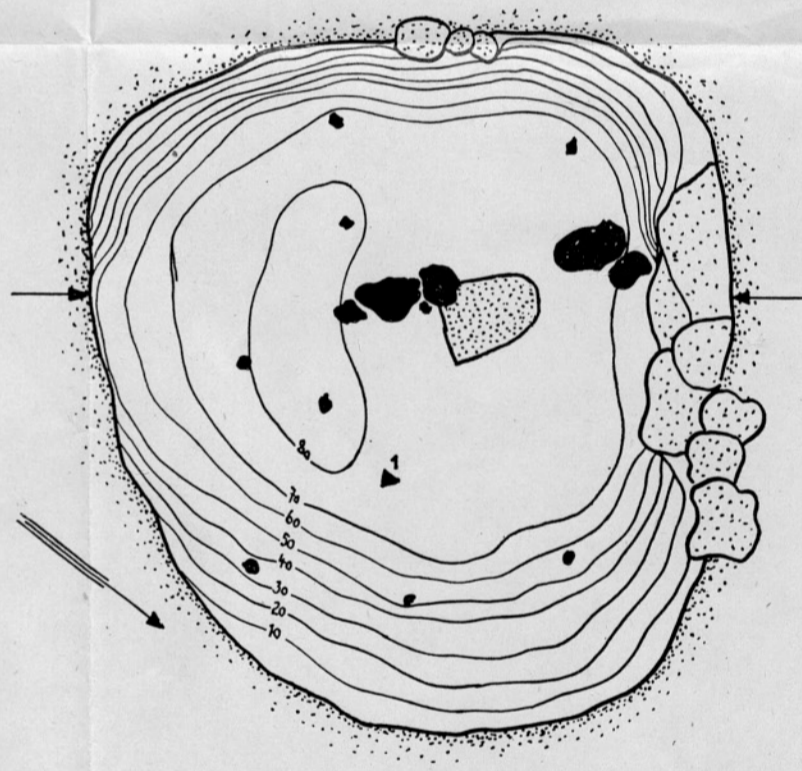
Jama »A«

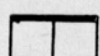
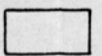

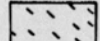

Jama »B«

Jama »C«

Jama »D«

	humus		proge belega peska
	zasip grobnih jam		skala, kamni
	ruševinski zasip jam		večji kosi ilnatega lepa
	peščeni zasip		keramične najdbe

Podravju izčrpane, najdbe iz Brezja pa glede na pripadnost navedenih najdišč sodijo v mlajše neolitsko obdobje. Za to govori tudi tehnološka sorodnost s keramiko iz Ajdovske jame na Krškem polju,⁵ kar velja predvsem za postopke obdelave površine v na lesk izglačeni črni ali rjavorumenkasti barvi.

Med fragmenti keramike ni bilo mogoče razen skodele T. I, 13 nobene posode obnoviti v njenem celotnem profilu. Po tipih so bili v jamah ohranjeni ostanki loncev, skodel in posod na nogi. Posebno mesto zavzema med keramiko stekle-

Sl. 4. Jama D od jugovzhoda

ničasta posodica T. I, 2, ki ima za sedaj najbližjo primerjavo v sorodni posodi iz okolice Varaždina,⁶ za njeno poreklo pa bi mogle biti važne tudi podobne posodice iz Vinče,⁷ pojavljajoče se v plasti med 5. in 6. metrom. Med njimi se s posodico T. I, 2 ujema tudi v podrobnostih predrtin zlasti posodica sl. 121 iz Vinče.⁸

S slovenskim neolitskim gradivom je mogoče vzporejati lonec s široko odprtino T. I, 9, soroden podobni posodi iz Kranja,⁹ a tudi nekaterim loncem iz Ajdovske jame.¹⁰ Za to vrsto posod, ki ji v Brezju pripada tudi spodnji del

⁵ J. Korošec, Kulturne ostaline v Ajdovski jami, Razprave SAZU III, Ljubljana 1953, str. 48—49.

⁶ S. Vuković, Ostaci neolitičkih nalazišta Draguševac i Krč, Peristil, Zagreb 1954, str. 140.

⁷ M. M. Vasić, Preistoriska Vinča I, Beograd 1952, T. XXVIII, sl. 120, 122; str. 69—70.

⁸ Istotam, str. 70, sl. 121.

⁹ Najdbe leta 1955. Neobjavljeno.

¹⁰ J. Korošec, istotam, T. II, 2; III, 1; IV, 2; V, 1, 2.

lonca sl. 2, je značilen bolj ali manj navznoter zapognjen rob s klekastim prehodom s stene posode, ki se proti dnu konkavno upognjeno zožujejo. Ta oblika profila veže Brezje z Ajdovsko jama in Kranjem v enotno kulturno skupino, njen odnos do sorodne slavonsko-sremske kulturne skupine pa je v glavnih obrisih že ugotovljen.¹¹

S keramičnimi najdbami iz Ajdovske jame se vežejo tudi nekatere skodele iz Brezij. Tako ima nizka skodela T. I, 15 skoro istovetne primerke z Zbelovem¹² in Ajdovski jami.¹³ Isto velja tudi za fragment lonca T. I, 1,¹⁴ polkroglasto skodelo T. I, 8,¹⁵ fragmente robov skodel št. 9—10 iz jame A,¹⁶ fragment klekaste oboda neznane posode T. I, 3 od istotam in enak ornamentiran fragment T. I, 4 s stanjšanim delom spodnje stene,¹⁷ ki dokazuje sorodnosti tudi s svojo ornamentiko. Ta je med redkimi najdbami borno zastopana in predstavljena le z vrezi (T. I, 4) in vbodi (T. I, 12).

Fragment konične skodele T. I, 10 z rahlo odebeljenim uvihanim robom in nizdol štrlečo bunčico v Ajdovski jami nima neposrednih primerov,¹⁸ znan pa je iz Zreč¹⁹ in Zbelovega.²⁰ Izven Podravja obstoje najbližji podobni primeri na Buchkoglu pri Wildonu, med katerimi je najbližji fragment skodele z enako bunčico.²¹ Druge podobne skodele iz tega najdišča, kakor tudi nekateri fragmenti iz Strappenkogla pri Wolfsbergu,²² imajo v profilu ostrejšo lome.

Manj sorodnosti imata fragmenta posod T. I, 6, 7. Drugi pripada morebiti skodeli na visoki nogi, vendar iz fragmenta ni mogoče ugotoviti niti višine noge niti oblike posode nad njo. Posode na nogi se pojavljajo tudi v Zbelovem²³ in Ajdovski jami,²⁴ kjer pa so prav tako močno fragmentirane, da iz njih ni mogoče izvajati zanesljivih oblik. Po obliki profila se zdi močno podobna skodela na visoki nogi iz Nižje Avstrije,²⁵ kar more služiti le kot dokaz, da je poreklo te vrste posod skupno in je mogoče izvor obravnavanih oblik iz Brezja prav tako iskati v madžarsko-panonskem prostoru.²⁶

¹¹ Istotam, str. 66—67.

¹² Iz objekta B, neobjavljeno.

¹³ J. Korošec, istotam, T. IX, 5.

¹⁴ Istotam, T. IX, 4; X, 1; XII, 4.

¹⁵ Istotam, T. I, 2, 3.

¹⁶ Istotam, T. I, 4; XII, 2, 3, 12.

¹⁷ Istotam, T. V, 3, 7, 8; VIII, 2.

¹⁸ Še najbližja oblika bi bila: istotam, T. XII, 2.

¹⁹ Arheološki vestnik VI/2, str. 263, T. I, 5.

²⁰ Neobjavljeno.

²¹ Izkopavanja W. Schmida. Neobjavljeno gradivo v Joanneumu v Gradcu. Prim. inv. št. 11.514 in podobno.

²² V Deželnem muzeju v Celovcu.

²³ Neobjavljeno.

²⁴ J. Korošec, istotam, T. XIII, 9—11.

²⁵ R. Pittioni, Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien 1954, str. 153, sl. 100.

²⁶ Morebiti bi lahko uporabili za primerjavo »ploščate skodele z visoko cevasto nogo« (Pilzgefäße), značilne za lengyelsko kulturno skupino. Prim. M. Ebert, Reallexicon der Vorgeschichte VII, str. 285 in tab. — Vl. Milošević, Chronologie der jüngeren Steinzeit Mittel- und Südosteuropas, Berlin 1949, T. 58,1 predstavlja bližjo primerjavo. — Najdba iz Oberbergerna v Nižji Avstriji ima isto poreklo, saj so te vrste posod značile ne le navedeni kulturni skupini, temveč tudi za celotno področje mlajšega podonavskega neolitika. Prim.: F. Tompa: Die Bandkeramik in Ungarn, Budapest 1929, str. 65, tab. 7; isti: 25 Jahre Urgeschichtsforschungen in Ungarn, 24.—25. Bericht der RKG, 1959, tab. 12; W. Butter, Der donauländische und der westische Kulturkreis der jüngeren Steinzeit,

Isto poreklo nakazuje tudi fragmentirana zajemalka T. I, 5 tako imenovanega »lengyelskega tipa«. Te zajemalke dokaj uniformiranih oblik so znane iz širšega podonavskega prostora,²⁷ na slovenskem ozemlju pa se v zadnjem času pojavljajo v razmeroma velikem številu.²⁸ Podobne najdbe s sosednjega avstrijskega ozemlja²⁹ in severozahodne Hrvaške³⁰ dajejo jugovzhodnemu obrobju Alp tako posebno obeležje.

Med preostalimi keramičnimi najdbami ni izrazitih posebnosti Fragment T. I, 11 predstavlja del vratu neznane posode z zoženim vratom in ravno odrezanim robom. Ta oblika vpliva med ostalimi najdbami precej starinsko, zlasti če je imela obel trup. Dasi je znan iz Andrenškega vrha podoben fragment,³¹ je ob nepoznavanju ostalega profila komaj ugotoviti kaj več. Omembe vreden je tudi fragment stene neznane tanke posodice št. 5 iz jame C z izvrstno izgajeno bleščecho površino. Podobna drobna keramika je bila odkrita tudi v Zrečah in Zbelovem.³² Od istotam so znani tudi trakasti ročaji, kakršen je fragment št. 3 iz jame C.

Z navedenimi primerjavami se keramika Brezij veže predvsem na elemente slavonsko-sremske kulturne skupine, v širšem smislu pa deloma tudi na nekatere oblike mlajše neolitske keramike v ostalem podonavskem prostoru.³³ Kljub trenutno še maloštevilnemu gradivu bi slovenska najdišča tega časa mogli pripisati eni izmed lokalno modificiranih kulturnih skupin, kakršne so v Podonavju že znane. Kot zanje bi morebiti tudi za te najdbe veljala značilnost, da so v svojem razvoju prevzele prvenstveno oblike posod, izgubile pa skoro popolnoma barvanje.³⁴ V kronološkem pogledu bi jih lahko pripisali za sedaj še bolj okvirno označenemu obdobju konca 3. tisočletja.³⁵

Na podlagi teh ugotovitev bi bile nastale jame v Brezju v zadnjih obdobjih mlajšega neolitika. Dasi gre pri tem najdišču z nadmorsko višino 545 m le za najnižja pohorska pobočja, je s tem vendarle že za ta čas dokazana tendenca naselitve na ugodnih hribovitih predelih. Jugovzhodna pobočja Pohorja dokazujejo to tendenco z vrsto najdb kamnitih sekir iz krajev v približno isti višini,³⁶ o naselitvi prevala med Brinjevo goro in grebenom sv. Martina, kjer leže obravnavane jame, pa bodo dala več podatkov raziskovanja porekla

Berlin-Leipzig 1938, str. 59, sl. 19; Za širjenje v območje Češke, Moravske in Slezije prim. M. Ebert, istotam, str. 285—286 in J. Filip, *Pravěké Československo*, Praha 1948, tab. 7 in 9.

²⁷ R. Pittioni, istotam, str. 154. W. Buttler, istotam, str. 59, sl. 19. J. Filip, istotam, tab. 7, 7.

²⁸ J. Korošec, istotam, T. XIV, XV; Zbelovo — neobjavljeno. Kranj — neobjavljeno. Ljubljansko barje — S. Jesse: *Novoodkriti kolišči na Ljubljanskem barju*, *Arheološki vestnik* VI/2, 1955, str. 264, T. I.

²⁹ R. Pittioni, istotam, str. 169 — *Drachenhöhle bei Mixnitz*. — H. Dolenz, *Jungsteinzeitliche Funde von Kanzianberg bei Villach*, *Wiener Prähistorische Zeitschrift* 25, 1938, str. 59 id. — *Strappenkogel-Wolfsberg* — v *Deželnem muzeju v Celovcu*. — *Buchkogel bei Wildon* — v *Joaneumu in Gradcu*, inv. št. 2972, 2973, 2979, 2986. *Gleichenberg* — istotam, inv. št. 4012.

³⁰ S. Vuković, istotam, str. 141, sl. 13. *Enake zajemalke v muzeju v Varaždinu*.

³¹ *Arheološki vestnik* V/2, 1954, str. 354, T. III, 5.

³² *Arheološki vestnik* VI/2, 1955, str. 263, T. I, 11, 12. *Zbelovo* — neobjavljeno.

³³ *Prim. op.* 26—27.

³⁴ J. Filip, istotam, str. 159.

³⁵ V. Miložič, istotam, kronološka tabela.

³⁶ *Prim. kamnito orodje iz Brinjeve gore, Tinja, Visol, Ložnice in Prihove v Pokrajinskem muzeju v Mariboru*.

številnega neolitskega kamnitega in keramičnega gradiva iz zasipa časovno še neopredeljene, neraziskane gomile v neposredni bližini.³⁷ Morebiti bo s temi novimi najdbami v tem kraju laže pojasniti pomen jam, ki so za sedaj še precej osamljen in verjetno od celote naselja odtrgan pojav.

Težko je uganiti razloge, zaradi katerih so neolitski prebivalci tega kraja na tem majhnem in morebiti tudi nekoliko umetno izravnanim prostoru poglabljali v skalna apnenčasta tla razmeroma majhne jame s precej strmimi stenami, v katerih se je že en človek komaj gibal. Ker so možnosti stanovanjske in kulturne uporabe izključene, ostane še nekaj drugih domnev. Dasi velikost jam ustreza še najbolj jamam za pridobivanje materiala,³⁸ to zaradi skalne osnove ne pride v poštev. Najdb, ki bi govorile za odpadne jame, ni, a bi bilo tudi težko verjeti, da bi jih bili kopali v skalo. Proti uporabi jam za peči govori odsotnost oglja in ožganih plasti, a tudi lega in oblika jam samih. V večini jam najdeni fragmenti sivožganega ilnatega tlaka z debelejšo rahlo opečeno ilnato osnovo, ki jih je bilo v jami B na strnjenem mestu, a v drugotni legi največ, izvirajo vsi iz zasipa in ne kažejo s tlemi nobene zveze. Zlasti v jamah B in C je očitna trdo steptana plast humozne ilovke kot tla jam. Enaka plast pa je v rahlejšem sestavu izpolnjevala vse jame do vrha. V njej in v tleh ni bilo najdb, ki bi pričevale o uporabi jam za shrambe, kar bi bilo sicer še najverjetneje.

Ob robovih jam je bilo pri dnu precej kosov lepa, med katerimi so bili tudi prav veliki kosi. Enak lep je v različnih kosih ležal po vsej zasipni plasti do vrha. Če presojamo zasipno gradivo kot v času uporabe jam obstoječo površinsko plast okrog njih, pomešano z ne preveč očitnimi stavbnimi ostanki (pepela, oglenine ni), potem tudi razmotrivanja o obliki stavb nad jamami ne dajejo zadovoljivih zaključkov. Ob robovih jam ni bilo opaziti sledov tlorisov, ni jih pa bilo niti v širši okolici. Edine podatke o uporabljenem gradivu dajejo odtisi lesa v ilnatem premazu sten. Pri tem gre v največji meri za palice povprečne debeline 4 cm, med katerimi so bile nekatere tanjše, druge pa debejše. Bile so položene večinoma tesno druga ob drugo v ne docela pravilni vrsti (T. II, 1—3). Ker na ohranjenih kosih lepa ni bilo videti sledov pletenja ali vezanja, so morale te palice bržčas stati pokonci in tvoriti tako navpične ali poševne stene. Kako so bile zapičene v nekdanji humus ali na morebitno leseno podlago, ni bilo mogoče ugotoviti. Da pri njih ni šlo za povsem tanke stene, kažejo nekateri kosi lepa, zatlačenega med palice (T. II, 4, 5, 8). Manj verjetno se zdi, da bi ob majhnih objektih bile palice v vodoravni legi med posameznimi debelejšimi bruni. Za to domnevo manjkajo sledovi vezav, a tudi kosi lepa ob stičnih točkah takih brun. Da so bila uporabljena tudi bruna z oglatimi stranicami do približne širine vsaj 6 cm, pričajo kosi lepa T. II, 6, 9, 10, 11. Za sedaj ostane nerešeno vprašanje, v kakšni legi so bila ta bruna in kakšno vlogo so imela pri konstrukcijah stavbnih objektov. Splošno rečeno so mogla predstavljati le ogrodje stavb v danes neugotovljeni obliki. Nekateri kosi lepa z odtisi palic ali vej so kazali njihovo medsebojno poševno lego. Redki kosi kažejo sledove vezav lesenih delov. Med njimi je iz fragmentov T. II, 8, 9 razvidna vezava okroglih in bolj ali manj oglatih debelejših lesenih delov z do 3 cm debelo palico, ki jih pravokotno križa, pri čemer pa lega obeh de-

³⁷ Sondiranje Pokrajinskega muzeja v Mariboru jeseni 1955.

³⁸ Prim. A. Benac, Prehistorijsko naselje Nebo, Ljubljana 1952, str. 24—25, plan izkopavanja.

belejših kosov pri T. II, 9 ni docela jasno ugotovljena. Podobno vezavo dveh debelejših oglatih brun kaže tudi kos T. II, 11, ki je spričo dveh gladkih zunanjih površin tvoril neki zaključek. Pri vsem tem ostane nejasno, ali so bile stene poševne ali navpične in kako je bila izdelana streha. Doslej manjka v tem pogledu še podrobnejših analiz takega gradiva ne le pri nas, temveč tudi v drugih deželah.³⁹

Profili jam dajejo spričo navedenih nejasnosti le nezanesljivo razlago o njihovem propadu ali opustitvi. Vse konstrukcije so propadle v ognju, pri čemer je zanimivo, da je precejšen del izredno močno prežgan, dasi bi si ob požaru domnevnih malih objektov bilo težje predstavljati tako močan ali dolgotrajen ogenj. Zasip iz jam B in C je v glavnem enoten: celotna jama je zasuta z eno humozno-iltno plastjo, v kateri leže najdbe brez vsakega reda. Možno je, da so jih zasuli ljudje po propadu ali opustitvi, ko so iz kakršnih koli razlogov izravnavali zemljišče. V jamah ni bilo usedlinskih plasti, ki bi kazale na daljše odprto stanje, zato se je to zgodilo morebiti kmalu po opustitvi jam kot uporabnih objektov. Pri tem so prišle v jame tudi plasti površinskega apnenčastega peska, kot kažeta profila jam A in D. Profil vrhnjega humozno-iltatega zasipa jame A je pri tem nejasen. V osredju jame izpolnjuje nekako kotanjo premera 45 cm, ki leži v zasipnem pesku na eni in ob prav tako nepojasnjenem dozdevno sterilnem pesku na drugi strani. Plast je sicer tudi tu enotna, najdbe črepinj so v obeh plasteh enotnega značaja in so v spodnji plasti sploh zelo redke. Pri vrhu je ležalo precej kamnov, med njimi nekaj večjih apnenčastih lomljencev in razen tega večina keramičnih ostankov, ki tvorijo poglobitve najdbe tega objekta. Morebiti gre tu za boljše ohranjene ostanke prvotnih tal in po opustitvi jame nastalih seliščnih najdb. Dasi je bil ves preiskani prostor grobišča nad jamami prekopan do skalne površine, ni bilo izven jam ali med njimi nobenih prazgodovinskih najdb. To je važno tudi zaradi tega, ker bi sicer lažje domnevali, da so tvorile jame istočasni ali zaporedno nastajajoči del seliščnega objekta na tem mestu. Če so nastale in bile uporabljene hkrati, tvorijo gručo, v kateri je težišče glede velikosti jame, številnosti keramike in lepa na jami A v jugozahodnem robu skupine (pril. 1). V jami D na jugovzhodnem robu je bil najden del terilnega kamna, v osrednji jami B pa največ kosov tlaka ognjišča. Če bi jame bile del enotnega seliščnega prostora, bi mogel lep pripadati stanovanjskemu objektu na površini, kjer pa ni o tem nobenih sledov. Prav tako ni bilo v jamah ali izven njih kamnitnega orodja ali kakršnihkoli kostnih ostankov.

ZUSAMMENFASSUNG

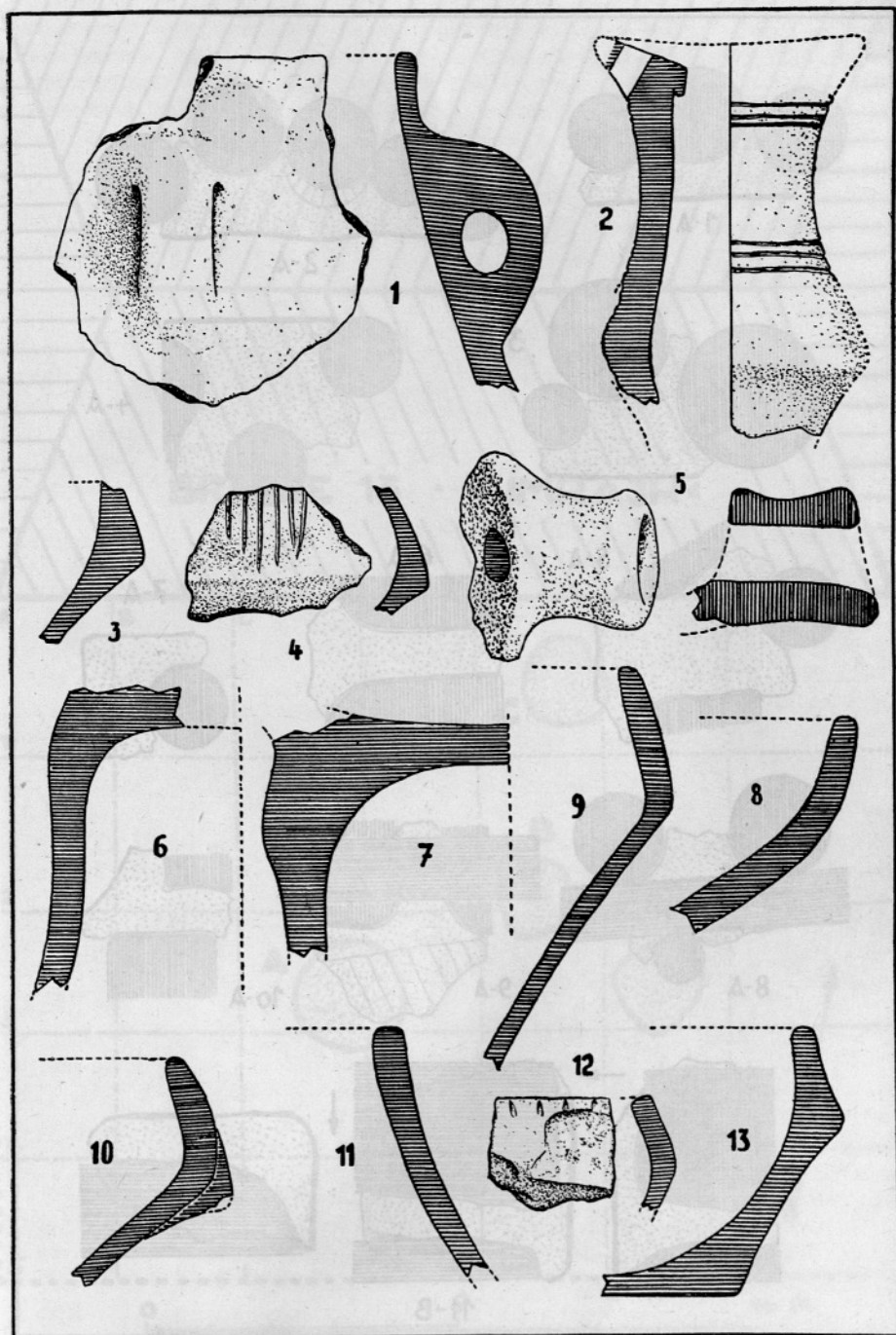
Neolithische Siedlungsreste in Brezje bei Zreč

Anlässlich der im Herbst 1955 vom Provinzialmuseum in Maribor vorgenommenen Ausgrabung eines Skelettgräberfeldes im oberen Dravinjatal unweit von Slov. Konjice entdeckte man unter den Gräbern der antiken und frühslawischen Periode auch vier kleinere rundovale Gruben vom 1,4 m durchschnittlichen Dm. Sie bildeten eine räumlich sehr begrenzte Gruppe und wurden bis 0,85 m tief in den verwitternden Kalkboden vertieft (Beil. 1). Dieser Umstand,

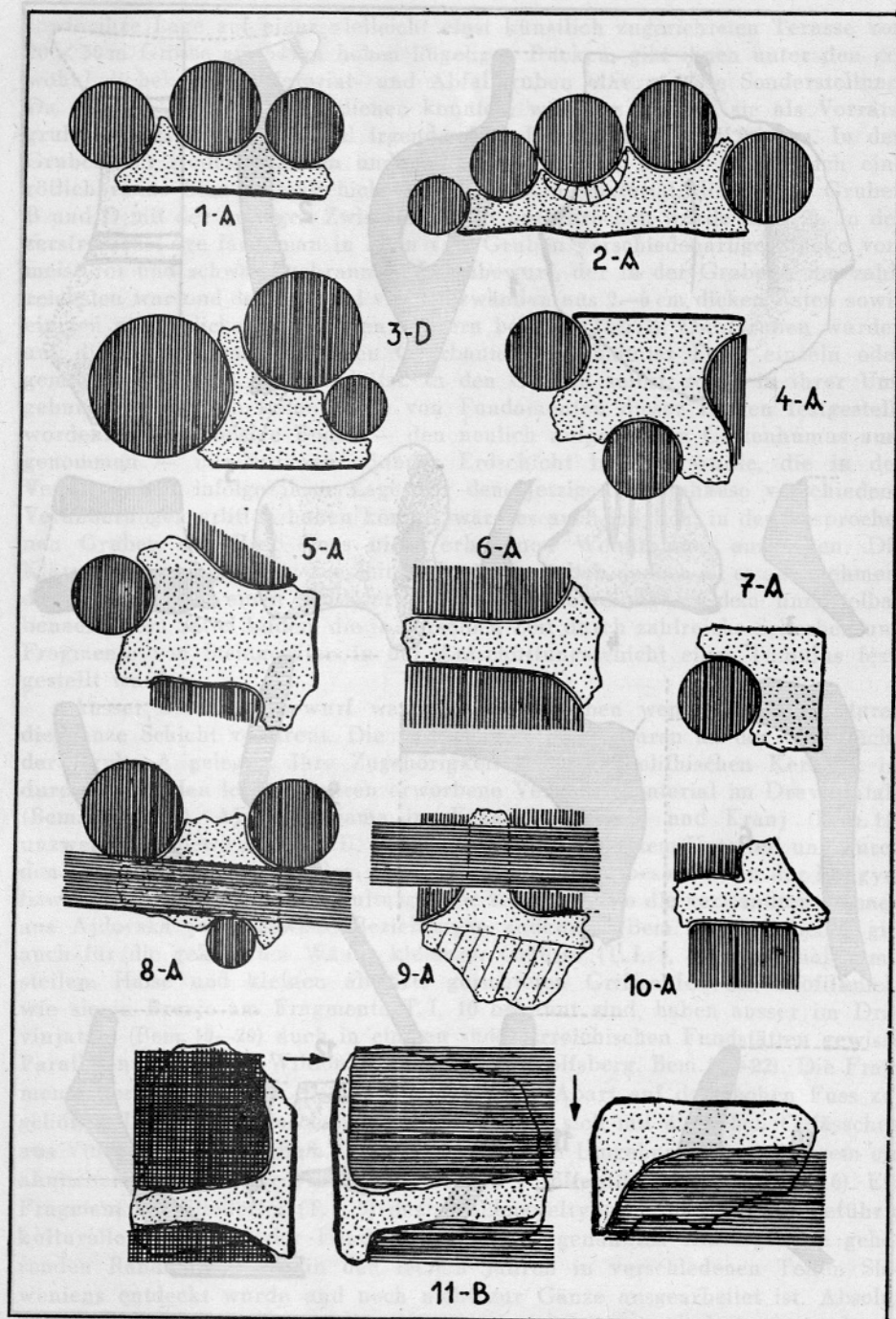
³⁹ Primer take analize: A. Paffl, Poznámky konstruktivně technické o chatové hallštattské stavbě v Brně-Maloměřicích, Časopis Zemského musea v Brně XXXIII/1, Brno 1946, str. 145 id., sl. 1—3.

sowie ihre Lage auf einer vielleicht einst künstlich zugerichteten Terasse von 20×50 m Grösse am 545 m hohen hügeligen Rücken, gibt ihnen unter den gewöhnlich bekannten Material- und Abfallgruben eine gewisse Sonderstellung. Da sie zum Wohnen nicht dienen konnten, wäre es möglich, sie als Vorratsgruben anzusprechen, obwohl irgendwelche Beweise dazu fehlten. In den Gruben mit steilen Wänden und nicht ganz ebenem Boden befand sich eine rötlichbraune humose Erdschicht als Zuschüttungsmaterial, die in den Gruben B und D mit der sandigen Zwischenschicht unterbrochen wurde (Beil. 2). In der zerstreuten Lage fand man in allen vier Gruben verschiedenartige Stücke vom meist rot und schwarz gebrannten Lehmewurf, der in der Grube A am zahlreichsten war und den Bestand von Holzwänden aus 2—6 cm dicken Ästen sowie einigen etwas dickeren kantigen Hölzern bewies (Taf. II). Die Gruben wurden auf diese Weise mit hölzernen Oberbauten unbekannter Form einzeln oder gemeinsam bedeckt und geschützt. In den Gruben selbst, sowie in ihrer Umgebung sind jedoch keine Reste von Fundamenten dieser Bauten festgestellt worden. Da der felsige Boden — den neulich aufgeführten Gartenhumus ausgenommen — nur mit sehr dünner Erdschicht bedeckt wurde, die in der Vergangenheit infolge ihrer Lage vor dem jetzigen Wohnhause verschiedene Veränderungen erlitten haben könnte, wäre es auch möglich, in den besprochenen Gruben den Rest eines nicht erhaltenen Wohnraumes anzusehen. Die Klärung dieser Fragen ist zur Zeit noch nicht möglich, jedoch ist es anzunehmen, dass die Gruben einen Teil der neolithischen Siedlung an dem unmittelbar benachbarten Sattel bilden, die in derselben Zeit durch zahlreiche Scherben und Fragmente von Steingeräten in der Aufschüttungsschicht eines Tumulus festgestellt wurde.

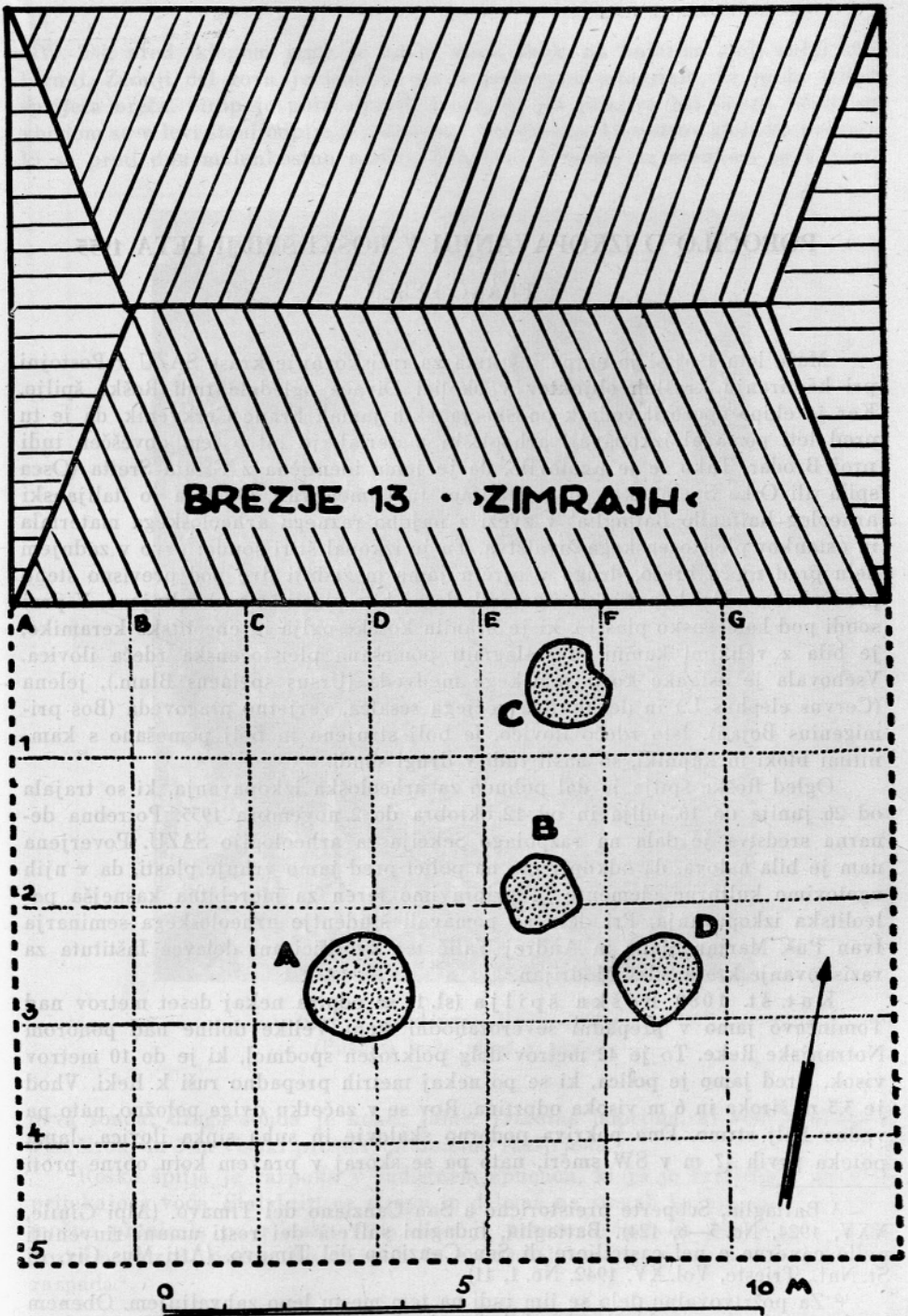
Ausser dem Lehmewurf waren in den Gruben wenige Scherben durch die ganze Schicht verstreut. Die meisten von ihnen waren an der Oberfläche der Grube A gelegen. Ihre Zugehörigkeit zur spätneolithischen Keramik ist durch das in den letzten Jahren erworbene Vergleichsmaterial im Dravinjatale (Bem. 1 und 4), Ajdovska jama im Krkatale (Bem. 5) und Kranj (Bem. 11) unzweifelhaft bewiesen (Taf. I). Die Gefässe mit verjüngtem Unterteil und durch den Knick gesondertem steilem Rand (T. I, 9) kommen besonders in der Lengyel bzw. Slawonisch-syrmischen Kulturgruppe vor, zu denen die verwandten Formen aus Ajdovska jama gewisse Beziehungen andeuten (Bem. 11). Ähnliches gilt auch für die geknickten Wände kleinerer Gefässe (T. I, 3, 4). Die Schalen mit steilem Halse und kleinen abwärts gerichteten Griffzapfen am Profilknick, wie sie in Brezje am Fragmente T. I, 10 bekannt sind, haben ausser im Dravinjatale (Bem. 19—20) auch in einigen südösterreichischen Fundstätten gewisse Parallelen (Buchkogel-Wildon, Strappenkogel-Wolfsberg, Bem. 21—22). Die Fragmente der Fussgefässe T. I, 6, 7 scheinen einer Abart auf dem hohen Fuss zugehören. Das kleine Flaschengefäss T. I, 2 lässt sich mit ähnlichen Gefässchen aus Vinča vergleichen (Bem. 7—8). In der engeren Umgebung ist vor kurzem ein ähnlicher Fund aus der Varaždiner Gegend veröffentlicht worden (Bem. 6). Ein Fragment der Stiellöffel (T. I, 5) des sog. Lengyeltypus bestätigt die angeführte kulturelle Zuweisung der Funde zu einer der genannten Kulturgruppe gehörenden Randeinheit, die in den letzten Jahren in verschiedenen Teilen Sloweniens entdeckt wurde und noch nicht zur Gänze ausgearbeitet ist. Absolut chronologisch könnte man daher die Funde von Brezje dem Ausgang des 3. Jahrtausends zuweisen.

Sl. 1—13 = 2/3 n. vel.

Sl. 1-11 = 2/6 n. vel.

Pril. 1. Lega neolitskih jam v Brezju nad Zrečami

POROČILO O IZKOPAVANJIH V ROŠKI ŠPILJI LETA 1955

FRANC LEBEN

Maja leta 1955 si je ekipa Inštituta za raziskovanje krasa SAZU v Postojni pri kartiranju kraških objektov v okolici Divače ogledala tudi Roško špiljo. Ker je ekipo opozoril vodnik po Škocjanskih jamah Franc Cerkvenc, da je tu pred leti pomagal izkopavati arheološki material, je bil o tem obveščen tudi prof. Brodar. Tako se je ugotovilo, da je jama identična z Grotta Sretta (Osca spila ali Oska Spela), kot so jo Italijani tudi imenovali. Omenja jo italijanski arheolog Raffaello Battaglia¹ v zvezi z najdbo raznega arheološkega materiala in ostankov pleistocenskega živalstva. Tu je izkopal štiri sonde: prvo v zadnjem delu pred rdečo brečo, drugo v osrčju jame in zadnji dve pod previsno steno pred vhodom. Pri kopanju je ugotovil, da so bile plasti še nedotaknjene. V prvi sondi pod holocensko plastjo, ki je hranila koščke oglja in eneolitsko keramiko, je bila z velikimi kamni in stalagmiti pomešana pleistocenska rdeča ilovica. Vsebovala je ostanke kosti jamskega medveda (*Ursus spelaeus* Blum.), jelena (*Cervus elephus* L.) in del diafize večjega sesalca, verjetno pragoveda (*Bos primigenius* Bojan). Isto rdečo ilovico, le bolj strnjeno in bolj pomešano s kamnitimi bloki in kapniki, so našli tudi v drugi sondi.

Ogled Roške špilje je dal pobudo za arheološka izkopavanja, ki so trajala od 26. junija do 16. julija in od 12. oktobra do 2. novembra 1955. Potrebna denarna sredstva je dala na razpolago Sekcija za arheologijo SAZU. Poverjena nam je bila naloga, da odkopljemo na polici pred jamo vrhnje plasti, da v njih ugotovimo kulturne elemente in pripravimo teren za morebitna kasnejša paleolitska izkopavanja. Pri delu so pomagali študentje arheološkega seminarja Ivan Puš, Marjan Slabe in Andrej Valič ter kvalificirani delavec Inštituta za raziskovanje krasa Silvo Modrijan.²

Kat. št. 1089 Roška špilja (sl. 1) se odpira nekaj deset metrov nad Tominčevo jamo v prepadni severozahodni steni Velike doline nad ponorom Notranjske Reke. To je 42 metrov dolg polkrožen spodmol, ki je do 10 metrov visok. Pred jamo je polica, ki se po nekaj metrih prepadno ruši k Reki. Vhod je 3,5 m široka in 6 m visoka odprtina. Rov se v začetku dviga položno, nato pa vedno bolj strmo. Dno pokriva podorno skalovje in suha sipka ilovica. Jama poteka prvih 17 m v SW smeri, nato pa se skoraj v pravem kotu obrne proti

¹ Battaglia, Scoperte preistoriche a San Canziano del Timavo. (Alpi Giulie, XXV, 1924, No. 5—6, 124). Battaglia, Indagini sull'età dei resti umani rinvenuti nelle caverne e nei castellieri di San Canziano del Timavo. (Atti Mus. Civ. di St. Nat., Trieste, Vol. XV, 1942, No. 1, 11).

² Za požrtvovalno delo se jim tudi na tem mestu lepo zahvaljujem. Obenem izrekam zahvalo upravi Škocjanskih jam in domačinom, ki so nam šli v vsakem pogledu na roko.

NW. Tik pred sklepom jame je 2,2 m visok skok, na katerem stoji večji stalagmit. Zadnji del rova je izoblikovan v podornem materialu, ki je že trdno sprijeta breča. Strop je poln sigavih tvorb, ki jih pokriva bel popr. Malo za vhomom se v levi steni odpira 2 metra nad tlemi ozko, 11 metrov globoko brezno, ki se proti dnu malenkostno razširi. Približno 4 metre za ovinkom je v jami

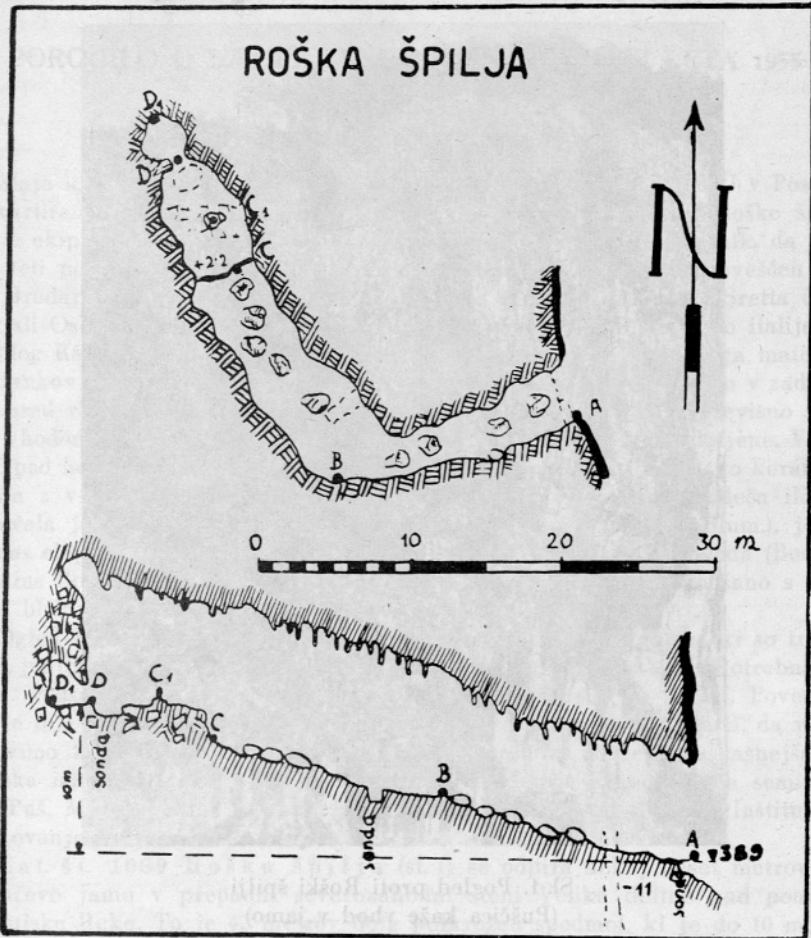
Sl. 1. Pogled proti Roški špilji
(Puščica kaže vhod v jamo)

prva sonda; druga sonda je konec jame. Trikotna odprtina, ki vodi v sklepni 2 m široki in 3 m visoki prostor, je umetno razširjena.

Roška špilja je razpoka v rudistnem apnencu, ki jo je razširila s površja pritekajoča voda. Stalaktiti na stropu in deloma na stenah kažejo, da je nekda j močno pronicala površinska voda. Rov je prvotno segal do površja, a ga je pozneje zatrpal podor. Korozijskih in erozijskih sledov je malo, ker jama že razpada.³

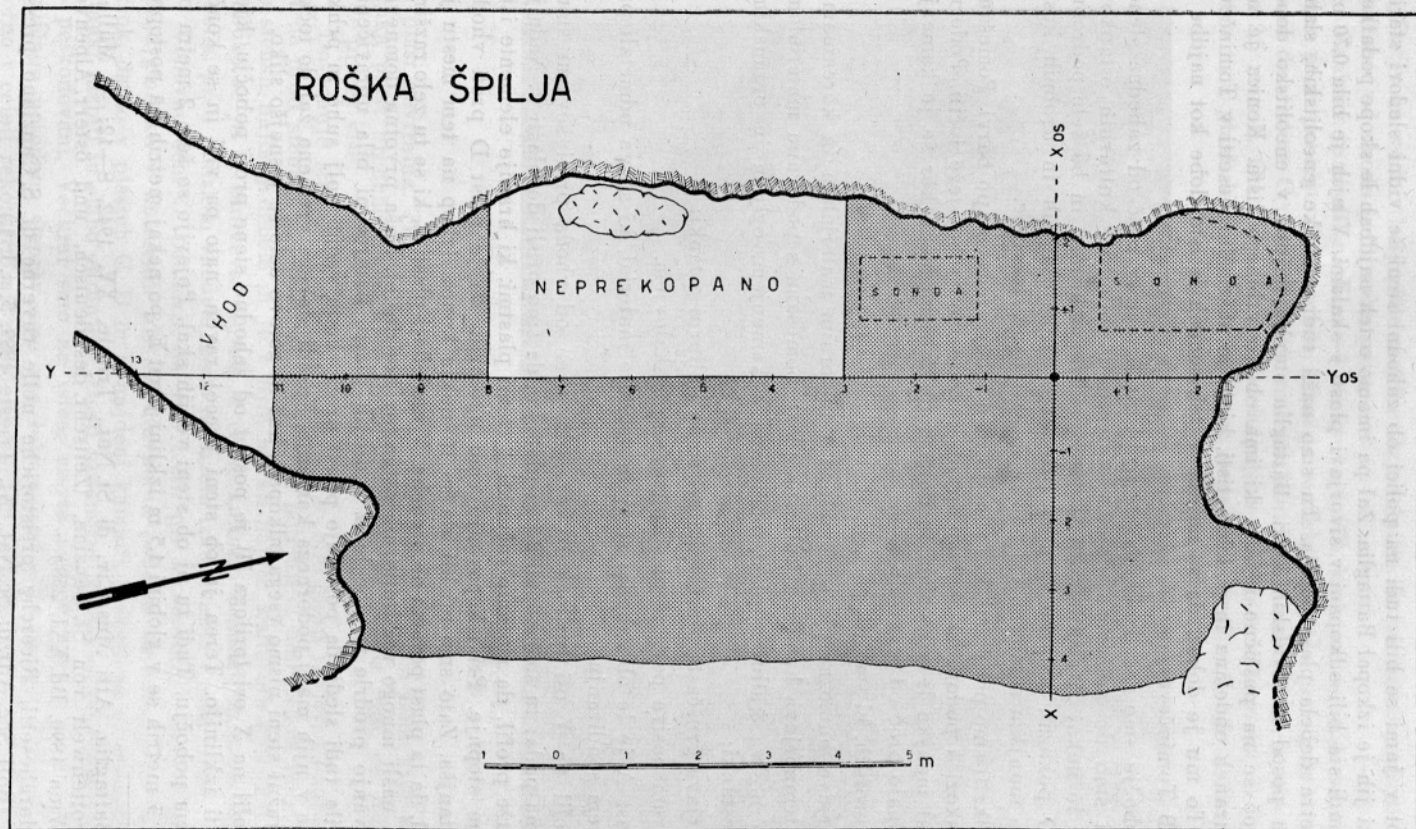
³ Opis in načrt Roške špilje je izdelal Francè Hribar, asistent Inštituta za raziskovanje krasa SAZU v Postojni.

Izkopavali smo pred jamo na polici, ki jo obdajajo s treh strani previsne stene, medtem ko preide v vzhodni smeri po nekaj metrih v prepadne stene Velike doline. Zaraščeni prostor pred jamo smo pred izkopavanjem očistili. V celoti smo odstranili približno 70 m² površine. Na sliki 3 je ta prostor temno

Sl. 2

označen. Najbolj prikladna točka na desni strani police v višini 389 metrov (merjenje z aneroidom), nam je bila izhodišče koordinatnega merskega sistema. Ker pri nas ta način merjenja uporabljajo pri vseh paleolitskih izkopavanjih, je bil tudi za naše raziskovanje najbolj prikladen. Tako se bodo kot osnova za risanje profilov, mogla poznejša izkopavanja navezati na naša. Odkopane kvadrante smo označili z zaporednimi številkami, a ne po koordinatnem sistemu, zaradi preglednejše razvrstitve odkopanih predmetov.

Sl. 5. Odkopani prostor pred jamo

Kot v jami so bili tudi na polici ob zahodni steni še vidni sledovi starih sond, ki jih je izkopal Battaglia. Žal pa imamo o teh najdbah le skope podatke.⁴ Obe sondi sta bili odkopani v sivorjavi plasti s skalami. V njih je bila 0,70 oz. 1,50 metra debela plast pepela. Tu smo našli tudi odlomke eneolitskih, slabo pečenih posod in živalskih kosti. Battaglia stavlja najdbe v eneolitsko dobo, sklicujoč se na puščično konico, ki ima obliko vrbinnega lista. Konica je na obeh straneh obdelana in podobna tisti, ki jo je našel Marchesetti v Tominčevi jami.⁵ To mu je dokaz, da so najdbe v teh sondah iz iste dobe kot najdbe v plasti B Tominčeve jame.

Pobočje smo začeli odkopavati približno 6 metrov proč od zahodne stene. Prodrli smo do peščenega sloja, v katerem ni bilo več kulturnih ostankov, temveč le nekaj živalskih kosti. Te so zelo fragmentirane in bo šele podrobni pregled pokazal, katerim živalim pripadajo. Nekaj tanjših in drobnih kosti pripada manjšim sesalcem. Od polžev so zastopane Helicidae.

Odkrili smo pet plasti, ki se ločijo med seboj predvsem po barvi. Pomešane so vseskozi s podornimi skalami in jih je zato med seboj težje ločiti. Podorni material manjka le pri vhodu in deloma ob zahodni steni, ker se je kamenje pač vsipalo proč od previsnih sten.

V profilih, ki smo jih posneli, si slede plasti takole (sl. 4):

B rjava humozna plast, pomešana s podornim materialom in koreninami;

C temnorjava humozna kulturna plast, pomešana s podornim materialom;

D črnosiva kulturna plast, pomešana s kamenjem, ogljem in organskimi ostanki;

E rjava gruščasta plast, v kateri so še kulturni ostanki;

F rumenosiva peščena plast, pomešana s skalovjem.

Plast A je le ob zahodni steni in vsebuje material, ki so ga odmetali pri prejšnjem sondiranju.

Profil na Y osi (priloga I) kaže, da teren od vhoda proti severni steni polagoma pada; tu smo kopali 2,5 m globoko, da smo prišli do plasti F. Nadalje nam kaže profil, da moramo računati s tremi plastmi, ki hranijo elemente iste kulturne stopnje. Pri izkopavanju smo ugotovili, da je plast D proti vhodu vedno tanjša. Zato smo mislili, da se tu nekje konča. Izkop na tem mestu je pokazal, da ta plast povsem ne preneha. V naslednji plasti E, ki se tu zelo razširi, smo pa našli mnogo več kulturnih ostankov kot doslej. Naša prvotna domneva, da so vanjo prodrle najdbe le iz zgornjih plasti, namreč ni bila upravičena. Iz profila tudi sledi, da postajajo plasti proti vhodu vedno bolj suhe in prhke in da je v njih manj podornega kamenja. Zaradi slabega vremena žal do točke 13 pri južni steni nismo vsega odkopali, kar bi gotovo dalo še jasnejšo sliko.

Profil na X osi (priloga II) je posnet od zahodne stene proti pobočju, kjer se plasti izklinijo. Teren je ob steni precej raven, nato pa visi in se konča v strmem pobočju. Tudi tu ni ob steni večjih skal. Pojavijo se šele 2 metra od nje. Po 3 metrih se v globini 1,5 m izklini plast E, po nekaj metrih pa postopno

⁴ Battaglia, *Atti Mus. Civ. di St. Nat.*, Trieste, XV, 1942, 8–12; — Müller, *Die Grottenwelt von St. Canzian*. (*Zeitschr. des deutsch. und österr. Alpenvereins*, Wien 1890, Bd. XXI, 238.)

⁵ Marchesetti, *Ricerche preistoriche nelle caverne di S. Canziano presso Trieste*. (*Boll. Soc. Adr. di Sc. Nat.*, XI, Trieste 1889, 5, t. I, 1.)

še D. To in vedno bolj pičle najdbe dajo slutiti, da so bile te plasti morda nanesene od vhoda proti robu police.

Zanimiv je profil na X=-3 osi (priloga III), ki je posnet tudi od zahodne stene proti pobočju. Stara sonda, ki se je tu nekje končala, je segala v globino samo do sredine C plasti; plast je tu brez kamenja in zelo prhka, a se konča že po 2,5 metrih. Od tod se naprej nadaljuje v podornem materialu. To je verjetno tista plast, ki jo ima Battaglia za pepelnato. Analiza pa je dokazala, da

Sl. 4. Odkopane plasti pred jamskim vhodom

je plast nevtralna. Tudi plast D pod njo je prhka, a le do tam, kjer zgornja prhka plast preneha. Plast E se kmalu izklini; vidimo pa tudi, da leži plast F že precej višje.

Dosedanje izkopavanje je pokazalo, da so bile plasti verjetno nanesene od vhoda proti stenam, ki obkrožajo polico. To potrjujejo tudi nanosi plasti, ki so ob stenah najbolj debele in je v njih hkrati največ kulturnih ostankov. Kako globoko se je tu zadrževal človek in če se kulturni elementi in plasti ujemajo z onimi pred jamskim vhodom, bodo dokazala izkopavanja v sami jami.

Ponovno sem že poudaril, da smo trčili pri izkopavanjih na podorno kamnjenje globoko v kulturnih plasteh. Ravno ta podorni material je v glavnem vzrok, da so v plasteh C, D in E najdeni kamniti, koščeni in glinasti kulturni ostanki razbiti in slabo ohranjeni. Zlasti keramični izdelki so zelo fragmentirani in poškodovani. Večkrat smo na istem mestu našli odlomke, ki so pripadali različnim posodam. Čeprav smo vse zelo natančno in skrbno izkopali, ne bo možno v celoti rekonstruirati posod. Zadovoljiti se bomo pač morali s profili, pa

še ti ne bodo predstavljali celotne oblike. Keramika, ki je bila razmetana po vsem prostoru, je bila verjetno nanesena od vhoda proti pobočju in stenam police. Brez dvoma so kulturni ostanki tudi v sami jami, vendar je vprašanje, kako daleč segajo.

Battaglia omenja,⁶ da sta Müller in Marchesetti našla v zadnjem delu jame več plasti pepela, ter mnogo črepinj in živalskih kosti. Bolj pogostni so sledovi »starih prebivalcev« v dolbini, kjer je plast pepela in oglja do 50 cm debela. Črepinje so zelo grobo izdelane iz črne gline, pomešane s kalcitom. Pripadajo večjim posodam s ploščatim dnom in ravnim zgornjim robom. Včasih se najdejo sledovi ročaja v podobi širokega izrastka. Docela pa manjka keramika, ki se često pojavlja v naših jamah predvsem v vrhnjih plasteh. Med ostalimi izdelki sem našel le šilo iz zglajene kosti in praskalo iz črnega kremena, — zaključuje Marchesetti.⁷

Pri izkopavanjih smo našli grobo in fino keramiko. Grobo keramiko zastopajo le večje surovo izdelane posode. Glina je močno pomešana s kvarцитom in slabo pečena. Površina je hrapava, prelomi so debeli. Posode so bile verjetno jajčaste oblike s skoraj ravnim ustjem. Fina keramika je večinoma temnejše barve. Predstavljajo jo fragmenti manjših posod. Prelomi so tanki, glina dobro pečena, površina pa gladka in tako zglajena, da se sveti. Ustje je navadno močno profilirano in zavihano navzven. Nekatere posode imajo trakast ročaj, ki navadno veže ustje z največjim obodom, druge posode pa ročaje v podobi širokih jezičastih izrastkov (Tab. I, sl. 1; Tab. II, sl. 1). Ornamentacija na posodah ni bogata. Prevladujejo plastična rebra, ki imajo vdolbine od prstnih odtisov. Tak ornament poteka često tudi po robu ustja (Tab. I, sl. 2; Tab. II, sl. 5, 6; Tab. IV, sl. 3, 4). Lonec s podobno ornamentiko je našel Neumann v bližnji jami v Lazih (sl. 5).⁸ Črepinje nekaterih posod imajo navzkrižne ravne vreze (Tab. I, sl. 3) ali pa metlast ornament po vsej zunanji površini. Enovrstni vbodi s koničastim predmetom pod ustjem so zelo redki. Med ostalimi glinastimi predmeti smo našli nekaj vreten (Tab. IV, sl. 5) in večji predmet, ki ima po sredini precej širok žleb (Tab. VII, sl. 1). Služil je verjetno kot utež.

Podal sem le nekaj glavnih značilnosti keramike v Roški špilji. Po obliki in materialu lahko sodimo, da verjetno pripada eneolitu ali pa začetku bronaste dobe. Material je še v obdelavi, zato še ne moremo izreči končne sodbe. Ostale najdbe, z izjemo koščenin in dveh bronastih šil, so precej borne, in ob njih najdišča ne moremo časovno opredeliti.

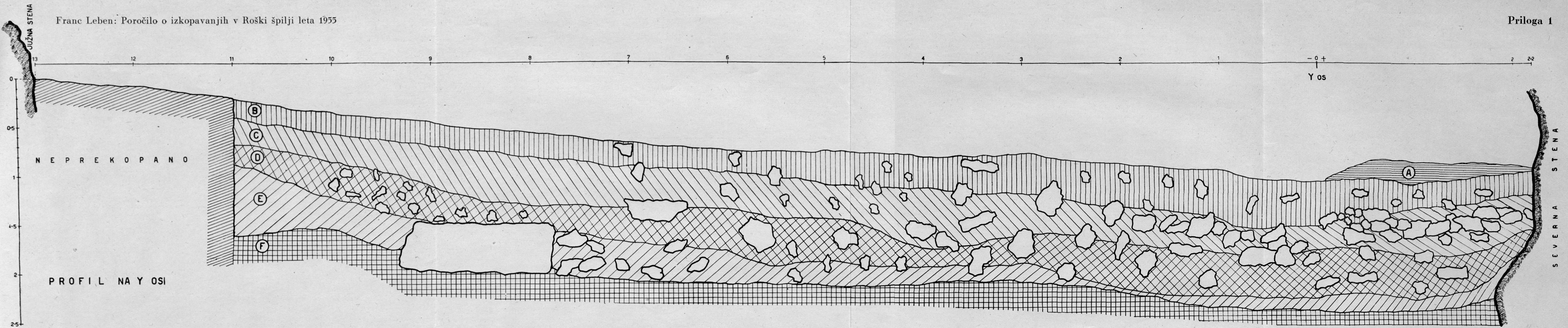
V kulturni plasti smo našli odlomke za sedaj še nedoločenih živalskih kosti. Battaglia omenja,⁹ da je našel zelo malo kosti, ki pa pripadajo ovci ali govedu. Te so razlomljene in kažejo ponekod sledove karbonizacije. Divjačino zastopajo čeljustni deli lisice, divje mačke, kune in zajca. Tudi kosti, ki smo jih našli v najnižje odkopani plasti, še niso strokovno pregledane. Obdelane kosti, ki smo jih našli v kulturni plasti, so najčešče bodala, šila in gladila (Tab. V, sl. 1—5 in 8—13; Tab. VI, sl. 1, 2). Vsa so izdelana iz živalskih cevastih kosti. Konica, ki je skrbno izdelana, je večinoma ohranjena, le zadnji del je navadno odbit. Lepa sta dva obdelana čekana divjega prašiča, ki sta najbrž rabila za

⁶ Battaglia, Atti Mus. Civ. di St. Nat., Trieste, XV, 1942, 9; — Battaglia, Alpi Giulie, XXV, 1924, No. 5—6, 124.

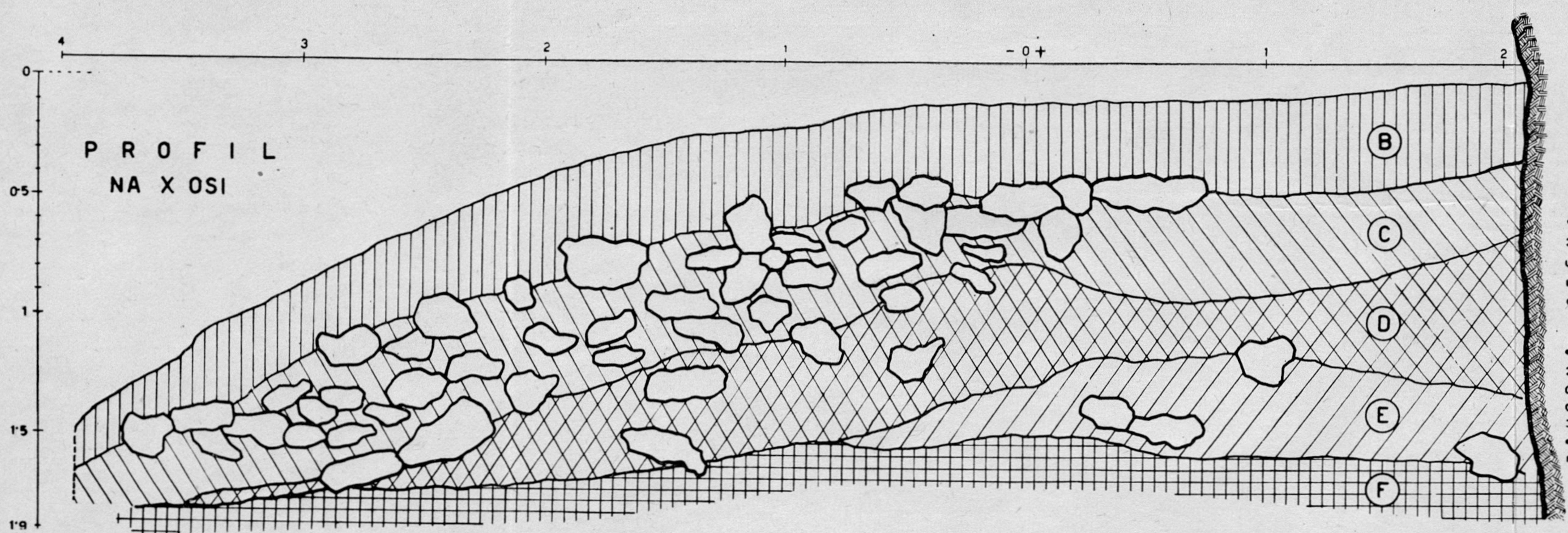
⁷ Marchesetti, Bol. Soc. Adr. di Sc. Nat., XI, Trieste 1889, 2.

⁸ Battaglia, Alpi Giulie, XXV, 1924, No. 5—6, 123, f. 2.

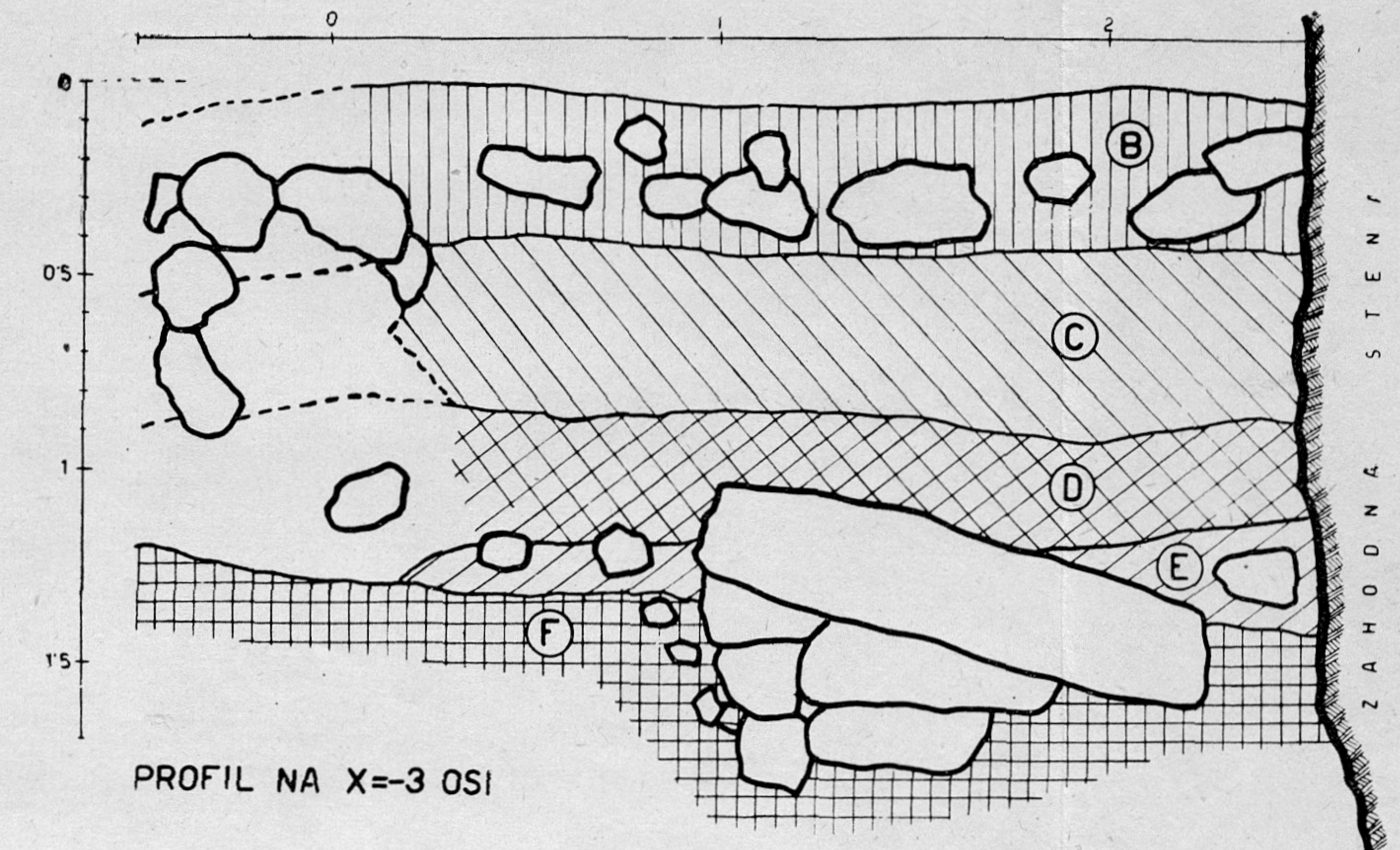
⁹ Battaglia, Atti Mus. Civ. di St. Nat., Trieste, XV, 1942, 9.

Priloga 2

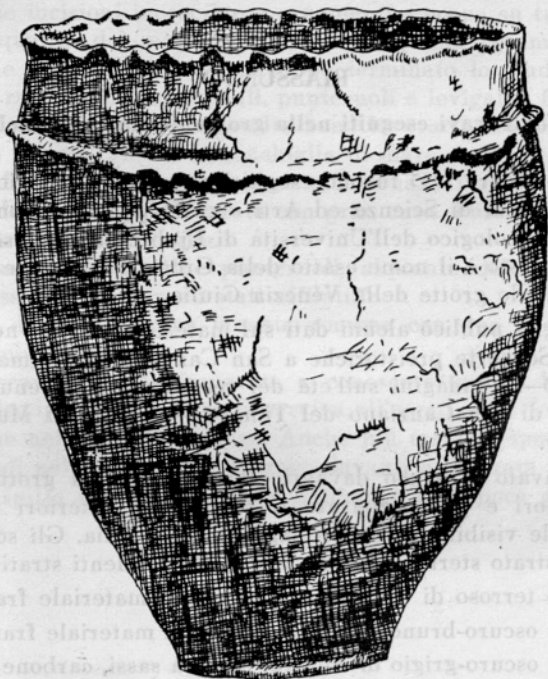

Priloga 3

gladili ali kaj podobnega (Tab. V, sl. 7; Tab. VI, sl. 3). Omeniti je treba še dve puščici. Prva je iz kosti in vsa lepo obdelana (Tab. VI, sl. 4), žal pa je zadnji del odlomljen; presek je romboiden. Druga puščica je izdelana iz lupine morske školjke in ima odlomljeno konico (Tab. V, sl. 6). Dva najdena roga sta kozja.

Med kamnitimi predmeti je največ odbitkov. Obdelani primerki so največ praskala z zelo slabo retuširanimi robovi. Lepo izdelanih in retuširanih je le nekaj kremenastih nožičev (Tab. VI, sl. 7—10; Tab. VII, sl. 5—7) in popolnoma

Sl. 5. Lonec najden v Jami v Lazah (po Battaglii)
1/5 n. vel.

ohranjena trikotna puščica s skrbno obdelano površino (Tab. VII, sl. 4). Koliko je podobna tisti, ki jo je odkopal Battaglia, nimamo podatkov.

Edini predzgodovinski kovinski najdbi sta bronasti šili z dobro ohranjeno patino (Tab. VI, sl. 11, 12). Oblika je nekoliko deformirana, vidi pa se, da sta bili na obeh koncih priostreni. Tudi Battaglia ni našel nobenega bronastega predmeta. Omenja le konico puščice s krili in podolgovat predmet.¹⁰ Verjetno pripadata ti dve najdbi kasnejšim zgodovinskim dobam. V vrhnji plasti smo tudi mi našli železno puščico. List ima romboidno obliko; ohranjen je pa tudi trn za nasaditev. Meter stran od nje smo našli ohranjen in močno patiniran rimski novc, s komaj vidnim obrisom glave na averzni strani. Novc je na

¹⁰ L. c. 9.

dveh mestih preluknjan in je verjetno kasneje rabil za obesek. Obe najdbi pričata, da je bila jama tudi v poznejši dobi obiskana.

Že dosedanje izkopavanje v Roški špilji nam je dalo dober pregled njene stratigrafije in izkopanega materiala. Če se v jami ne bodo našli tudi paleolitski sledovi, lahko Roško špiljo prištevamo v vrsto tistih kraških jam, ki jih je človek po vsej priliki že v neolitu upošteval za svoje bivališče. Morda bo kasneje dokazano, da mu je služila tudi v bronasti dobi; da pa jo je v mlajših dobah večkrat obiskal, za to imamo oprijemljive dokaze. Le globlja izkopavanja v jami in pred njo bodo pokazala, če mu je bila dom tudi v ledeni dobi.

RIASSUNTO

Relazione sugli scavi eseguiti nella grotta Roška špilja nell'anno 1955

Nel luglio e ottobre 1955 furono eseguiti a spese della Sezione Archeologica dell'Accademia Slovena di Scienze ed Arti e colla partecipazione degli studenti del Seminario Archeologico dell'Università di Ljubljana degli scavi nella grotta Roška špilja — questo è il nome esatto della Grotta Stretta che porta il numero 3870 del catasto delle grotte della Venezia Giulia.

Già il Battaglia pubblicò alcuni dati sul materiale trovato nei saggi di scavo dell'anteguerra (Scoperte preistoriche a San Canziano del Timavo — 1924, Alpi Giulie, XXV, N. 5—6; Indagini sull'età dei resti umani rinvenuti nelle caverne e nel castelliere di San Canziano del Timavo — 1942, Atti Mus. Civ. Stor. Nat., Trieste, XV, N. 1).

Abbiamo scavato il banco davanti all'ingresso della grotta per conoscere gli strati superiori e per preparare il terreno ad ulteriori scavi paleolitici. Abbiamo notato le visibili tracce dei saggi del Battaglia. Gli scavi si approfondirono fino allo strato sterile e furono costatati i seguenti strati (fig. 4):

- B uno strato terroso di colore bruno, misto a materiale franato e a radici;
- C uno strato oscuro-bruno di coltura, misto a materiale franato;
- D uno strato oscuro-grigio di coltura, misto a sassi, carbone e resti organici;
- E uno strato pietrisco di colore bruno nel quale si trovano ancora resti di coltura;
- F uno strato sabbioso di colore giallo-grigio, misto a rocce.

Lo strato A conteneva materiale proveniente dagli scavi precedenti.

I profili (allegati I, II e III) dimostrano che abbiamo da fare con tre strati di coltura C, D ed E che contengono elementi della medesima coltura. Gli strati si assottigliano verso l'entrata della grotta e certamente terminano nell'interno della grotta. Tutti gli strati sono framisti a grandi rocce franate ad eccezione davanti all'ingresso e nei ripari sotto roccia. Secondo il Battaglia lo strato friabile, trovato nei saggi di scavo, dovrebbe contenere della cenere. L'analisi invece dimostrò che questo strato è neutrale.

Gli scavi finora eseguiti hanno dimostrato che gli strati si sono accatastati in direzione dall'ingresso della grotta verso le pareti che circondano tutto il banco. I futuri scavi nell'interno della grotta dimostreranno se i resti qui rinvenuti siano identici a quelli esterni.

La ceramica ivi rinvenuta è assai frammentata in conseguenza del materiale franato trovantesi negli strati. Ciò nondimeno possiamo distinguere cocci di ceramica rozza e fina. La ceramica rozza è rappresentata da vasi lo più di grandi dimensioni. L'argilla è malamente cotta e fortemente mista a granuli di calcite. I cocci sono di superficie ruvida e di spessore grosso. La ceramica fina è di colore più scuro, di spessore più sottile, l'argilla è bene cotta, la superficie è liscia e levigata. L'orlo è molto profilato e curvato all'infuori. Alcuni vasi portano un'ansa a forma di nastro o di larga protuberanza. Decorati sono con costole plastiche delle quali alcune abbellite da impronte digitali. Vi troviamo però anche incisioni incrociate e ornamenti a scopa su tutta la superficie. La forma e la qualità del materiale assegnano questa ceramica all'eneolitico. La classificazione definitiva sarà fatta dopo terminato lo studio del materiale.

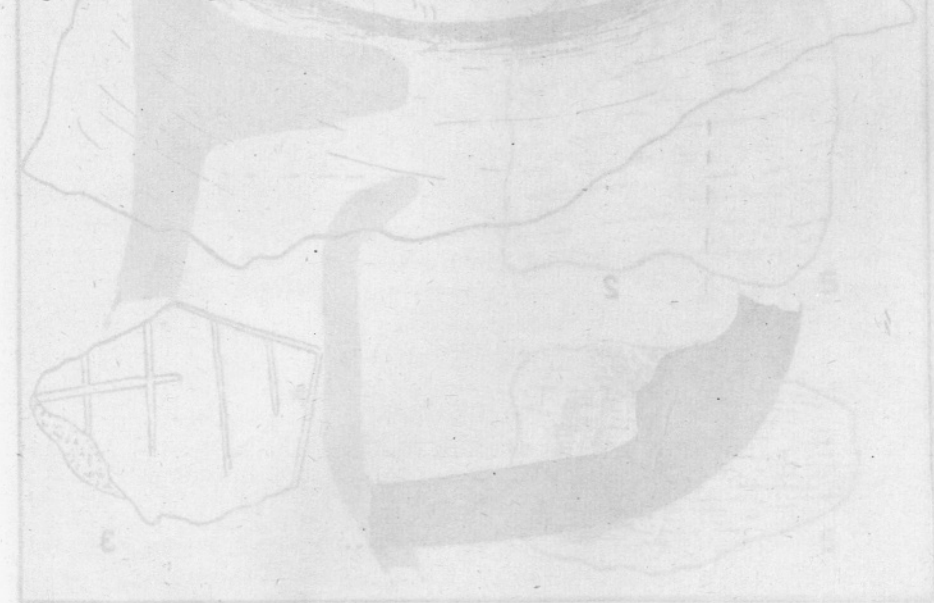
I resti ossei rappresentano pugnali, punteruoli e levigatoi, fatti da ossa cave. Due denti canini di cinghiale sono molto bene lavorati. Abbiamo trovato anche delle frecce, una di osso, l'altra di conchiglia di mare.

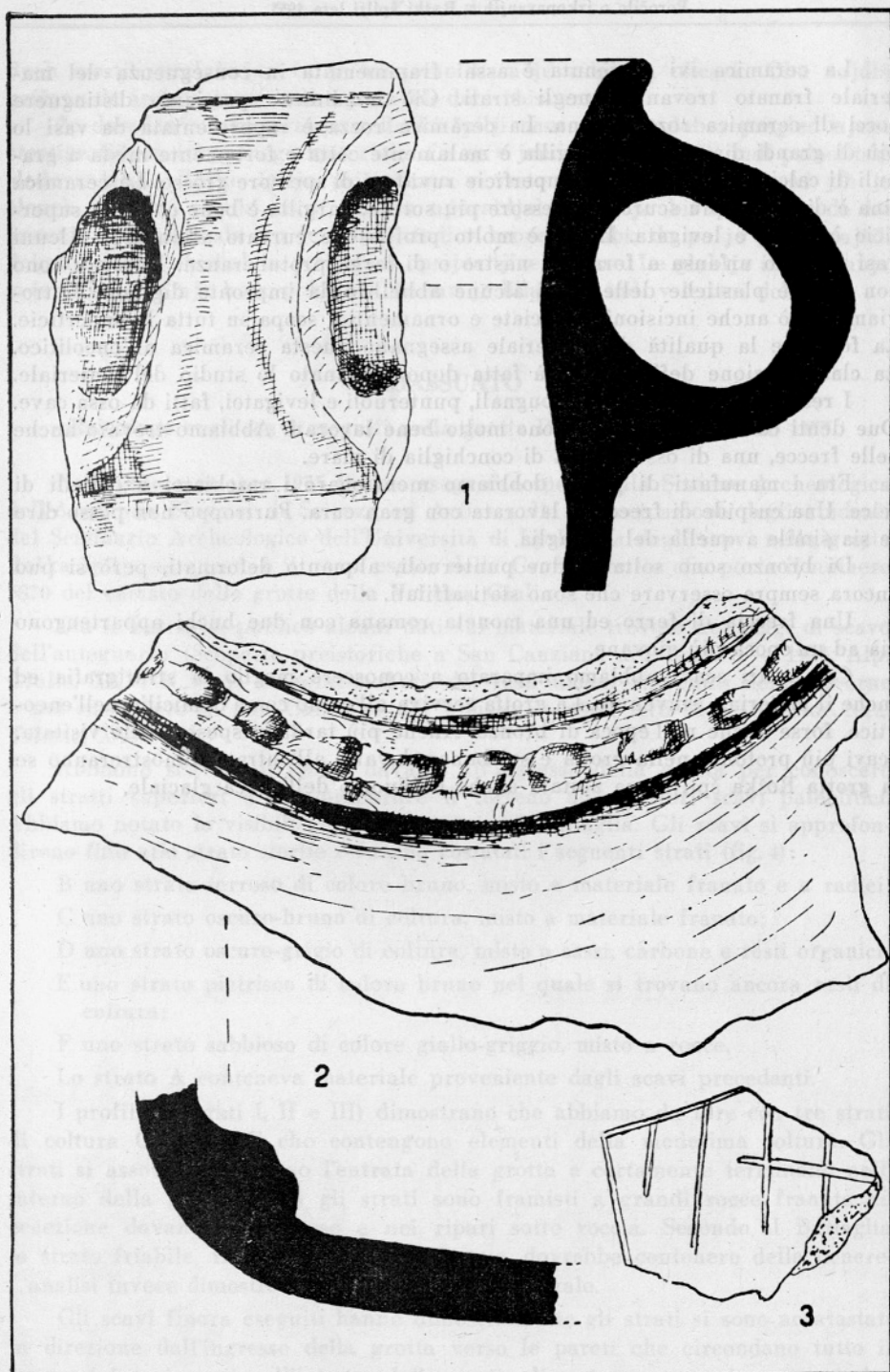
Fra i manufatti di pietra dobbiamo menzionare i raschiatoi e coltelli di selce. Una cuspidè di freccia è lavorata con gran cura. Purtroppo non posso dire se sia simile a quella del Battaglia.

Di bronzo sono soltanto due punteruoli, alquanto deformati, però si può ancora sempre osservare che sono stati affilati.

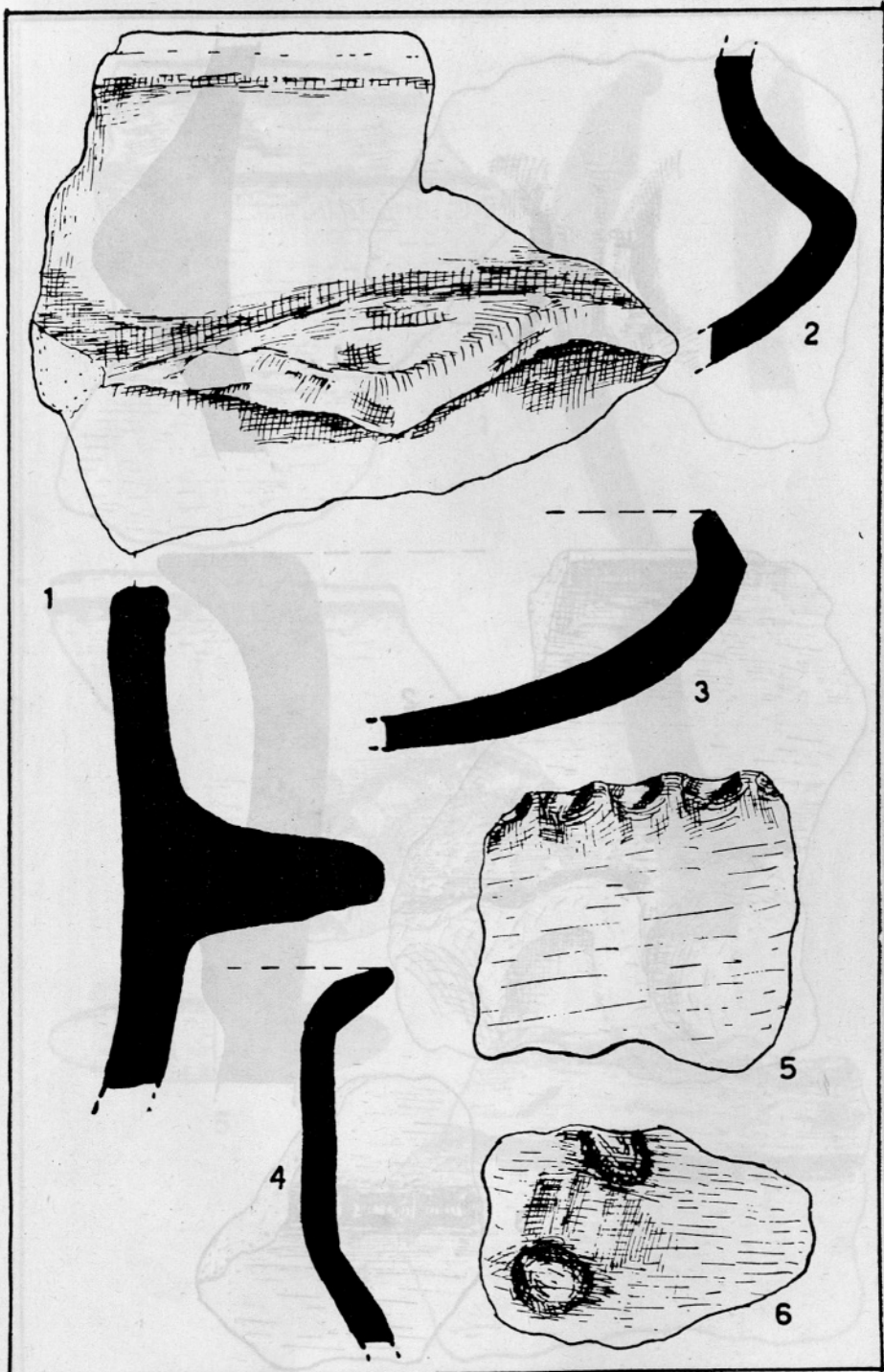
Una freccia di ferro ed una moneta romana con due buchi appartengono già ad un'epoca più giovane.

Coi nostri scavi abbiamo imparato a conoscere meglio la stratigrafia ed anche il materiale rinvenuto. La grotta serviva all'uomo come domicilio nell'eneolitico, forse anche nell'epoca di bronzo. Anche più tardi fu spesso volte visitata. Scavi più profondi nella grotta e sul banco davanti all'entrata dimostreranno se la grotta Roška špilja era abitata anche dall'uomo dell'epoca glaciale.

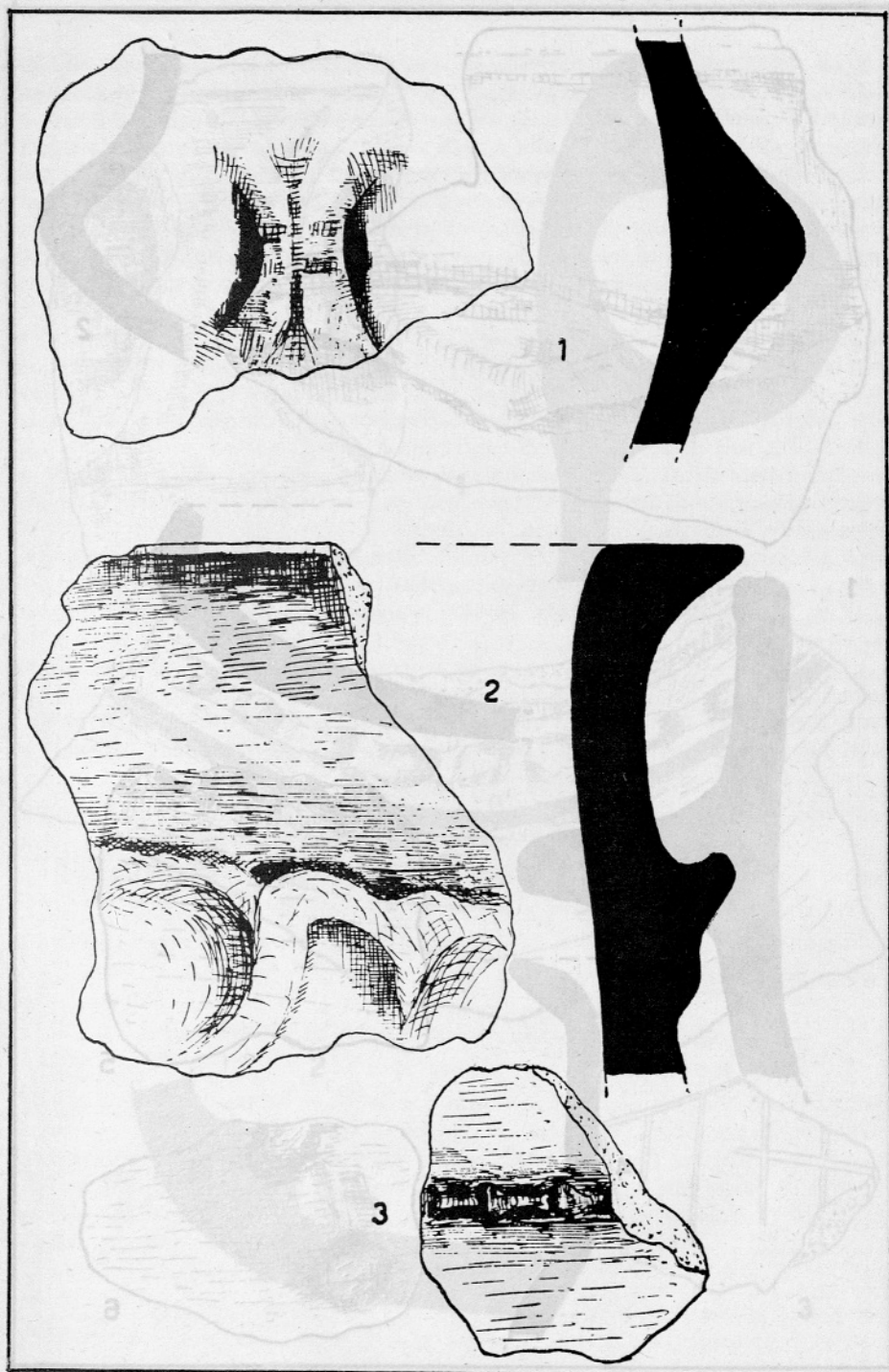

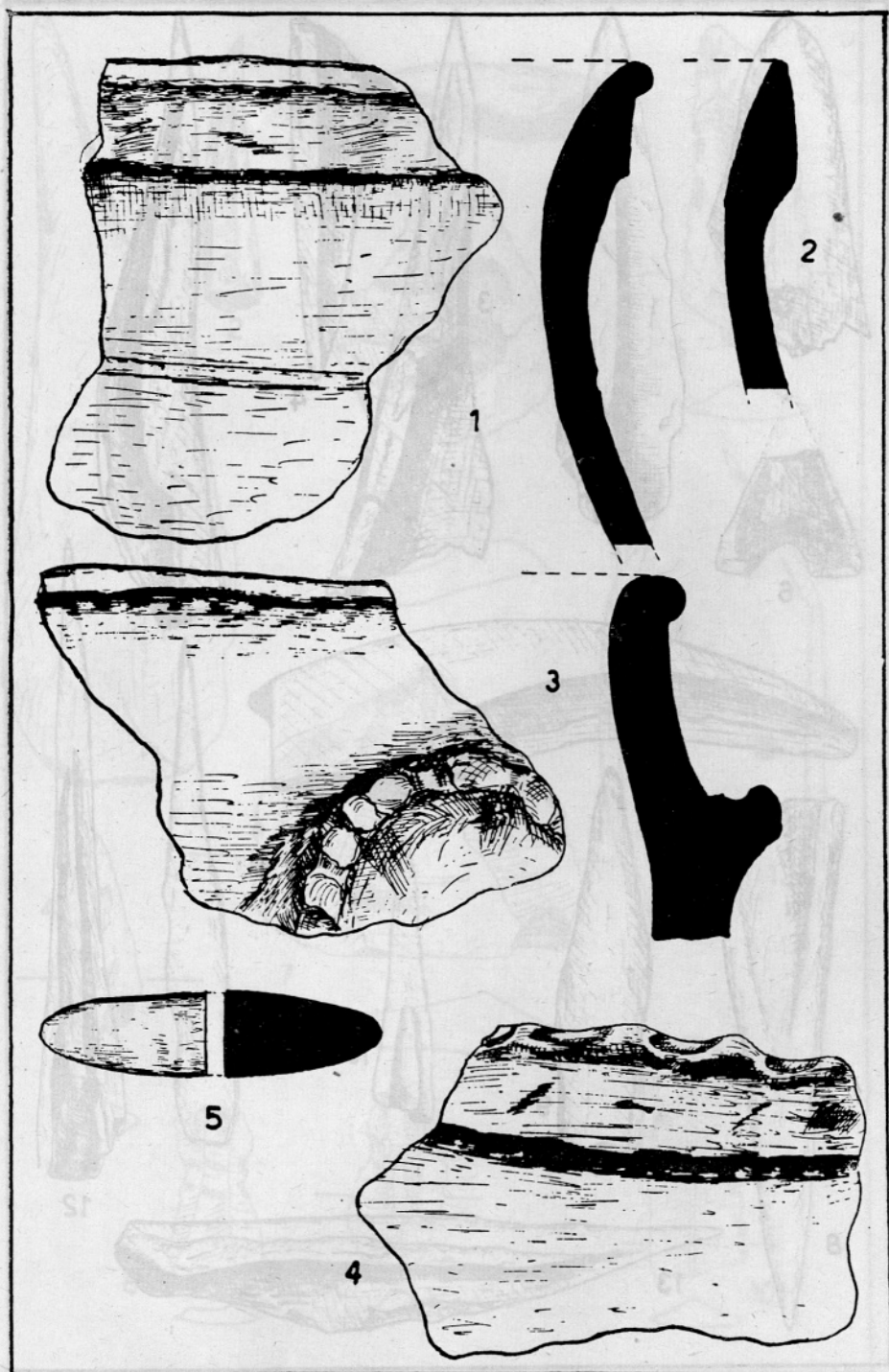
Fragmenti keramike

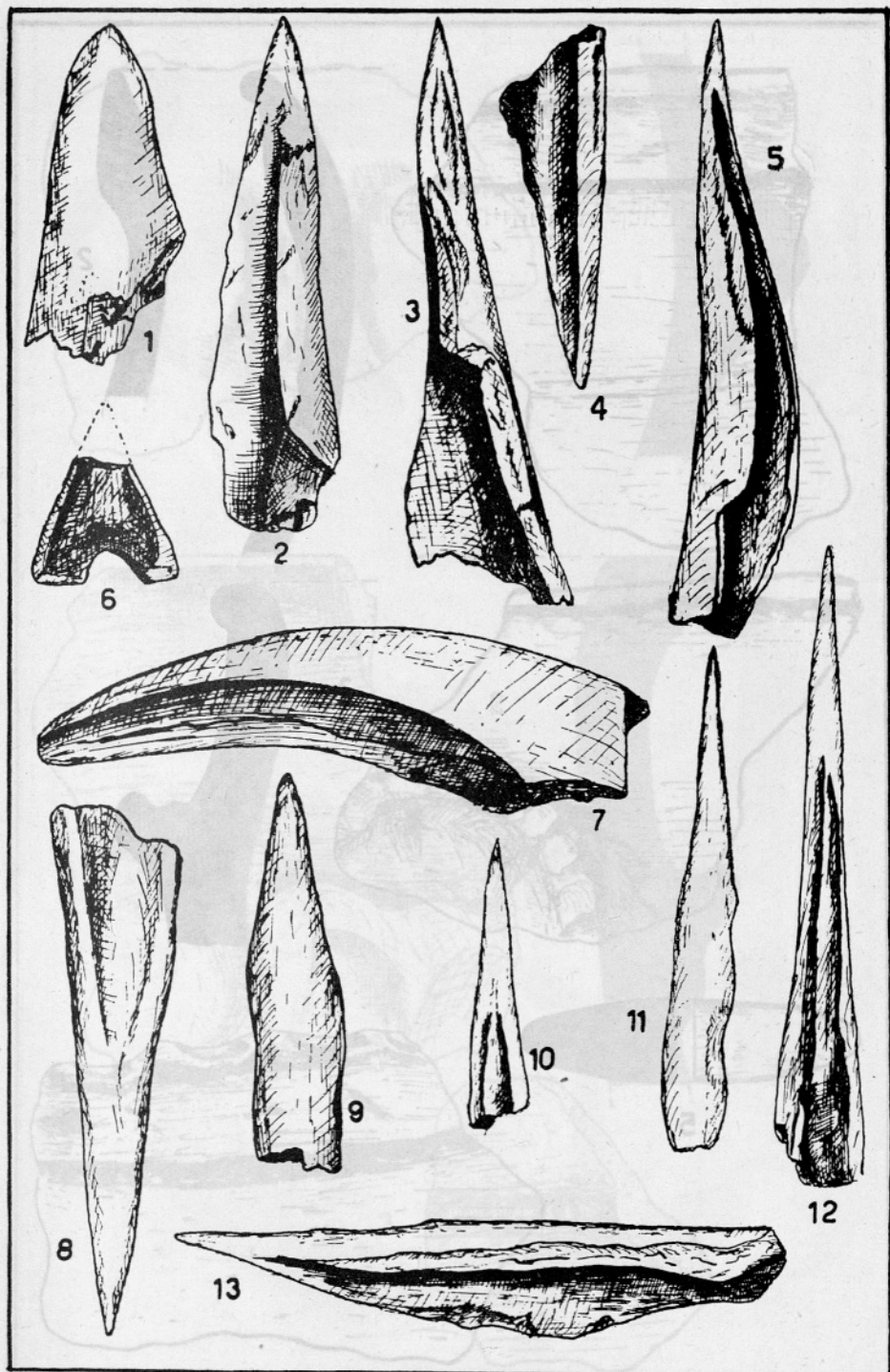
Fragmentsi keramike

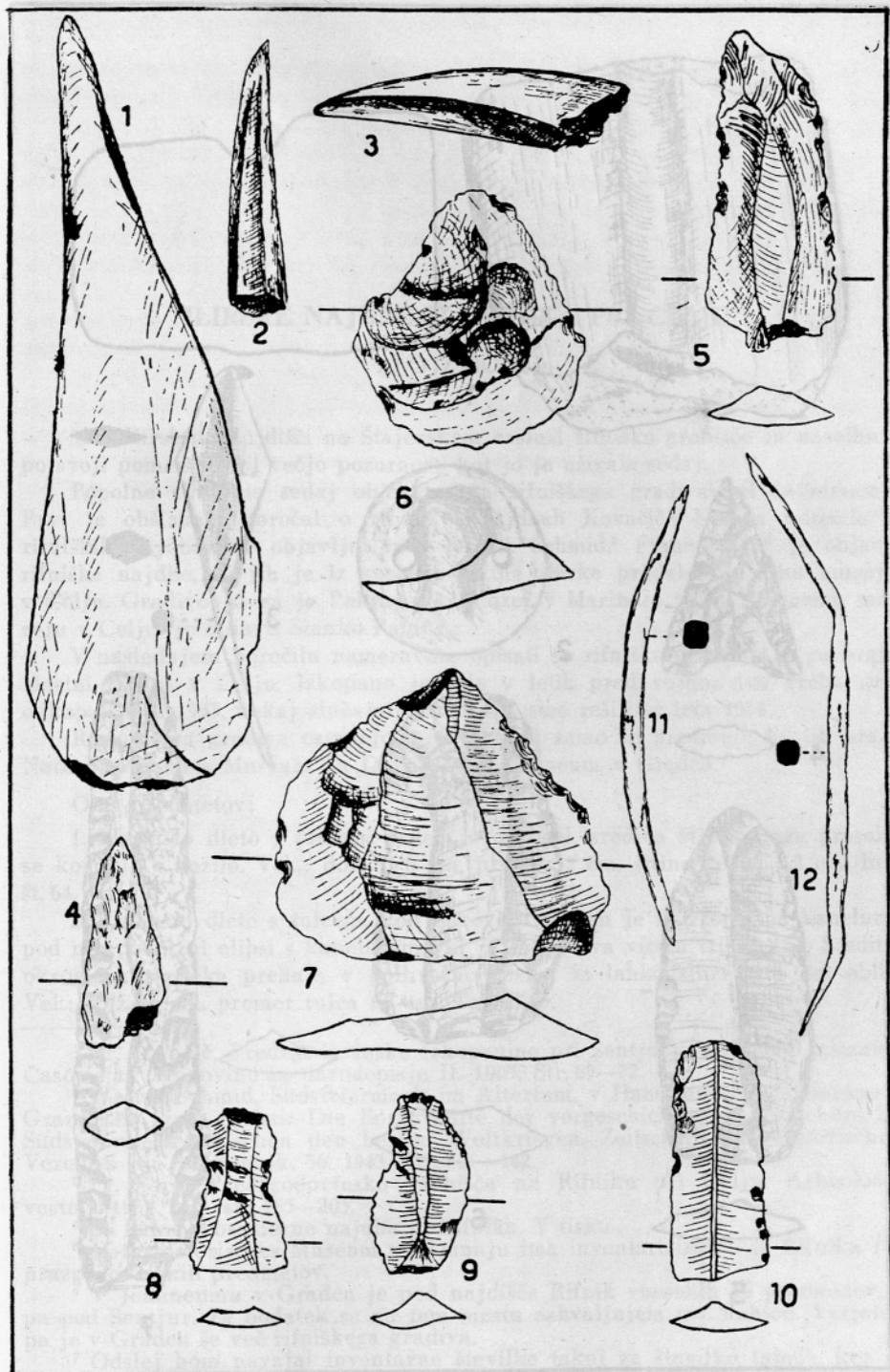
Fragmenti keramike

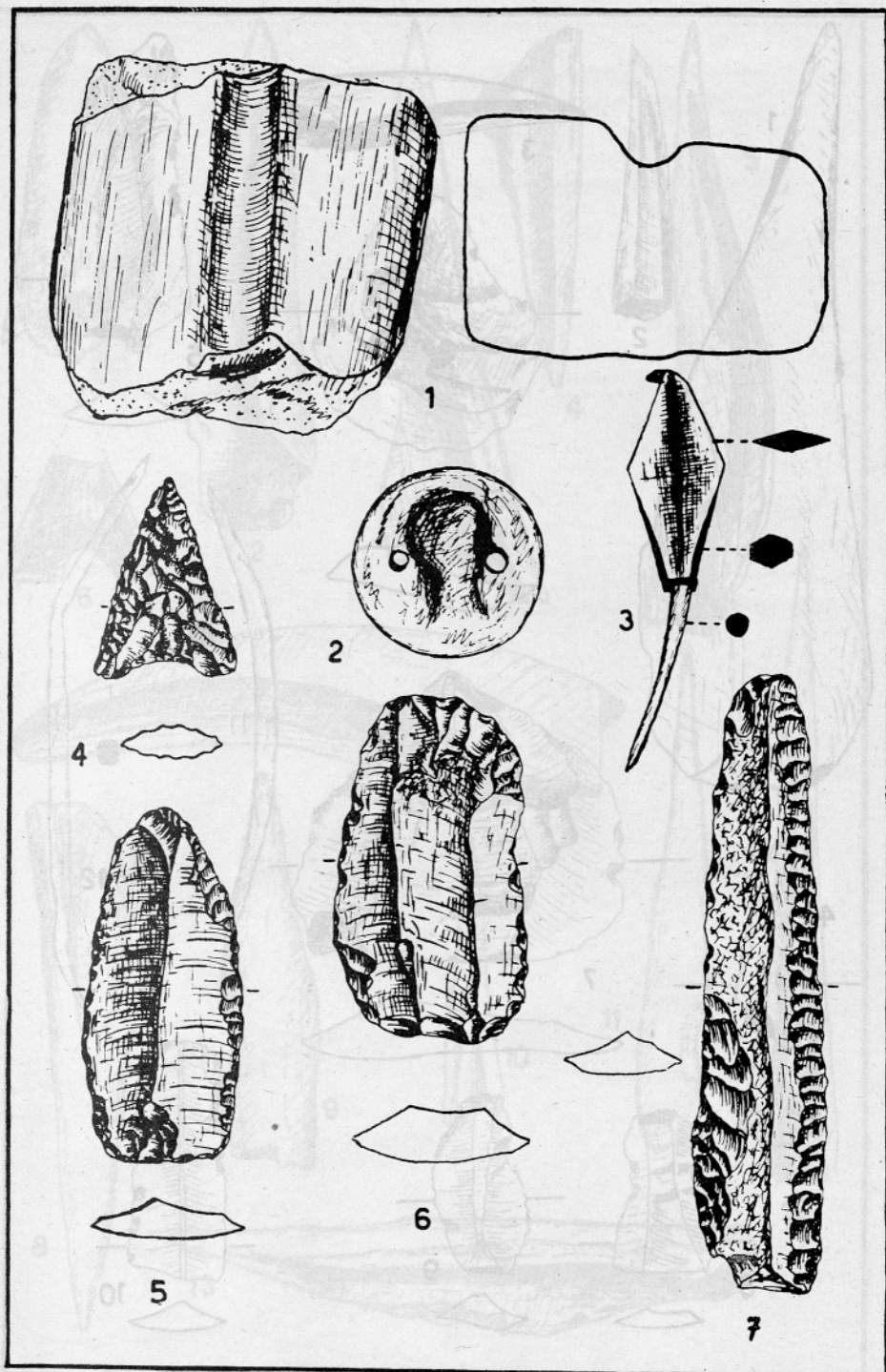
Fragmenti keramike

Koščeni izdelki

Sl. 1—4 koščeni izdelki; 5—10 orodje iz kremenca; 11, 12 bronasta šila

Sl. 1. glinaste uteži; 2. rimski novc; 3. železna puščica, 4—7 orožje in orodje iz kremena

ILIRSKÉ NAJDBE IZ RIFNIKA PRI CELJU

ALOJZ BOLTA

Med Ilirskimi najdišči na Štajerskem zasluži rifniško grobišče in naselbina po svoji pomembnosti večjo pozornost, kot jo je uživala sedaj.

Popolne slike do sedaj objavljenega rifniškega gradiva žal še nimamo. Prvi je obširneje poročal o rifniških najdbah Kovačič.¹ Krajša poročila o rifniških najdbah je objavljal tudi Walter Schmid.² Franc Stare³ je objavil rifniške najdbe, ki jih je iz svoje privatne zbirke prodal Mestnemu muzeju v Celju. Gradivo, ki ga je Pokrajinski muzej v Mariboru vrnil Mestnemu muzeju v Celju, je objavil Stanko Pahič.⁴

V naslednjem poročilu nameravam opisati še rifniško gradivo, ki ga hrani Mestni muzej v Celju. Izkopano je bilo v letih pred vojno, dva groba smo odkopali leta 1953, nekaj slučajnih najdb pa smo rešili še leta 1954.

Razen tega gradiva ostanejo neobjavljeni samo še predmeti, ki jih hrani Naturhistorisches Museum na Dunaju⁵ in Joanneum v Gradcu.⁶

Opis predmetov:

1. Bronasto dleto s tulcem. Tulec je okrogel, sredina štirikotnega preseka se končuje v rezilo. Vel.: dolž. 16,6 cm, premer 2 cm, širina rezila 1,2 cm. Inv. št. 64. Tab. I.⁷

2. Bronasto dleto s tulcem. Pod okroglim tulcem je horizontalna kanelura, pod njo podolžni elipsi s kanelurami, ki ju ločita dva viseča trikotnika. Sredina okroglega preseka prehaja v polkrožno rezilo, ki lahko služi tudi kot oblič. Vel.: dolž. 16 cm, premer tulca 1,7 cm. Tab. I. 65.

¹ Fr. Kovačič, Predzgodovinske izkopanine pri Šentjurju ob južni železnici. Časopis za zgodovino in narodopisje II. 1905. Str. 69—72.

² Walter Schmid, Südsteiermark im Altertum, v Hausmann: Südsteiermark. Graz 1925. Str. 6 in isti: Die Fortschritte der vorgeschichtlichen Forschung in Südsteiermark zwischen den beiden Weltkriegen. Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark. 56. 1943. Str. 141—142.

³ Fr. Starè, Predzgodovinsko grobišče na Rifniku pri Celju. Arheološki vestnik 1951. II/2, str. 185—205.

⁴ St. Pahič, Posamezne najdbe iz Rifnika. V tisku.

⁵ Naturhistorisches Museum na Dunaju ima inventariziranih iz Rifnika 16 prazgodovinskih predmetov.

⁶ V Joanneumu v Gradcu je pod najdišče Rifnik vnesenih 16 predmetov, 1 pa pod Šentjur. Za podatek se na tem mestu zahvaljujem tov. Pahiču. Verjetno pa je v Gradcu še več rifniškega gradiva.

⁷ Odslej bom navajal inventarne številke takoj za številko tabele, ker so številke na tabelah istočasno inventarne številke. Risbe je napravila Lj. Ščuka, za kar se ji tu lepo zahvaljujem.

3. Fragmentirana bronasta skodelica polkroglaste oblike s fragmentiranim zgornjim robom. Na eni strani do dna preklana. Vel.: premer 7 cm, ohranjena višina 5 cm. Tab. XI, 66.

4. Bronasta sulična ost v obliki lipovega cveta z votlim tulcem. Na tulcu sta dve luknjici za pritrjevanje. Vel.: dolž. 23 cm, največja širina lista 5,5 cm, premer tulca 2,1 cm. Tab. XI, 67.

5. Bronasta spiralna zapestnica trikotnega preseka z zavihanima in sploščenima koncema. Ima 7 zavojev. Vel.: premer 5,5 cm, debelina 0,3 cm. Tab. VII, 80.

6. Bronasta spiralna zapestnica s sedmimi zavoji. Žica je trikotnega preseka s sploščenima, nazaj zavihanima koncema. En konec odbit. Vel.: premer 3,4 cm, debelina 0,2 cm. Tab. VIII, 81.

7. Velika bronasta ovratnica okroglega preseka. Ornament sestoji iz jagodam podobnih obročkov, v presledkih tanke kanelure. Vse masivno, gladka zožena konca se ploščato končujeta in sta nazaj zavihana v kvačici. Na enem koncu še dva obročka. Vel.: premer ca. 17,1 cm, debelina žice do 0,9 cm. Tab. XIII, 82.

8. Bronast obroček okroglega preseka. Verjetno del obeska. Vel.: premer (notranji) 1,5 cm, debelina 0,5 cm. Tab. III, 83.

9. Bronasta tordirana ovratnica s koničasto se končujočima nesklenjenima koncema. Vel.: debelina 0,7 cm, premer 16,5 cm. Tab. II, 84.

10. Fragment tordirane bronaste ovratnice štirikotnega preseka. Konec je ploščat in dvakrat nazaj zavihan. Vel.: ohranjena dolž. ca. 12 cm, presek (debelina) 0,7 cm. Tab. II, 85.

11. Fragment bronaste vozlaste ovratnice okroglega preseka s sploščenim v zanko zavitim koncem. Vel.: ohranjena dolžina 14 cm, debelina 0,5 cm. Tab. X, 86.

12. Fragment vozlaste ovratnice okroglega preseka. Med vozli zelo tanki horizontalni vrezi. Vel.: ohranjena dolžina 12,5 cm, debelina 0,6 cm. Tab. IV, 87.

13. Fragmentirana bronasta vozlasta ovratnica okroglega preseka. Med vozli tanki vrezi. Ohranjeni konec je sploščen in nazaj zavihan. Vel.: ohranjena dolžina (premer) 16,5 cm, debelina do 0,9 cm. Tab. I, 88.

14. Svitkasta bronasta zapestnica. Svitki so trikotnega preseka. Vel.: premer 6,6 cm, debelina 1—1,5 cm. Tab. VIII, 89.

15. Svitkasta bronasta zapestnica s slabo ohranjeno patino. Svitki so trikotnega preseka. Vel.: premer 6,6 cm, debelina 1—1,4 cm. Tab. V, 90.

16. Locen fragmentirane vozlaste fibule. Vel.: ohranjena dolžina (premer) 8,5 cm, debelina 0,6 cm. Tab. IV, 91.

17. Majhen bronast prstan ploščatega preseka. Dobro je še viden vlivni šiv. Vel.: premer (veliki) 2,4 cm, premer (mali) 1,1 cm. Tab. III, 92.

18. Bronast prstan ploščatega preseka. Patina se delno lušči. Vel.: premer (veliki) 2,6 cm, premer (mali) 1 cm. Tab. II, 93.

19. Bronast prstan ploščatega preseka. Vel.: premer (veliki) 2,7 cm, premer (mali) 1,7 cm. Tab. XIII, 94.

20. Bronast obroček romboidnega preseka. Vel.: premer (v.) 3,5 cm, premer (m.) 2,5 cm. Tab. III, 95.

21. Bronast obroček ploščatega preseka. Vel.: premer (v.) 3,7 cm, premer (m.) 2,6 cm. Tab. III, 96.

22. Bronast obroček okroglega preseka. Zelo neskrbno izdelan z zelo različno debelino. Vel.: premer (v.) 4,3 cm, premer (m.) 3 cm. Tab. III. 97.

23. Svitkasta bronasta zapestnica polkrožnega preseka. Vel.: premer 7,5 cm, debelina 0,7 cm. Tab. III. 98.

24. Ornamentirana svitkasta zapestnica s presegajočima koncema. Kot ornament se vrstijo: vrsta majhnih bunčic, dve horizontalni kaneluri, voz. Vel.: premer (v.) 6,9 cm, premer (m.) 6,1 cm. Tab. VIII. 99.

25. Delno deformirana tanjša vozlasta zapestnica z dotikajočima se koncema. Vel.: premer ca. 7 cm, debelina 0,3 cm. Tab. V. 100.

26. Delno deformirana bronasta zapestnica ploščatega preseka z neskle-njenima koncema. Vel.: premer 5,9 cm, debelina 0,5 cm. Tab. V. 101.

27. Ornamentirana bronasta zapestnica ovalnega preseka. Ornament sestoji iz štirih nasproti ležečih pasov kanelur. Vmesni prostor izpolnjujeta dve vzpo-redni kaneluri, ki vežeta po dva in dva pasova v eni lomljeni liniji. Vel.: premer (v.) 7,5 cm, premer (m.) 5,9 cm. Tab. V. 102.

28. Ornamentirana bronasta zapestnica ovalnega preseka. Ornament sestoji iz štirih nasproti ležečih pasov kanelur. Vmesni prostor izpopolnjujeta dve vzporedni kaneluri, ki vežeta po dva in dva pasova v eni lomljeni liniji. Vel.: premer (v.) 7,5 cm, premer (m.) 5,9 cm. Tab. V. 103.

29. Bronasta nanožnica podolgovate oblike. Spodnji del je skoraj raven, zgornji pa polkrožno upognjen. Okroglega preseka. Patina močno odbrušena od kasnejšega čiščenja. Vel.: premer (v.) 8,3 cm, premer (m.) 6,2 cm, debelina do 0,8 cm. Tab. VI. 104.

30. Fragment bronastega obročka okroglega preseka. Ohranjeni konec je nekoliko manjši in topo odbit. Vel.: premer 4,5 cm, debelina do 0,7 cm. Tab. VII. 105.

31. Delno deformirana bronasta zapestnica okroglega preseka s presegajočima koncema. Ornamentirana s širšimi in ožjimi vzporednimi rebri. Vel.: premer 7 cm, debelina 0,2 cm. Tab. VI. 106.

32. Bronasta zapestnica okroglega preseka z verjetno presegajočima koncema, ki pa sta danes odlomljena. Vel.: premer 5 cm, debelina 0,3 cm. Tab. VIII. 107.

33. Precej fragmentirana bronasta zapestnica štirikotnega preseka s presegajočima koncema, ki se koničasto končujeta. Ornament, kolikor je še ohranjen zaradi odstopajoče patine, sestoji iz več vzporednih cik-cak-linij. Vel.: premer 4 cm, debelina 0,2 cm. Tab. VI. 108.

34. Bronast prstan štirikotnega preseka. Vel.: premer 1,5 cm, debelina 0,3 cm. Tab. III. 109.

35. Bronasta spiralna zapestnica z daleč presegajočima koncema, ki se koničasto zožujeta. Ornamentirana je s tremi vzporednimi kanelurami. Ploščatega preseka. Vel.: premer 4,1 cm, širina 0,6 cm. Tab. VI. 110.

36. Nekoliko deformirana bronasta zapestnica ploščatega preseka z daleč presegajočima koncema, ki se koničasto zožujeta. Ornamentirana je s tremi vzporednimi horizontalnimi kanelurami. En konec odlomljen in danes pritrjen. Vel.: premer 4,8 cm, širina do 0,7 cm. Tab. VIII. 111.

37. Nekoliko deformirana bronasta zapestnica ploščatega preseka z daleč presegajočima, danes fragmentiranimi koncema. Na zunanji strani ornamentirana z dvema horizontalnima kanelurama. Vel.: ca. 4,7 cm, širina do 0,5 cm. Tab. VIII. 112.

38. Fragment bronaste zapestnice ploščatega preseka. Ohranjeni konec se koničasto končuje. Na zunanji strani ornamentirana s tremi horizontalnimi kanelurami. Vel.: premer do 3,7 cm, širina do 0,7 cm. Tab. VII. 113.

39. Nekoliko deformirana neornamentirana bronasta zapestnica ploščatega preseka s kvačico na enem in luknjico na drugem koncu. Vel.: premer 5,1 cm, širina do 0,5 cm. Tab. VII. 114.

40. Bronasta spiralna zapestnica okroglega preseka, katere konca se končujeja v konico. Patina je na posameznih mestih že odstopila. Vel.: premer 4,5 cm, debelina do 0,2 cm. Tab. VIII. 115.

41. Nekoliko deformirana neornamentirana bronasta spiralna zapestnica okroglega preseka. Odbita je na koncih, ki sta se koničasto končavala. Vel.: premer 3,6 cm, debelina do 1,5 cm. Tab. VI. 116.

42. Bronasta zapestnica ploščatega preseka z zanko na enem in kvačico na drugem koncu. Na zunanji strani je ornamentirana z vbodi. Vel.: premer 5,2 cm, širina 0,5 cm. Tab. VII. 117.

43. Neornamentirana bronasta zapestnica ovalnega preseka in elipsaste oblike z nesklenjenima, koničasto se končujočima koncema, od katerih je danes eden odlomljen. Vel.: premer 4,5 cm, debelina do 0,5. Tab. V. 118.

44. Delno deformirana in nekoliko fragmentirana neornamentirana spiralna bronasta zapestnica iz tanke žice okroglega preseka. Vel.: premer 3,9 cm, debelina do 0,1 cm. Tab. VIII. 119.

45. Fragmentirana neornamentirana bronasta zapestnica ovalnega preseka z nesklenjenima koncema. Vel.: premer ca. 3 cm, debelina do 2,5 cm. Tab. V. 120.

46. Neornamentiran železen obroček okroglega preseka. Vel.: premer do 2,8 cm, debelina do 0,3 cm. Tab. III. 122.

47. Fragmentirana bronasta ovratnica ovalnega preseka. Vel.: premer ca. 10 cm, debelina do 0,8 cm. Tab. X. 121.

48. Bronast obroček ploščatega preseka. Prvotna patina je v glavnem odpadla. Vel.: premer 3 cm, debelina do 0,4 cm. Tab. IX. 123.

49. Neornamentiran bronast prstan ovalnega preseka. Patina je precej odpadla. Vel.: premer 2,3 cm, debelina do 0,4 cm. Tab. IX. 124.

50. Bronast prstan okroglega preseka. Patina je načeta. Vel.: premer 2,2 cm, debelina do 0,2 cm. Tab. XIII. 125.

51. Neornamentiran bronast prstan trikotnega preseka. Vel.: premer 1,6 cm, debelina do 0,4 cm. Tab. IX. 126.

52. Fragment spiralne bronaste fibule — očalarke. Ohranjenih je deset zavojev. Vel.: premer 4,9 cm, debelina žice 0,2 cm. Tab. IV. 127.

53. Fragment spiralne bronaste fibule — očalarke. Notranji in zunanji konec manjkata. Vel.: notranji premer 2,3 cm, krožnica 1,5 cm, debelina žice 0,2 cm. Tab. IV. 128.

54. Bronast prstan iz tanke žice s presegajočima koncema, ki se koničasto končujeja. Vel.: premer 1,9 cm, debelina žice 0,1 cm. Tab. XIII. 129.

55. Bronast prstan ploščatega preseka s presegajočima koncema, ki se koničasto končujeja. En konec danes fragmentiran. Prstan ornamentiran z dvema horizontalnima kanelurama. Vel.: premer 1,4 cm, širina do 0,3 cm. Tab. IX. 130.

56. Bronast obroček iz tanke žice s presegajočima koncema, ki sta upodobljena v obliki stilizirane živalske glave. Vel.: premer 2,1 cm, debelina žice ca. 0,1 cm. Tab. IX. 131.

57. Bronast obroček iz tanke žice polkrožnega preseka s presegajočima koncema, katerih eden je enostavno koničasto zaključen, dočim se drugi končuje v puščico. Na notranji strani obročka je ena horizontalna kanelura. Vel.: premer 1,8 cm, debelina žice 0,1 cm. Tab. XIII. 132.

58. Bronast prstan iz tanke žice polkrožnega preseka. Nesklenjena konca se na eno stran spiralno končujeta, medtem ko sta na drugi strani spirali verjetno odlomljeni. Vel.: premer ca. 1,5 cm, debelina žice ca. 0,1 cm. Tab. I. 133.

59. Dva fragmenta deformirane in delno fragmentirane bronaste zapestnice. Ornamentirana sta z bunčicami, ki jih prekinjata po dve vertikalni kaneluri. Vel.: ohranjena povprečna dolžina ca. 7 cm, 4 cm, debelina žice ca. 0,2 cm. Tab. IX. 134.

60. Neornamentirana fragmentirana bronasta igla. Vel.: ohranjena dolžina 6,8 cm, debelina do 0,2 cm. Tab. XI. 135.

61. Fragment bronaste ovratnice okroglega preseka s sploščenim nazaj zavitim koncem. Vel.: ohranjena dolž. ca. 5,5 cm, debelina do 0,4 cm. Tab. X. 136.

62. Fragment bronaste ovratnice (?), ornamentiran z vrsto plastičnih svitkov in vertikalnih kanelur. Vel.: ohranjena dolžina 2,7 cm, debelina do 0,4 cm. Tab. X. 137.

63. Fragment bronaste vozlaste fibule. Ohranjen lok in spiralni zavoj pri glavi. Vel.: dolžina od noge do glave 6,5 cm, debelina ca. 0,4 cm. Tab. IV. 138.

64. Fragment bronaste vozlaste fibule s petljo pri nogi, ki je pri koncu loka sploščena in razširjena. Peresovina dvakrat zavita. Med vozli so vertikalne kanelure. Vel.: razdalja od noge do glave 4 cm, debelina do 0,4 cm. Tab. II. 139.

65. Fragment bronaste verižice (?), ki je zaradi ognja močno deformiran. Drži se ga majhen bronast obroček. Tab. VII. 140.

66. Fragment igle z ušescem. Kot ornament nastopajo izjemoma svitek in dve kaneluri. Vel.: ohranjena dolžina 4,5 cm, debelina ca. 0,3 cm. Tab. XII. 141.

67. Bronasta ploščica z navznoter zavihanima koncema. Patina močno odstopa. Vel.: dolžina (brez koncev) 3,9 cm, širina do 0,7 cm. Tab. X. 142.

68. Fragment vozlaste bronaste zapestnice. Ohranjeni so trije vozli. Vel.: ohranjena dolžina 3 cm, debelina ca. 0,7 cm. Tab. XI. 143.

69. Velika bronasta igla z okroglo glavico. Vrat se v podaljšku nekoliko odebeli. Odebeljeni del je ornamentiran s širokim pasom kanelur, ki ga prekine cik-cak linija, sledi ozek pas kanelur, cik-cak linija, in zopet ozek pas kanelur. Cik-cak linija oklepa kanelure tudi na obeh koncih. Vel.: dolžina 30 cm, debelina do 0,6 cm, premer glavice 1,3 cm. Tab. XII. 145.

70. Daljša bronasta igla okroglega preseka s precej sploščeno bikonično glavico. Na vratu si sledijo: en manjši, en večji in zopet dva manjša bikonusa. Tem sledi pas poševnih kanelur, ki so omejene z dvema horizontalnima kanelurama. Vel.: dolžina 21,2 cm, debelina do 0,30 cm, premer glavice 0,9 cm. Tab. XI. 146.

71. Daljša bronasta igla s svitkasto glavico. Večji svitek je tudi na vratu 1,5 cm od glavice 3 cm od glavice je še en zelo ozek plastičen presledek, pri sedmem cm se pa igla hitro stanjša. Vel.: dolžina 19 cm, debelina do 0,5 cm, premer glavice 1,1 cm. Tab. XI. 147.

72. Neornamentirana bronasta igla s sploščeno in nekoliko ukrivljeno glavico. Vel.: dolž. 9,1 cm, debelina do 0,2 cm. Tab. XIV. 148.

73. Nekoliko deformirana in delno fragmentirana bronasta igla. Pod komaj naznačeno glavico so tri rahle kanelure, ki razčlenijo vrat v en večji in en manjši svitek. Vel.: ohranjena dolžina 11 cm, debelina do 0,2 cm. Tab. XIV. 149.

74. Bronasta igla z razmeroma veliko svitkasto glavico, ki se stožčasto končuje. Igla, katere patina že nekoliko odpada, je neornamentirana. Vel.: dolžina 7,4 cm, debelina do 1,5 cm, premer glavice 0,7 cm. Tab. XI. 150.

75. Nekoliko deformirana bronasta igla okroglega preseka. Pri glavici se stožčasto končuje. Vrat je s trikrat po dvema horizontalnima kanelurama razdeljen na dva dela, ki sta izpolnjena z mrežastim motivom. Vel.: dolžina 13,4 cm, debelina do 0,5 cm. Tab. XI. 151.

76. Nekoliko ukrivljena bronasta igla okroglega preseka. Neodebeljena glavica se stožčasto zaključí. Na vratu so štiri horizontalne kanelure. Vel.: dolžina 8,1 cm, debelina do 2,5 cm. Tab. XIV. 152.

77. Nekoliko ukrivljena fragmentirana bronasta igla okroglega preseka. Nazaj zavihana glavica tvori ušesce. Konica je odbita. Vel.: ohranjena dolžina 10,8 cm, debelina do 0,3 cm. Tab. XIV. 153.

78. Delno fragmentirana in nekoliko deformirana bronasta igla z ravno odrezano glavico, ki se navzdol zoži. Vrat je zopet nekoliko odebeljen. Pod vratom so štiri horizontalne kanelure. Konica igle okroglega preseka je odbita. Vel.: dolžina 7,7 cm, debelina do 0,2 cm, premer glavice 0,4 cm. Tab. XIV. 154.

79. Fragmentirana bronasta igla okroglega preseka z odbito glavico. Majhni okrogli glavici sledita na vratu dva bikonusa. Vel.: ohranjena dolžina 6,2 cm, debelina do 0,4 cm. Tab. XIII. 155.

80. Slabo ohranjena bronasta igla okroglega preseka. Glavica je vertikalno sploščena, vrat pa delijo globoke kanelure na dvakrat po dve rebri, ki obdajata srednji bikonus. Patina je zelo slabo ohranjena. Vel.: ohranjena dolžina 9,8 cm, debelina do 0,5 cm. Tab. XIV. 156.

81. Slabo ohranjena bronasta igla okroglega preseka. Na tankem vratu je sploščena glavica, pod vratom precej močan plastičen svitek, ki mu sledi vrsta poševnih kanelur. Vel.: dolžina 7,5 cm, debelina do 0,5 cm, premer glavice ca. 0,6 cm. Tab. XIII. 157.

82. Slabo ohranjena bronasta igla okroglega preseka z vertikalno nekoliko sploščenim vratom in neizrazito zaključeno glavico. Vel.: dolžina 9,8 cm, debelina do 0,5 cm. Tab. XII. 158.

83. Slabo ohranjena fragmentirana in delno deformirana tanka bronasta igla okroglega preseka z delno ohranjenim ušescem. Vel.: ohranjena dolžina ca. 9 cm, debelina do 1,5 cm. Tab. XII. 159.

84. Neornamentirana bronasta igla okroglega preseka z neizrazito glavico. Na vratu podolgovato ušesce. Vel.: dolž. 9,1 cm, deb.: do 0,2 cm. Tab. XIV. 160.

85. Manjša neornamentirana bronasta igla okroglega preseka z vertikalno odebeljeno glavico z ušescem. Proti vrhu se glavica nekoliko zoži. Vel.: ohranjena dolžina 4,9 cm, debelina do 0,3 cm. Tab. XIV. 161.

86. Slabo ohranjena neornamentirana fragmentirana bronasta igla, štirikotnega preseka z masivno cilindrično glavico. Vel.: ohranjena dolžina 3,7 cm, debelina do 0,5 cm, premer glavice ca. 0,7 cm. Tab. XII. 162.

87. Miniaturna kamenita sekirica trapezaste oblike. Na zelo finem rezilu se poznajo sledovi uporabe. Vel.: dolžina 3,4 cm, širina 1,1—3,1 cm, debelina do 0,5 cm. Tab. X. 163.

88. Kamenita sekira trapezaste oblike. Rezilo je od uporabe nekoliko poškodovano. Vel.: dolžina 8 cm, širina 4,8 cm, debelina do ca. 1 cm. Tab. X. 164.

Leta 1953 je naletel Karel Oset iz Rifnika št. 29 na parceli številka 576 na dva žgana groba z žarami. Groba sta bila vkopana v lapornato zemljo in

pokrita s kamenito ploščo, ki je bila 50 cm pod površjem. Ker so bila ravno na tem mestu tla zelo močno preprežena s koreninami, nismo mogli odkriti obeh grobov nepoškodovanih.

Groba sta bila drug tik drugega. (Gl. sl. 1 in 2.)

Opis prvega groba. Žara je bila vkopana v lapornato zemljo in pokrita s ploščo iz peščenca nepravilne štirikotne oblike (dolga 1 m, široka od 0,4—0,7 m in debela 5,5 cm) V zgornji tretjini je bila napolnjena z rumenkasto prstjo,

Sl. 1

kateri je sledila precej debela plast oglja in sežganih kosti. Med koščki kosti je bilo tudi nekaj bronastih gumbov, ki pa jih ni bilo mogoče ohraniti, ker so bili v popolnem razpadu. V spodnjem delu žare pa smo našli jajčasto ovalen lonec (Tab. XI. 439) in nizko konično skodelo (Tab. XIX. 441).

Drugi grob (sl. 2) je bil komaj za nekaj centimetrov odmaknjen od prvega. V tem grobu, ki je bil prvemu popolnoma enak, smo našli v veliki žari bikonične oblike pod plastjo večje količine žganine z ostanki kalciniranih kosti, zelo slabo ohranjen lonec, katerega del je še ohranjen (Tab. XVIII. 440) in skodelo (Tab. XIX. 441). Žare ni bilo mogoče sestaviti.

Skupno se nam je od prvega groba ohranilo:

89. Velika, delno fragmentirana žara črno-sive barve. Širok navzven zavihan vrat je le delno ohranjen, prehod iz vratu v rame je naznačen s precej močno kaneluro. Tik pod največjo periferijo sta dva manjša plastična držaja. Vel.: ohranjena višina 55 cm, največji premer 54,5 cm, vrat 26,5 cm, premer dna 14,5 cm. Tab. XX. 458.

90. Jajčasto ovalen lonec sivo-črne barve s širokim navzven zavihanim ustjem. Nekoliko stisnjen vrat prehaja z majhno kaneluro v rame. Dno je nekoliko vzbočeno. Vel.: višina 21,9 cm, premer največje periferije 24 cm, premer ustja 18,7 cm in premer dna 11 cm. Tab. XV. 439.

91. Konična skodela z nekoliko navznoter zavihanim gornjim robom. Tik pod robom je na največji periferiji majhen, navpično preboden plastičen držaj.

Sl. 2

Skodela je sivo-črne barve. Vel.: višina 7,5 cm, premer ustja 16,7 cm, največje periferije 18 cm, in premer dna 9,5 cm. Tab. XIX. 441.

Od drugega groba se je ohranilo:

92. Fragment ustja, vratu in ramena večjega lonca črno-sive barve z navzven zavihanim vratom. Vrat loči od ramena izrazita kanelura. Tik pod kaneluro je na vratu majhen podolžen plastičen držaj.

93. Nizka skodela iz sivo-žgane gline z nekoliko navznoter zavihanim zgornjim robom. Višina skodele zaradi neenakomernega roba variira za ca. 1 cm.

Na strani, kjer je rob višji, je vertikalno preboden plastičen držaj. Vel.: premer ustja 17 cm, premer dna 9,5 cm, višina od 6—7,5 cm. Tab. XVII. 552.

Decembra 1953 smo pri kmetu Martinu Klančniku v Podgorju pod Rifnikom dobili naslednje predmete:

94. Železna tulasta sekira z nesklenjenim tulcem. Je slabo ohranjena. Vel.: dolžina 11,5 cm, premer tulca 4,5 cm, širina rezila 4,5 cm. Tab. XV. 437.

Naslednje leto smo pri istem kmetu skoraj na istem mestu našli še:

95. Dokaj dobro ohranjena železna tulasta sekira z ozkim in na eni strani delno fragmentiranim rezilom. Vel.: dolžina 14,4 cm, premer tulca $5,2 \times 3$ cm, širina rezila 4,6 cm. Tab. XVII. 554.

96. Železna sulica z močno poudarjenim srednjim delom. Ozka in podolgovata stranska lista, kakor tudi tulec, sta močno fragmentirana. Vel.: dolžina 29,5 cm, ohranjena širina rezila 3,9 cm. Tab. XVI. 553.

97. Železna suličasta ost z ozkimi stranskimi listi, močno poudarjenim srednjim rebrom in dokaj dolgim tulcem. Močno poškodovana. Vel.: ohranjena dolžina 29,2 cm, največja ohranjena širina listov 3,2 cm, premer tulca 2,7 cm. Tab. XVI. 556.

98. Ploščata železna sekira brez tulca. Nastavek za nasajanje je oddeljen od ostalega dela sekire s tem, da je raven in nekoliko ožji. Od trupa sekire ga loči tudi trikoten podaljšek, ki se razvije pravokotno na obe strani. Vel.: dolžina 18 cm, širina rezila 4,7 cm, debelina do 0,12 cm. Tab. XVIII. 555.

Razen naštetih predmetov so v muzeju še nekateri kosi keramike, za katere nimamo točnih podatkov o njih izvoru. Vendar je verjetno, da je tudi njihovo najdišče Rifnik. Zato jih tukaj (s pridržkom!) omenim.

99. Precej globoka konična skodela z močno navznoter zavihanim zgornjim robom. Vel.: višina 8 cm, premer ustja 16,5 cm in premer dna 9 cm. Tab. XIX. 557.

100. Več manjših fragmentov črne, gladko premazane posode z ornamentami na zunanji strani. Kot ornament služijo razni vbodi in vrezane linije v obliki trikotnikov.

Datacija rifniškega grobišča se tudi z objavljenimi najdbami bistveno ne spremeni. Najstarejši predmet, ki dá slutiti še na bronastodobne ostaline, bi bil prstan (Tab. I. 133). Ta trditev ni tako čisto neverjetna, ker izhaja od tod tudi tako imenovani Noppenring.⁸ Analogijo za naš prstan morda lahko iščemo pri sorodnem prstanu iz Winklarena.⁹

Keramik a.

Žara, izkopana leta 1953 (Tab. XX. 438), je bikonične oblike, ki se poleg vrečaste oblike žar najpogosteje pojavlja. Na ramenu ima rahlo naznačen karakterističen prehod v vrat podobno kot druge žare z Rifnika.

Vsi keramični predmeti, ki se hranijo pri nas, so tako rekoč neornamentirani. Kvečjemu se njihova ornamentacija izraža v rebro s prstnim odtisom na dveh žarah¹⁰ in v plastičnih izboklinah na loncih oziroma na žarah.¹¹ To bi nas

⁸ St. Pahič, Posamezne najdbe iz Rifnika.

⁹ R. Pittioni, Urgeschichte des österreichischen Raumes. Wien 1954. Str. 379, sl. 263/3.

¹⁰ Fr. Stare, AV II/2, tabela VI, 1 in tabela VII, 1.

¹¹ Istotam: tab. VII, 5 in tab. V, 2.

morda zavedlo k prepričanju, da tu ornamentirane keramike sploh ni. Da temu ni tako, dokazujejo posode, ki jih hrani Naturhistorisches Museum na Dunaju.¹²

Igle.

Z redkimi izjemami so to igle za spenjanje las ali obleke, torej predvsem dekorativnega značaja. Za to govori že njihova dolžina in bogata ornamentacija. (Primerjaj Tab. XII. 145, Tab. XI. 146, 147., 151). Izrazita igla za šivanje pa je igla (Tab. XIV. 160), ki ima glavico nekoliko razširjeno in v njej podolžno ušesce, ki je služilo za vdevanje niti.

Med starejše tipe igel lahko štejemo predvsem iglo s sploščeno in nazaj zavito glavico (Rollnadel) (Tab. XIV. 153). Ta spada po Staretovi kronologiji še v zgodnjo dobo Vače I,¹³ medtem ko spadajo ostale, posebno še igle z več glavicami, na prehod razdobja Vače I in Vače II a. Pri treh iglah z ravno odrezano glavico na vrhu je že čutiti težnjo za več glavic. (Primerjaj Tab. XI. 146, Tab. XIII. 157, Tab. XIV. 154.) Vse imajo pod zgornjo odrezano glavico še drugo, ki se pa še ni popolnoma razvila. Te igle so razvojno verjetno vmesna stopnja med iglami z eno glavico in iglami z več glavicami. Mlajšo stopnjo, ki je zastopana med drugim tudi na Vačah,¹⁴ Mostu na Soči¹⁵ in Hallstattu,¹⁶ zastopa pri nas igla Tab. XI. 147. Svojevrsne glavice imajo igle: Tab. XIII. 155, Tab. XIV. 149, 156, ki imajo glavice tako rekoč izrezane iz trupa igle. Nekaj podobnega je opaziti pri nekaterih iglah iz Mosta na Soči.¹⁷

Zapestnice.

V glavnem nastopajo pri našem gradivu tri vrste zapestnic:

1. Ploščate s kvačico na enem in luknjico za spajanje na drugem koncu (Tab. 114, 117).

2. Zapestnice ploščatega ali okroglega preseka s presegajočima koncema. Konca se presegata za polovico (Tab. VIII. 111, 112) ali pa tudi do dvakrat (Tab. VIII. 115, 119). Pri dveh zapestnicah tega tipa so konci tudi do sedemkrat oviti (Tab. VII. 80, Tab. VIII. 81).

3. Kot tretji tip pa bi omenil vozlaste masivne zapestnice (Tab. VIII. 89, 99, Tab. V. 90, 98, 100). Med sklenjenimi zapestnicami je končno še nekaj takih, ki so popolnoma gladke ali ornamentirane s tankimi trikotniki (Tab. V. 102, 103).

Starejše zapestnice bodo tiste s kvačico za spenjanje,¹⁸ najmlajše med vsemi pa so prav gotovo zapestnice (Tab. V. 90, 98, Tab. VIII. 89). Ta oblika zapestnice

¹² V depojih Naturhistorisches Museum na Dunaju sta pod inventarno številko 64.732 in 64.827 dve terini z ornamentom horizontalnih kanelur na vratu in ramenu. Pod njimi je venec visečih trikotnikov. Razen tega so tam tudi lepo ornamentirani vijčki stožčaste oblike; inv. št. 64.854.

¹³ Fr. Stare, Prazgodovinske Vače. Univerza v Ljubljani. Arheološki seminar, Ljubljana 1954. Str. 76.

¹⁴ Fr. Stare, Vače. Arheološki katalogi Slovenije zv. I. Ljubljana 1955. Tab. XXXVIII, 9, 10, 11, 12.

¹⁵ C. Marchesetti, Scavi nella Necropoli di Santa Lucia presso Tolmino (1885—1892). Bolletino della Societa Adriatica di Science naturali in Trieste; Trieste 1895. Tab. XXII, 9, Tab.

¹⁶ E. v. Sacken, Das Grabfeld von Hallstatt, Wien 1868. Tab. XVI, 6.

¹⁷ C. Marchesetti, Tab. XXIII, 4, 10.

¹⁸ Fr. Stare, Prazgodovinske Vače. Str. 100 sl.

se po svojem masivnem ornamentu že močno nagiba k zapesticam latenoidnih oblik iz Rifnika¹⁹ in Mokronoga.²⁰

Prstani.

Poleg že zgoraj omenjenega prstana (Tab.I.133) so vsi dokaj preprosti. Prstan Tab.IX. 126 je gladko vlit, medtem ko je drugi prstan Tab.IX. 150 zvit iz žice ploščatega preseka, tako da se konca za polovico presejata.

Morda smemo sem šteti še obroček Tab.IX. 151, ki je zvit iz tanke žice. Konca žice se končujeta v stilizirano glavico. Soroden prstan so našli tudi na Vačah.²¹

Fibule.

Najbolj pogoste so tako imenovane vaške vozlaste fibule. (Tab.IV. 138). Razen te je že Stare objavil eno sorodno (Tab.II. 159).²² Fibula na Tab.IV. 138 se ujema s Staretovim opisom vozlastih fibul. Zanimivo pa je, da ima naša fibula namesto običajnih osem vozlov, kot jih imajo skoraj vse fibule na Vačah,²³ kar enajst. Pa tudi že prej objavljena fibula Tab.II. 159 od tega vaškega »pravila« močno odstopa, saj ima kar trinajst oziroma lahko rečemo štirinajst vozlov.

Razen lokastih vozlastih fibul sta na Rifniku bili odkriti tudi dve fibuli očalarki. Ena fragmentirana je v našem muzeju (Tab.IV. 127, 128), druga pa na Dunaju.²⁴ Starè pravi na nekem mestu,²⁵ da je fibula očalarka karakteristična za mariborsko-ruški krog, kar pa na drugem mestu kasneje popravlja.²⁶ Vse kaže, da tu res ne moremo govoriti o preveliki odmaknjenosti Rifnika od ostalih ilirskih najdišč v Podravju.

Pretežni del bronastih predmetov iz rifniškega grobišča je dekorativnega značaja. Manj je izključno uporabnih predmetov. Sem lahko štejemo dve dleti in sulično ost v obliki lipovega lista. Dleti imata svoje analogije v podobnem orodju iz Linz-Freinberga.²⁷ Pittioni datira najdbo iz Linz-Freinberga v Hallstatt B.²⁸ Drug predmet iz brona, ki je služil v praktične namene, je sulična ost v obliki lipovega lista, ki se proti vrhu enakomerno tanjša. Tudi ta spada v Hallstatt B. Podoben primer sulice poznamo iz Wiesa.²⁹ Sulica iz Wiesa ima razen tega kot spremno gradivo še lokasto fibulo vozlastega tipa in večglavo iglo,³⁰ kar se vse lepo ujema z gradivom iz našega grobišča.

¹⁹ St. Pahič, Posamezne najdbe z Rifnika.

²⁰ R. Ložar, Predzgodovina Slovenije, posebej Kranjska v luči zbirke Mecklenburg. Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 1954. XV, str. 60, sl. 16.

²¹ F. v. Hochstetter, Die neusten Gräberfunde von Watsch und St. Margarethe in Krain und der Kulturkreis der Hallstätter-Periode. Denkschriften der mathem.-naturwissenschaftlichen Classe Bd. XLVII 1883, str. 167 sl. 9.

²² Fr. Stare, AV II/2 tab. VII, 2.

²³ Fr. Stare, Prazgodovinske Vače, str. 57 sl.

²⁴ V Naturhistorisches Museum inv. št. 64.766.

²⁵ Fr. Stare, AV II/2 str. 192.

²⁶ Fr. Stare, Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani, Ljubljana 1954. pril. 2.

²⁷ Pittioni, Urgeschichte... str. 369, sl. 469.

²⁸ Istotam: Str. 506 sl.

²⁹ Istotam: Str. 612.

³⁰ Istotam: Sl. 453.

Drugo sliko nam dajejo železni predmeti, ki so vsi praktičnega značaja. Železna tulasta sekira (Tab. XIV. 437), je v hudo razpadajočem stanju, a se kljub temu opazi karakterističen dolgi tulec in ozko rezilo. Še bolj je to očitno pri drugi sekiri (Tab. XVII. 55). Tip sekire (Tab. XV. 437) je zelo pogosto zastopan. Podoben primer omenja že Stare.³¹ Sekira se je razvila iz starejše plavutaste sekire, kar je še danes očitno pri tulcu, ki ni popolnoma zvezan. Stare datira to vrsto sekire v zgodnjo razvojno stopnjo železnih tulastih sekir.³² Razen teh nastopa pri nas tudi tip sekir brez tulca in z ojačenimi rameni pri toporišču (Tab. XVIII. 555). Za njo imamo analogije v Sanskem mostu,³³ Glasincu,³⁴ Hallstattu,³⁵ Bičyskali na Moravskem³⁶ in v Wiesu.³⁷

Železni sulici (Tab. XVI. 553, 556) sta slabo ohranjeni in ni čisto jasno, kako široka sta bila lista. Očiten je samo dokaj dolg tulec in močno poudarjeno srednje rebro.

Časovno pripada grobišče na Rifniku starejši železni dobi. Pojavljajo se pa elementi, ki to časovno mejo močno razširjajo tako navzdol kakor navzgor. Starejši elementi, ki so do sedaj zelo redki — poznana sta pravzaprav samo dva kosa (Noppenring in prstan z osmicama)³⁸ — so očitno še nekoliko starejši. Med najmlajše kose, ki se že bližajo latenoidnim oblikam, pa lahko prištejemo nekatere zapesnice. Da so latenske forme tu res živele, pa dokazuje tudi fragment keramike.³⁹

Jedro rifniških najdb pa tvorijo predvsem lokaste fibule⁴⁰ in lokaste fibule vozlastega tipa ali vaške vozlaste fibule, kakor tudi tulasta sekira, ki se je razvila iz plavutaste sekire. Začetek grobišča lahko z gotovostjo postavimo v 7. stoletje.

Tudi pokrajinsko-kulturna omejitev ilirskih najdb na Rifniku ne bo tako ozka, kot se nam danes zdi, čeprav zaradi nepopolnih podatkov in le delno izkopanega grobišča še ne moremo izreči dokončne sodbe pomena, ki ga je Rifnik v tem času imel. Omenil sem že, da fibule očalarka kažejo na to, da Rifnik ni bil popolnoma izoliran od podravskega najdišča. Tudi stikov z jugom danes še ne moremo pravilno oceniti. Na Rifniku še do sedaj ne poznamo niti ene kačaste fibule, pač pa so precej pogoste igle z več glavicami, ki so pogoste tudi v grobovih iz Mosta na Soči.⁴¹ Razumeti pa moramo, da so vse te ugotovitve le še potrebne podpore v novem gradivu, ki ga bo prineslo sistematično izkopavanje še preostalega grobišča in naselbine na Rifniku.

³¹ Fr. Stare, Prazgodovinske Vače. Str. 33, Tab. XII, 1.

³² Istotam: Str. 33.

³³ Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina, Wien 1899. Fiala: Das Flachgräberfeld und die prähistorischen Ansiedlung in Sanski most. Str. 66, sl. 11.

³⁴ WMBH Bd. III, Wien 1985. Str. 12, sl. 26.

³⁵ Sacken, Das Grabfeld von Hallstatt, Wien 1869. Tab. VII, sl. 16.

³⁶ V prazgodovinski zbirki Naturhistorisches Museuma na Dunaju.

³⁷ Pittioni, Urgeschichte ... Str. 613, sl. 435.

³⁸ St. Pahič, Posamezne najdbe ... Tab. IV, 2 in naš prstan Tab. I. Inv. št. 133.

³⁹ Fr. Starè, AV II/2, Tab. VI, 4. Tudi letos smo našli fragment latenske keramike pri izkopavanju na naselbini na Rifniku.

⁴⁰ Fr. Stare, AV II/2, Tab. VII, 3.

⁴¹ Marchesetti, glej opombo 15 in 17.

ZUSAMMENFASSUNG

Illirische Funde von Rifnik bei Celje

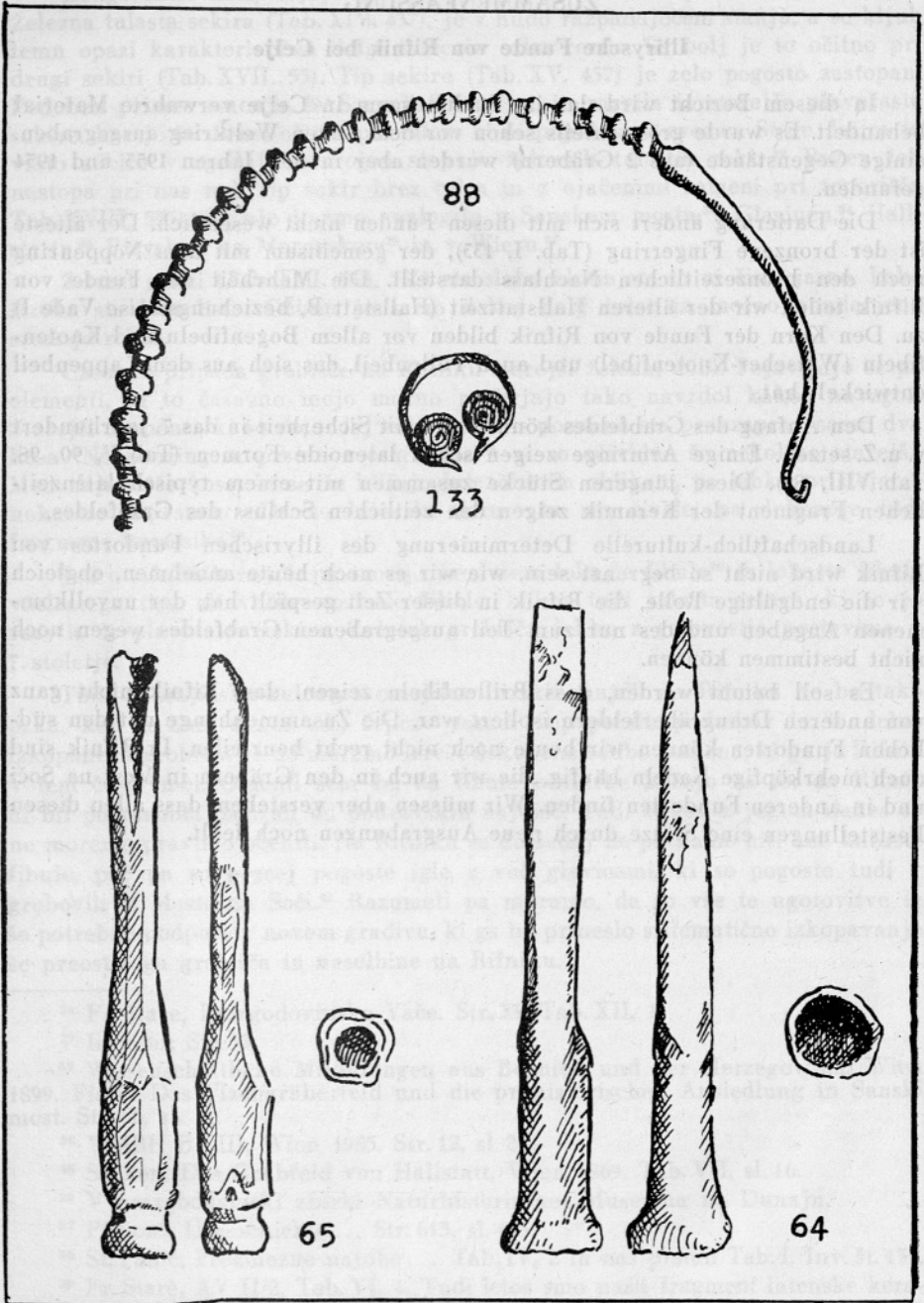
In diesem Bericht wird das im Stadtmuseum in Celje verwahrte Material behandelt. Es wurde grösstenteils schon vor dem ersten Weltkrieg ausgegraben, einige Gegenstände (aus 2 Gräbern) wurden aber in den Jahren 1953 und 1954 gefunden.

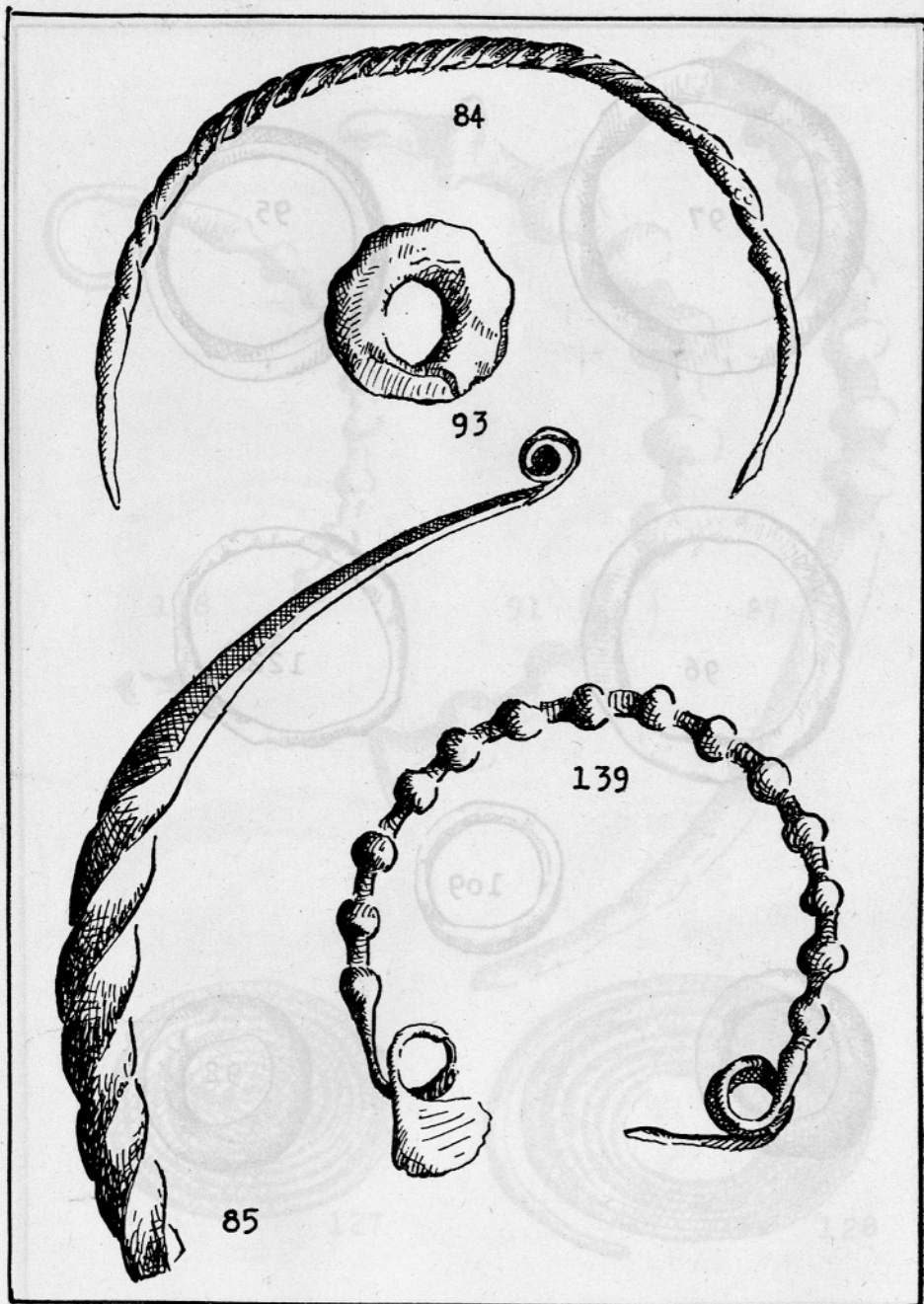
Die Datierung ändert sich mit diesen Funden nicht wesentlich. Der älteste ist der bronzene Fingerring (Tab. I, 153), der gemeinsam mit dem Noppenring noch den bronzezeitlichen Nachlass darstellt. Die Mehrheit der Funde von Rifnik teilen wir der älteren Hallstattzeit (Hallstatt B, beziehungsweise Vače I) zu. Den Kern der Funde von Rifnik bilden vor allem Bogenfibeln und Knotenfibeln (Watscher-Knotenfibel) und auch Tüllenbeil, das sich aus dem Lappenbeil entwickelt hat.

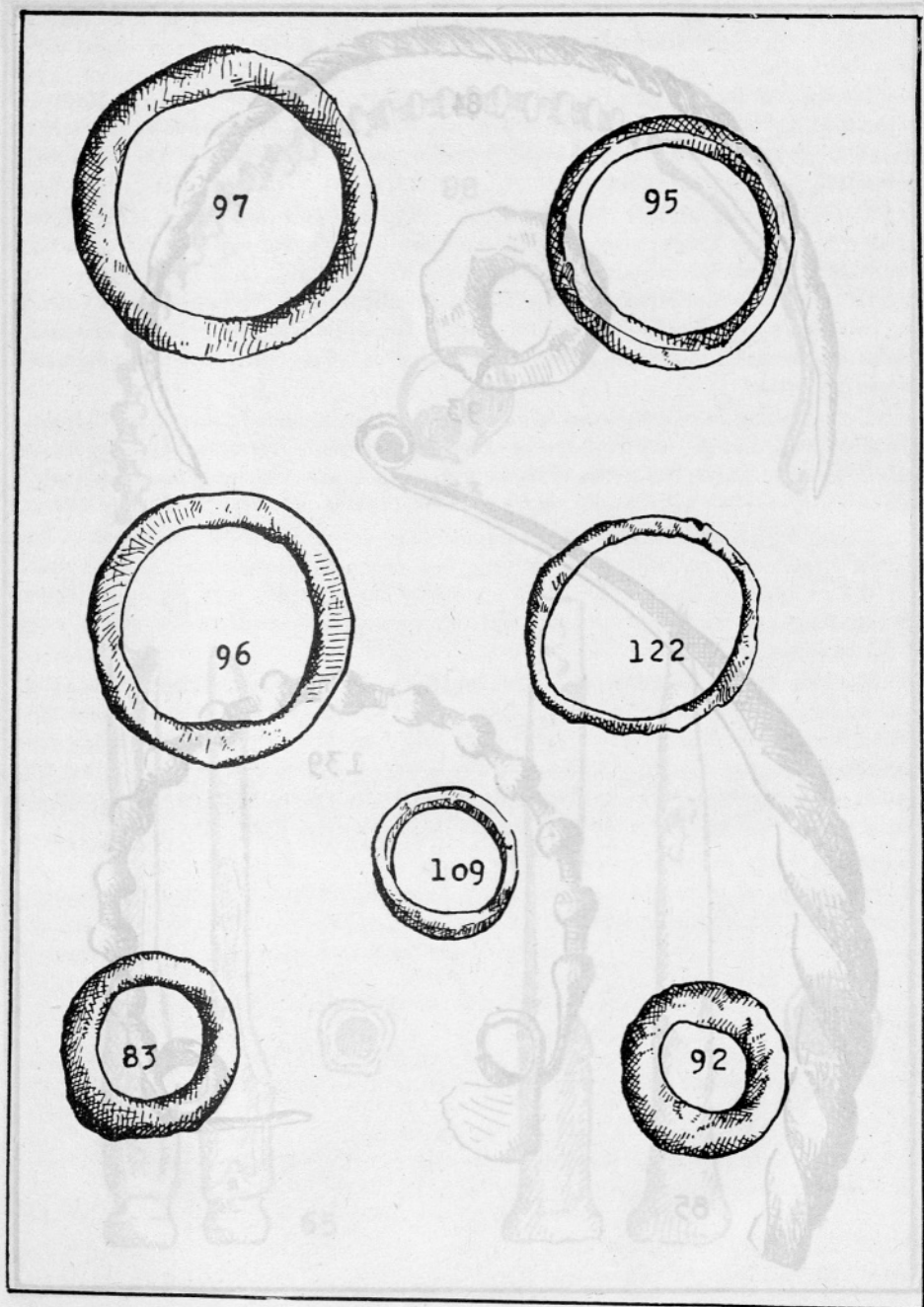
Den Anfang des Grabfeldes können wir mit Sicherheit in das 7. Jahrhundert v. u. Z. setzen. Einige Armringe zeigen schon latenoide Formen (Tab. V, 90, 98, Tab. VIII, 89). Diese jüngeren Stücke zusammen mit einem typisch latènezeitlichen Fragment der Keramik zeigen den zeitlichen Schluss des Grabfeldes.

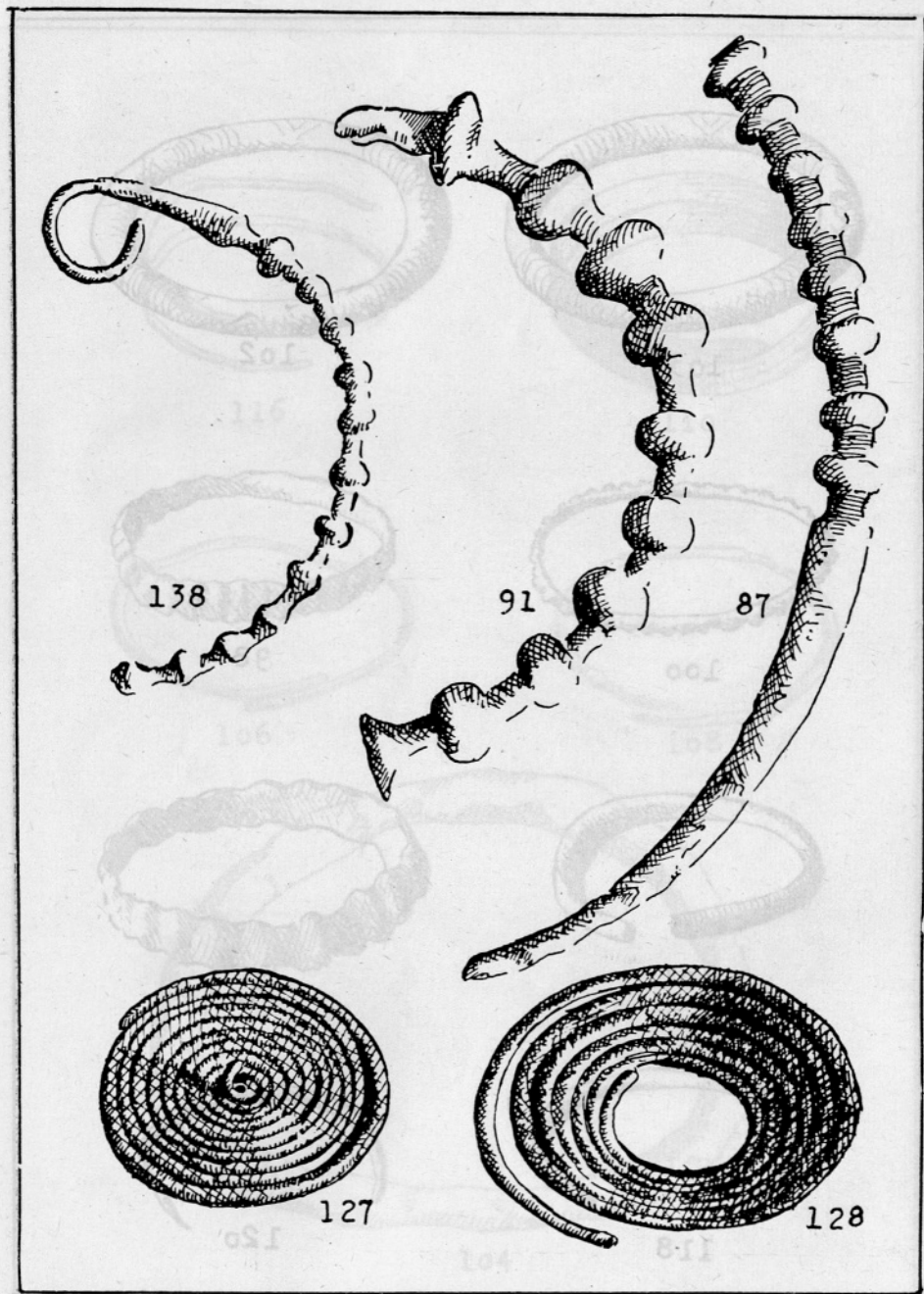
Landschaftlich-kulturelle Determinierung des illyrischen Fundortes von Rifnik wird nicht so begrenzt sein, wie wir es noch heute annehmen, obgleich wir die endgültige Rolle, die Rifnik in dieser Zeit gespielt hat, der unvollkommenen Angaben und des nur zum Teil ausgegrabenen Grabfeldes wegen noch nicht bestimmen können.

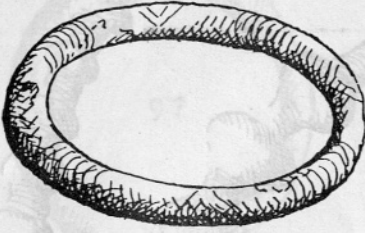
Es soll betont werden, dass Brillenfibeln zeigen, dass Rifnik nicht ganz von anderen Draugräberfeldern isoliert war. Die Zusammenhänge mit den südlichen Fundorten können wir heute noch nicht recht beurteilen. In Rifnik sind auch mehrköpfige Nadeln häufig, die wir auch in den Gräbern in Most na Soči und in anderen Fundorten finden. Wir müssen aber verstehen, dass allen diesen Feststellungen eine Stütze durch neue Ausgrabungen noch fehlt.

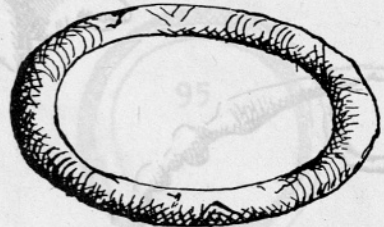

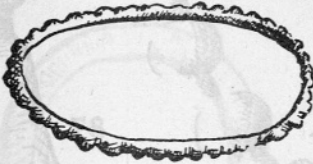

103

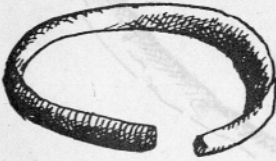
102

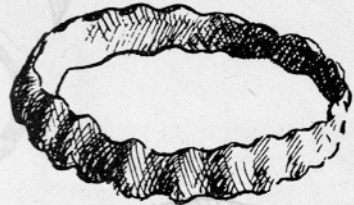
100

98

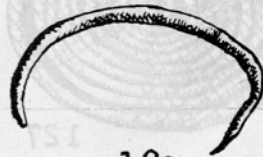
101

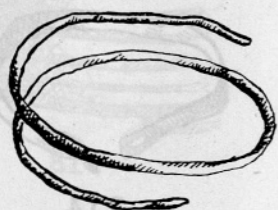
90

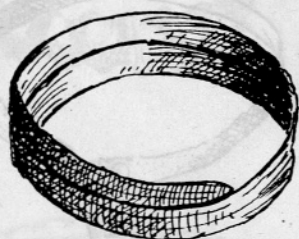
118

120

116

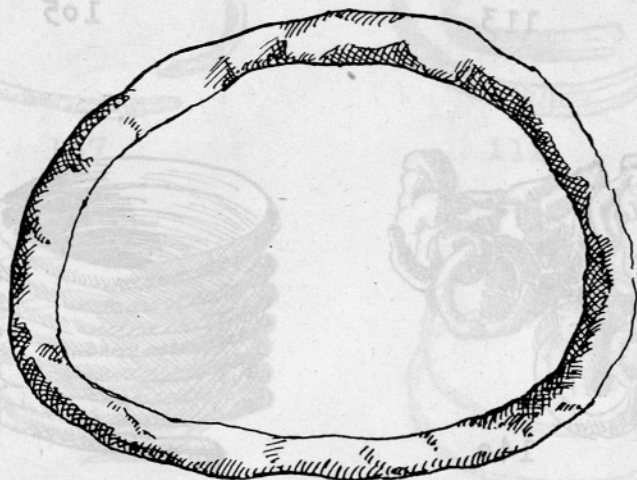
110

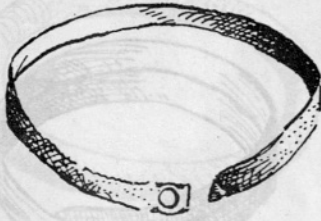
106

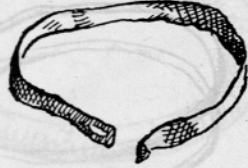
108

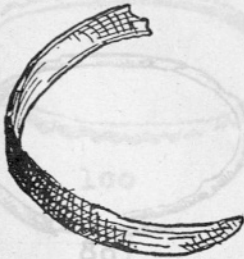
104

117

114

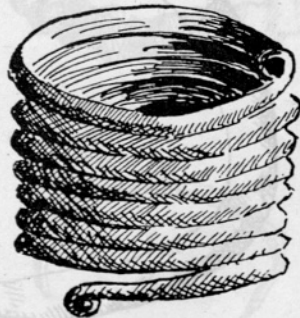
113

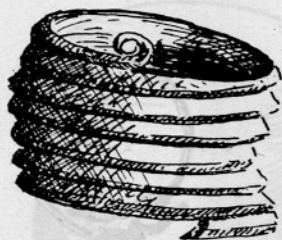
105

140

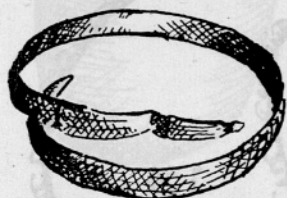
80

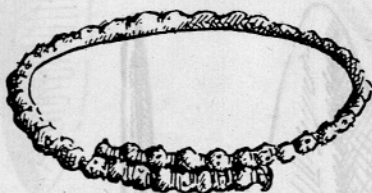
81

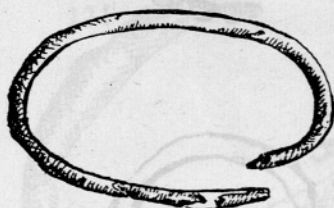
89

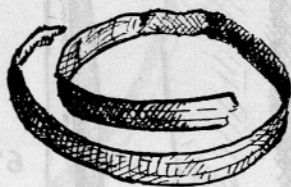
111

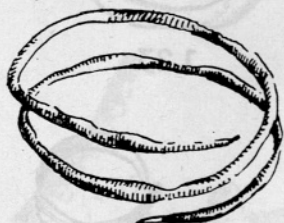
99

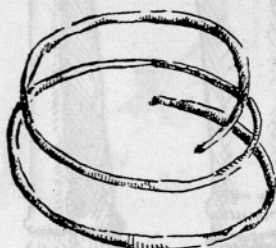
107

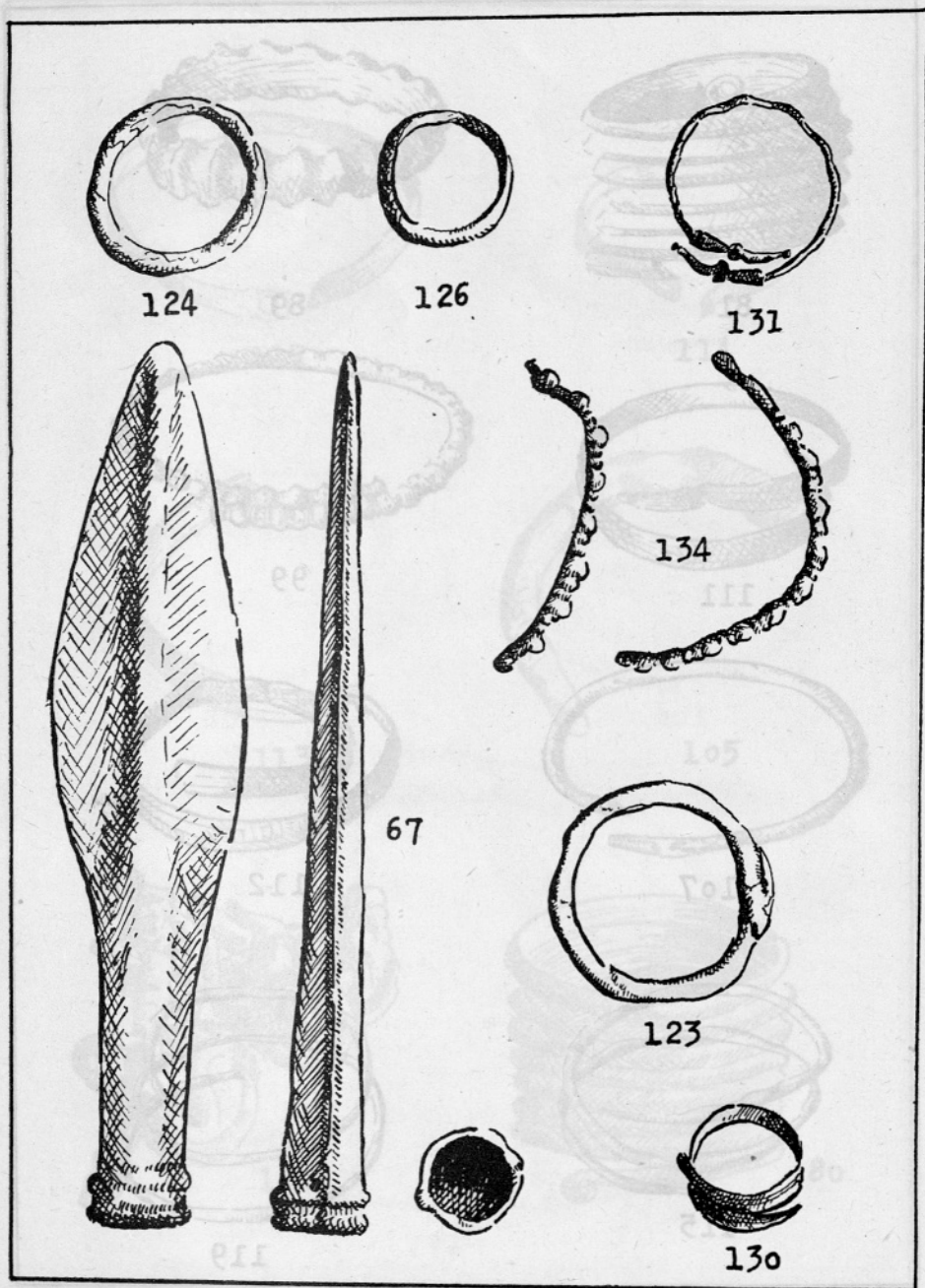
112

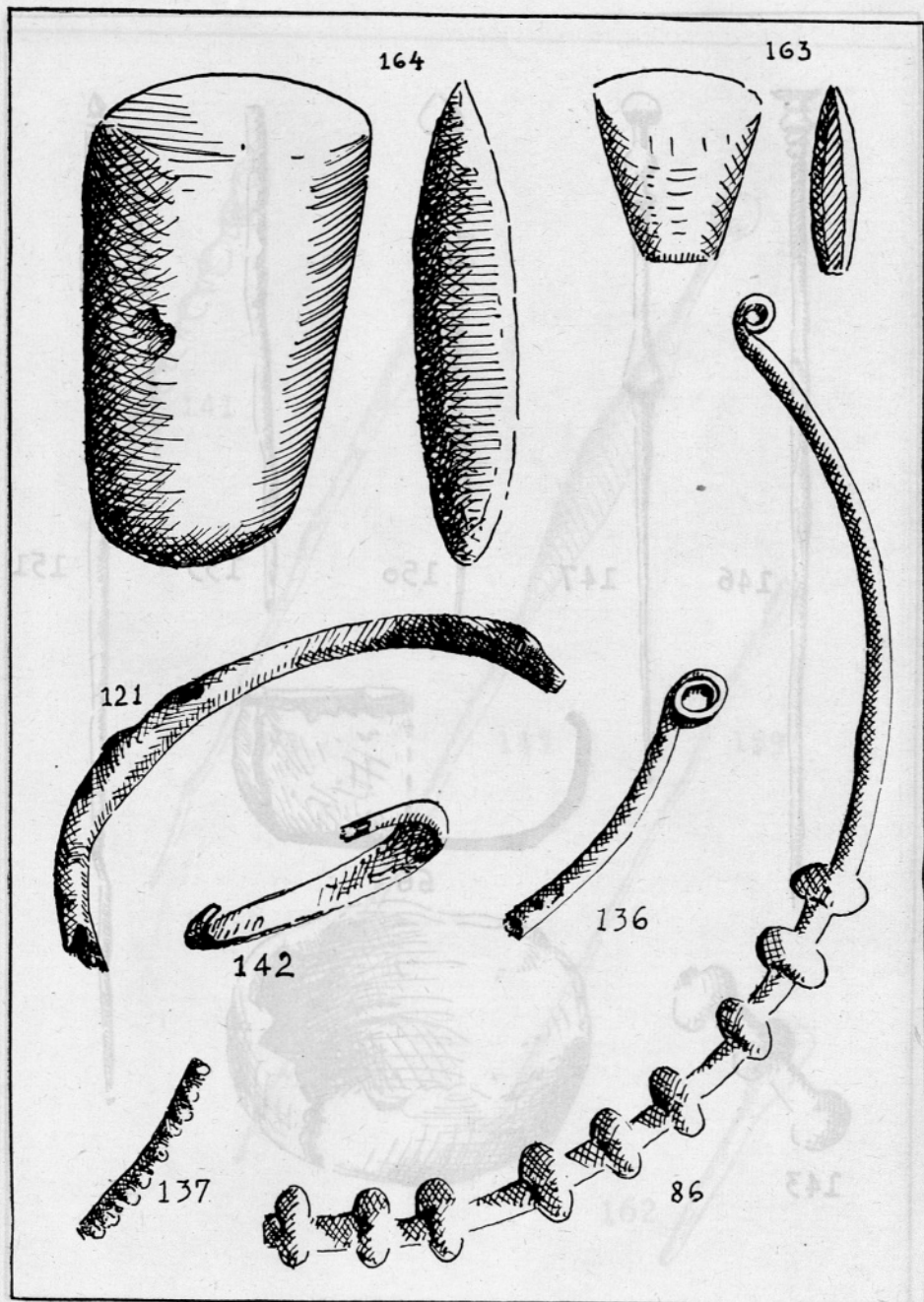

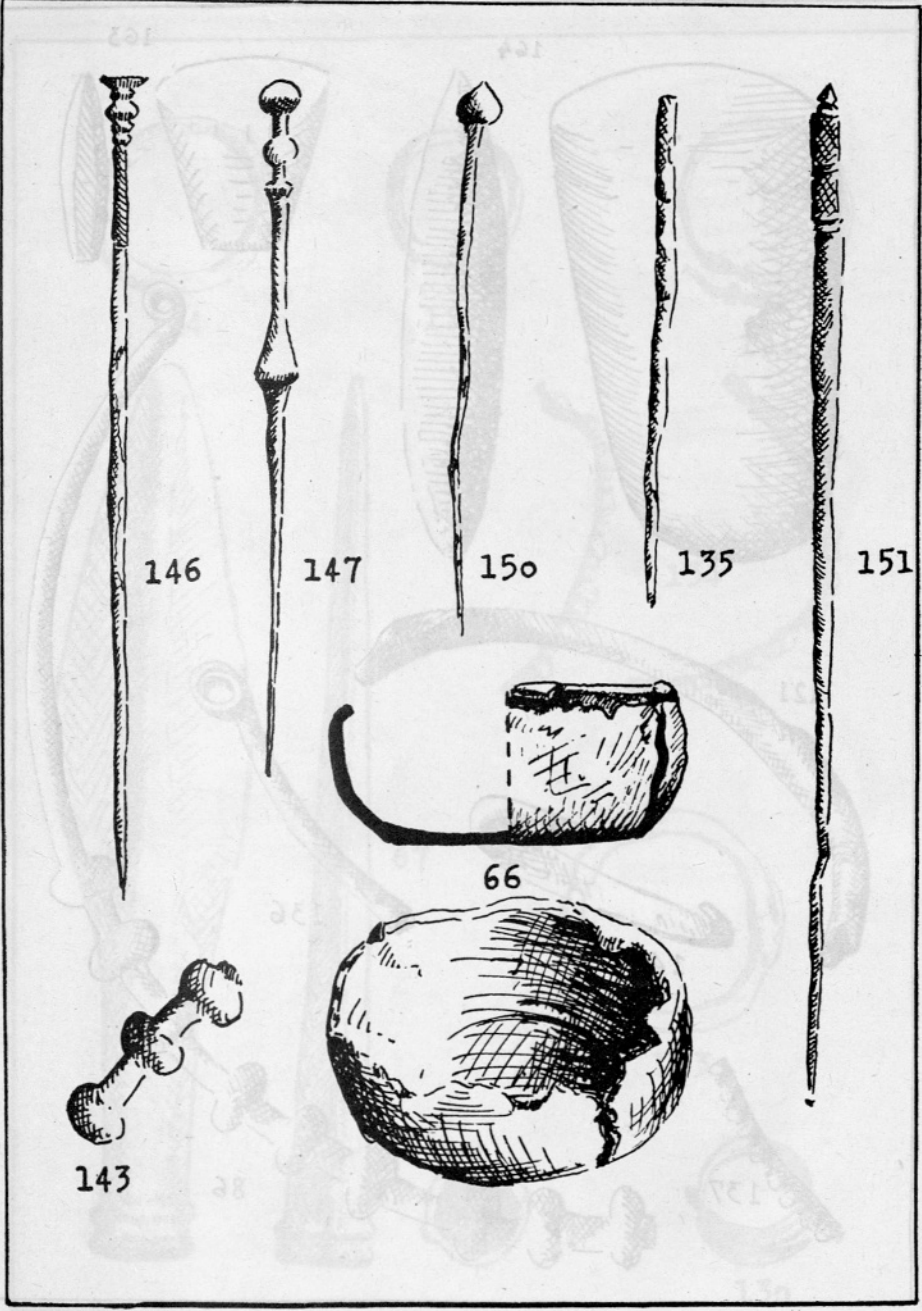
115

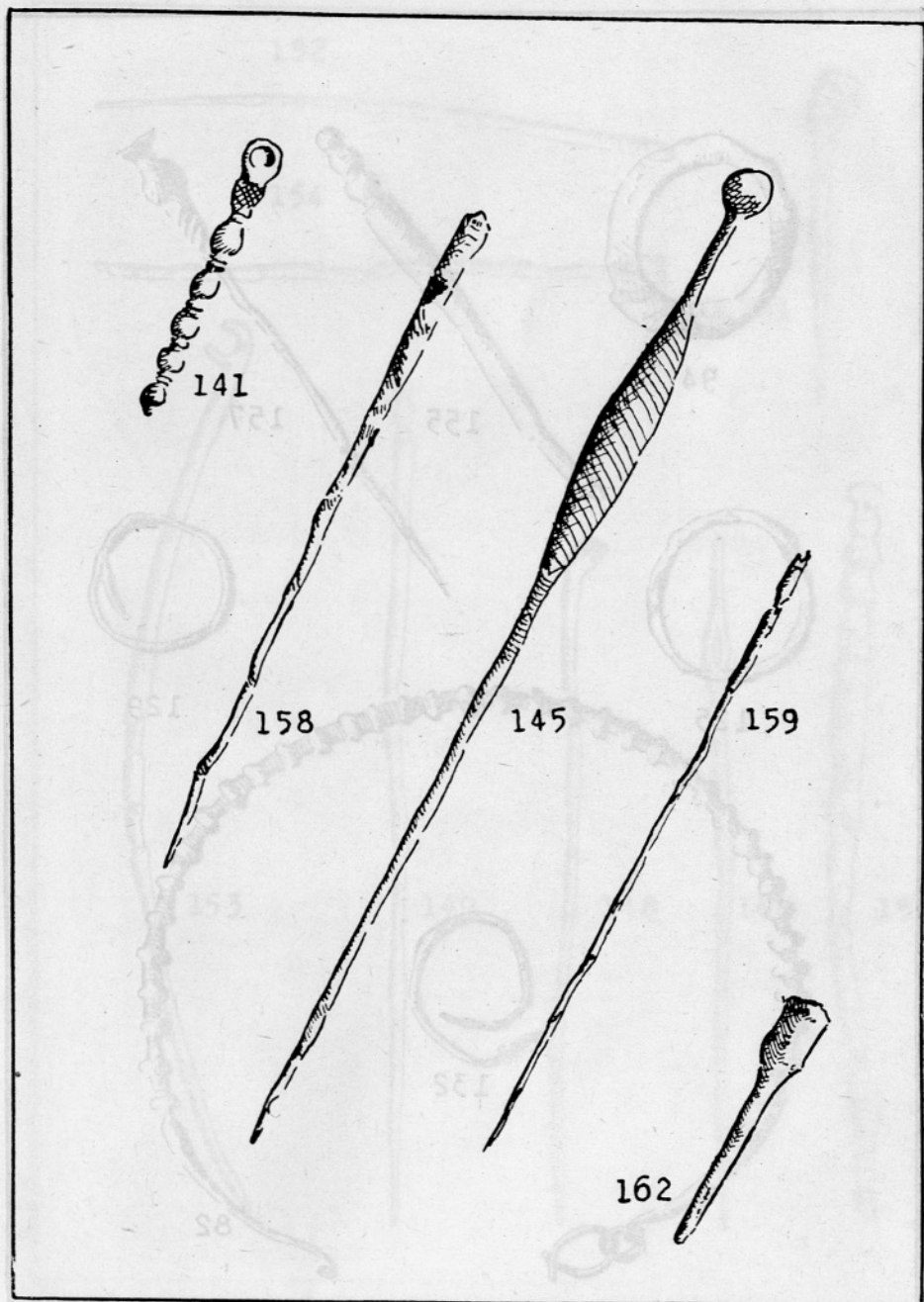

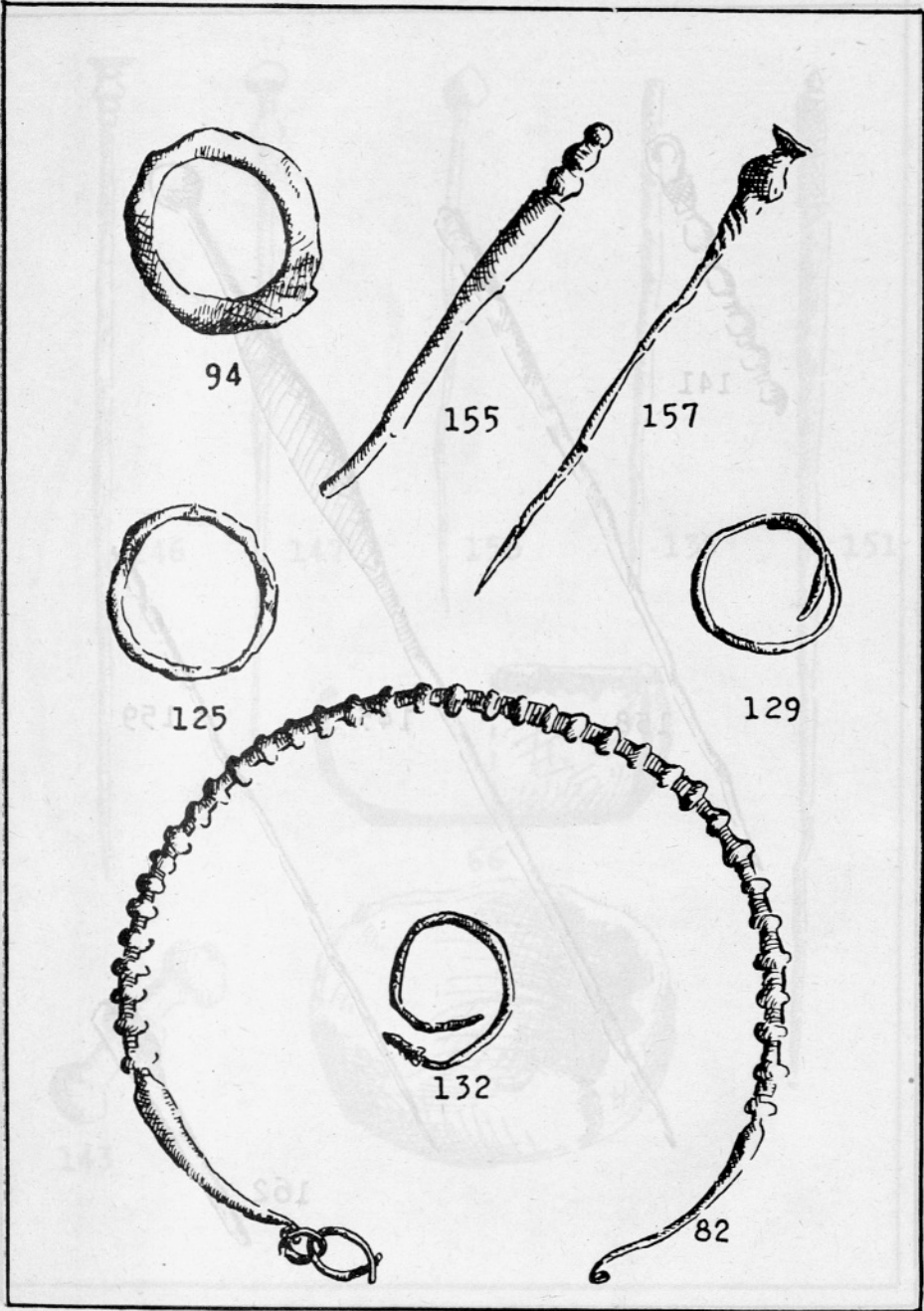
119

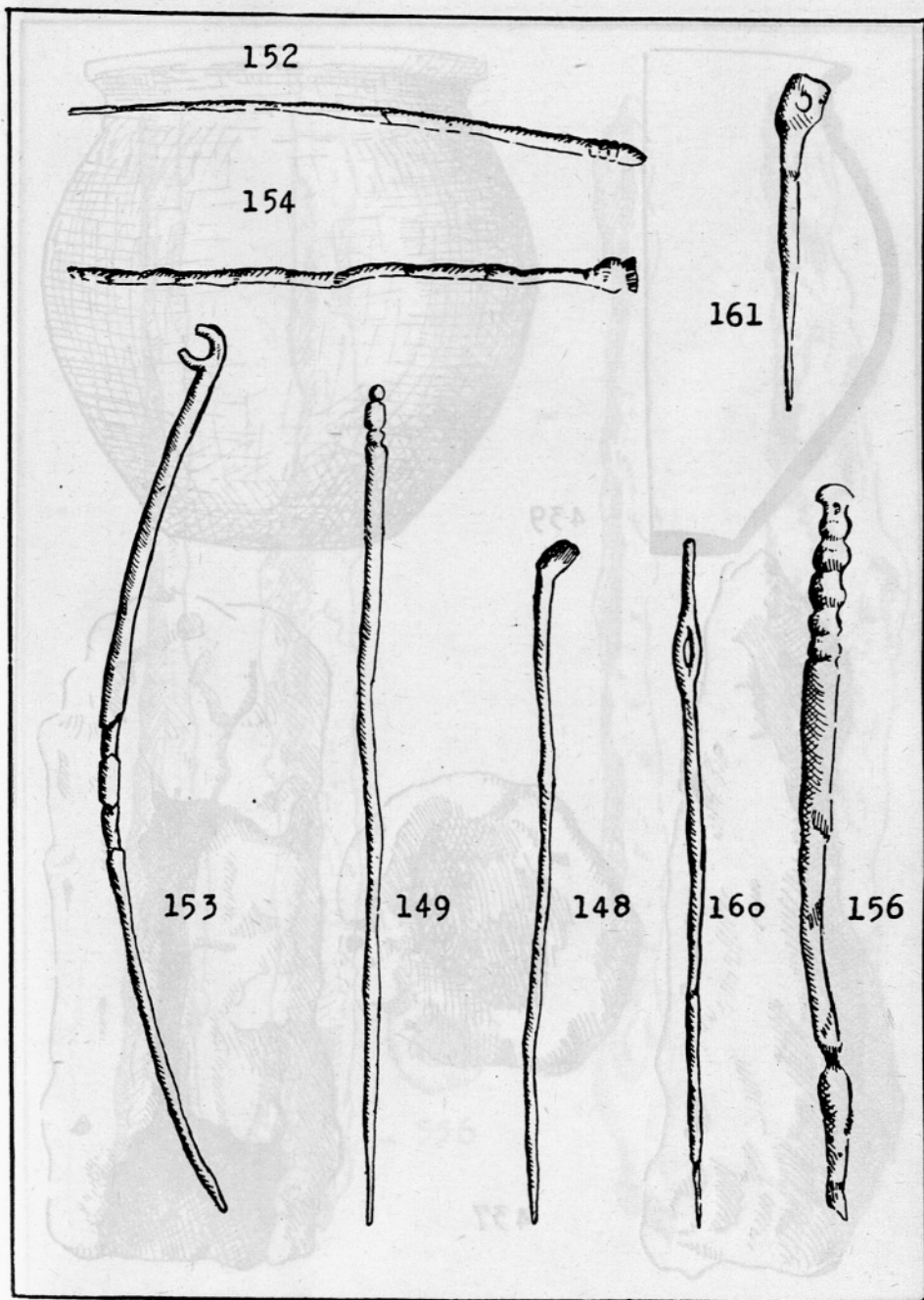

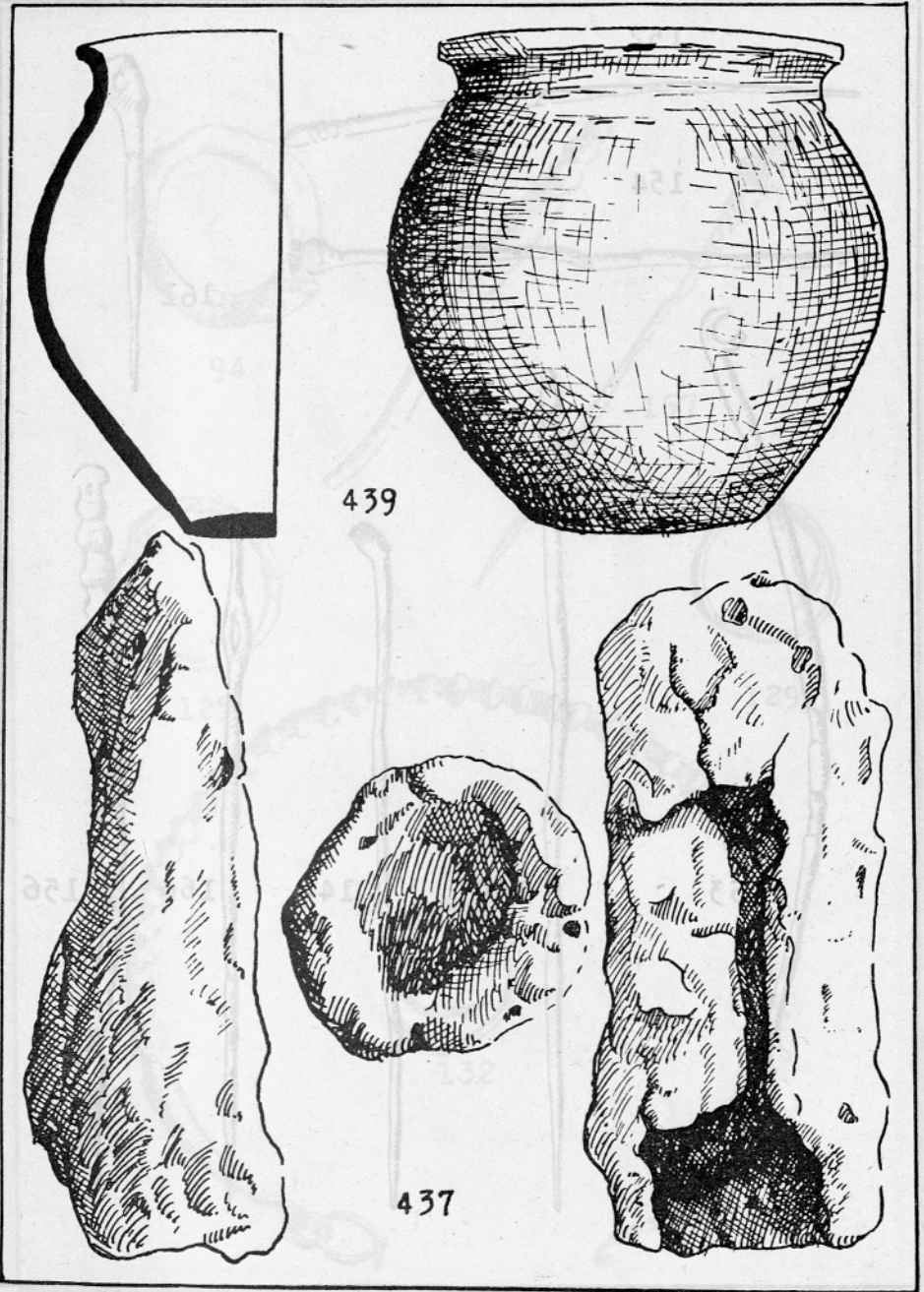

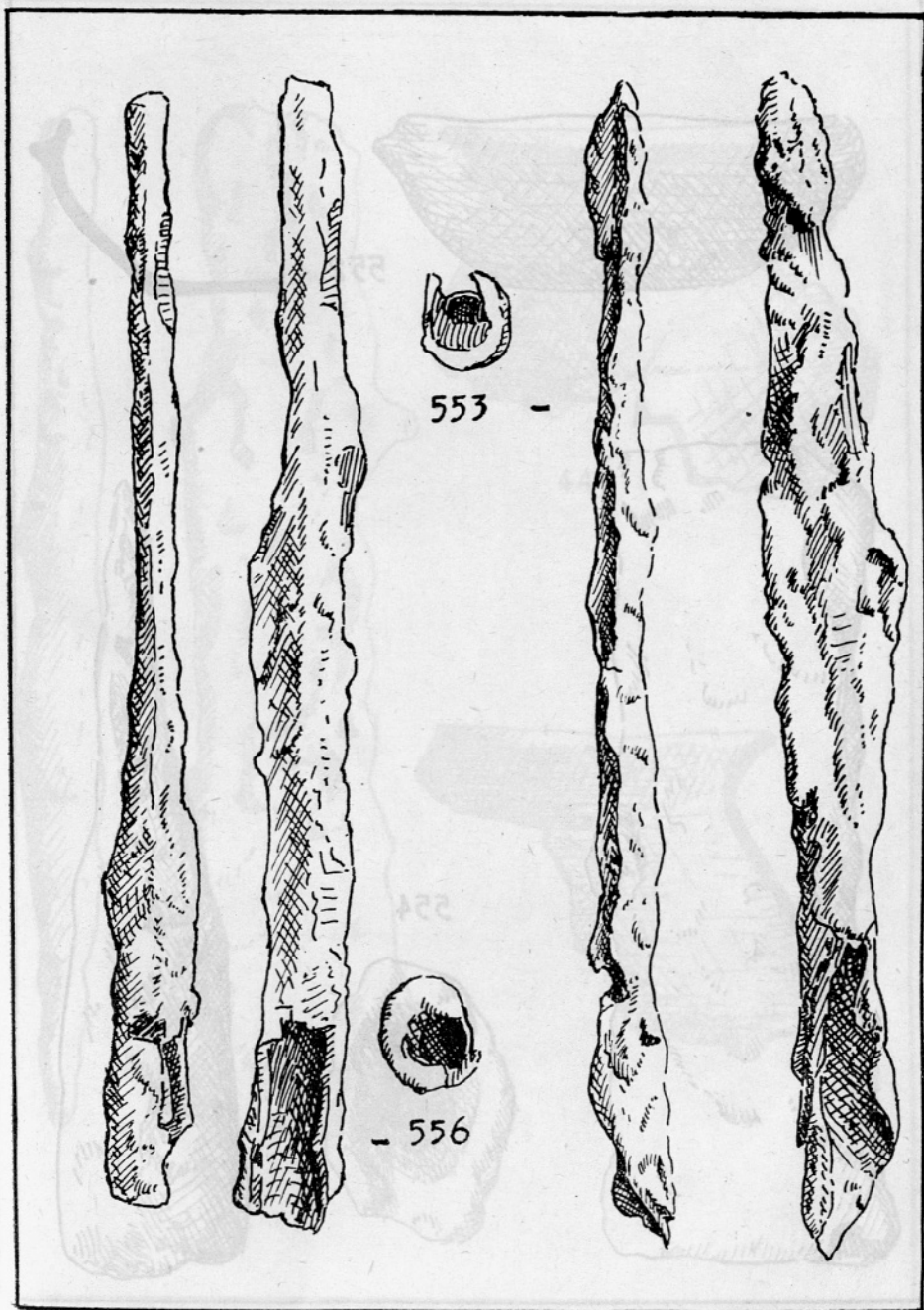

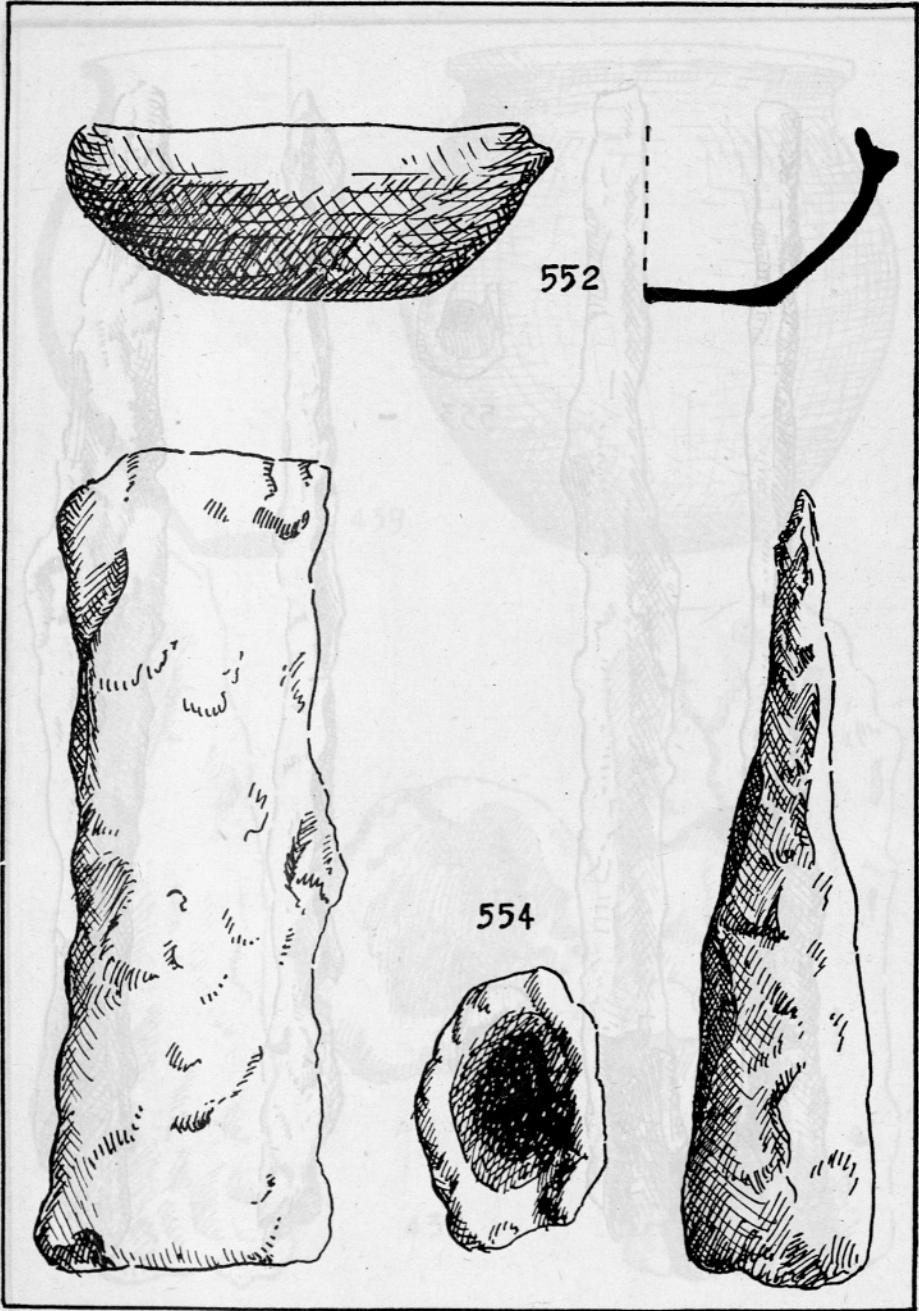

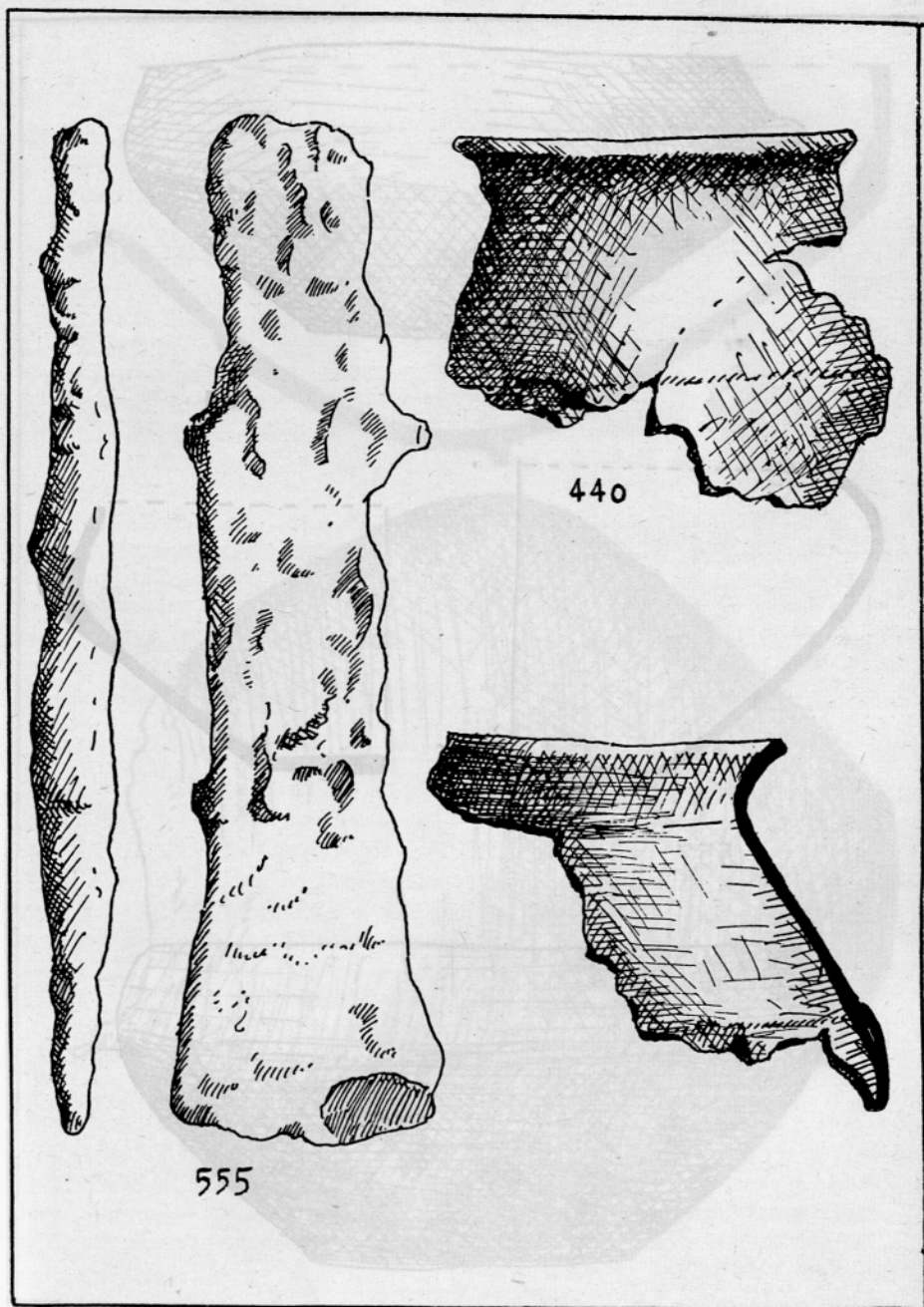

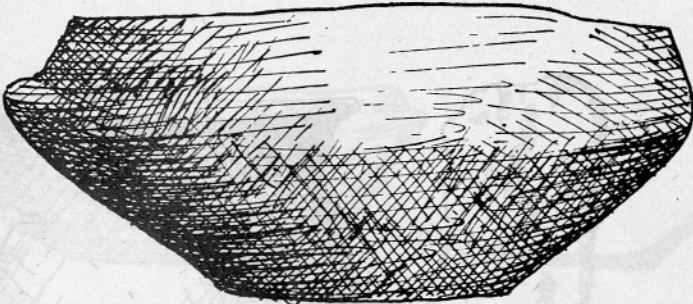

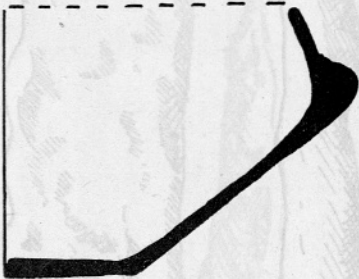
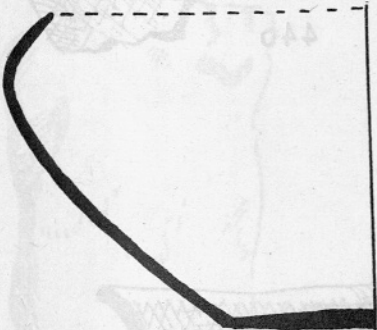

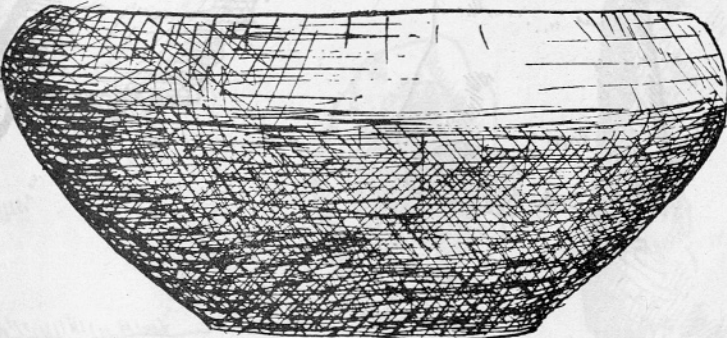

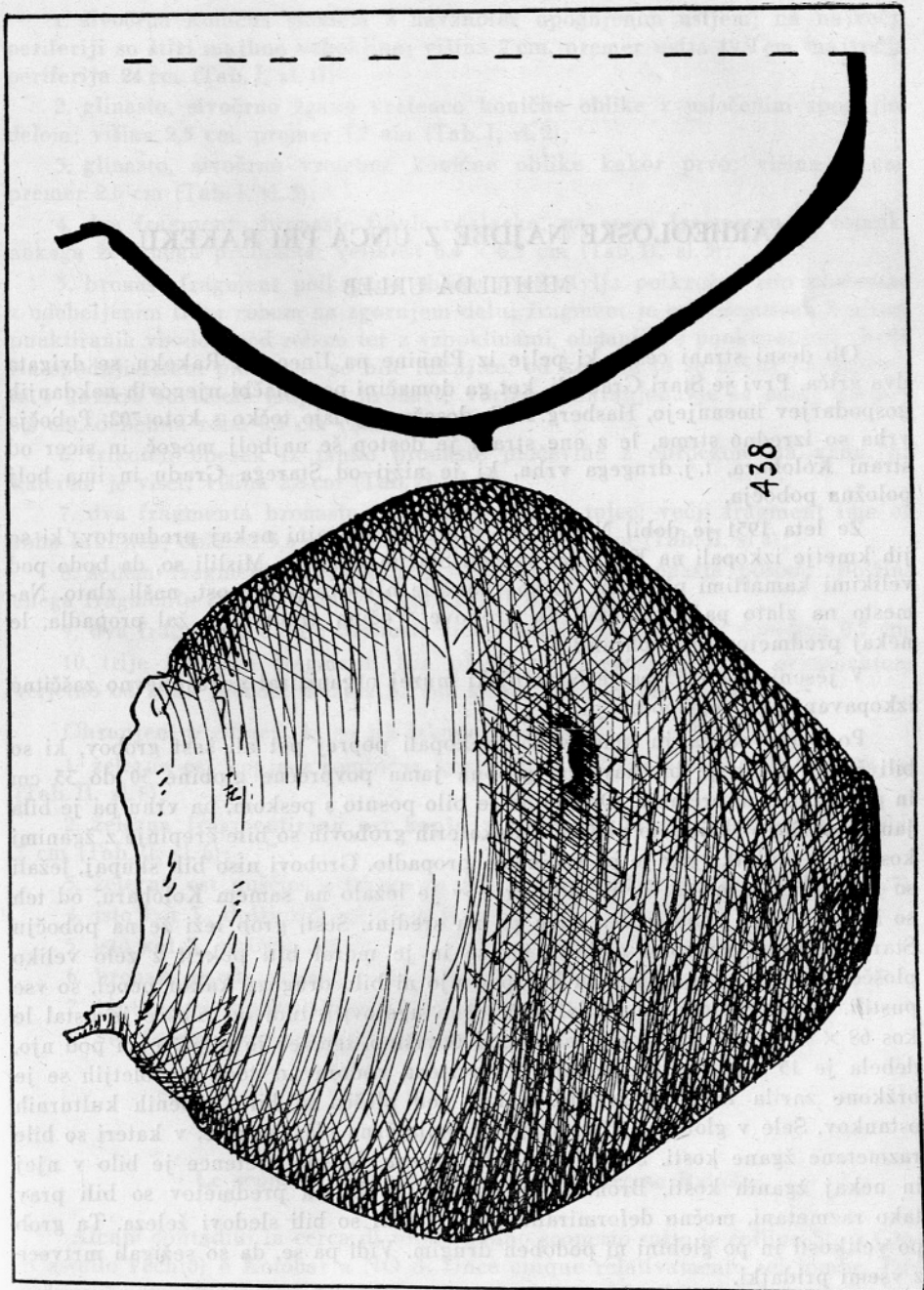

441

557

ARHEOLOŠKE NAJDBE Z UNCA PRI RAKEKU

MEHTILDA URLEB

Ob desni strani ceste, ki pelje iz Planine na Unec pri Rakeku, se dvigata dva griča. Prvi je Stari Grad ali, kot ga domačini po označbi njegovih nekdanjih gospodarjev imenujejo, Hasberg. Hrib doseže najvišjo točko s koto 702. Pobočja vrha so izredno strma, le z ene strani je dostop še najbolj mogoč, in sicer od strani Kolobara, t. j. drugega vrha, ki je nižji od Starega Gradu in ima bolj položna pobočja.

Že leta 1951 je dobil Notranjski muzej v Postojni nekaj predmetov, ki so jih kmetje izkopali na Kolobaru in pod Starim Gradom. Mislili so, da bodo pod velikimi kamnitimi ploščami, ki so vzbudile njihovo pozornost, našli zlato. Namesto na zlato pa so naleteli na grobove. Večina gradiva je žal propadla, le nekaj predmetov se je ohranilo.

V jeseni leta 1955 pa je Notranjski muzej organiziral nekajdnevno zaščitno izkopavanje na tem področju.

Po pripovedovanju kmetov so prekopali poprej pet ali šest grobov, ki so bili žgani. Grob je bil navadna grobna jama povprečne globine 30 do 35 cm in približno 1 m premera. Dno jame je bilo posuto s peskom, na vrhu pa je bila jama pokrita s škrljasto ploščo. V nekaterih grobovih so bile črepinje z žganimi kostmi in pridatki, kar je pa večinoma propadlo. Grobovi niso bili skupaj, ležali so na različnih mestih hriba. Pet grobov je ležalo na samem Kolobaru, od teh so štirje bili ob robu hriba, eden pa na sredini. Šesti grob leži že na pobočju Starega gradu, na robu majhne terase in je moral biti pokrit z zelo veliko ploščo. Kmetje so jo razbili in ker pod njo ni bilo drugega kakor pepel, so vse pustili. Premer groba se ni dal več točno ugotoviti, tudi od plošče je ostal le kos 68×95 cm. Ni pa ležala takoj pod površino, temveč je bila 70 cm pod njo, debela je 15 cm. Najbrže je bila postavljena vodoravno, toda v stoletjih se je bržkone zarila toliko v zemljo. Takoj pod ploščo ni bilo nobenih kulturnih ostankov. Šele v globini 1,55 m se je pojavila črna plast zemlje, v kateri so bile razmetane žgane kosti. Skodela je bila prazna, le eno vretence je bilo v njej in nekaj žganih kosti. Bronasti fragmenti od drugih predmetov so bili prav tako razmetani, močno deformirani in na večini so bili sledovi železa. Ta grob po velikosti in po globini ni podoben drugim. Vidi pa se, da so sežigali mrtvece z vsemi pridatki.

Časovno lahko postavimo ta grob v mlajše obdobje železne dobe, pripada pa gradišču na Starem Gradu prav tako, kot verjetno tudi grobovi s Kolobara.

Predmeti iz groba pod Starim Gradom:

1. sivočrna konična skodela z navznoter upognjenim ustjem; na največji periferiji so štiri majhne vzbokline; višina 7 cm, premer ustja 19,2 cm, največja periferija 24 cm (Tab. I, sl. 1);
2. glinasto, sivočrno žgano vretence konične oblike z usločenim spodnjim delom; višina 2,5 cm, premer 3,7 cm (Tab. I, sl. 2);
3. glinasto, sivočrno vretence konične oblike kakor prvo; višina 1,8 cm, premer 2,6 cm (Tab. I, sl. 3);
4. dva fragmenta bronaste fibule očalarke; na enem fragmentu so ostanki nekega železnega predmeta; velikost 6,4 × 6,2 cm (Tab. II, sl. 5);
5. bronast fragment polkrožne oblike predstavlja polkrožno lito pločevino z odebeljenim litim robom na zgornjem delu; fragment je ornamentiran z nizom punktiranih vbodov pod robom ter z vzboklinami, obdanimi s punktiranimi vbodi. Na spodnji strani pločevine so bile luknjice, od katerih je še nekaj ohranjenih in s katerih so visele majhne bronaste verižice (ohranjena je še ena); premer 6,6 cm, debelina roba 0,5 cm (Tab. II, sl. 1);
6. trikoten obesek iz tanke bronaste pločevine z obročkom na vrhu, na katerem je visel; višina 2,8 cm (Tab. II, sl. 2);
7. dva fragmenta bronaste pločevine, zvite v tulec; večji fragment ima ob robu luknjice; dolžina 3,6 cm, debelina pločevine 0,2 cm (Tab. II, sl. 4);
8. sedem fragmentov navzven zavihanega ustja bronaste posode; dolžina enega fragmenta 7,9 cm, širina 3,3 cm (Tab. I, sl. 5);
9. dva fragmenta zavite bronaste žice rombičnega preseka; debelina 0,5 cm;
10. trije bronasti fragmenti lite pločevine z geometrijskim ornamentom, verjetno od kake posode; dolžina 8,7 cm, širina 2,8 cm (Tab. I, sl. 4).

Ohranjeni predmeti, ki so jih izkopali domačini:

1. železna ost kopja z rombično konico in z daljšim tulcem; dolžina 7,4 cm (Tab. II, sl. 8);
2. železna fragmentirana ost kopja z rombično konico in tulcem; dolžina 7 cm (Tab. II, sl. 6);
3. železna ost puščice s trnom za nasajanje; dolžina 9,8 cm (Tab. II, sl. 7);
4. isto kot 3., dolžina 7 cm (Tab. II, sl. 5);
5. isto kot 3., dolžina 6,9 cm;
6. bronast gumb, visok 1,3 cm, širok 1,2 cm;
7. jantarjeva jagoda, dolga 1,2 cm, široka 1,1 cm;
8. več fragmentov keramike različnih posod.

RIASSUNTO

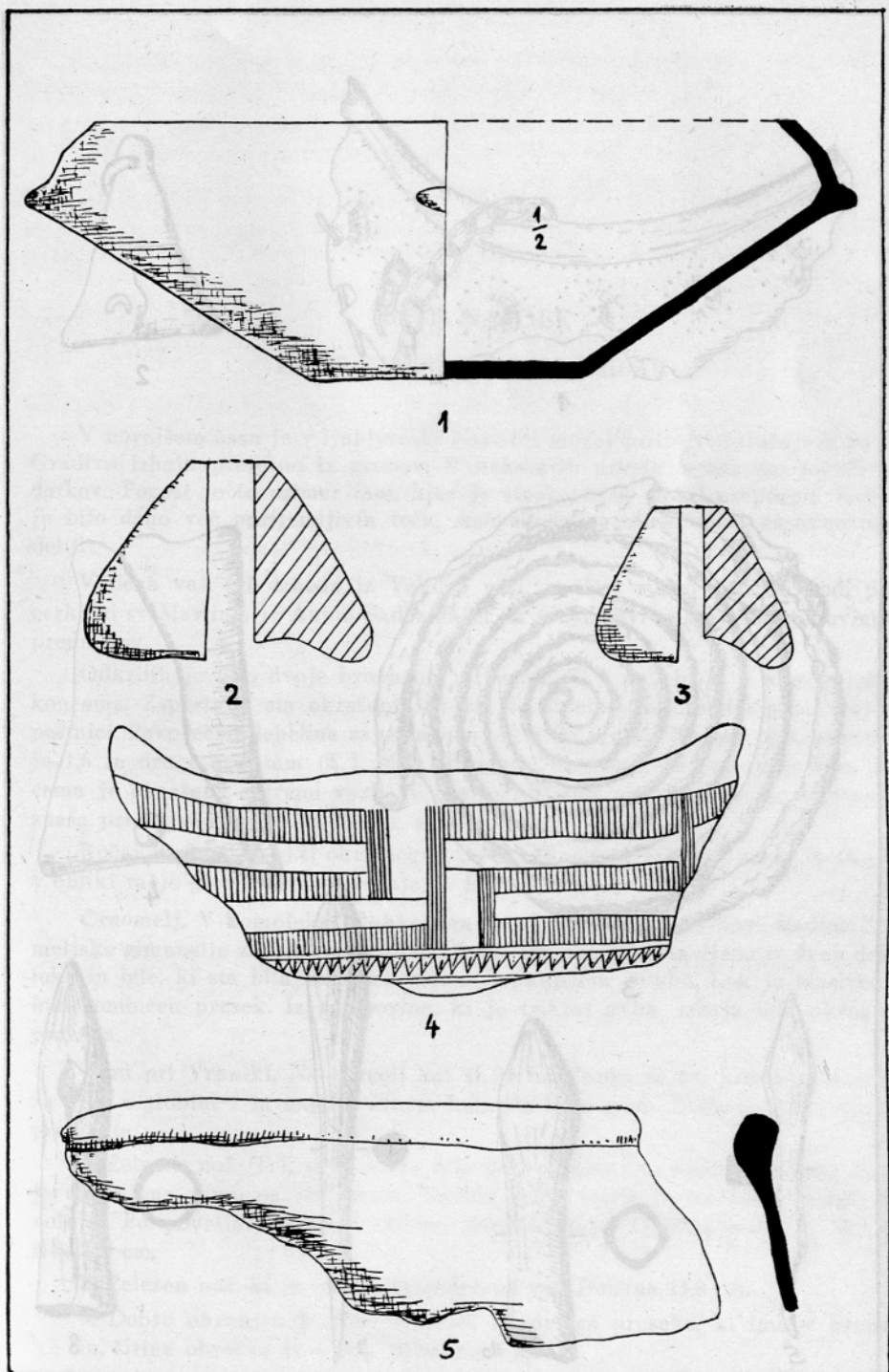
Le scoperte archeologiche di Unec presso Rakek

Alcuni contadini in cerca di tesori hanno scoperto sotto le colline Stari Grad (Castello vecchio) e Kolobar a NO di Unec cinque relativamente sei tombe. Purtroppo la maggior parte del materiale ivi trovato è andato perduto, soltanto i seguenti oggetti sono stati salvati e si conservano nel Notranjski muzej (Museo della Carniola Interiore) di Postojna: due cuspidi di lancia a canna di ferro

(tav. II, fig. 6, 8), tre cuspidi di freccia in ferro con spina da innesto (tav. II, fig. 5, 7), un bottone di bronzo, una perla di ambra gialla e numerosi cocci di recipienti diversi.

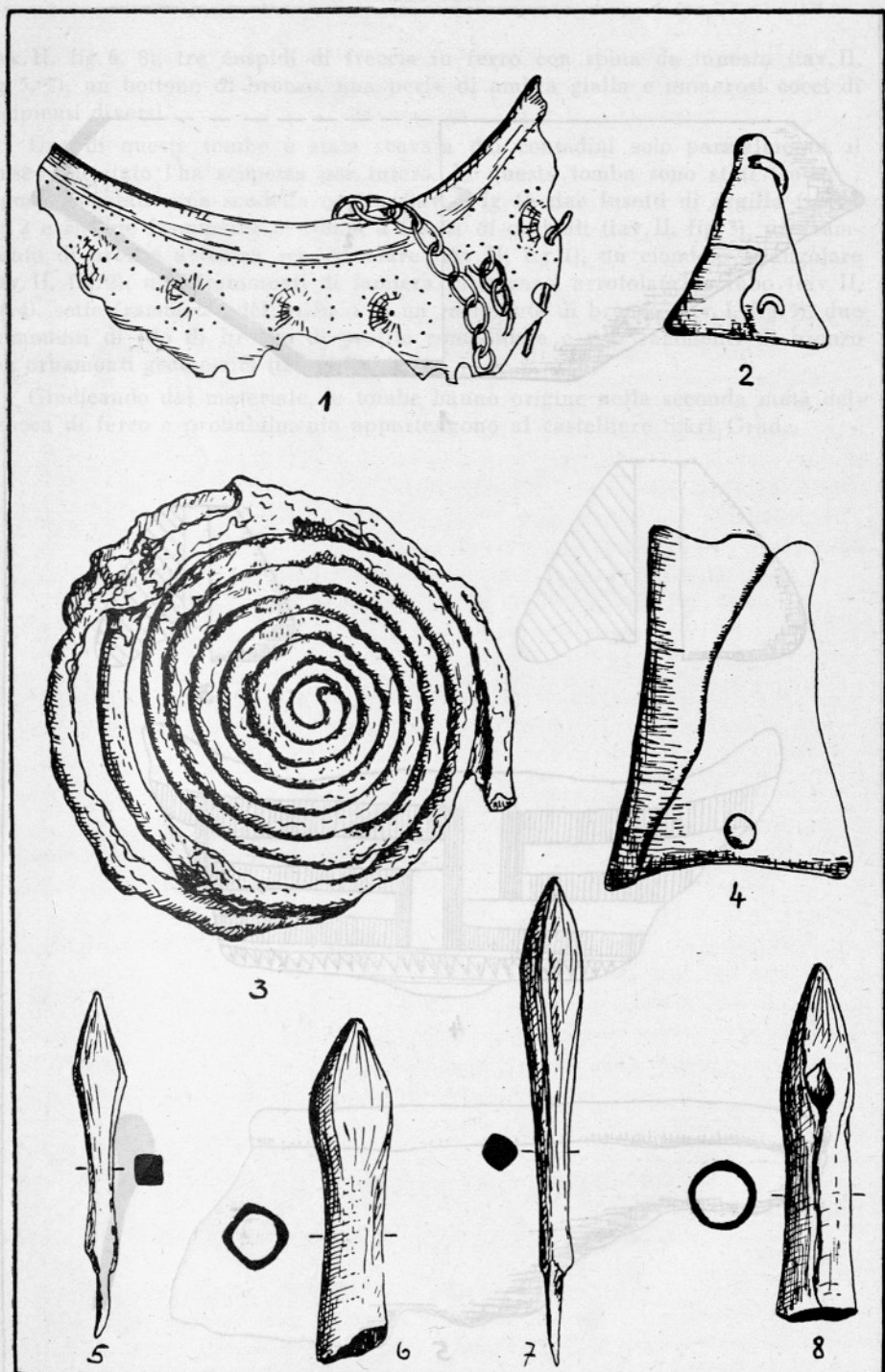
Una di queste tombe è stata scavata dai contadini solo parzialmente, il museo succitato l'ha scoperta per intero. In questa tomba sono stati trovati i seguenti oggetti: una scodella conica (tav. I, fig. 1), due fusetti di argilla (tav. I, fig. 2 e 3), due frammenti di fibula a forma di occhiali (tav. II, fig. 5), un frammento di bronzo a forma semicircolare (tav. II, fig. 1), un ciondolo triangolare (tav. II, fig. 2), due frammenti di lamiera di bronzo, arrotolata in tubo (tav. II, fig. 4), sette frammenti dell'orifizio di un recipiente di bronzo (tav. I, fig. 5), due frammenti di filo di bronzo di profilo romboidale e tre frammenti di bronzo con ornamenti geometrici (tav. I, fig. 4).

Giudicando dal materiale, le tombe hanno origine nella seconda metà dell'epoca di ferro e probabilmente appartengono al castelliere Stari Grad.

Sl. 1. skodela; 2, 3 vretenci; 4, 5 fragmenta bronaste posode.

Sl. 1 = $\frac{1}{2}$ n. vel., sl. 2-5 = $\frac{1}{1}$ n. vel.

Sl. 1 fragment bronaste fibule; 2. obesek; 3. fragment očálarke; 4. tul; 5.—8. osti puščic. — Sl. 1—4 = 1/1 n. vel., sl. 5—8 = 2/3 n. vel.

NOVE NAJDBE

PETER PETRU — VINKO ŠRIBAR

V novejšem času je v ljubljanski Narodni muzej prišlo več slučajnih najdb. Gradivo izhaja pretežno iz grobov. V nekaterih primerih nimamo točnih podatkov. Pogost je ta primer tam, kjer je strokovnjak prišel prepozno. Kolikor je bilo dano več oprijemljivih točk, smo skušali grobne celote časovno opredeliti:

Valična vas. Ob izhodu iz Valične vasi, na levi strani poti, ki vodi proti cerkvi sv. Martina, je Anton Sadar našel na svoji njeni nekaj predzgodovinskih predmetov.

Odkritih je bilo dvoje bronastih zapestnic (T. I, sl. 2 in 3), s presegajočima koncema. Zapestnici sta okrašena z vozli, ki si enakomerno sledijo po vsej zapestnici. Povprečna debelina zapestnic je od 11 do 14 mm. Premer ene zapestnice je 1,6 in druge 11,5 mm (T. I, sl. 2). Bronasta zapestnica s presegajočima koncema je okrašena s tremi vozli (T. I, sl. 4). Presek te zapestnice je okrogel in znaša pri največji debelini 9 mm, premer ima 7,7 cm.

Ročaj situle (T. I, sl. 1) okroglega preseka. Konci so usločeni nazaj in skovani v obliki račje glave. Premer ročaja je 19,8 cm.

Črnomelj. V kompleksu Puhkovega vrta¹ so pri delih za novi stadion črnomeljske gimnazije zadeli na certoško fibulo. Sponka je sestavljena iz dveh delov, loka in igle, ki sta bila nato zakovičena v skupnem gumbu. Lok je masiven in ima rombičen presek. Iz peresovine, ki je trikrat uvita, izhaja igla okroglega preseka.

Verd pri Vrhniki. Na parceli kat. št. 23 na Verdu so pri kopanju temeljev za hišo v globini 1 m našli v črnem humusu žgan grob. Vseboval je naslednje predmete:

1. Železen nož (T. I, sl. 6), ki je zelo dobro ohranjen. Koščena obloga ročaja je ohranjena samo na eni strani. vzdolž hrbtna rezila je na obeh straneh kanelura. Po površini so vidni sledovi damasciranja. Dolžina noža je 30,1 cm, širina 3 cm.
2. Železen nož, ki je močno razjedeno od rje. Dolžina 11,8 cm.
3. Dobro ohranjen bronast obroček okroglega preseka, ki ima v premeru 3,7 cm, širina obročka je 6 mm, debelina 3 mm.

¹ Stare, Arheološki vestnik III/2, 1952, Tab. VI, 1.

4. Močno patiniran bronast novcec premera 2,8 cm, debelina 0,25 cm.
5. Bronast novce, uničen od patine. Premer 2,4 cm, deb. 0,3 cm.
6. Posoda kroglaste oblike s prstenasto nogo, od koder prehaja v blagem loku k največji perifერიji, kjer je okrašena z dvojno kaneluro.

Malo Globoko, v občini Zagradec pri Žužemberku. Ignacij Sadar, Malo Globoko št. 7 je na svoji njivi v bližini potoka Globokinja odkopal žgani grob, ki je bil narejen v obliki skrinje. Sestavljalo ga je več apnenčastih plošč. Vseboval pa je le troje lončenih posod:

1. Oljenko znamke FESTI (T. II, sl. 2), ki ima na gornji strani dvoje odprtín. Ob robu je troje ušesc, predrtih s tenkim predmetom. Višina oljenke je 3,8 in širina 7 cm, dolžina pa 10,5 cm.

2. Urno (T. II, sl. 1) iz dobro prečiščene sivočrne glíne, pomešane z drobnim kremenčevim peskom. Ustje ima zavihano navzven in profilirano. Na vratu je dvoje reber. Prehod v rame je oster. Od največje perifერიje prehaja posoda v kanelirano dno. Višina posode je 24,8 cm, največja širina 24,4 cm, premer ustja je 13,4 cm, premer dna 9,4 cm.

3. Majhno posodo (T. III) z navzgor pomaknjeno največjo perifერიjo, od koder pada stena proti dnu (T. III, sl. 1). Višina je 10,2 cm, največja perifერიja 9,1 cm, premer ustja 7,4 cm, premer dna 4,4 cm.

Podklanec pri Vinici. Ob oranju na svoji njivi je leta 1930 Ivan Čemas, doma iz Podklanca št. 12, odkril grob, pokrit s ploščo. V žari sta bili dve fibuli in en prstan. Od vsega gradiva je ohranjena še samo fibula, predstavljena na T. IV, sl. 3. Spada v tip sidrastih fibul. Ima samostrelno peresovino, nad katero je 0,6 cm široka pločevina, okrašena na konceh s stožcema. Nad ploščato nogo se lok končuje v treh, drug vrh drugega nanizanih gumbih.

Vir pri Stični. Na svojem vrtu, ob virskem klancu, je Jože Perme kopal jame za sadike in zadel na balzamarij in drobno posodo. Balzamarij (T. IV, sl. 5) je iz svetlo-zelenega stekla in ima dolg vrat, ki je na koncu nekoliko odbit. Viš. 10,7 cm, premer dna je 2,1 cm.

Manjša skodelica (T. IV, sl. 4), prevlečena s svetlorjavo glazuro. Posoda ima bikonično obliko. Ustje je zavihano navzven in profilirano. Viš. 4,2 cm, šir. ustja 7,2 cm, širina dna 3 cm.

Razdrto pri Šmarju. Pri razširjanju državne ceste Ljubljana—Novo mesto so podrli hišo s številko 13, ki je stala nasproti še sedaj stoječim hišam št. 12 in 14. Pod temelji so odkopali troje skeletov, ki so bili orientirani v smeri vzhod—zahod. Pridatkov je bilo malo:

1. Pasna spona (T. IV, sl. 1), sestavljena iz prepognjene pločevine s ploščatim jezičkom in ovalno spono. Okov je okrašen s koncentričnimi krogi, ki so v sredi predrti. Usnjen pas je bil pritrjen z zakovicami na zadnjem koncu spon. Šir. 3,6 cm, dolžina 3,9 cm.

2. Dvojno ovalen okov (T. IV, sl. 2), od katerega je ohranjeno nekaj več kot polovica. Med obema ovalnima deloma je pločevina srčasto predrta. Ovalna plošča se končuje v trikrat profilirani jagodi. Ob robu je okov okrašen s cik-cak črto, ki je tudi v notranjosti in tvori križ. Dolž. 5,8 cm, šir. 2,9 cm.

Gradivo predzgodovinskega najdišča v Valični vasi sodi, sklepajoč po ročaju situle, v cvetoče obdobje našega halstata. Ušesca imajo podobo račke, ki je glasnik tega časa. Najdemo jo tako na pasnih sponah, kakor tudi na drugih kovinskih izdelkih.²

Enake zapestnice je objavil Stare³ iz bližnjega Novega mesta. Dobimo pa jih tudi na Rovišču in v Mokronogu.⁴ Sorodni primerki so znani iz vsega halstatskega območja, tako iz Linza na Donavi⁵ in Sanskega mosta.⁶

Certoška fibula je mlajša varianta te sponke, kajti peresovina in lok sta posebej izdelana in šele nato zakovičena. S tem tvori ta fibula tipološko predhodno stopnjo k fibulam s samostrelno peresovino. Tehnična novost, da se peresovina izdeluje ločeno od loka, je dopuščala masovno izdelovanje te vrste fibul.⁷

Žgani grob iz Malega Globokega je mogoče časovno dokaj točno utrditi. Oljenke znamke FESTI so zelo redke in pripadajo prvi polovici II. stoletja naše ere.⁸

Urna (Tab. II, sl. 1) ima svoje bližnje analogije v Drnovem⁹ in v Stenjevcu. V zadnjem najdišču je gradivo iz prve polovice II. stoletja.¹⁰

Za lonček, pokazan na T. III, tudi ustreza ta datacija, saj stavlja Schörgendorfer¹¹ ta tip lončka v drugo polovico II. stoletja.

Sidraste fibule so zelo redke.¹² Do sedaj so najdene samo na področju južno od Drave. Pripadajo I. in II. stoletju n. e.¹³

Najdbo z Verda bi lahko postavili tudi v isti čas, dasi ni pravih analogij. Grob je žgan in kakor vemo, prevladuje ta način pogrebnega rituala v zgodnjih stoletjih.

Kasnejšemu času bi pripadal grob z Vira pri Stični. Oporo za tako časovno opredelitev črpamo iz bogatih analogij iz Mogorjela, kjer so take posode datirane v IV. stoletje.¹⁴

Poznemu obdobju pripisuje V. Stare¹⁵ grob iz Ravnega brda, ki ima analogni pasno spono, kot je naša.

² W. Schmid, Carniola 1908, Bericht des Landesmuseum Rudolfinum 1907.

³ Izkopavanja v Kandiji pri Novem mestu, Arheološka poročila, 1950, sl. 8.

⁴ L. c.

⁵ Mitt. d. Zentralkommission, 1904, str. 451, fig. 112.

⁶ WMBH, 6, 1889, 84 sq. — M. Karpe, Carinthia I, 141, 1955 Abt. 1, str. 615, je stavil take zapestnice v končno halštatsko dobo.

⁷ Stare, Prazgodovinske Vače, 1954, 74.

⁸ Iványi Dora, Die Pannonischen Lampen, 1955, 17.

⁹ Inv. št. Narodnega muzeja v Ljubljani 776.

¹⁰ Hoffiller, Vjesnik hrv. arh. društva NS VII, št. 66, 14.

¹¹ Schörgendorfer, Römerzeitliche Keramik der Ostalpenländer, št. 307, Textbd. str. 34; glej pod št. 211.

¹² Kovrig, Kaiserzeitliche Fibeln aus Pannonien, str. 119 in 120.

¹³ L. c.

¹⁴ I. Čremošnik, Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu 1952, str. 241—271.

¹⁵ V. Stare, Poznoantično grobišče na Ravnem brdu, Arheološki vestnik III/1, Ljubljana, 1952, str. 137 sq.

ZUSAMMENFASSUNG

Neue Funde

Im Laufe der letzten fünf Jahre erhielt das Nationalmuseum in Ljubljana aus dem Gebiet von Dolenjsko (Unterkrain) mehrere Zufallsfunde und zwar:

Aus Valična vas bei Žužemberk zwei bronzene Armbänder und einen Situlahenkel. Die Funde gehören in die Hallstatt-Blütezeit.

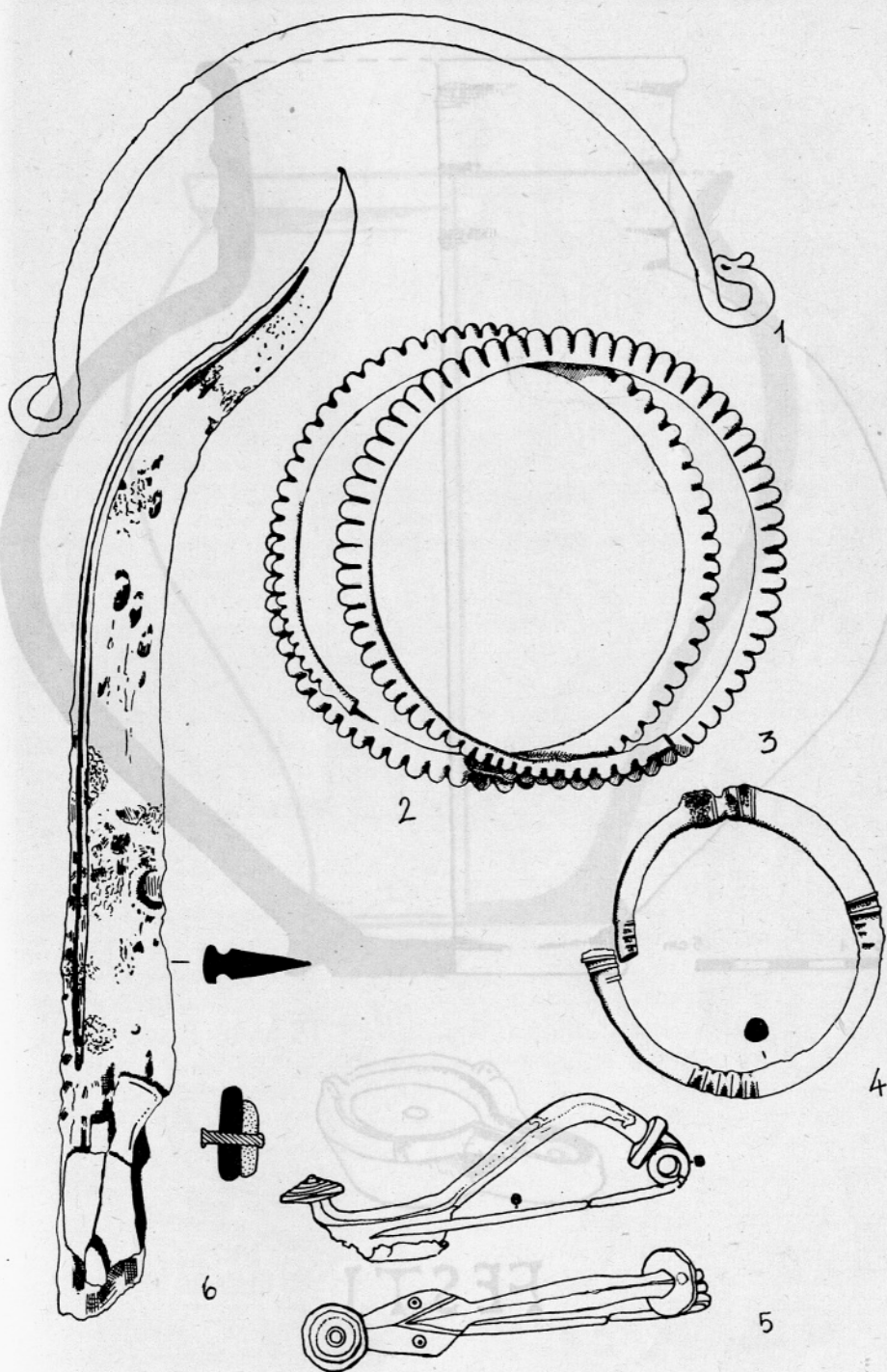
In dem der Archäologie wohlbekannten Garten von Puhek in Črnomelj wurde eine Certosafibel gefunden, die in die Übergangszeit zu den Armbrustfibeln gehört. Anlässlich des Grabens von Fundamenten in Verd bei Vrhnika wurde ein römisches Urnengrab mit mehreren Totengaben entdeckt. Ein gekrümmtes Eisenmesser ist besonders auffallend. Wegen Mangels an charakteristischen Gegenständen kann das Grab chronologisch nicht bestimmt werden.

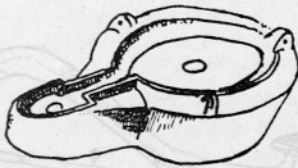
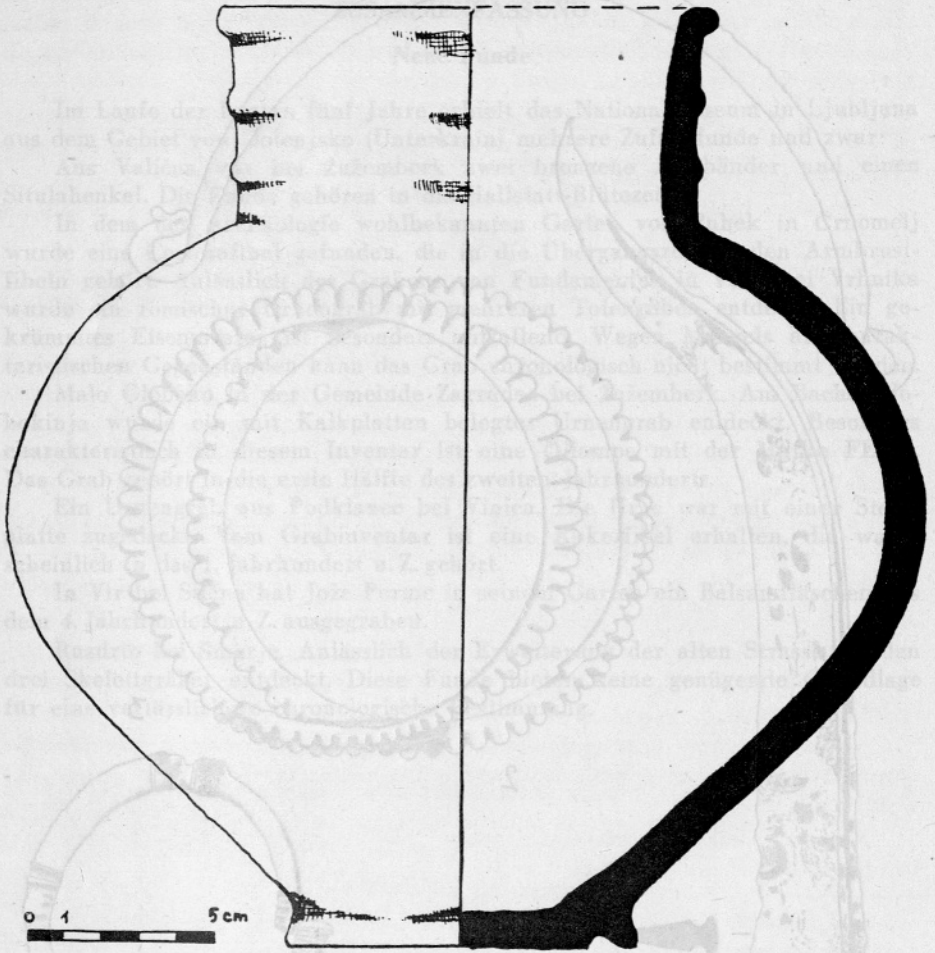
Malo Globoko in der Gemeinde Zagradec bei Žužemberk. Am Bache Globokinja wurde ein mit Kalkplatten belegtes Urnengrab entdeckt. Besonders charakteristisch in diesem Inventar ist eine Öllampe mit der Marke FESTI. Das Grab gehört in die erste Hälfte des zweiten Jahrhunderts.

Ein Urnengrab aus Podklanec bei Vinica. Die Urne war mit einer Steinplatte zugedeckt. Vom Grabinventar ist eine Ankerfibel erhalten, die wahrscheinlich in das 1. Jahrhundert u. Z. gehört.

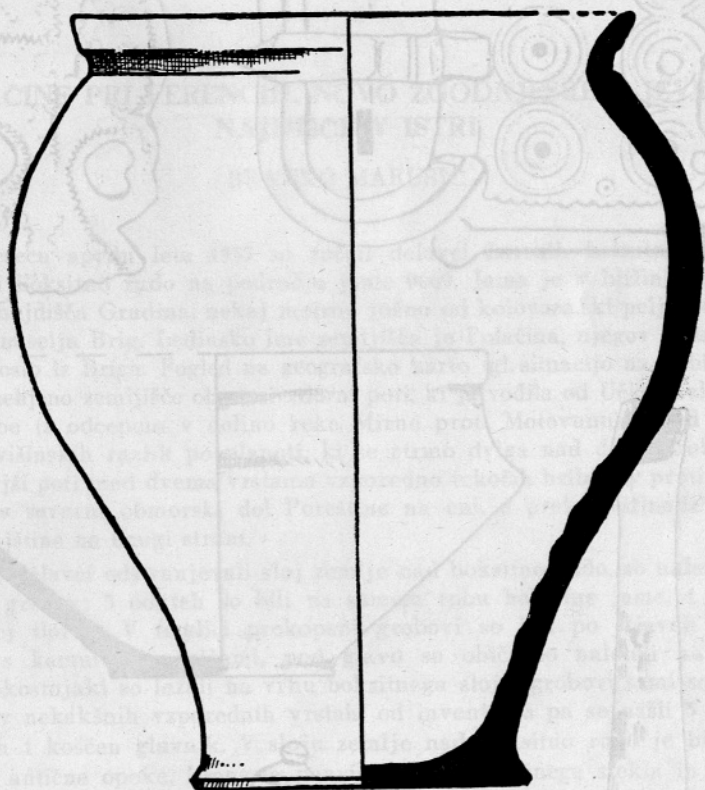
In Vir bei Stična hat Jože Perme in seinem Garten ein Balsamfläschchen aus dem 4. Jahrhundert u. Z. ausgegraben.

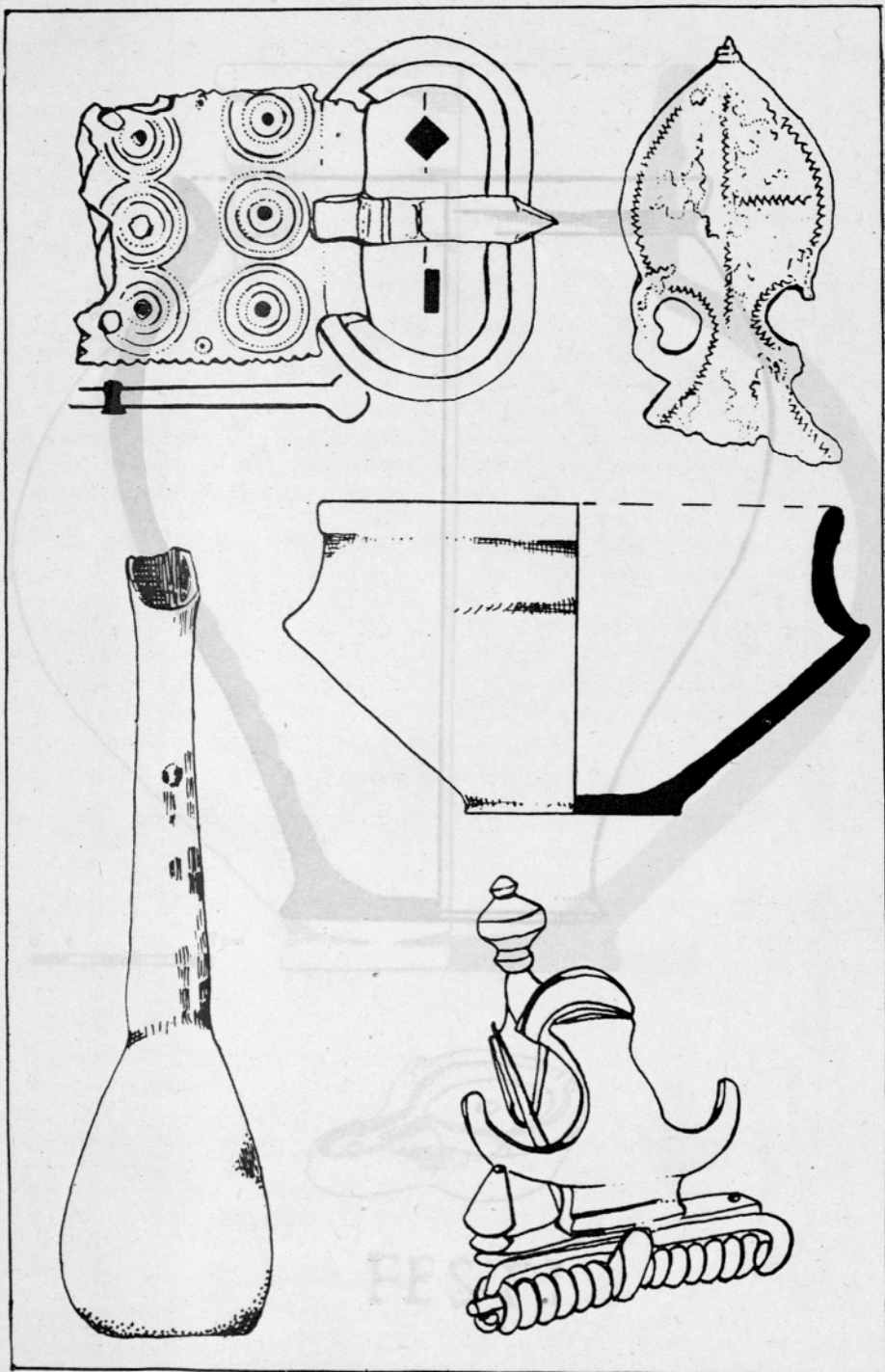
Razdrto bei Šmarje. Anlässlich der Erweiterung der alten Strasse wurden drei Skelettgräber entdeckt. Diese Funde bieten keine genügende Grundlage für eine verlässlichere chronologische Bestimmung.

FESTI

POLAČINE PRI FERENCIH, NOVO ZGODNJESEDNJEVEŠKO NAJDIŠČE V ISTRI

BRANKO MARUŠIČ

V mesecu aprilu leta 1955 so začeli delavci istrskih boksitnih rudnikov izkopavati boksitno rudo na področju jame 0669. Jama je v bližini predzgodovinskega najdišča Gradina, nekaj metrov južno od kolovoza, ki pelje od zaselka Velići do naselja Brig. Ledinsko ime zemljišča je Polačina, njegov lastnik pa je Pahovič Josip iz Briga. Pogled na geografsko karto (gl. situacijo na risbi 1) pove, da leži omenjeno zemljišče ob stari vdorni poti, ki je vodila od Učke preko Pazina do Karojbe (z odcepom v dolino reke Mirne proti Motovunu) in od tod brez izrazitih višinskih razlik po planoti, ki se strmo dviga nad dolino reke Mirne, po najkrajši poti med dvema vrstama vzporedno tekočih hribčkov proti Božjemu polju in v severni obmorski del Poreštine na eni, a preko Vižinade v bogati predel Bujštine na drugi strani.

Ko so delavci odstranjevali sloj zemlje nad boksitno rudo, so naleteli na 14 skeletnih grobov; 5 od teh so bili na samem robu boksitne jame, 1 pa izven jame (glej tloris). V naglici prekopani grobovi so bili po izjavah delavcev obloženi s kamnitimi ploščami, pod glavo so običajno naleteli na kamnito blazino, okostnjaki so ležali na vrhu boksitnega sloja, grobovi sami so bili razporejeni v nekakšnih vzporednih vrstah, od inventarja pa so našli 5 bronastih uhanov in 1 koščen glavnik. V sloju zemlje nad boksitno rudo je bilo mnogo kamenja, antične opeke, bronasta ponvica, nekaj antičnega stekla in lončarije, del žrnelj in škropilnica (?) brez okrasa. Delavci so naleteli tudi na neke zidove. Poleg manj pomembnega gradiva sta bila meseca junija izročena Arheološkemu muzeju Istre v Puli naslednja dva bronasta uhana:

1. Bronasti uhan (inv. št. S 2954, tab. I, 1) ovalne oblike. Spodnji del obroča je okrašen s tremi med seboj spojenimi obročki. Na enem koncu je uhan zaključen koničasto, na drugem pa je odebelen, dvakratno razčlenjen in gladko zaključen. V isti višini je obroč odebelen in trikratno razčlenjen tudi na drugi strani. Velikost uhana je $4 \times 5,2$ cm.

2. Kot zgoraj (inv. št. S 2955, tab. I, 2), samo da je velikost uhana $4,1 \times 4,8$ cm.

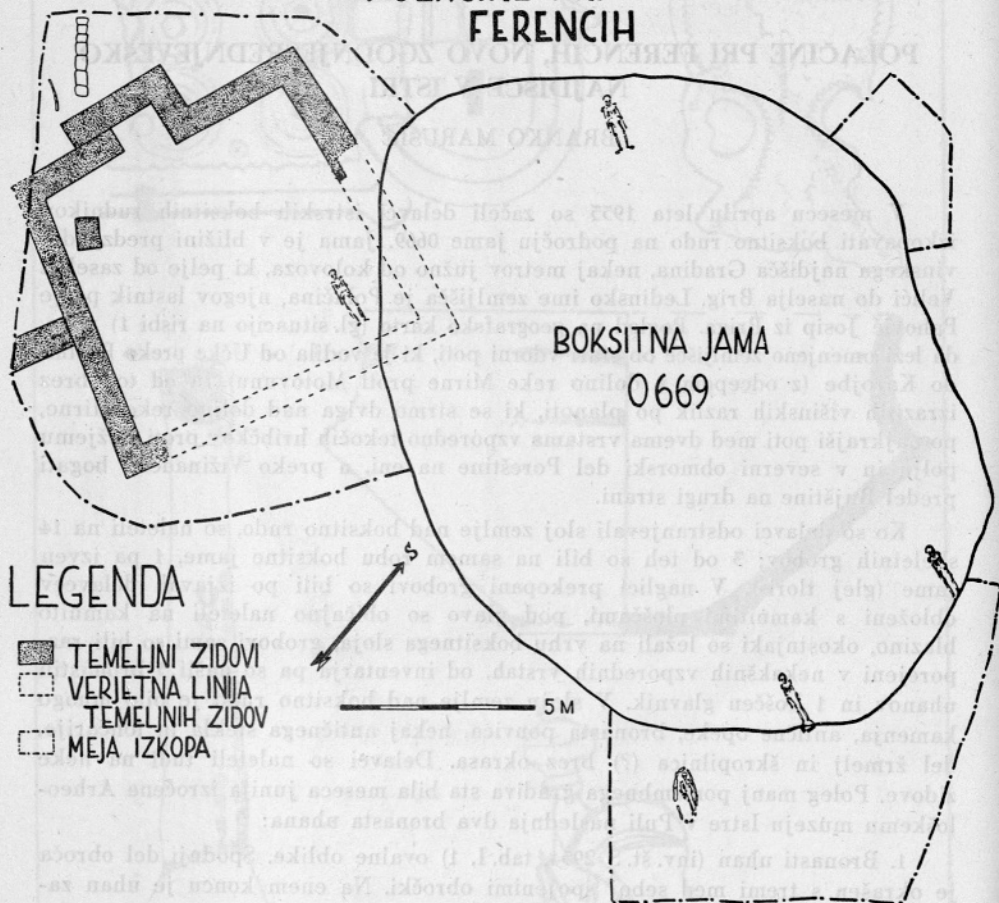
Kakor je razvidno iz opisa, gre za tako imenovane »sicilijanske« uhanе, ki so bili najdeni v Istri na raznih najdiščih, datirani pa so dokaj točno v VI. stoletje.¹ Ker pa so ostali mnogi zanimivi problemi v zvezi z njihovimi etničnimi

¹ B. Marušič, Staroslovanske in neke zgodnje srednjeveške najdbe v Istri, Arheološki vestnik VI/I, Ljubljana 1955, str. 108—115, tab. III, 1—6; V, 3, 7—10; tab. VI, 1—3.

nosilci nejasni, sem v mesecu avgustu leta 1955 prišel k manjšemu izkopavanju na zemljišču okoli boksitne jame.

Kratka sonda na severni in severovzhodni strani jame je pokazala, da je tu sloj zemlje nad živo skalo debel le 10—15 cm. Zato sem prenesel težišče izko-

POLAČINE PRI FERENCIH

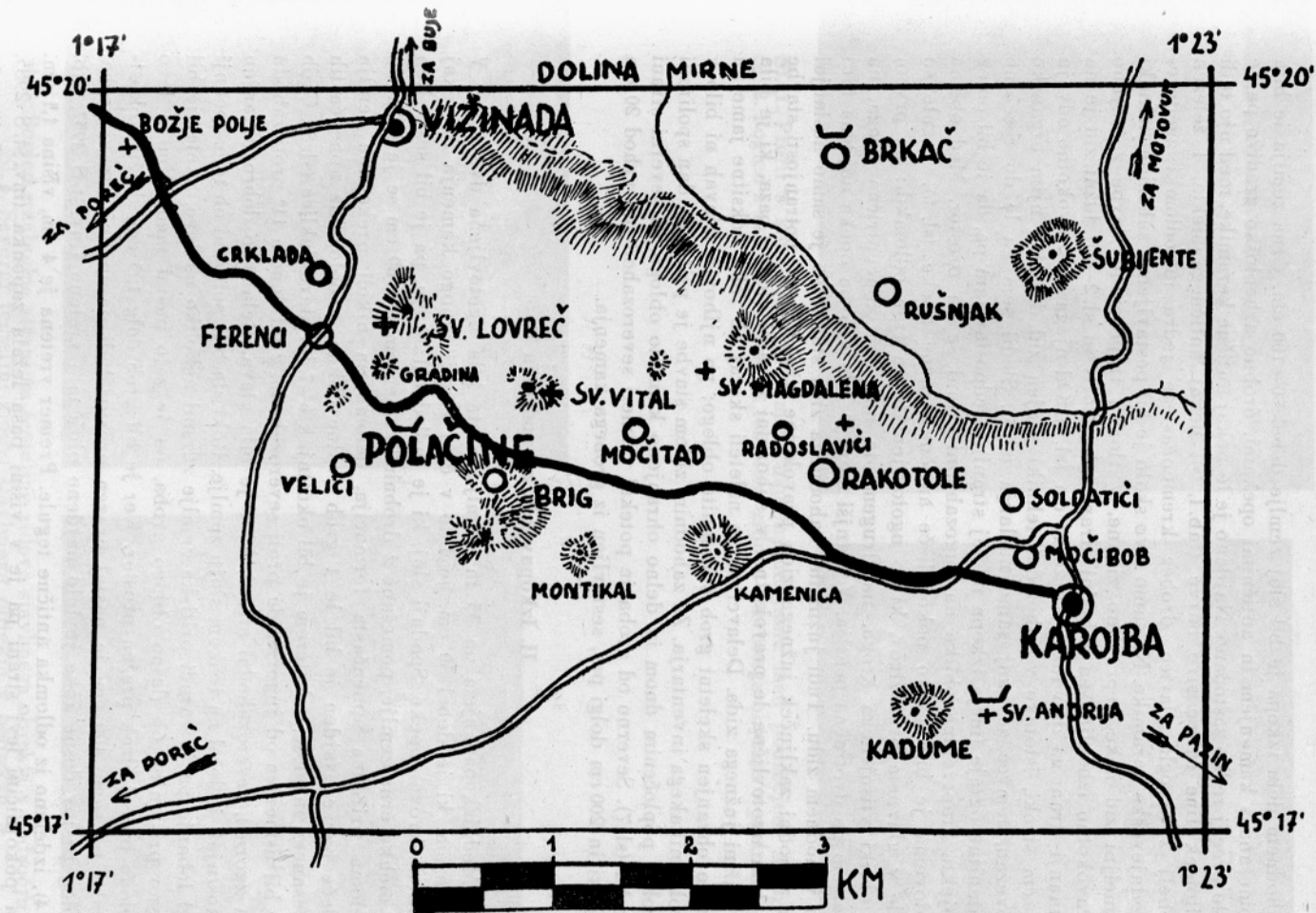
LEGENDA

- TEMELJNI ZIDovi
- VERJETNA LINIJA TEMELJNIH ZIDOV
- MEJA IZKOPA

pavanja na področje zahodno in jugozahodno (področje A) ter južno in jugovzhodno (področje B) od boksitne jame. Med obema sektorjema je okoli 2 m globoka, s kamenjem in zemljo napolnjena jama (sl. 1; po ljudskem izročilu so tu žgali oglje). Ker niso kopači boksita našli v drugi polovici jame, ki se je nadaljevala v njihov izkop, nič omembe vrednega, se zaenkrat nisem dotaknil tega področja.

I. Izkopavanje na področju A

Rahlo valovito zemljišče je bilo na redko zarastlo z mladimi hrasti in pokrito s travo. Prirodna apnenčasta formacija — živa skala — se je javljala na 90 m² prekopane površine po 40—60 cm. Samo v skrajnem zahodnem in jugo-

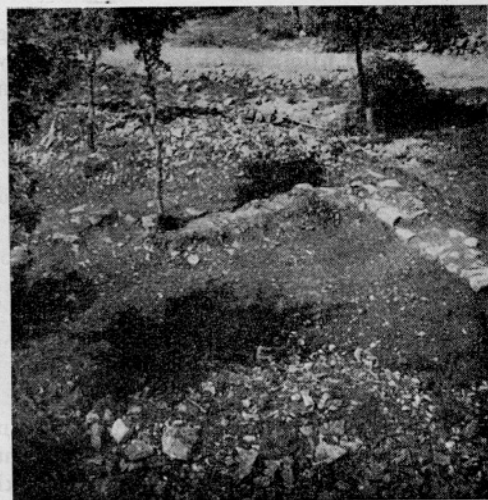
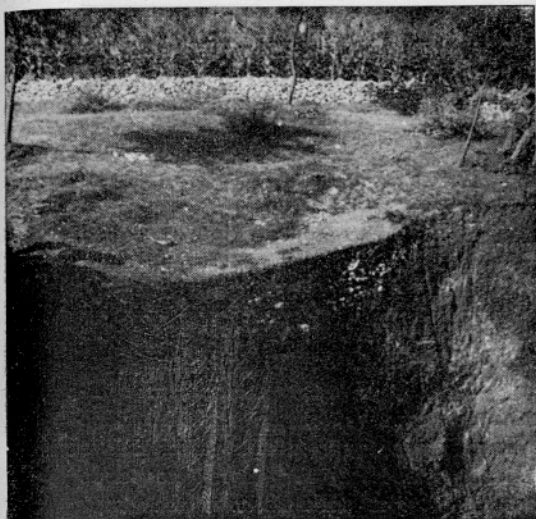

Risba 1. Situacijska karta

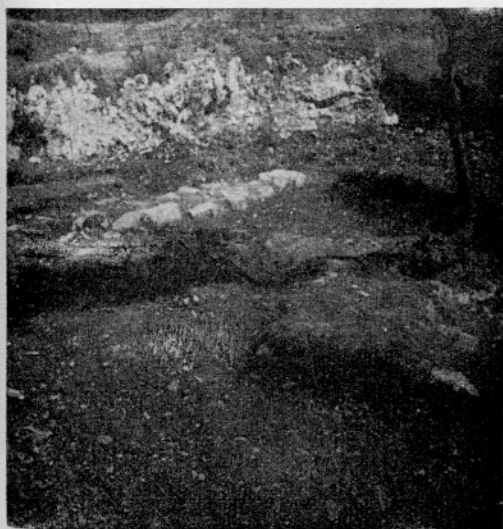
zahodnem delu izkopa je bil sloj zemlje debel 80—100 cm. Črna zemlja je bila pomešana s kamenjem in antičnimi opekami, drobno arheološko gradivo pa je bilo precej redko zastopano. Najdeno je le nekaj antične keramike, med njo tudi odlomek fine čašice sive barve (tab.I, 3), nekaj antičnega stekla, 1 železen žebelj z okroglo glavico, drobec kremenčastega jedra in odlomki zgodnje-srednjeveške keramike. Na samo živo skalo je bil postavljen v suhozidni tehniki temeljni zid neke nepravilno zidane, v tlorisu trapezoidne stavbe z majhno pravokotno izboklino na zahodni strani (glej tloris in sl.2—4). Južni zid je na zunanji strani na dnu razširjen za 17 cm (sl.5). Od njega se pravokotno odvaža 75 cm široki, istotako v suhozidni tehniki grajen zid, ki ni z njim organsko povezan, temveč se nanj samo naslanja (sl.5). Sledil sem ga le do recentne kamnitne ograje (meja izkopa na tej strani), predpostavljam pa, da je bil poleg objekta trapezoidne oblike na jugozahodni strani še en prostor. Med obema zidovoma je bilo pravo pokopališče antične krovne opeke (sl.6). Tegule so bile v glavnem brez žigov, ki so ugotovljeni le na treh odlomkih: na prvem v obliki vtisnjene kroga, na drugem sta bila dva koncentrična kroga, na tretjem pa dvotračna pentlja. V manjši meri je bila krovna opeka najdena tudi ob vzhodnem zidu. Tudi južni del zahodnega zida stavbe se je samo naslanjal na vzhodni zaključek južnega zida pravokotne izbokline. V notranjosti stavbe je bila ugotovljena le pravokotna, v suhozidni tehniki zidana baza, ki je bila v bližini južnega zida. Delavci pa so naleteli skoraj ob robu boksitne jame na dobro ohranjen skeletni grob s kamnito oblogo; po njihovih izjavah ni bilo v grobu nikakega inventarja. Za zahodnim zidom stavbe je prišel na dan spolirani grob s popločenim dnom in delno ohranjeno kamnito oblogo na severni strani groba (sl.7). Severno od groba je potekal v smeri severozahod-jugovzhod 20 cm visoki in 200 cm dolgi pas, sestavljen iz grobega kamenja.

II. Izkopavanja na področju B

Med izkopavanjem na 35 m² zemljišča sta bila ugotovljena dva sloja. V zgornjem, ki je debel 30 cm, je bilo v črni zemlji mnogo kamenja in nekaj antične krovne opeke. Spodnji sloj, ki je tudi debel 30 cm, pa je bil sestavljen iz mehke črne zemlje, pomešane z drobnim kamenjem. Po 60 cm se je pojavila deloma prirodna apnenčasta formacija, deloma pa nikoli prekopana zemlja rdeče barve. Najden je bil le 1 grob ovalne oblike, z oblogo iz apnenčastih klesancev in plošč, v katerem je bil okostnjak 6—7 let stare deklice (sl.8). Grob je bil usmerjen od jugovzhoda proti severozahodu, z odklonom 11° proti zahodu na zgornji, severozahodni strani, kjer je bila glava. Relativno dobro ohranjen okostnjak je ležal na tenkem sloju zemlje. Roki sta bili položeni ob telo, spodnji del lobanje pa je zaradi pritiska zemlje zdrsnil nekoliko na levo. Skelet je bil tesno prislonežen ob desno oblogo groba, pa je zato nastal med njim in levo oblogo precej širok prazen prostor. Ker je bil grob dolg 125 cm, dolžina okostnjaka pa samo 100 cm, je nastal prazen prostor tudi na spodnji strani groba. Poleg prstov desne roke je bilo najdeno ploščnato vreteno (inv. št. S 2957, tab. I, 4), izdelano iz odlomka antične tegule. Premer vretena je 4 cm, višina 1,1 cm. Na pokojničini levi strani pa je v višini pasa ležala zaponka (inv. št. S 2985, tab. I, 5), sestavljena iz dveh prepletajočih se obročev. Manjši obroč ima še kratek vrat z rogovilastim zatikačem. Premer večjega obroča je 2,8 cm, debelina

Sl. 1. Profil s kamenjem in zemljo napolnjene jame med področjem A in B
 Sl. 2. Pogled z vzhodne strani na temeljne zidove stavbnega objekta v področju A

Sl. 3. Pogled z zahodne strani na temeljne zidove stavbnega objekta v področju A
 Sl. 4. Severni temeljni zidovi stavbnega objekta v področju A

0,5 cm, višina 0,4 cm, dolžina manjšega obroča z vratom pa je 3,3 cm. Okoli groba in nad njim, kakor tudi okoli grobov, ki so jih izkopali boksitni rudarji ob robu jame, so bili najdeni v glavnem na prehodu med slojema odlomki, zgodnje srednjeveške keramike.

III. Opis najdene zgodnje srednjeveške keramike

Na področju A in B najdena zgodnje srednjeveška keramika ima isti značaj. Prevladuje zelo porozno pečena groba keramika rjavkaste in rdečkaste barve. Glini so primešani drobcji stolčene antične opeke ter sem in tja tudi drobcji kvarcitnega peska. Stene so v glavnem precej močne (tab. II, 3), na zunanji površini enega odlomka so vidni tudi prstni odtisi. Ustja loncev so različno oblikovana: močno navzven zavihana, s polcilindričnim vratom in rahlo konično zaključenimi ustji (tab. II, 1), navzven zavihana, z enostavno zaključenimi ustji in poudarjenim ustnim robom na zunanji strani (tab. II, 2) ter skoraj neopazno navzven zavihana s preprostim zaključkom in blagim polkrožnim prehodom v rame (tab. II, 3). Odlomek skodelice inv. št. S 2966 (tab. II, 5) kaže na skodelice v obliki prisekanega livka z navznoter zavihanim ustjem. Vodoravno zaključeno ustje inv. št. S 2959 (tab. II, 4) z ojačenim ustnim robom na notranji strani pripada skodelici v obliki prisekanega livka. Za dna so značilne na zunanji površini vtisnjene polkrožne brazde (tab. I, 6, 7), ki so nastale pri odvajanju dna od deske z vrvico. Notranja površina ostenja je na prehodu iz dna v trup odebeljena, na zunanji površini pa je prehod izveden različno: z ostrim robom (tab. I, 6), skoraj neopazno (tab. I, 8) ali pa v obliki polno izdelane prstanaste noge (tab. I, 7).

Od opisane keramike se razlikujejo lončeni izdelki rjavkastočrnkaste in črnkaste barve, z mnogo tanjšim ostenjem. Glini so primešani le drobcji kvarcitnega peska. Število najdenih odlomkov je manjše, med njimi bi omenil samo navzven zavihano ustje jajčastega lonca s zaobljenimi ustji (risba 2) in del rahlo navznoter ukrivljenega dna s polkrožnimi brazdami na zunanji površini (tab. II, 6).

Med obema skupinama ni časovne razlike, saj sta odlomek na tab. II, 1 (prva grupa) in odlomek na risbi 2 (druga skupina) najdena skupaj ob zunanji strani južnega temeljnega zida, pod slojem antične krovne opeke.

IV. Začasni zaključki

Ker izkopavanja niso zaključena, je sedaj še preuranjeno podajati končno sodbo o najdišču Polačine pri Ferencih. Zato se bom omejil le na nekatere ugotovitve in domneve.

Dosedanje izkopavanje je prineslo v znanstveno evidenco barbarsko grobišče iz VI. stoletja, temeljne zidove neke v suhozidni tehniki grajene zgodnje srednjeveške stavbe in zanimivo istočasno keramiko.

Kar se tiče samega grobišča, je izkopavanje pokazalo, da so ga pri kopanju boksitne rude v glavnem uničili, a to govori za obstoj manjšega pokopališča. Ker sta bila na 125 m² prekopane površine v področju A in B najdena samo 1 spoliran in 1 otroški grob, je verjetno, da je grobišče na tej strani zaključeno.

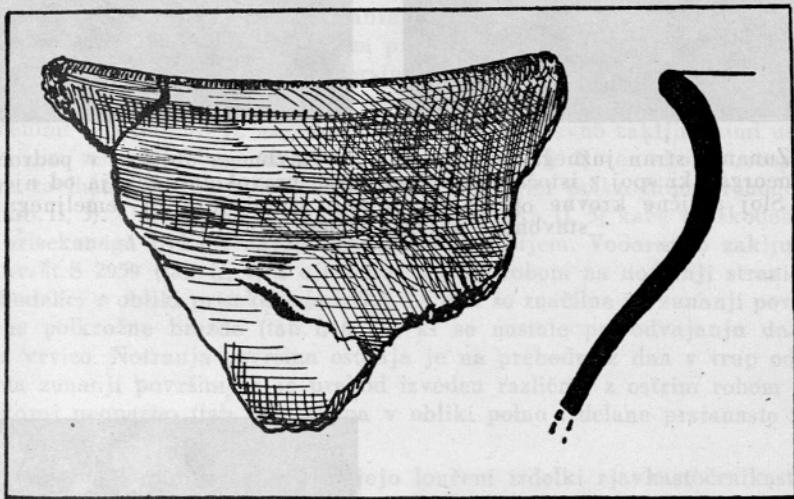
Sl. 5. Zunanja stran južnega temeljnega zida stavbnega objekta v področju A in neorganski spoj z istočasnim zidom, ki se pravokotno odvaja od njega
Sl. 6. Sloj antične krovne opeke ob zunanji strani južnega temeljnega zida stavbnega objekta v področju A

Sl. 7. Spolirani grob v področju A

Sl. 8. Otroški grob v področju B

Poleg tega je 5 m južno od področja B ornica, na kateri niso po izjavi gospodarja nikoli naleteli na grobove, medtem ko je jugozahodno od področja A vinograd. Kolikor so še na nepreiskanem delu hrastovega gozdička grobovi, gre zaradi majhne v poštev prihajajoče površine le za nekaj grobov. Sumljiv je še teren okoli 50 m severno od boksitne jame, v smeri Gradine, ki bo sondiran med nadaljnji izkopavanji. Najdba otroškega skeleta kaže na več ali manj stalno naseljeno prebivalstvo, ki je moralo živeti v nekem manjšem naselju. Po načinu pokopavanja in po pogrebnih običajih to prebivalstvo ni pripadalo staroromanskemu krščanskemu življu. Grobovi so urejeni lepo po

Risba 2. Odlomek ustja, vrata in ramena jajčastega lonca

vrstah, usmerjeni so tako, da gleda glava proti vzhodu, najdena keramika v njihovi okolici kaže na določene posmrtno obrede in, če pripada železna sponka² noši, je sicer za etnično opredeljevanje atipično ploščnato vreteno vsekakor grobni pridelek, ki so ga tako radi stavljali v ženske grobove v raznih barbarških grobiščih iz časa preseljevanja narodov.³ Po J. Hampelu se navezujejo ploščnata vretena na antično izročilo.⁴ Vendar moram pripomniti, da so v Istri najdena podobna vretena, izdelana iz odlomkov antičnih tegul, ne samo v izkopanih zgodnje srednjeveških stanovanjskih objektih tako imenovanih Kasturmov na Brionih⁵ in skupaj z zgodnje srednjeveško keramiko v Barbarigi,⁶

² Tudi v istočasnem in enakem grobišču na Vrhu nad naseljem Brkač pri Motovunu je bila najdena bronasta zaponka enakega tipa; prvotno sem jo označil kot privešek (B. Marušič, n. d. str. 110, tab. IV, 5).

³ J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn, Braunschweig* 1905, Bd. I, str. 118.

⁴ J. Hampel, n. d., str. 119.

⁵ Neobjavljeno; izkopavanja je vodil v letu 1951, 1952 prof. Mlakar Štefan, kustos Arheološkega muzeja Istre (odslej AMI), vretena pa so sedaj v muzejski zbirki na Brionih.

⁶ Neobjavljeno; izkopavanje je vodil v letu 1953 prof. Mlakar Štefan, kustos AMI, vretena pa so sedaj v muzejski zbirki na Brionih.

temveč tudi v srednjeveškem naselju Stari Gočan,⁷ katerega najstarejši začetki segajo v IX. ali pa celo v X. stoletje. Mislim, da oblika teh vreten ni odvisna v toliki meri od antičnih vzorov, temveč da jo je določilo za izdelavo prikladno in v antičnih ruševinah lahko najdeno gradivo (antične tegule), iz katerega so vretena izdelana.

Stavbo v področju A, ki ji še ne želim določno odrediti funkcije (po dimenzijah, apsidni izboklini, domnevi, da je ugotovljena osnova ambona, najdeni škropilnici (?) in usmeritvi objekta od vzhoda proti zahodu⁸ menim, da gre za neko primitivno kulturno stavbo), stavljam po najdenem drobnem gradivu in njeni usmeritvi v prehodno razdobje iz antike v srednji vek. Drobnost gradiva in pokrivanja krova z antično krovno opeko izključujejo možnost predzgodovinskega objekta, suhozidna tehnika gradnje pa antično razdobje. Ker so bili v grobovih najdeni »sicilijanski« uhani, je vsekakor zanimivo dejstvo, da so ponekod v Siciliji zgodnje srednjeveške hišice kvadratnega in pravokotnega tlorisa grajene v suhozidni tehniki,⁹ medtem ko so sama grobišča v neposredni bližini naselja.¹⁰

Žal mi ni znano, kakšna je groba naselbinska keramika, ki jo je P. Orsi našel pri izkopavanju pravokotnih hišic v naselju, ki je pripadalo zgodnje srednjeveškemu pokopališču Cotominello.¹¹ Pač pa se keramika, ki je bila najdena v zgodnje srednjeveških grobiščih Sicilije in ki je ista v bližini večjih središč in v odročnih predelih,¹² razlikuje po oblikah od keramike, ki je bila najdena v Polačinah na področju A in B. Tudi grobna arhitektura zgodnje srednjeveških grobov v Siciliji je povsem drugačna, kot ona v doslej znanih grobovih v Polačinah.

Zato ostane navzlic mnogim podobnostim (uhani, suhozidna tehnika in morda grobišče ob samem naselju) že izrečena domneva¹⁴ o bizantinskih najemniških četah iz Sicilije, ki naj bi bile po letu 539 nastanjene v Istri na različnih strateških mestih Istre (eno takih so po že opisanem položaju tudi Polačine pri Ferencih), še nadalje samo domneva.

⁷ Neobjavljeno; izkopavanja je vodil v letu 1950, 1951 prof. Bačić Boris, ravnatelj AMI, vretena pa so sedaj v zgodnje srednjeveškem oddelku AMI.

⁸ O usmeritvi kulturnih objektov od vzhoda proti zahodu glej pri F. X. Krausu, *Geschichte der christlichen Kunst, Freiburg in Breisgau, 1896, Bd. I, str. 281 sl.*

⁹ G. Agnello, *L'architettura bizantina in Sicilia, Firenze 1942, str. 145.*

¹⁰ P. Orsi, *Sicilia bizantina, Roma 1942, str. 125—126.*

¹¹ Istitam.

¹² *Notizie degli scavi, Roma 1896, str. 334 sl.* obravnava med drugim tudi keramiko, najdeno v kasno antičnem in zgodnje srednjeveškem pokopališču Groticella pri Siracusi; P. Orsi, n. d., str. 115 in sl. 50 (zgodnje srednjeveško pokopališče S. Mauro Sotto — Coltagirone iz VI. stoletja), str. 126 in sl. 55 (zgodnje srednjeveško pokopališče Cotominello — Coltagirone iz VI. stoletja).

¹³ P. Orsi, n. d., str. 115—116 in sl. 41—46, 49 (S. Mauro Sotto), str. 126—127 in sl. 52, 53 (Cotominello).

¹⁴ B. Marušič, n. d., str. 115.

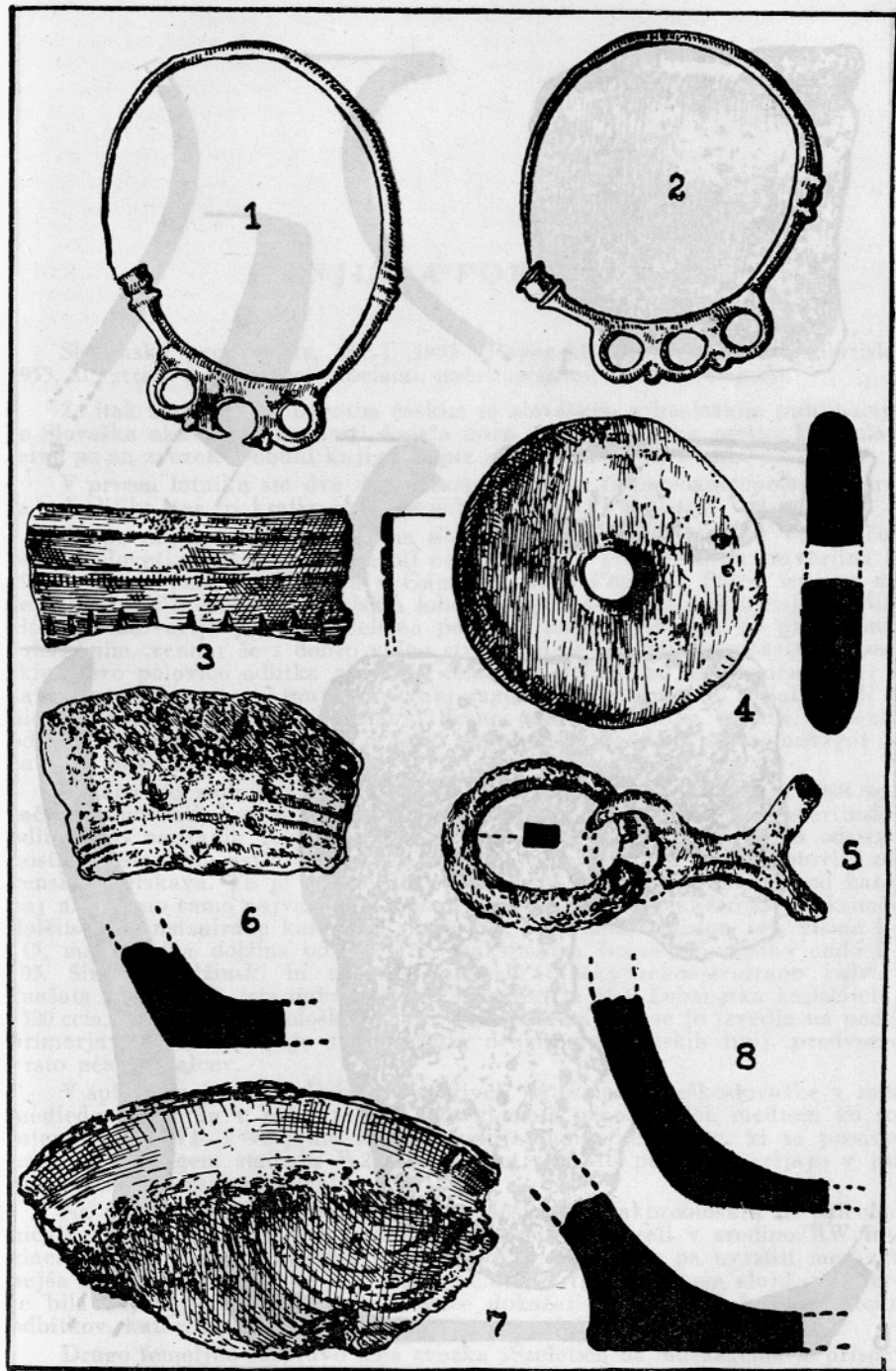
RÉSUMÉ

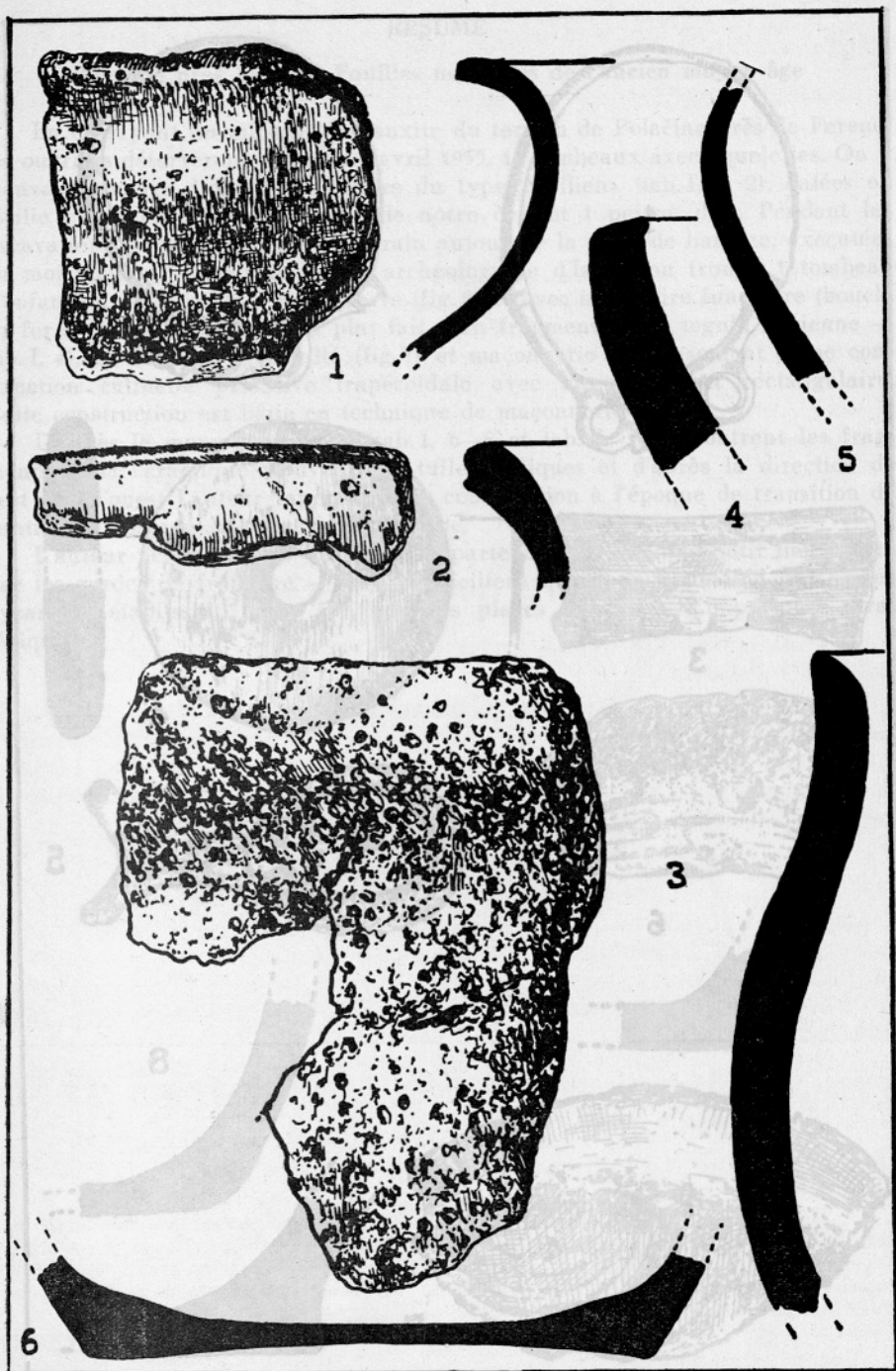
Polačine près Ferenci. Fouilles nouvelles de l'ancien moyen-âge

En extrayant du minerai de bauxite du terrain de Polačine près de Ferenci les ouvriers déterrèrent, au mois d'avril 1955, 14 tombeaux avec squelettes. On y trouva 5 boucles d'oreille en bronze du type «sicilien» (tab. I, 1, 2), datées en Sicile et en Istrie du VIe siècle de notre ère, et 1 peigne d'os. Pendant les excavations secondaires dans le terrain autour de la mine de bauxite, exécutées au moi d'août 1955 par le Musée archéologique d'Istrie, on trouva 1 tombeau d'enfant en ovale recouvert de pierre (fig. 8) et avec inventaire funéraire (boucle en fer — tab. I, 5 et 1 fuseau plat fait d'un fragment d'une tegula ancienne — tab. I, 4), un tombeau dépouillé (fig. 7) et maçonnerie d'embaselement d'une construction culturelle primitive trapézoïdale avec un évasement rectangulaire. Cette construction est bâtie en technique de maçonnerie sèche.

D'après le menu inventaire (tab. I, 6—8 et tab. II, 1—6 montrent les fragments de la céramique trouvée), les tuiles antiques et d'après la direction de l'est vers l'ouest l'auteur rapporte cette construction à l'époque de transition de l'antiquité avancée au premier moyen âge.

L'auteur pense que les tombeaux appartenaient à quelque petit lieu habité par les gardes de frontière — paysans siciliens que l'administration de l'armée byzantine établissait, après 539, sur des places istriennes d'importance stratégique.

KNJIŽNA POROČILA

Slovenská archeologia, roč. I, 1953 (Slovenská akadémia vied), Bratislava 1953, 213 strani s številnimi tabelami, načrti, risbami in fotografijami.

Že itak številnim in bogatim češkim in slovaškim arheološkim publikacijam je Slovaška akademija znanosti dodala novo reprezentativno revijo. Izhajala bo letno po en zvezek v obliki knjige. Papir in oprema sta izvrstna.

V prvem letniku sta dve daljši razpravi, prva iz paleoantropologije, druga iz paleolitika, ter tri kratke iz kasnejših arheoloških obdobij.

Drugo najdbo neandertalca na Slovaškem obdeluje Emanuel Vlček. To je odlitek človeške kalvarije, ki je bil odkrit v sloju korodiranega travertina leta 1926 v kamnolomu na Hradku v Gánovcih blizu Poprada. Poleg tega so našli še vrsto kosti in odlitkov živalskih lobanj in odtiskov rastlinskih listov. Odlitek človeške kalvarije je bil le deloma pokrit s kostnim tkivom, že precej mineraliziranim, vendar še z dobro vidno strukturo. V glavnem je pokrivalo kostno tkivo levo polovico odlitka vključno temenski del, lusko leve senčnice ter del zatilnice; od baze so ohranjeni ostanki zagozdnice in skalnice, nadalje deli čelnice in nosne kosti. Kostni ostanki desne polovice odlitka so bili uničeni in odplavljeni. Odlitek kalvarije je ležal nagnjen s sprednjim delom navzgor in z zatilnim navzdol.

Najdba do zadnjega časa ni bila pravilno ocenjena. Šele leta 1948 so jo začeli proučevati. Ker ni bilo mogoče odstraniti kostnih delov od travertinskega odlitka, so napravili rekonstrukcijo iz mavca. Iz njene površine so odstranili kostnim ostankom ustrezajoče dele, in sicer v debelini, ki jo je ugotovila rentgenska preiskava. To je omogočilo metrične in morfološke analize, od katerih naj navedemo samo najvažnejše. Lobanja je nizka in precej široka. Maksimalna dolžina rekonstruirane kalvarije znaša 200, maksimalna širina 145, višina b-ba 115, maksimalna dolžina odlitka 171, maksimalna širina 135, višina endo b-ba 105. Širinsko-dolžinski in višinsko-dolžinski indeks rekonstruirane kalvarije znašata 72,5 in 57,5, ista indeksa odlitka pa 78,9 in 61,4. Lobanjska kapaciteta je 1520 ccm. Potrditev morfoloških analiz ganovske najdbe se je izvedla na podlagi primerjave rekonstrukcije s pripadniki drugih evolucijskih linij, predvsem z vrsto neandertalcev.

V splošnem je ugotovljeno, da so živeli na ozemlju Češkoslovaške v zadnji medledeni dobi in v začetku zadnjega glaciala neandertalci, medtem ko so v interstadialu W1—2 verjetno živele zgodnje sapientne oblike, ki se predvsem najdejo v drugem stadialu W2. V zadnjem stadialu pa se pojavljajo v južni Moravski progresivni sapienti.

Na osnovi stratigrafskih, zoopaleontoloških, malakozooloških in paleobotaničnih analiz je bilo mogoče najdbo neposredno datirati v sredino RW interglaciala ali v začetek njegove druge polovice, tipološko pa uvrstiti med zgodnejše neandertalske oblike RW interglaciala. V travertinskem sloju, v katerem je bila najdba odkrita, je bilo mogoče dokazati oglje poleg belih kvarcitnih odbitkov, katerih pa niso mogli tipološko opredeliti.

Drugo temeljno razpravo tega zvezka »Szeletien na Slovaškem« je prispeval F. Prošek. Naslov je morda nekoliko preozek, ker sega avtor s svojimi zaključki precej preko slovaških mej.

Izkopavanja zadnjih let na Slovaškem so prinesla nova odkritja in opazovanja, ki so po eni strani poglobila poznavanje paleolitskih naselitev, po drugi strani pa sprožila nova vprašanja. Za najbolj pereč problem slovaškega paleolitika ima avtor vprašanje vzhodnega solutréena, tako imenovanega szeletiena. Lahko rečemo, da je to vprašanje pereče tudi za srednjeevropski prostor in za paleolitik sploh.

V začetku svoje razprave govori avtor na splošno o stratigrafiji in kronologiji zgornjega pleistocena. Pri tem je važno, da je vzel za osnovo popolno razčlenitev pleistocena, da torej izhaja iz predpostavke treh würmskih sunkov in dveh vmesnih presledkov. Kolikor moremo presoditi iz literature, ki jo imamo na razpolago, je to tudi stališče večine drugih češkoslovaških znanstvenikov.

Po tem splošnem pregledu stratigrafskih in kronoloških problemov preide na opis in razlago slovaških najdišč s posebnim ozirom na solutréen (szeletien). Pride do zaključka, da je v Zahodni Evropi moustérien trajal dalj časa in da se je aurignacien pojavil kasneje kakor v Srednji Evropi. V Zahodni Evropi se pojavi solutréen šele po zgornjem aurignacieniu, medtem ko je vzhodni solutréen mnogo starejši in je že istočasen s starim in srednjim aurignacienom. Zaradi tega in tudi zaradi morfoloških razlik v industriji je mnenja, da je preimenovanje te vzhodne solutréenske skupine v szeletien, po prvem najdišču v jami Szeleta na Madžarskem, upravičeno.

Dalje razpravlja avtor o kulturni ostalini szeletiena in jo razdeli na štiri razvojne stopnje. Pri tem opozarja še na dejstvo, da se je pojavil solutréen naenkrat brez predhodnih kultur, medtem ko pri szeletieniu razvoj jasno vidimo. En del artefaktov je gotovo moustérienski, drugi del pa je staro in srednjeaurignaški. Kot aurignaška primes so važne koščene konice mladečkega tipa. Ta tipološka mešanica, ki jo spremljajo še listaste konice, je posebna značilnost szeletiena. Očitno pa je, da prevladuje moustérienska kultura, in zato avtor misli, da se je razvil szeletien neposredno iz moustériena in le pod vplivom aurignaciena. To se ujema tudi s kronološko ugotovitvijo, da začne szeletien v W1—W2 in se s tem navezuje na moustérien, ki je na Slovaškem trajal do konca W1. Nadaljuje se szeletien preko W2 v drugi interstadial, ni pa še mogoče postaviti točne zgornje meje.

Vsekakor zanimiva razprava je važna tudi za nas, ker imamo v kameni industriji Crkvine II ob Usori v Bosni nekaj artefaktov, ki jih moremo klasificirati kot listaste konice. Čeprav je nahajališče precej oddaljeno od doslej znanega območja szeletiena, je vendar mnogo verjetneje, da pripadajo, če sploh so paleolitski, tej kulturi, kakor pa solutréenski kulturni skupini.

Na koncu so še trije kratki sestavki. Prvega »Biritualne pohrebišče v Seredi« objavlja L. Kraskovská. Na najdišču, ki je bilo odkrito slučajno leta 1940 in deloma uničeno, sta bili še dve manjši izkopavanja. Našli so skeletne in žarne grobove. Po opisu materiala avtor še tipološko in kronološko opredeli najdišče. Ohranjene so prvine domače kulture, ki je karakterizirana s halštatsko keramiko, razen tega pa je zastopana tudi tuja keramika kušanovickega tipa, t. i. skytohalštatska. Po primerjavi z grobiščem v Dolnych Krškanoch prihaja do zaključka, da je treba grobišče v Seredi postaviti v četrto stoletje pred našim štetjem.

V naslednjem (Praveké nálezy z Andača) našteva Jozef Kudláček nekaj novih prazgodovinskih najdišč in razpravlja o njih. Delu je dodanih mnogo slik.

Zadnja poročata B. Novotný in J. Paclt o najdbi lesenega žleba v Bratislavi, ki je verjetno že iz časov zgodovinskega razvoja mesta. Narejen je iz borovega lesa: *Pinus nigricans*.

V. in M. Brodar

Vilém Hrubý: Staré Město, velkomoravské pohřebiště na Valách, Československá akademie věd, Monumenta archaeologica III, Archaeologický Ústav ČSAV, Praha 1955, 540 strani z ruskim in nemškimi povzetkom, 101 tabla, 3 plani in večje število risb v tekstu.

Češkoslovaška akademija znanosti je v seriji svojih izdaj objavila monografijo Vilema Hrubega o enem od slovanskih grobišč v Starem Městu. Sama publikacija je takšne narave, da bo vedno služila kot dragocen pripomoček pri

raziskovanju staroslovanske arheologije. Poleg detajlnega opisa grobov in opisa objektov jo spremljajo nazorne risbe in vrsta tabel. Res je takšna publikacija draga, vendar pa predstavlja za decenije in decenije, ako ne za stoletja arheološki vir, ki ga kasneje bodisi zaradi propadanja originalnega materiala ali zaradi kakršnih koli drugih vzrokov ni mogoče več obnavljati. V tem pogledu vidimo ravno pri češkoslovaških publikacijah arheološke vsebine, da so vedno objavljene ne samo z razumevanjem in ljubeznijo do predmeta, temveč tudi tako, da so vir za nadaljnje raziskovanje po drugih znanstvenikih. Temu se v resnici ni potrebno čuditi, saj je arheologija na Češkoslovaškem ena najpomembnejših sestavin nacionalne zgodovine, ki jo poleg tega tudi zelo visoko ceni. Zeleti bi pač bilo, da bi tudi pri nas že prišlo do tega prepričanja.

Čeprav je avtor v pričujočem delu objavil samo eno grobišče, grobišče »na Valách«, na katerem je danes znanih 1479 grobov, je vendar toliko novih tipoloških momentov in posebnosti v materialni kulturi, da je na temelju tega gradiva mogoče zastaviti tudi druga vprašanja. Avtor posveča ravno tipološkim posebnostim veliko pažnjo. V zvezi s tem pa obravnava tudi izvor posameznih tipov, trgovino, ekonomiko in socialno strukturo prebivalcev.

Med ogromnim številom skeletnih pokopov navaja avtor komaj pet neuničenih žganih pokopov. Domneva pa, da jih je bilo prvotno večje število, ki so bili pa kasneje pri pokopavanju neupepeljenih mrličev uničeni. Seveda pa so to le domneve, ki delno temelje na terenskih opazovanjih, vendar pa njih število kljub temu ni posebno veliko. Časovno datira avtor najstarejše tukajšnje pokope po Poulíku v VI.—VII. stoletje, mlajše pa celo pod konec VIII. stoletja. Grobovi te vrste so bili povsem preprosti. Veliko raznolikost pa imamo pri skeletnih pokopih. Avtor deli vse te pokope na to, ali so bili pokopani v prsto zemljo, dalje ali so bili podloženi z deskami, ali so bili obdani z deskami, ali so bili pokriti z deskami, ali so pa bili pokopani v krstah razne oblike in sestavljenih na razne načine. Tako razlikuje avtor pet glavnih tipov, pri katerih je pa tudi do dvanajst raznih variant in še vrsta podvariant. Čeprav so vse variante, ki jih navaja avtor, mogoče, se vendar vzbujajo resno vprašanje, ali so vse te oblike res bile tudi uporabljene na tem grobišču. To vprašanje se postavlja posebno zaradi tega, ker se les zelo slabo ohrani in ker pušča v resnici tudi zelo slabo sled, ali pa celo nikakršno, tako da je točna ugotovitev, kakšne so bile deske in kako so stale, po današnjih načinih raziskovanja skoraj nemogoče. Ne mislim tukaj izrekat nezaupanja avtorju, vendar so pa vsi primeri rekonstruirani s takšno preciznostjo in s takšnimi detaili, da že sami po sebi vzbujajo dvom v absolutno resničnost. Mnoge rekonstrukcije se mi zaradi tega že dokaj idealizirane.

Glede na število pokopov v eni grobni jami razlikuje avtor 3 tipe, in sicer grobove z enim pokopom, dvojne grobove in grobnice. V zadnjih je bilo pokopanih sicer v skupni grobni jami večje število oseb, vendar je pa vsaka bila v svoji krsti. Kot četrti tip pa navaja avtor kupe človeških kosti, ki so bile najdene na raznih mestih (vsega 47 primerov). Takšne momente pripisuje avtor vzroku kasnejših pokopov, pri čemur so se kosti starejšega groba zbrale na enem mestu. Zanimiv je tudi avtorjev poskus časovnega ugotavljanja pokopov glede na letni čas po orientaciji skeletov. Avtorjev poskus, ki ga sicer priobčuje z rezervo in vprašanjem, je popolnoma podoben domnevi, ki jo je izrazil že B. Škerlj (Arheološki vestnik 1952, 108 sl.). Po tej domnevi je mogoče po orientaciji posameznih skeletov ugotoviti tudi letni čas, ko so ti bili pokopani. Zelo zanimiva je tudi lega skeletov »na Valách« glede na lego rok, dalje na lego nog in tudi lego telesa. Hrubý je mogel ugotoviti kar 22 različnih leg. Avtor sklepa dalje tudi, da so nekaj bile na grobovih manjše gomile, kot zunanji znak grobov, katerega je baje ugotovil tudi na tem grobišču.

Med raznimi tipološkimi posebnostmi, ki obsegajo razne objekte orožja, orodja in nakita, je potrebno omeniti posebno nekatere predmete, predvsem ostroge in jezičke pasic, ki so bile ornamentirane v tuziji. Avtor sklepa, da so takšni predmeti tujega izvora in da so bili napravljeni v karolinških delavnicah.

Na grobišču so ugotovili tudi cerkvico, katere začetek datira avtor nekako v čas po 863. letu, njen propad pa okoli leta 900.

Jos. Korošec

Slovenská archeologia, Časopis Slovenskej akadémie vied, Ročník II, Bratislava 1954, 160 str.

Nova številka arheološkega vestnika, ki ga izdaja Slovaška akademija znanosti, je tehnično ravno tako bogato opremljena, kakor je bila prva številka. Tisk in reprodukcije so odlične in v polni meri služijo res znanstvenim namenom. Vsebinsko je pa nova številka posvečena zvečine problemom, ki se dotikajo slovenske arheologije. Recenzija je tokrat le ena in obravnava razpravo Jana Dekana o začetkih slovaške zgodovine in o Velikomoravski državi.

Pavol Čaplovič podaja v »Slovanské pohrebište v Nitre pod Zoborom« poročilo o slovanski nekropoli, ki je bila odkrita v Nitri. Ta nekropola ima nekatere čisto tipološke posebnosti, posebno glede izdelave S- obročkov, katerih pentlja je tukaj izredno široko skovana. Pletene ogrlice, dalje pletene zapestnice s kačjimi glavami, nekateri prstani itd. imajo najbližje analogije v belobrdski kulturni skupini. Drugi objekti, kakor posamezni prstani, imajo pa zopet analogije v köttlaški skupini. Med uhani so tudi nekateri, ki imajo boljšo zvezo s severnimi slovanskimi pokrajinami. Zanimiva je tudi avtorjeva ugotovitev, po kateri je del tukaj najdene keramike bil izdelan samo v ritualne namene, ki se ni uporabljal kot vsakdanja keramika. Grobišče datira avtor v čas od druge polovice X. do začetka XI. stoletja.

Naslednjo razpravo je napisal Zdeněk Vaňa: »Maďari a Slované ve světle archeologických nálezů X.—XII. století«. V tej zelo obširni razpravi zasleduje avtor problem etnične pripadnosti belobrdske kulturne skupine. Ta nadvse pomemben problem je bil reševan že na razne načine, vendar pa nikdar niso dospeli raziskovalci do končnega rezultata. Medtem ko so to kulturno skupino nekateri tuji znanstveniki različno tolmačili in jo tudi različno opredeljevali, je večina slovanskih znanstvenikov sprejela sklep, da so nosilci belobrdske kulture zvečine bili Slovani. Vaňa je v svoji študiji znova načel to vprašanje, ki ga je na dokaj zanimiv način skušal rešiti. Vendar pa ne glede na to, da je njegovo tolmačenje v precejšnjem nasprotju z dosedanjim glediščem, nastaja resno vprašanje, koliko je njegova hipoteza točna. Po mnenju Vaňe se je sicer belobrdska kultura širila po vsej karpatski kotlini, vendar pa postavlja njen center v srednje Potisje. Dalje sklepa avtor, da se je ta kultura razvila delno na slovanskih, delno pa na ogrskih elementih. Med belobrdsko kulturo razlikuje avtor tri razvojne faze, katere tudi različno opredeljuje. Končni njegov sklep je, da je ta kultura last dveh narodov, Slovanov in Ogrov in da je na Ogrskem etnično ni mogoče opredeljevati. Vaňa ima nekaj točnih in tudi sprejemljivih domnev, vendar je mogoče o mnogih še veliko razpravljati. Večkrat so ga zavedle tudi razprave, ki so bile nekdanj čisto tendenciozno pisane, na katere se pa v svoji študiji v veliki meri naslanja (n. pr. trditev o obstoju köttlaških predmetov ob Blatnem jezeru, katere je povzel po Dinklageju, ne da bi se prepričal o njeni resničnosti). Ni njegova krivda, da verjetno ni imel na razpolago marsikakšno jugoslovansko razpravo, ki bi mu omogočila izpopolnitev ali pa tudi drugačno klasifikacijo. Omenil bi tudi, da je njegova karta najdišč skupno s samim opisom najdišč zelo pomanjkljiva. Glede na literaturo, ki jo je imel, je uporabljal pač imena, ki so v njej uporabljena. Tako označuje nekatere lokalitete v Jugoslaviji še po ogrskih komitatih (Vršec, Temes), druge zopet po novih federacijah (Ptuj, Slovinsko; Junuzovce, Chorvatsko), tretje po najbližjem večjem mestu (n. pr. Belo brdo, Osek), četrte po pokrajinah (n. pr. Scheraunitz [Zirovnica] v Krańsku), pete pa po državi (n. pr. Vinča, Jugoslavie). Ne gre sedaj za to, da so včasih imena še izpred prve svetovne vojne, za kar pač avtor ni mogel vedeti, kako se danes imenujejo (saj pogosto še sami ne vemo), mislim pa, da bi bilo bolje, ko bi vsa naša najdišča označil pod Jugoslavijo. Zdi se mi pa, da se mu je ta pomanjkljivost vrnila tudi pri drugih državah, ne samo pri naši. Poleg tega moram pa tudi še omeniti, da je nemogoče Köttlach uvrstiti med najdišča belobrdske kulturne skupine, kakor je to storil avtor. Takšnih in podobnih momentov je še mnogo, v katere se pa tu ne nameravam spuščati. Nemogoče je tudi v celoti sprejeti njegove hipoteze o izvoru belobrdske kulture, medtem ko se o njeni etnični pripadnosti dá govoriti tudi še na drug način. Nadrobno se mislim pa tega problema dotakniti na drugem mestu.

Naslednjo razpravo sta napisala Szöke Béla in Nemeskéri János: »Archeologické a antropologické poznatky z výzkumu v Bešeňove pri Šuranoch«. Na tej

lokaliteti so poleg grobišč odkrili tudi druge objekte, ki ravno tako kakor grobišča pripadajo raznim periodam. Tako so tukaj najdeni grob ter nekateri drugi objekti in predmeti iz mlajše kamene dobe. Dalje so najdeni grobovi unjetiške kulture, latenski grobovi, žgani grobovi iz predgradiščanske dobe in grobovi iz mlajše gradiščanske dobe. Vse gradivo obravnavata avtorja tako z arheološkega kakor tudi z antropološkega gledišča. Po materialu sodita, da je najmlajše odkrito grobišče bilo uporabljeno v XV. stoletju. Po gradivu in po antropoloških izsledkih mislita avtorja, da je grobišče slovansko, pri čemer pa menita, da je glede na prisotnost staroogrskih puščic ter še nekaterih drugih predmetov, dalje pa tudi glede na trepaniranje lobanj ter še štiri lobanje, ki imajo turanidne znake, bilo dokaj intenziven vpliv ogrskega etnika.

V članku »Avarsko-slovenské pohrebište v Barci, okres Košice«, je Jan Pástor podal poročilo o raziskovanjih leta 1951, kjer je v plasteh z Bükk kulturo bilo odkrito tudi avaroslovansko grobišče. O novem belobrdskem grobišču pa poroča Ludmila Kraskovska v članku »Staroslovenské pohrebište v Máste pri Bratislavě«. To grobišče pa je bilo slučajno odkrito in doslej še ni sistematično raziskano.

Jos. Korošec

Slovenská archeologia, Časopis Slovenskej akademie vied, Ročník III, Bratislava 1955, 328 str.

Tako po velikosti kakor tudi po vsebini je tretja številka časopisa Slovenská archeologia najobširnejša. V največjem delu se peča z vprašanji in poročili predzgodovine, v čemer se ravno tako precej razlikuje od prejšnjih dveh števil, kjer so bili prvenstveno zastopani drugi problemi. Vendar so pa tudi v tej številki posamezni članki, ki se dotikajo vprašanj zgodnjega srednjega veka in slovanske ter madžarske arheologije.

Izredno zanimiva je razprava »Slavonska kultura v Československu«, ki jo je napisal Bohuslav Novotný. Avtor obravnava vsa doslej znana najdišča s slavonsko kulturo na področju Českoslovaške, katerih je danes že izredno veliko število. Po vsem kaže, da je vpliv slavonske kulture na českoslovaške pokrajine bil veliko močnejši, kakor je bilo soditi po dosedanjih podatkih. V celoti je zbral avtor na Češkem in Moravskem 21 lokalitet, na Slovaškem pa 20, t. j. skupaj 41 lokalitet, od katerih večina ni bila doslej znana. Kljub temu so pa tudi vsi doslej zbrani podatki omejeni v glavnem le na posamezne elemente, od katerih je najpomembnejši kupa na nogi, ki je sicer ena najkarakterističnejših oblik za slavonsko kulturno skupino. Novotný poleg tega omenja tudi posamezne oblike, katere so pa, kakor se mi dozdeva, lahko nastale tudi pod drugim kulturnim vplivom, ne pa pod vplivom slavonske kulturne skupine. Tako se mi zdi, da bo močan vpliv med posameznimi primeri tudi s strani lengyelske kulturne skupine. Žal pa danes, ko še ni raziskano ozemlje med Savo in Dravo, ter so tudi najdbe na ozemlju Ogrske zelo pomanjkljive, ni mogoče soditi o podrobnostih vplivov posameznih kulturnih skupin, ki so ležale jugovzhodno od českoslovaških pokrajin.

V drugi razpravi Mária Novotná »Medené nástroje a problém najstaršej ťažby medi na Slovensku« obravnava vprašanje bakrenih izdelkov ter vprašanje pridobivanja bakra na Slovaškem. Prihaja do sklepa, da so, glede na razširjenost najdišč bakrenega orodja na Slovaškem ter glede na kemijske analize, že v eneolitiku pridobivali tudi na Slovaškem baker, medtem ko naj bi bili bakreni izdelki, ki pripadajo še neolitiku, import v te kraje. Kljub temu pa, da se je po mnenju avtorice baker pridobival tu že v neolitiku, se bakreni izdelki tega časa ne morejo uvrstiti v nobeno ustrezno kulturno skupino. Avtorica pa kljub vsemu pušča še odprto vprašanje najstarejšega pridobivanja bakra na Slovaškem.

V članku »Nález y hlinenej plastiky v Košolnej« L'udmila Kraskovská poroča o nekaterih fragmentih statuet, ki so bili najdeni v Košolnici med neolitičnim gradivom, ki ga pa nadrobneje ne klasificira. Cyril Ambros analizira osteološko gradivo psa, ki je bil najden v Nitranském Hrádku pri Suranu in kulturno pripada badenski skupini. V članku »Chvalovská jaskyňa a pilinské jaskynné pohrebiská v Juhoslovenskom Krase« daje Juraj Bárta opis jame v Hvalovu. Prvič je bila ta jama naseljena že v času trajanja Bükk kulture, kasneje pa

tudi v času pilinske kulture. O žarnem grobišču iz starejše železne dobe poroča Jozef Porubský v članku »Vyskum na žiarovom pohrebišti zo starej doby železnej vo Veľkých Hostiach«. Na relativno majhni površini je odkril doslej 54 grobov lužiške periode. Največ je ohranjenih posod, medtem ko je bronastih objektov malo. Vprašanje železne dobe se dotika tudi članek Jozefa Paulika »Halštatská a halštatsko-laténska osada pri Seredi«. Avtor obravnava samo naselbinske-stanovanjske objekte, ki so bili odkriti v bližini Sereda. Casovno pripadajo dvema periodama, in sicer mlajši halštatski dobi in halštatsko latenski dobi. V obeh periodah sta bila, kakor avtor poroča v tem časnem poročilu, ugotovljena dva načina zidanja stanovanjskih objektov. Eno so več ali manj pravokotne stavbe, napravljene iz pokonci stoječih brun, katere so stale na vsaki strani, in sicer dve ali pa več, drugo so pa zemunice tudi več ali manj štirikotne, skoraj kvadratne oblike. En kakor drugi tip se v halštatsko-latenski dobi nadaljuje. Zemunice so bile le v zemljo več ali manj globoko vkopane hiše, ki pa utegnejo v prvi skupini biti tudi do 1,50 m v drugi pa do 1,0 m globoke. Stene so ali popolnoma vertikalne, ali pa nekoliko poševne. Štefan Jansák pa v članku »Hrnčičarska dielňa z neskorého laténu v Bratislave« poroča o lončarskih delavnicah, ki so bile najdene v Bratislavi, pripadajo pa časovno poznemu latenu. Opis t. i. jame »Netopierska« in jame »Kaplňka« pa podaja Juraj Bárta. Odkrite so bile v Nizkih Tatrah. Od kulturnih ostalin pa imajo rimske ostaline ter skeletne pokope, o katerih podaja avtor tudi antropološke izsledke.

Članki, ki obravnavajo zgodnji srednji vek, se dotikajo predvsem slovanske periode, ravno tako pa tudi ogrskih kulturnih spomenikov. Tako Jozef Porubský v članku »Slovanský mohylník vo Veľkých Hostiach« poroča o slovanskih gomilah v V. Hostiach, kjer je nekaj skupin gomil. Nekatere od teh so bile raziskane. V eni je bil žgan grob, v nekaterih drugih so bili pa skeletni pokopi. Kot pridevki so se našli razni lončki, obsegajoči razne oblike, dalje železne sekire in ostroge. V ženskih grobovih je bilo pa najdeno tudi nekaj nakita. Avtor datira to grobišče v čas od VIII.—IX. stoletja. L'udmila Kraskovská v članku »Slovanské pohrebište v Bratislave-Karlovej Vsi« poroča o 15 skeletnih pokopih, katere datira okoli sredine IX. stoletja. V poročilu »Kostrové pohrebište z X. a XI. storočia v Chotíne na Slovensku« nam Mikuláš Dušek daje oris slovansko-ogrškega grobišča, medtem ko Bohuslav Chropovský v članku (Výskum staromadarščkeho pohrebišťa v Košútoch« poroča o 31 grobovih, ki jih pripisuje Madžarom, čeprav je tu tudi precej objektov, ki bi jih bilo potrebno pripisati slovanski kulturi. Dalje poroča o belobrdskem grobišču Ján Pastor v članku »Belobrdské pohrebište v Somotore«, kjer je odkritih 35 grobov, ki pripadajo belobrdski kulturni skupini. Datira jih pa v čas od XI. do XII. stoletja. Žadno razpravo je napisal Jan Eisner: »Devínska Nová Ves«. Eisner nakazuje v tej razpravi na problematiko, ki je nastala z njegovo objavo grobišča v Devinski Novi Vesi. Nekatere momente skuša pri tem glede na nove izsledke pojasniti ali pa postaviti v novo luč. Z drugimi besedami: to pomembno grobišče, ki ga je avtor objavil, nas danes glede na vrsto novih momentov postavlja pred vrsto vprašanj, ki jih bo potrebno šele sčasoma rešiti. Tako so tudi Eisnerjevi sklepi v posameznih momentih že nekoliko zastareli, kar se dogaja vsaki novi arheološki publikaciji glede na ogromno novo gradivo, ki se z vsakim dnevom veča. Kljub temu pa bo ta publikacija vedno ohranila svoje častno mesto, kakor tudi vsi ali pa vsaj večina sklepov, ki jih je podal Eisner, ker predstavljajo za tedaj zadnjo besedo znosti.

Na koncu številke časopisa je nekaj recenzij nekaterih novejših del s področja slovanske arheologije in ena recenzija s področja predzgodovine.

Jos. Korošec

Rad Vojvodjanskih muzeja, 3, Novi Sad 1954, 376 strani.

Nova številka periodike, ki jo izdajajo muzeji v Vojvodini, je tudi dalje obdržala svoje smernice, ki so bile zastavljene že na samem začetku. Obravnava celotno gradivo muzejskega značaja, ki ga glede na rezultate dosežene pri znanstvenem raziskovanju objavlja v ustrezni širini. Značaj posameznih panog je tak, da v glasilu zavzemajo veliko večji prostor, kakor druge. Tako je tudi

v tej številki razmeroma veliko prostora posvečeno arheologiji in njenim problemom.

Med arheološkimi razpravami je zanimiva razprava in poročilo Olge Šafarik in Mirka Šulmana »Hinga« o srednjeveški nekropoli pri Subotici. Raziskovanja, ki so se vršila na Hingi, kakor se imenuje velika gomila, leta 1948 in 1949, so dala zanimivo gradivo, ki je bilo zvečine najdeno v grobovih in katere avtorja postavljata med XI. in XIV. stoletje.

Milutin Garašanin se v razpravi »Jedan prilog hronologiji bronanog doba u Banatu« dotika zelo perečega problema kronologije bronaste dobe ne samo v Vojvodini, temveč tudi v Srbiji. Svoje sklepe je napravil na temelju tipološkega gradiva, medtem ko za sedaj še vedno manjkajo stratigrafski podatki. Vendar pa skuša vsaj delno revidirati dosedanje bronasto dobo oziroma njeno kronologijo, pri čemer pa ugotavlja, da zadnje bronaste dobe v Banatu danes še ni mogoče n drobneje razčlenjevati. Glede delitve vatsinske od vršačke stopnje sodi, da glede na material ta delitev ni mogoča. Mogoče je namreč govoriti le o enotni vatsinsko-vršački stopnji. Bolj zgodnja stopnja te kulture pa naj bi bila zastopana v pančevsko-omoljiški stopnji, ki ima nekatere svoje specifične oblike. Za podkrepitev svojih domnev navaja avtor nekatere najdbe, posebno iz Vršca, Pančeva in iz Vatina. Posamezni, posebno bronasti predmeti, kot so igle s kroglasto glavico, dalje igla s kijasto glavico ter en nož pa avtorju dokazujejo, da je vatsinsko-vršačka kulturna skupina živela še na koncu bronaste dobe.

Istega problema se dotika tudi Draga Garašanin v članku »Prilog proučavanju bronanog doba Srbije i Vojvodine«. Pri tem se posebno naslanja na novejšje najdbe posebno v Srbiji, kot so v Dobraču pri Kragujevcu in v Belotiču pri Valjevu, ki so se odkrile v gomilah. Dalje se pa naslanja tudi na najdbe iz Starčeva in Belegiša. Kronološko postavlja avtorica te najdbe tako, da so najstarejše one iz Belotiča, ki delno sovpadajo z »Reinecke A« periodo, čeprav misli, da bi njihov začetek mogel biti celo v bubanjsko-humski skupini. Najdba iz Belegiša pripada po mnenju avtorice prehodnemu času, ki bi nekako sovpadal z »Reinecke B« periodo. Keramika iz Dobrača bi pa pripadala prehodnemu času iz pančevsko-omoljiške skupine v vršačko-vatsinsko. Grob iz Starčeva pripada že razviti vatsinsko-vršački skupini, ki je pa delno paralelna z dubovačko-žutobrdsko skupino. Vendar kaže da ta ni prekoračila »Reinecke halštat A« periode.

Sava Atanacković je v razpravi »Agatirsi« skušal z zgodovinskega gledišča, sklicujoč se na Patscha, Pārvana in Vasića, lokalizirati Agatirse. Avtor misli, da je treba Herodotovo lokalizacijo v dolino Moriša popraviti, ker naj bi ti poleg imenovane doline stanovali tudi ob ustju Moriša, t. j. v današnjem Banatu, medtem ko naj bi bili prebivalci Bačke in Srema gospodarsko odvisni od Agatirsov. Dalje sodi avtor, da se o etnični pripadnosti Agatirsov glede na Herodotove podatke ne more govoriti, ker so podatki le zgodovinsko politične narave. Omeniti je pa potrebno, da se avtor zelo često sklicuje pri svojih tolmačenjih tudi na arheološko gradivo, katerega pa zvečine ni mogoče upoštevati, kot n. pr. gradivo iz Vinče, iz Tordoša itd., ker je še iz neolitične dobe.

Zanimiva je razprava Mirjane Corović-Ljubinković »Naušnice t. zv. tokajskog tipa«, v kateri skuša avtorica ugotoviti izvor tega tipa ter njegove daljše variante skozi stoletja. Kot uhan tokajskega tipa tolmači avtorica uhan s tremi jagodami, ki pa v resnici zvečine dela vtis uhana z eno jagodo. Meni, da imajo ti uhani svoje predstopnje v avaroslavski kulturi. Ravno tako sklepa, da niso import, temveč domače delo. Vendar pa nekatere predpostavke, ki jih je izrazila, ne predstavljajo nobene novosti, ker se je o njih razpravljalo tudi že na drugih mestih.

Med poročili imamo pomembnejše arheološko poročilo Rastka Rašajskega »Gomolova kod Hrtkovca«, v katerem nam poroča o poskusnih raziskovanjih v Sremu pri Hrtkovcih. Raziskovanja so ugotovila doslej 4 plasti, in sicer: rimsko, latensko, panonsko in slavonsko. Posamezne plasti so zelo močne in dosežajo pri slavonski kulturi celo do 2 m. Ni pa izključno, da bodo tu tudi starejše kulture. Sodeč po risbah (str. 216 in 217) je tu bila tudi badenska kulturna skupina. Nekateri elementi pa dokazujejo tudi obstoj lengyelske kulturne skupine.

Druge razprave in članki obravnavajo zgodovinsko, etnografsko, geološko, botanično in podobno gradivo. Takšne so razprava Dim. Kirilovića »Vršačke

škole krajem XVIII. veka«, v kateri obravnava probleme šolstva v terezijanski dobi v Vršču. Dalje podaja Slavko Gavrilović v razpravi »Teodor Avramović-Telo« življenjepis in pomen Ticana posebno za časa kmečkega upora leta 1807, po katerem je upor dobil tudi ime »Ticanaova buna«. Kosta Milutinović piše biografijo »Jovana Pavlovića« ter o pomenu njegovega dela kot urednika časopisa »Pančevac« v Pančevu. Prikazuje pa tudi drugo kulturno in politično delo Pavlovića. Milenko Filipović nas zopet seznanja v razpravi »Levirat i sororat kod Srba, Hrvata i Arbanasa« z dragocenimi podatki etnološke narave o teh dveh navadah, ki so se ohranile skoraj do današnjih dni na Balkanu. O mlinih v Banatu »Vodenice u Banatu« razpravlja Milan Milošev, medtem ko Aleksander Kukin in Nikola Milojević razpravljata o »Geoloških in hidrogeoloških prilikah Novog Sada sa naročitom osvrtom na arteske bunare jednog kupatila«.

V oddelku priloge in gradivo imamo nekaj člankov, ki se dotikajo zgodovinskih momentov, dalje umetnostno zgodovinskih, umetno obrtnih, etnografskih in botaničnih problemov. Takšni so članki Milana Tokina »Vršac u Sterijinom književnom stvaranju«, Slavka Gavrilovića »Pismena zaostavština Dr.-a Ilije Vučetića u Vojvodjanskom muzeju«, Bis. Gavrilović »Neki drvorezbarski centri u Vojvodini«, Jovana Sevdicia »Neki podaci o dva manje poznata vojvodjanska slikara prve polovine XIX veka«, Rastka Rašajskog »Arsa Teodorović i Pavle Curković u Vršču«, Pavla Jevtića »Marko Nešić«, Branka Vasilića »Vojno-graničarske zgrade u Sremskoj Mitrovici«, Trive Krstonošića »Cehovi i pojava prvih zanatlijskih udruženja i zadruga u Vojvodini«, ter vrsta podobnih člankov Rajka Veselinovića, Mirka Sulmana, Vere Milutinović, Marije Stojadinović, Milorada Marčetića in Nade Babić.

Sledijo razna poročila iz muzejev, ki obsegajo zgodovino galerij in muzejev, dalje poročila o raznih razstavah, posameznih objektih v zbirkah itd. Poseben oddelek je tudi sedaj posvečen varstvu kulturnih spomenikov v Vojvodini, kjer tokrat Miloje Milošević in Jovan Nešković obravnavata z zgodovinskega gledišča arhitektonske objekte samostana Mesić. Po kritikah in prikazih ter bibliografiji Vojvodine sledi poročilo o zamenjavi publikacij.

Jos. Korošec

Archaeologia Iugoslavica I, Beograd 1954, 138 str.

Po nekajletnih pripravah in dveletnem tisku je končno prišel na svetlo prvi zvezek *Archaeologiae Iugoslavicae*, glasila, ki ga izdaja Društvo jugoslovanskih arheologov. Tehnično je prva številka tega glasila še kar zadovoljiva tako glede tiska, kakor tudi glede reprodukcij. Vsebinsko pa zajema arheološko gradivo do srednjega veka.

Milutin Garašanin obravnava v članku »Zur Zeitbestimmung des Beginns der Vinča Kultur« vprašanje absolutne kronologije začetka vinčanske kulturne skupine. Prezvema Milojevićevo datacijo, katero je pred tem nakazal že Holste. Začetno dobo I. vinčanske faze, ki jo Garašanin imenuje vinčansko-tordoška faza, postavlja v 2600 pr. n. e. Svojo datacijo pa skuša podkrepiti s sorodnostjo kulture v Tigani ter z onimi, ki so bile pod konec mlajše kamene dobe na Kreti. Kot zelo močan argument so mu pa tudi antropomorfne vinčanske vaze, ki so identične z oblikami iz Troje II.

V članku »Quelques éléments nouveaux sur les vases du type de Butmir« prinaša A. Benac nekaj novih momentov o vazah tipa Butmir, s katerimi skuša najdišče Nebo povezati s kulturami v centralni Evropi ter s kulturami v jugovzhodni Evropi, posebno pa s Podonavjem. Tako n. pr. trakasti ornament na eni fragmentirani vazi s cilindričnim spodnjim delom ter s plastično predstavljenom nogo neke antropomorfne vaze povezuje kulturno in kronološko s kulturno ostalino Bükk III skupine. Na drugi strani pa zopet vidi med posameznimi elementi povezavo s slavonsko kulturo preko najdišča na Gradini Alihodže. V zelo razširjenem ornamentu cikcakaste linije vidi avtor tudi povezavo s slavonsko kulturo, tako da bi zadnje faze butmirske kulturne skupine bile v zvezi z začetkom razvoja slavonske kulture. Na temelju tega sodi, da bi se začetek butmirske skupine v absolutni kronologiji mogel postaviti v II tisočletje, t. j. še v čisti neolitik, medtem ko zadnja faza te kulture prehaja že v bronasto dobo in izgublja svojo karakteristiko. Po avtorjevem mnenju je kultura na najdišču

Nebo kulturno preživela druge paralelne kulture. Zveza z Bükk kulturno skupino naj bi pa bila posredno, po nam neznani smeri. Avtor dalje prevzema tudi hipotezo Garašanina, po kateri naj bi se tiška kultura razvila neodvisno od Bükk kulture. Na temelju tega sklepa, da naj bi zadnja faza butmirske kulture bila paralelna s tiško kulturo II.

M. Grbić objavlja v članku »A Neolithic Statuette from Bečej in Banat« žensko sedečo statueto, ki drži v krilu veliko polkroglasto skodelo. Mesto najdišča ni znano, avtor pa sodi, da je najdena v Bordjošu, zato ker ima statueta plast apnenca, podobno kakor jo imajo tudi ostali keramični objekti s tega najdišča. Statueta nima analogij. Avtor jo opredeljuje glede na ornamentiko in glede na fakturo v mlajši neolitik, in sicer srpskokrsturskemu stilu tiške kulture, nekako v leto 2000. Služila naj bi kulturnim potrebam.

Naslednjo razpravo je napisala Draga Garašanin »Quelques éléments datant la civilisation de Bubanj-Hum«. V njej obravnavava kulturne ostaline, najdene leta 1954 na Humski Čuki, ki so pa danes žal brez podatkov. Nekateri predmete tolmači avtorica kot import, druge pa kot imitacijo. Ker so oblike posod na Humski Čuki karakteristične za bronasto dobo Makedonije, išče Garašanin analogije v grških kulturah, kot so primeri kup na nogi v starejši heladski kulturi III, itd. Kronološko deli avtorica, glede na analogije, bubanjsko-humsko skupino v dve fazi s srednjo mejo okoli leta 1900. Avtorica tudi sodi, da se je ta kultura v severni Srbiji dalj časa zadržala kakor pa na jugu.

V članku »Ein interessanter Rhytonfund in Ljubljana« objavlja J. Korošec nekaj objektov, najdenih v žganem grobu na dvorišču SAZU v Ljubljani, med katerimi sta najbolj zanimiva dva ritona, skodela na nogi ter nekaj fragmentov bronastega nakita. Avtor opozarja na zanimivo ornamentiko, kakor tudi na posamezne druge detajle, ki spominjajo na keramiko Ljubljanskega barja.

K. Prijatelj obravnava v članku »Einige hellenistische Elemente in der Skulptur des antiken Salona« vpliv helenizma na antično skulpturo Salone. Tako vidi avtor vpliv helenizma na nekaterih malo znanih skulpturah, kakor so scena z Nila, glava črnca, torzo črnca in statua Loliae Secundae. Ta dela se po mnenju avtorja morejo tolmačiti ali kot zanimiva varianta, ali kot import, ali pa kot delo pod lokalnim vplivom.

V članku »Iconographie de Mithra tauroctone dans la province romaine de Dalmatie« objavlja B. Gabričević poleg že znanih spomenikov kulta boga Mitrasa nove fragmente, ki so bili odkriti v zadnjih desetih letih v Saloni in njeni najbližji okolici. V članku skuša tudi ugotoviti vpliv posameznih pokrajin, ki so dale elemente za širjenje tega kulta. Pri vsem prihaja do sklepa, da vpliv severne Italije na Dalmacijo ni dolgo trajal, temveč se je glavni vpliv vršil čez Podonavje.

Novi najdbe iz starokrščanske nekropole Manastirine v Saloni nam podaja D. Rendić-Miočević v članku »Neue Funde in der altchristlichen Nekropole Manastirine in Salona«. Avtor sodi, da so meje te nekropole bile veliko širše, kakor so doslej sodili. Ravno tako so odkrili pri slučajnih delih tudi še druge nekropole.

Zanimiva je razprava Z. Vinskega »Gibt es frühslawische Keramik aus der Zeit der südslawischen Landnahme«. Na to vprašanje ga je navedlo osem bolj grobo izdelanih posod z raznih lokalitet, od katerih pa polovica predstavlja slučajne najdbe. Vprašanje pa je, koliko te vaze res predstavljajo slovansko delo. Za marsikatero je mogoče dvomiti. Poleg tega pa tudi datacija vseh teh posod ne bo popolnoma točna.

O kadičnici iz Kuršumlije, ki je po mnenju M. Čorović-Ljubinković edina tega tipa na Balkanu poleg še enega primera iz Carigrada, imamo poročilo v članku »L'encensoir des environs de Kuršumlija«. Avtorica sodi, da je ta kadičnica palestinskega izvora, datira jo pa v VII. stoletje, čeprav ima neke elemente, ki bi dovoljevali tudi starejšo datacijo.

V članku »A propos de l'église de Pribina à Blatnograd-ville de Balaton«. Lj. Karaman ugovarja dosedanjemu tolmačenju cerkve, odkrite v Blatnogradu.

Za revizijo starohrvaških izkopanin se zavzema S. Gunjača v članku »Necessité d'une révision des fouilles d'époque croate ancienne«. Avtor sodi, da je revizija starejših raziskovanj nujna, kar so pokazala tudi nova izkopavanja z namenom revizije.

V članku »L'église de Sainte-Sophie à Salonique et son reflet dans deux monuments postérieurs en Macédoine et en Serbie« sodi Dj. Bošković, da sta cerkev sv. Bogorodice v Drenovu (Makedonija) in cerkev v Stari Pavlici (Srbija) delani po vzgledu cerkve sv. Sofije v Solunu. Prvo datira v XI. oziroma najkasneje v prvo polovico XII. stoletja, drugo pa konec XII. stoletja.

C. Fisković v članku »Fragments du style roman à Dubrovnik« podaja in datira nekaj fragmentov spomenikov romanskega stila, ki so se ohranili po potresu leta 1667 v Dubrovniku. Casovno spadajo v XII. in XIII. stoletje.

Paola Korošec

Dagmar Selling: Wikingerzeitliche und frühmittelalterliche Keramik in Schweden. Stockholm 1955, 277 str., 72 tabel, 63 slik v tekstu in večje število tabél v tekstu.

V obširnem delu nam Dagmar Selling podaja vikinško zgodnjersrednjeveško keramiko, najdeno na Švedskem. Delo je avtorica zaradi boljšega pregleda razdelila na štiri poglavja z uvodom, v katerem nam daje obširen pregled o tehniki in pa o terminologiji, pri čemer zelo detajlno govori o fakturi, oblikovanju, žganju in ornamentiki posameznih posod.

Pri študiju materiala je avtorica prišla do sklepa, da se čiste vikinške najdbe v glavnem nahajajo okoli jezera Mälars. Te najdbe naj bi bile tudi najstarejše, medtem ko so one, ki se približujejo bolj srednjemu veku, usmerjene proti naselbinam, ki obstajajo še danes oziroma bolj proti morski obali in proti otokom.

Tako je avtorica za svoje delo uporabila kot temelj keramiko z otoka Björkö na Mälarskem jezeru, kjer se je nahajala prva naselbina iz vikinške periode. Tu je odkritih 1200 grobov. Med keramiko, ki se je tu odkrila, so bili tudi primeri keramike s področja Rena dalje s področja južne obale Baltiškega morja in pa iz jugozahodne Finske. Ta keramika se od vikinške razlikuje po boljši fakturi, drugih oblikah in po ornamentiki. Avtorica je prišla do tega sklepa zato, ker so v vikinškem času, t. j. po rimski dobi keramični izdelki degenerirani, medtem ko so ostali izdelki te vrste na Švedskem v vsakem pogledu veliko boljše izdelani in celo drugače žgani kakor pa domača keramika. Poleg teh dveh skupin pa avtorica razlikuje tudi še domačo keramiko, ki je bila izdelana pod vplivom tuje importirane keramike.

Avtorica meni, da se keramično gradivo srednjega veka z najdišč v Sigtunu, Lundu in Kalmaru ne more komparirati z vikinško keramiko, ki je najdena v drugih severnih zemljah, ker je tam zastopana v zelo malem številu. Ravno tako sodi, da dajejo zahodna in slovanska področja zelo pomanjkljive možnosti za absolutno datiranje takšnih najdb, posebno v zgodnejšem času. Zato se opira avtorica le na stratigrafijo najdišč v Bachbettu. Slovanska najdišča na zahodu pa nudijo sigurne podatke za datacijo šele po X. stoletju glede na najdbe novcev.

Upoštevajoč vse momente datira avtorica najdbe iz Björkö v čas od IX. in v X. stoletje. V isto periodo pa daje tudi nekatere druge lokalitete, ki se drugače ne dajo datirati. Za konec datiranja mlajše faze pa jemlje krščanstvo, ki se je v Švedski utrdilo pod konec XI. stoletja.

Keramiko deli avtorica na 4 glavne skupine glede na oblike, način žganja in po fakturi. V A I. skupino stavlja keramiko iz žganih grobov, ki je na začetku vikinške dobe dospela iz zahodne Evrope na Švedsko. Ta keramika je v glavnem predstavljena z vrči ter fragmenti lijakastih in kroglastih posod. A II. skupina pa predstavlja keramiko, ki je na Švedsko prišla iz slovanskih pokrajin. Posode te skupine deli na tri podskupine ter na tri razvojne faze. Vsa ta keramika je groba, izdelana iz zemlje pomešane z drobci kremenjaka, na zunanji strani pa prevlečena s plastjo finejše gline. Žgana je od črne do rjavo-sive in rdečkaste barve, a ornamentirana s horizontalnimi linijami in valovnicami ter z znaki na dnu. Takšna slovanska keramika, ki je imela na Švedskem velik vpliv na keramiko A IV. ni ravno česta, obsega pa periodo svojih 400 let. Izvzev na lokalitetah v Birki, Sigtuni in Lundu se najde zelo redko, medtem ko se v starejših najdiščih javlja samo v posameznih tipih. Delitev čisto slovanske keramike A II. od domače švedske A IV., je zelo težka ne glede na to ali je ornamentirana ali neornamentirana. Avtorica meni, da delitev slovanske keramike, kakor so jo napravili Knorr, Poulik, Götze in drugi za področje Švedske

ni zadostna, ker se ne more na temelju čisto tehničnih razlik izdelati eksaktna delitev. Zaradi tega skuša avtorica kronološko razvrstiti to keramiko na temelju oblik. Tako deli slovansko keramiko na Švedskem na 1. posode z ostro profiliranim trebuhom ali bikonično obliko, 2. z ostro profiliranim ramenom in 3. s polkrožnim profilom. Po profilaciji ustja pa deli avtorica posode na a) z ravnim navznot upognjenim ustjem, b) z ravnim navzven upognjenim ustjem in c) z ravnim navzven iztegnjenim ustjem.

Avtorica sodi, da so keramični objekti tega tipa bili importirani z jugovzhodnega predela Baltiškega morja. V ta namen je avtorica komparirala švedsko gradivo z gradivom tako na Poljskem, v Rusiji, Šleziji itd., ter ga kljub maloštevilnosti primerov stavlja na začetek XI. stoletja, ko je ta dosegel svoj vrhunec v razvoju.

A III. tip zajema finejšo keramiko iz čiste gline, ki je od svetlo do rdečejrjavo in črno žgana. Temnejša keramika se nahaja v skeletnih grobovih, medtem ko je svetlejša v žganih. Ornamentika je pa, kot meni avtorica, vrvičasta ornamentika, izdelana v pravih, včasih pa tudi v valovitih in cikcakastih črtah. Oblike posod so pa ali podolgovate ali pa imajo okroglo oziroma plitko dno.

Skeletni in žgani grobovi, v katerih je ta keramika najdena, pa gredo v drugo polovico X. stoletja; medsebojno razmerje je 1:4. Po vsem izgleda, da je keramika te vrste bila importirana s področja vzhodno od Botniškega zaliva, t. j. iz Finske.

Domačo keramiko pa predstavlja tip A IV. To so zopet grobe posode tako po fakturi kakor tudi po oblikah. Navadno je največja periferija ali pa rame profilirano. Tudi ustje je navadno profilirano ali pa razširjeno. Pogosto so te vaze ornamentirane z valovnico ali pa s pikčastimi ravnimi in poševnimi črtami. Datirajo se v IX.—X. stoletje. Ostalo gradivo, ki se nahaja v grobovih s keramiko te vrste, je revnejše od predmetov, ki se nahajajo v grobovih s keramiko ostalih tipov.

Poleg teh tipov je tudi še več drugih oblik, ki se pa popolnoma razlikujejo od dosedanjih tipov. Med njimi se nahaja tudi par pokrovov, ki se datirajo v čas okoli leta 1000.

Po mnenju avtorice je šla pot importirane keramike iz Zahodne Evrope na Švedsko čez Hedeby, one iz Finske pa čez Aalandski otok. Pot, ki jo je pa napravila slovanska keramika, je po sodbi avtorice veliko težje ugotoviti. Na vsak način sodi ona, da prihaja s predelov okoli Odre in iz Šlezije. Wolin je tu po njenem mnenju moral igrati precejšnjo vlogo od sredine X. stoletja, kakor tudi področje okoli Visle na eni strani kot proizvajalec, na drugi tudi kot srednik.

Na koncu se avtorica ukvarja z vprašanjem, ali je ta tuja keramika prišla na Švedsko kot obrtniški produkt ali pa potom trgovine drugih produktov. Drugi slučaj bi se lahko pripisal keramiki A I. skupine, katere vrči so lahko služili kot posode za vino. Te hipoteze pa ni mogoče uporabiti pri slovanskih keramiki, katera je delno delana tudi iz domače gline. Za te izdelke predvideva, da so bili izdelani ali od sem dospelih obrtnikov ali pa od stalnih slovanskih doseljencev.

Na koncu daje avtorica splošen pregled datacije keramike na Švedskem, razprostranjenost posameznih tipov, itd.

Delo avtorice je pomembno posebno za nas, kolikor smo dobili nove podatke o razširjenosti slovanske keramike ter o njenem vplivu na domačo keramiko na Švedskem. Njeno delo odlikuje izredna natančnost in osvetljevanje problematike z vseh strani. Manj pomembni za nas so sklepi in razpravljanje o vikinški ter o domači švedski keramiki, ki so pa pomembni za srednjeveško arheologijo zahodnih pokrajin.

Paola Korošec

M. L. Bernhard: Lampki starożytnie. Muzeum Narodowe w Warszawie. Warszawa 1955. 382 strani, CLXV tabel.

Delu je osnova disertacija, ki je izšla leta 1939. V njej je obravnavala antične svetilke v. zbirki Narodnega muzeja v Varšavi.

Delo vsebuje najprej seznam tabel, seznam risb, seznam svetilk po številkah kataloga, pregled inventarnih števil in pregled števil po katalogu Tell Edfou. V Tell Edfou so se vršila poljsko francoska izkopavanja v letih 1957 do 1959, ki

so dala precej svetilk iz raznih obdobjih. Tem seznamom sledi razlaga kratic. Avtorica našteva antične vire in nato literaturo. Literatura, ki je izšla pred letom 1959, je naštetá vsa, od poznejše pa le tista, ki je bila avtorici dostopna.

V uvodu govori avtorica najprej o varšavskih zbirkah, ki imajo pretežno vzhodni značaj, zaradi izkopavanj v Tell Edfu in zaradi nakupov na Vzhodu. Vendar vsebuje zbirka skoro vse vrste antičnih svetilk. Namen avtorice je, podati kratek pregled razvoja svetilk v antiki.

V naslednje poglavje je uvrščena terminologija za dele svetilk, za stenj itd. Nadalje govori o namenu svetilk, ki so služile v glavnem za razsvetljavo hiš, gorele pa so tudi ob raznih slovesnostih itd. V zgodovini raziskav so naštetá prva dela s to problematiko iz 17. stoletja, med kasnejšimi avtorji pa so poudarjena predvsem imena Loeschkeja, Broneerja in tudi D. Ivanyi.

V jedro dela je avtorica uvrstila zgodovinski razvoj svetilk in katalog varšavskih zbirk. V zgodovinskem pregledu govori o svetilkah starega Egipta in starega Vzhoda, Kartagine, Grčije, helenizma, Rima, Bizanca in Koptov. Najstarejši predmeti, ki bi mogli služiti za razsvetljavo, so kamena skledica iz La Madeleine in glinaste skledice iz neolitika Grčije. Svetilke starih Egipčanov, Asircev in Babiloncev so imele obliko nizkih skledic. Sorodne svetilke iz kamna ali kovine je poznala srednja minojska doba na Kreti. Glinaste punske svetilke poznamo iz Kartagine. Te imajo z uvitimi robovi izoblikovan nos za stenj.

V Grčiji se pojavljajo šele konec 7. stoletja in niso posebno pogoste. Razvijale so se od odprtih skledic z nepokritim nosom do posodic s prekritim trupom, v katerem je bila le odprtina za polnjenje olja in dolgim pokritim nosom. Grške svetilke so izdelane na lončarskem vretenu. Značilnost je tudi bleščeč lošč.

V helenizmu se lampice tipološko razvijajo dalje po raznih delavnicah helenističnega sveta. Nekatere so še izdelane na lončarskem vretenu, večina pa je že vtisnjena v kalupu. Svetilke, izdelane na vretenu, poznajo bolj oddaljeni kraji, pa tudi nekateri kraji celinske, otočne in maloazijske Grčije. Pri helenističnih svetilkah, ki so izdelane iz gline, vtisnjene v kalupe, je spodnji del razmeroma preprost, gornji pa bolj variira. Med njimi je več tipov svetilk iz Grčije, z Delosa, iz Egipta in Efeza. Posebnost so helenistične svetilke v obliki delfina in poznohelenistične iz Egipta, ki so zelo različno ornamentirane.

Prve rimske svetilke datirajo iz 1. stoletja pred n. št. in so vplivane od grških in helenističnih. V zgodnjem cesarstvu se je razširila izdelava svetilk po vsem imperiju. Avtorica opisuje najprej način izdelave, kakor nam o tem poročajo najdbe in viri. Republikanske svetilke so še oblikovane pod vplivom raznih helenističnih tipov. V avgustejskem času se pa oblikuje tipična rimska svetilka z okroglim trupom, usločenim diskom in izrazito oblikovanim nosom. V drugi polovici 1. stoletja po n. št. se povsem izgube helenistične tradicije, nos svetilk postaja daljši in je okroglo zaključen. Rimske province v 1. stoletju nimajo enotne izdelave svetilk. Močno se razvije izdelava svetilk v Grčiji 2. in 3. stoletja po n. št. Ti izdelki včasih spominjajo na predmete iz dragih kovin, okrašene z granulacijo in filigranom.

Rimske svetilke italjskih, vzhodnih in egipčanskih delavnic v času poznega cesarstva se navadno imenujejo krščanske. Vendar ugotavlja avtorica, da so bile v splošni rabi. Italjske svetilke tega časa so preproste in okrogle, grške pa dobivajo podolgovato obliko, na Vzhodu pa žive še vedno helenistične tradicije.

Koptske svetilke so razmeroma preproste, podolgovate po helenističnih ali okrogle po rimskih vzorih. Prehod k bizantinskim oblikam tvorijo nekatere ovalne svetilke. Bizantinske svetilke so bile v uporabi v Evropi še daleč v srednji vek. v Grčiji do prihoda Turkov, v Afriki pa do prihoda Arabcev. Izdelane so v glavnem na lončarskem vretenu in je glede na obliko možno razlikovati nekaj tipov.

Ko govori avtorica o posebnih oblikah svetilk, omenja najprej glinaste svetilke s tvorniškim žigom. Vtisnjene so v kalupih, imajo okrogel trup in dolg nos s podolžnim kanalom. Izdelovali so jih v Italiji, Galiji, Germaniji in Pannoniji. Za Egipt 2. in 5. stoletja po n. št. so značilne svetilke z upodobitvijo žabe. So tudi svetilke, ki so izdelane v obliki človeških glav, figuric, čelad, čolničkov, nog itd. Bronaste svetilke se od glinastih le malo razlikujejo.

V poglavje o dekoraciji svetilk uvršča avtorica urezane znake 5. in 4. stoletja pred n. št., ki imajo različen pomen. Signaturo poznajo nekatere helenistične svetilke.

nistične in zlasti rimske svetilke. Na njih so tudi posvetila in drugi napisi. Znaki delavnic se pojavljajo od 1. stoletja pred n. št. do 3. stoletja po n. št.

Okras poznajo punske svetilke, in sicer slikanje. V Grčiji so položene, plastična dekoracija pa se pojavi s helenizmom. Rimske svetilke poznajo plastično dekoracijo diska, ročaja in ramen. Najbogateje so ornamentirani diski svetilk iz 1. in 2. stoletja po n. št. Tu so scene iz mitologije in življenja ljudi in živali. Ob koncu našteva avtorica najpogosteje uporabljene like.

Za tem je objavljen katalog svetilk varšavske zbirke. Material je tu razčlenjen na isti način kot v zgodovinskem pregledu, le da ni zastopanih svetilk starega Vzhoda in Egeje. Sledi še seznam signatur, stvarno kazalo in tabele z upodobitvijo velikega dela svetilk varšavske zbirke.

Mikl Iva

Wiadomości archeologiczne, letnik XXII, št. 1, 2, 3—4, Warszawa 1955. 392 strani, 47 tabel in večje število fotografij, risb in skic.

Državni arheološki muzej v Varšavi izdaja pod uredniškim vodstvom Z. Rajewskega in J. Antoniewicza že izza predvojnih let svoje ugledno glasilo Arheološke vesti. Vsebina lani izišlih zvezkov je razdeljena na Razprave, Gradivo, Miscellanea, Odkritja in Kroniko. Razprave obsegajo naslednje sestavke:

T. in R. Kiersnowscy: O vlogi uporabe srebra v zgodnjefevdalni Poljski v luči zaklada iz vasi Stojkowo, o. Kolobrzeg. Avtorja opisujeta delno ohranjeno zakladno najdbo srebrnih novcev in drobnih okrasnih predmetov. Angleški, danski, češki, madžarski in nemški novci pripadajo večinoma prvi polovici XI. stoletja. Zlasti nemški novci iz številnih kovnic dajejo pisema podlago za razpravljanje o ranosrednjeveški trgovini v germanskih deželah in stikih med Saksonsko in Pomorjansko. Med drugimi najdbami so podrobno obdelani kosci litega srebra kot denarne enote, fragmenti obročkov različne tehnike izdelave in provenience, srebrna plastika in drugo. Številni fragmenti srebrne žice ovratic in drugih pletenih okrasov so bili po mnenju avtorjev namenjeni za delitve na manjše kosce. Pisca podajata družbeno-gospodarsko analizo ranosrednjeveške Poljske v njenih trgovsko denarnih odnosih, pri čemer uporabljata tudi statistične preglede. Navedbe podobnih najdb okrog tega najdišča, inventar in kemična analiza zaključujejo razpravo.

Z. Rajewski: O metodi terenskih raziskovanj ranosrednjeveških vaških naselitenih skupin. Na podlagi lastnih in drugih izkušenj podaja avtor metodološko študijo o terenskih nalogah arheologa, z izjemo izkopavanj kot samostojnega, na tem mestu izpuščenega problema. Naštevamo možne vire za arheološke točke (geografsko okolje, sledovi umetnih tvorb človeka, krajevna imena, podatki o že opravljenih raziskovanjih, legende in pripovedke, analiza sodobne razvrstitve naselij in prometnih poti, etnografski relikti itd.) in metodiko arheologovega dela (pregled terena, vsestranska raziskovanja in izkopavanja). Ob analiziranju tega kolektivnega raziskovanja postavlja pisec za temelj tisto teritorialno skupino arheoloških spomenikov, ki tvori po svojih značilnostih gospodarsko-družbeno enoto in loči v tem smislu vaške in mestne komplekse najdišč. Rezultati izkopavanj v Biskupinu tvorijo pogosto osnovo teh razmotiranj. V idealno raziskovalno ekipo na terenu sodijo po njegovem mnenju dva arheologa, fotograf in geolog-morfolog. Med dokumentarnim gradivom opozarja na važnost letalskih posnetkov kot najboljšee podlage za temeljit študij površinskih oblik. Smotrna raziskovanja nekega teritorialnega kompleksa najdišč morajo zajemati tudi iskanje materialnih virov za gradbeno in obrtno dejavnost (kamnolomi, rudniki itd.), opredeljevanje nekoč kmetijsko uporabnih površin, pri čemer lahko stare karte in katastrske mape nudijo izdatno pomoč. Temeljita razprava podarja z navajanjem vsakovrstnih nalog prepletenost arheološke vede s pomožnimi panogami pri današnji ravni znanstvenega dela.

J. Antoniewicz: Nekaj podatkov o slovansko-pruskih stikih zgodnesrednjeveškega obdobja v luči arheoloških najdb. Avtor obravnava trgovsko-kulturne razmere na ozemlju, kjer so se že zgodaj križala pruska in slovanska ljudstva. Ob nekaterih izbranih najdbah (kalupih, preslicah, čeladah itd.) raziskuje smeri trgovskih poti, importa, medsebojne vplive in procese družbenega razvoja zgodnje fevdalizacije v XI. stoletju.

V rubriki Gradivo je število sestavkov večje:

L. Rauhut: (Zgodnjesrednjeveški zaklad iz vasi Borucin, o. Aleksandrów Kujawski), objavlja pred sto leti odkrito najdbo srebrnega in zlatega nakita iz XI. stoletja, ki je bil po večini domačega porekla.

S. Nosek: (Zgodnjesrednjeveški srebrni zaklad v kraju Bużyska, o. Siemiatycza) poroča o najdbi srebrnih obročkov, ki jih je med zadnjo vojno Gestapo odpeljala neznanokam in pripadajo volinjsko-poljski skupini iz X.—XI. stoletja.

W. Holubowicz: (Uspehi leta 1950 izvedenih raziskovanja v šleski Niemczi) polemizira najpoprej z nemškimi raziskovalci tega najdišča, nato pa podaja svoje zaključke, po katerih segajo začetki tega selišča v hallstattsko in lužiško kulturo, medtem ko pušča vprašanje dosedanje datacije gradišča v V. stoletje n. d. odprto.

B. Zielonka: Gradivo iz utrjene naselbine lužiške kulture v kraju Kamieniec, o. Toruń. Leta 1936—38 izkopane najdbe so dediščina dela v nemškem koncentracijskem taborišču umrlega arheologa J. Delekte. Zato je o selišču malo podatkov. Najdbe (keramika, bronasti in železni predmeti) pripadajo hallstattski, kovine pa še deloma pozni bronasti dobi.

W. Antoniewicz podaja v članku Bronaste sekire tipa Mäler iz Minska v Beli Rusiji na izza vojne vihre preostale fotografije dveh sekir oprto analize te vrste najdb, katerih prisotnost ugotavlja v Baltiku, srednji in vzhodni Rusiji in jih prisoja v pozno bronasto dobo. V tem času so se v teh deželah razširjali iz Švedske importirani tipi sekir in služili za vzor domačim izdelkom.

J. Okulicz: Grobišče iz III.—IV. stoletja n. d. v Netti, Augustów. Žarno grobišče s posamičnimi in kolektivnimi grobovi brez kamnitih oblog pripisuje pisec po obliki grobov in keramiki plemenski skupini Sudovov, ki so v svoji kulturi pokazali staropruske elemente, litvanske vplive in stike z osrednjo Poljsko. Ko tolmači kolektivne grobove kot znak razpada patriarhalne skupnosti v manjše družine, razmotriva tudi o gospodarskih temeljih teh družbenih sprememb.

W. Glazer-J. Okulicz: (Rezultati metalografskih in tehnoloških analiz kovinske ornamentike iz grobišča v Netti) zavračata na podlagi analize naziranje o izključnem pretapljanju rimskih novcev na tem ozemlju v druge predmete, ker so bili ti izdelani tudi iz kovin drugega izvora. Kvaliteto izdelave in številnost te vrste najdb presojata pisca kot dokaz za obstoj specializiranih obrtnih delavnic.

H. Cehak-Holubowiczowa: (Gomilno grobišče iz VI.—VII. stoletja v Karmazynu pri Troki v Litvanski SSSR) podaja najdiščno poročilo o izkopavanju grobišča z 42 gomilami, ki je vsebovalo preproste žarne grobove v zasipu, z malo drugih najdb, pripadajoče letonsko-litvanskim plemenom.

K. Musianowicz: (Poročilo o arheoloških izkopavanjih leta 1954 v kraju Drohiczyn nad Bugom) obravnava najdbe iz gradišča podobne naselbine s tremi kulturnimi plastmi, od katerih pripada najmlajša XII.—XIII. stoletju. Keramični in koščen izdelki, železna žlindra in svinčeni pečati kažejo na pomen tega kraja kot političnega, trgovskega in obrtnega središča.

W. Filipowiak: Zgodnjesrednjeveška naselbina v Szczecin-Mściciu v luči raziskovanj leta 1950. Pet kulturnih plasti, koder je bila odkrita tudi peč za kuhanje, datira avtor po najdbah v IX.—XI. stoletje in skuša razjasniti prehodne oblike razvoja gradišč v prva slovanska mesta.

Rubrika Miscellanea:

K. Moldenhawer: Užitno koščičasto sadje in orehi iz zgodnjesrednjeveških poljskih najdišč. Avtor obravnava to gradivo biološko na tabelarno statističen način in ugotavlja, da se gojitvena področja teh vrst sadja večinoma ujemajo z današnjimi, njih razširjenost pa ni bila odvisna samo od stopnje razvoja proizvodnih sil, temveč tudi od razlike slojev, med katerimi so predvsem imenitnejši gojili boljše vrste tega sadja.

L. J. Luka: Dve importirani rimski posodi iz Leśna, o. Chojnice. Izmed malo ohranjenega gradiva iz žarnih grobov obravnava pisec skodelo iz terre sigillate in narebrno bronasto posodico, ki ju datira v prvo polovico III. stoletja.

J. Żak: Glavniki z živalsko ornamentiko v poljskih in zahodno-slovanskih deželah. Iz treh koščenih plasti izdelane glavnike, od katerih je srednja okrašena z navzgor štrlečimi živalskimi glavami, združuje pisec v posebno skupino

s poreklom v Porenju. V teh pokrajinah posnemane oblike glavnikov so značilne za dobo pred XII. stoletjem, nato pa izginejo.

A. Nadolski: (Najdbe nožnice meča iz XI. stoletja v Gdánsku) poroča o edinstveni najdbi nožnice, izdelane iz lesa in usnja.

V rubriki Odkritja je objavljenih veliko število topografskihotic o novih najdbah, razdeljenih po pokrajinah, med katerimi marsikatero predstavlja že kratko najdiščno poročilo, ker so bogato opremljena s skicami, risbami in profili.

Rubrika Kronika obsega poročila o arheoloških konferencah in sestankih, arheoloških razstavah, dejavnosti posameznih muzejev, a tudi praktična navodila, kakor so n. pr. za izdelavo fotolaboratorija, merjenje keramike itd.

Stanko Pahič

Folia archaeologica, VII, Budapest 1955; 250 strani, 54 fototabel in drugih ilustracij med tekstem.

Madžarski narodni muzej v Budimpešti je leta 1954 prevzel izdajanje časopisa Arheološki listi, ki je tako postalo njegovo glasilo. Glede na kompleksnost historičnega muzeja zajema obravnavani letnik članke od arheološke problematike do kulturno-zgodovinskih vprašanj zadnjih stoletij.

V uvodniku »Deset let« poroča glavni urednik F. Fülep o delu in uspehih muzejske ustanove v času po vojni. Velik del ostalih člankov zajema arheološke teme.

A. Saád-J. Nemeskéri podajata v poročilu o »Rezultatih raziskovanj jame Szeleta v letu 1947« pregled novega protosolutnškega gradiva, ki ga, zlasti koščeno šilo s preklano osnovo, primerjata z najdbami v jami Istállóskö in ugotavljata, da sta kulturi obeh jam (zgodnjeseleška in zgodnjeaurignaška) obstajali istočasno.

J. Csalog: Odnosi tiške kulture do sosednjih neolitskih kultur. Potem ko izloča po Tompi označeno mlajšo fazo tiške kulture kot samostojno, po Milojčiću iz Babske izvirajočo lengyelsko-zengővárkonyso kulturno skupino, ugotavlja pisec, da tiška kultura ne pripada trakastokeramični, temveč tvori samostojno skupino, katere ornamentika razodeva poreklo iz pletenih posod. Pri ugotavljanju medsebojnih zvez s sosednjimi kulturami uporablja poleg stilističnih primerjav keramike in stratigrafskih podatkov iz najdišč v veliki meri tudi idolno plastiko, med katero pripisuje tiški kulturi značilne stopnji Vinča B pripadajoče figure s trikotno oblikovanimi glavami in obrazi, kakor tudi podobne upodobitve na posodah. Trdi, da je tiška kultura tudi sama posredovala vplive sosednjim kulturam in bila tako istočasna z Vinčo B, linearno keramiko Prekonavja, zseliško keramiko in Bükk-kulturo, ki ji spričo pomanjkljivih stratigrafskih podatkov odreka delitev na tri stopnje.

N. Kalicz (Prispevki k razprostranjenosti kulture zvončastih čaš v okolici Budimpešte) obravnava novejšje najdbe te kulture, pri čemer keramiko raztresenih manjših grobišč veže s sorodnim gradivom na sosednjih področjih in ugotavlja njeno tipološko nadaljevanje v rani bronasti dobi, kar velja tudi za ščitnike zapestij. Kasna datacija in sorodnost z nagyrévsko in unjetiško keramiko so po piščevem mnenju glavna značilnost teh najdb na Madžarskem.

P. Patay (Skitske najdbe v nogradskem gričevju) podaja najdiščno poročilo o skitskih gomilah iz raznih najdišč severne Madžarske. Skeletni grobovi imajo različne vrste pokopov, medtem ko kovinsko pridevno gradivo (meč s ptičjo glavo na koncu držaja, trirobne pušične konice itd.) in keramika pripadajo večinoma že znanim skitskim tipom. Avtor opozarja, da te najdbe razširjajo doslej znano področje skitske naselitve na severno Madžarsko in južno Slovaško.

A. Sz. Burger: Rimski nagrobnik iz Pomáza. Članek podrobneje obravnava že publicirano najdbo in dodaja novo tolmačenje teksta, posebej pa se ukvarja z razlago konjeniškega reljefa, ki na obravnavanem kamnu (pokojnik vodi konja) pripada kasnejši spremenjeni fazi nekdanjih jezdecev na konjih na nagrobnikih v Porenju.

M. R. Alföldi (Providentia Avgusti) razpravlja na podlagi teksta in reliefov na novcih iz velike zakladne najdbe 4. stoletja v Nagytétényu o pomenu teh legend in upodobitev trdnjavskih delov na novcih v zvezi z utrjevanjem limesa

na spodnji Donavi v 4. stoletju. Prav tako obravnavava poreklo in pomen legende Providentia Augusti v odnosu do legende Providentia Deorum, kot njene predhodnice.

M. Lenkei (Tri kasnorimske srebrne sklede iz Mezije v Madžarskem narodnem muzeju) objavlja v Posavini najdene antične predmete iz 4. stoletja in navaja pri stilni analizi sorodnosti z drugimi najdbami v tej provinci. Vse tri posode bi mogle po njegovem mnenju pripadati imensko znanemu obrtniku iz Sirmiuma.

G. László (Tul za lok iz groba v Kenézlő) podaja razlago in rekonstrukcijo iz rogov izdelanih delov tula za lok, značilne najdbe za dobo madžarske naselitve. Avtor vidi v njej tudi dediščino Skitov.

K. Szabó: Nakit za dekliške glave iz časa madžarske naselitve. Avtor pripisuje najdbam iz med vojno uničenega muzeja v Kecskemétu vzhodno poreklo in trdi, da so tudi tako imenovane konjske oglavnice deloma pripadale istemu nakitu.

F. Király: Novci XII. stoletja na Madžarskem. Članek v celoti zajema deloma že objavljeno najdbo zaklada novcev v Esztergomu, med katerimi je tričetrt madžarskih in približno četrtina nemških. Zakopal naj bi jih bil kak priseljeni nemški trgovec v nemirnih časih dinastičnih sporov v XII. stoletju. Nemške novce označuje pisec kot dokaz trgovskih vezi z nemškimi deželami v tem času.

N. Parádi (Glinasta steklenička iz Balatonfenyvesa) razpravlja na podlagi tehničnih preiskav o časovni pripadnosti in uporabi glinastih steklenic na Madžarskem, ki jih datira v XIV. stoletje, obravnavano najdbo pa pripisuje nekemu ribiškem naselju ob Blatnem jezeru.

Ostali prispevki imajo kulturno-zgodovinski značaj in obravnavajo različne probleme in gradivo do XIX. stoletja, tako: T. Anda (Madžarska očala iz XV. stoletja), E. Vattai (Pokal družine Nadasdy), G. C. Wilhelmb (Madžarski portreti slikarja Martina Rote), J. Kalmár (»Topor«), M. V. Ember (Renesančne čipke), L. Huszár (Medalja Pavla Nyaryja), S. Mihalik (Stara keramika iz Varoslöda) in Fejös (Slike Madžarskega muzeja).

Stanko Pahič

Archaeologia Austriaca. Prispevki k paleantropologiji, pra- in rani zgodovini Avstrije, zvezki 16, 17 in 18, Wien 1955. 132 + 96 + 116 strani s številnimi ilustracijami in prilogami.

Zvezek 16:

J. in M. Weninger: Ranobronastodobni skeleti iz Schleinbacha v Nižji Avstriji. Razprava je razdeljena na dva dela. V prvem obravnavava J. Weninger »Redek pokop več oseb v Schleinbachu«. Najdba izvira iz najdišča razprostranjenega po površini 1,5 ha, s seliščem in grobovi, ležečimi posamič in v vrstah. V planih grobovih na desno stran ležeči skrčenci imajo unjetiške pridevke. Med posebnosti spadata dvojni grob s skeletoma v iztegnjeni legi in obravnavani skupni grob treh radialno razporejenih otroških skrčencev in iztegnjenega skeleta odrasle osebe v hrbtni legi nad njimi. Na dnu tega groba je bilo več živalskih kosti in dno posode, više v grobu pa dvojne posode z ročaji. Avtor podaja obdelavo skeletov, pri čemer ugotavlja, da pripada odrasli moški skelet cro-magnidnemu tipu. Po legi skeletov sklepa o istočasnem pokopu, o katerem pa ni moč najti pravilne razlaga. V drugem delu M. Weninger antropološko obdeluje ostale skelete, pripadajoče različnim starostim in obema spoloma. V primerjavi s sorodnimi najdbami iz nemškega in avstrijskega Podonavja ugotavlja večje razlike v lobjanjah obravnavanih in bavarskih skeletov in sorodnost le med grobišči v Schleinbachu in Gemeinlebarnu. Spričo nepreglednosti gradiva ne skuša uvrščati skeletov v rasne skupine.

H. Ladenbauer-Orel: Kasnoneolitska keramika iz Kraljevske jame (Königs-höhle) v Badenu pri Dunaju. Razprava obsega tipološki pregled keramike iz skalne votline, ki je dala ime badenski kulturi. Avtorica obravnavava sprva najdiščne podatke dosedanjih piscev o tem najdišču in vprašanja kronologije, nato pa objavlja na fotografjskih tablah reproducirano keramiko, deljeno po naslednjih tipoloških skupinah: ossarnske posode, kanelirana keramika, plitke sklede, črepinje z vglobljenimi in brazdastimi ornamentami, oblike ročajev, črepinje s subkutanimi luknjicami, brazdastorezna keramika, pramenasta keramika,

lonci z ročaji, izglačeno posodje, keramika z narezanimi rebri, visokoneolitski derivati. Večina najdb pripada kanelirani keramiki. Casovno sega keramika tega najdišča od linearne keramike z okrasom à la Notenkopf do ossarnskega tipa. Pri obravnavanju ornamentike podaja avtorica pregledno shemo skic motivov.

R. Pittioni (Prazgodovinske karte v srednjeveškem pouku) objavlja kritične pripombe k prazgodovinskemu delu Velikega svetovnega historičnega atlasa, izdanega leta 1954 v Münchenu. Med navajanjem pripomb k legendam posameznih kart zahteva revizijo ob novi izdaji. V splošnem se mu zdi atlas za strokovnjaka pomanjkljiv, za študirajočega pa preveč zamotan, tako da mu odreka uporabnost za študij. Enakih misli je tudi o tekstnem delu, v katerega pa se ne spušča.

Med Drobnimi novicami podaja K. Valoch iz Brna kratko poročilo o moravskem aurignacieniu, ki zajema tudi najnovejše ugotovitve in nudi informacije za paleolitske raziskovalce sosednjih dežel. H. Mitscha-Märheim daje bibliografski pregled del o rani zgodovini Avstrije za dobo 1949—1953, ki navaja tudi enega slovenskega avtorja (E. Cevca).

Zvezek 17:

M. Hell (Kasnoneolitska naselbina na Grajskem griču v Mattsee na Salzburškem) objavlja najdbe iz zaščitnih izkopavanj višinskega selišča, kjer je večina keramičnih fragmentov pripadala altheimski kulturi. Posebej opozarja na povezavo te kulture z vzhodnobavarsko Chamersko skupino in na razlike med njo in skupino Mondsee, ker sta bili navadno označevani kot skupna kulturna skupina. Nekaj fragmentov pripada tudi münchshöfenerski in michelsberški keramiki. Med drugimi najdbami kažejo glinaste zajemalke in kosci bakra na začetke lokalnega kovinarstva. Posamezne črepinje iz kasnejših dob vse do antike pričajo o kontinuiteti selišča.

V članku »Kasnoneolitska stanovanjska jama na Tannbergu pri Köstendorf« na Salzburškem poroča isti avtor o slučajni seliščni najdbi z ognjiščem, 500 črepinjami, žrneljnimi kamni itd. Črepinje pripadajo večinoma loncem in skodelam, ki jih pisec po obliki in ornamentiki uvršča pretežno v Chamersko skupino poznega neolita z altheimskimi in michelsberškimi komponentami.

E. Hauck (Nadaljnji prispevki k pravi in rani zgodovini domačega psa v Nižji Avstriji) nadaljuje z objavljanjem novih najdb kosti psov, urejenih po kulturnih obdobjih od rane bronaste dobe do srednjega veka.

R. Büttner: Župani avstrijskih obdonavskih dežel. Za avstrijsko zgodovino-pisje vsekakor zanimiva historična razprava podaja analizo funkcije slovanskih županov v avstrijskem Podonavju in rešuje s tem v zvezi probleme slovanske naselitve v teh pokrajinah. Pisec uporablja kot vire tekste arhivalnega gradiva in ustreza osebna in ledinska imena do leta 1700. Iz teh podatkov in slovanskih arheoloških ostalin ugotavlja razširjenost slovanske naselitve in sedeže županov, ponazorjene tudi na priloženi karti. Pri tem razločuje tri področja: v prvem med Ino in Trauno so se naselili Slovani za Nemci po letu 750; v drugem na južnem obrobju Gornje in Nižje Avstrije se je slovanska naselitev izvršila pred nemško; v tretjem, obsegajočem Predalpcje in pokrajino ob Donavi, pa so oboji živeli že pred letom 700 skupno.

Zvezek 18:

V uvodnem članku razpravlja naš rojak R. Bercè (Konzerviranje kovin v muzejih v luči boja proti razpadanju) o problemih konserviranja kovinskih predmetov in jim priključuje tudi praktična navodila, obravnavana na tečaju s preparatorji avstrijskih muzejev.

M. Hell: Grob z bronastim mečem v Noppingu na Salzburškem. Poročilo govori o slučajni najdbi žarnega groba in seliščne plasti. Grob je vseboval meč s polnim držajem, bodalo in sekiro, pripadajočo stopnji Ha A, medtem ko izvirajo seliščne črepinje iz starejše bronaste dobe (A ali B).

F. Hampl: Porčilo o izkopavanjih Nižjeavstrijskega deželnege muzeja na Malleitenbergu pri Bad Fischau. Objavljeni so rezultati del v letih 1950—1953. Odkriti so bili ostanki stavbe z ognjiščem, ki jo avtor razlaga kot lončarsko delavnico iz obdobja Ha C. Gradivo je le delno ilustrirano.

H. Mitscha-Märheim (Grobne najdbe na Kirchenbergu pri Deutsch-Altenburgu na Nižjeavstrijskem) poroča o 54. po letu 1947 odkopanih skeletnih

grobovih na delno že poprej uničenem grobišču. Po legi skeletov, predvsem pa po pridevkih (bronastih zapestnicah, obsenčnikih z S-pentljo, prstanih, ploščato emajlirano fibulo, ovratnicah iz steklenih korald, kauri-školkah in loncu z valovnico) pripisuje pisec grobišče v drugo polovico 10. in v 11. stoletje in ga označuje za slovansko.

V okviru za pra- in ranozgodovinsko raziskovanje rudarstva, čigar Obvestilo št. 8 tvori dobršen del tega zvezka, podajata R. Pittioni in E. Preuschen »Nove prispevke k topografiji prazgodovinskega rudarstva bakrene rude v avstrijskih Alpah«. Daljše, s številnimi fotografijami in priloženimi kartami opremljeno poročilo navaja nove gorske topilnice na Tirolskem, Salzburškem in Štajerskem. Ti objekti leže na gorskih pobočjih in so pogosto ugotovljivi le po posameznih najdbah žlindre.

W. Merlingen (K razrešitvi kretske linearne B pisave) informativno poroča o historiatu razrešitve, značilnosti te pisave in vsebini prebranih, v gršem jeziku napisanih tekstov. Nekaj primerov je objavljenih v ilustracijah.

V Drobni poročilih piše M. Hell o klesanem dlecu iz Salzburga, E. J. Zirkl o poreklu kamenin za latenskodobne žrmlje, W. Merlinger pa o pradomovini indoevropskih jezikov.

Poleg dveh osmrtnic (K. Hetzer in F. Mühlhofer) prinašajo vsi trije zvezki v Knjižnih poročilih prikaze in ocene nove evropske arheološke literature.

Stanko Pahič

Památky archeologické, letnik XLVI, Praha 1955, št. 1 in 2; 372 strani, številne fotografije, table in priloge.

Gradivo v obeh številkah tega letnika je razdeljeno po kronološkem zaporedju. V uvodnem članku prve številke »Deset let češkoslovaške arheologije« je govor o uspehih vede v povojni dobi, druga številka pa prinaša v uvodu jubilejni članek J. Dekana »O živiljenjskem delu akademika Jána Eisnerja« s kratkim orisom njegovega življenja in dela.

B. Klíma: Doprinos nove paleolitske postaje v Pavlovém k problematiki najstarejših poljedelskih kultur. Razprava obsega najprej najdiščne podatke o planem paleolitskem selišču na južnem Moravskem, ki je bilo od leta 1952 predmet načrtnih izkopavanj. Odkriti so bili ostanki stalne naselbine z lesenimi kočami okroglastoovalne oblike s sledovi jam za kole, ognjišči in drugimi najdbami. Poleg živalskih kosti, pripadajočih največ severnemu jelenu in volkovom, so bili najdeni številni kulturni predmeti: preko 90.000 kamnitih izdelkov in orodje iz kosti in rogov. Prav tem posveča največ pozornosti, ker tipološko sodijo k motikam, kopačam in lopatom, torej orodjem za zemeljska dela. Po njegovem mnenju so jih uporabljali predvsem za gradnjo bivališč in kopanje korenin pri iskanju rastlinske hrane. Dasi ob primerjanju s podobnimi najdbami v Evropi ne najde zanesljivih dokazov za obstoj prvih oblik poljedelstva, sklepa pisec že iz obstoja trajnejše naseljenih lovecev in nabiralcev o možnosti poskusov udomačevanja živali (ritualni pokop sedmih volkov) in poljedelstva v obdobju med interstadialom W II—W III in Würmom III, ki mu pripada to in vrsta podobnih planih najdišč gravettiana na Moravskem.

E. Štiková: K problematiki delitve češkega eneolita. Avtorica razpravlja o dosedanjih raziskavah tega problema in poudarja pomanjkljive stratigrafske podatke kot glavno oviro pri tem delu. Sama rešuje to vprašanje z enim izmed elementov-eneolitskih čaš z lijakastim robom v povezavi s stratigrafijo najdišča tega časa na Slánski gori na srednjem Češkem. Gradivo iz spodnje plasti tega najdišča se ujema z najdbami iz dobe neutrjenih selišč v ravninah in na višinah, gradivo zgornje pa z višinskimi postojankami s keramiko različnih period od bernburške do Ljubljanskega barja. Čaše z lijakastim robom se pojavijo v prvi fazi in trajajo še v drugi. Kažejo intenzivne vplive od jugovzhoda, v kronološkem pogledu pa ne pomenijo mnogo.

O. Kytlicová: Velika bronasta najdba v Starém sedlu (o. Milevsko). Leta 1926 najdeno zalogo bronaste orodja in nakita (plavutasta sekira, srpi, različne zapestnice, konjske okrasne grbe, igla z vazasto glavico, obeski, del veržice, pasna spona in deli žval) datira avtorica enotno v mlajšo bronasto dobo D in Ha A. Spričo močno poškodovanih, a celih predmetov jo presoja kot skrit zaklad premožnejše družine. Pri analiziranju posameznih najdb opozarja na

iglo z vazasto glavico kot na Češkem redko najdbo zahodnega porekla (Tirolska, Salzburška, Južna Bavarska) in na tuje poreklo nekaterih predmetov. Podrobneje pa obravnava oba zatiča žal svojevrstne oblike, ki sta po njenem mišljenju neposredno posnemanje najstarejših žval iz kosti in ne kažeta zahodnih in vzhodnih vplivov. S tem v zvezi obravnava tudi koščene žvale v srednji Evropi in podaja tako pregled razvoja žval v bronasti dobi.

V. Šaldová: Hallstattsko-latenski plani žarni grobovi na področju gomil na Češkem. Avtorica navaja najdišča in keramiko iz kroga tistih žarnih grobov, ki se na prehodu med hallstattsko in latensko dobo pojavlja na obrobju naselbine z gomilami. Njih keramika kaže hallstattske osnove, kovinski predmeti pa imajo latenski stil in segajo v srednjelatensko dobo. Podrobneje sta objavljene najdišči Plzeň-Bílá hora z desetimi in Rybova lhota s sedemindvajsetimi grobovi, ležeči v središču gomilnega področja in s keramiko nekoliko konservativnejših oblik.

M. Šolle: Južna Moravska v hallstattski dobi. V pregledno zajeti razpravi navaja pisec kot glavno značilnost obravnavanega ozemlja njegov prehodni značaj z mešanjem kulturnih skupin kot posledico in dvoje etnoloških elementov ljudstva žarnih grobišč in ljudstva gomil) kot tvorcev kulturnega razvoja. Tako združuje Velatiška skupina v Ha A obe ti gomili, medtem ko se v obdobju Ha B v podonavskem prostoru močneje uveljavi iz žarno grobiščne kulture izvirajoči tip Podolí (soroden s Stillfriedom, Daljem in Chotinom). Na področju Nižje Avstrije in Gradišćanske prehaja ta tip v Ha C, v kulturno skupino Kalenderberg, ki ji avtor na južnem Moravskem pripisuje tudi skupino Mikalov z amforo, izšlo iz lužiške, z visokim vratom kot tipološko značilnostjo. Kulturi gomil pripada v tem obdobju skupina Horákov, ki jo pisec tudi najobširneje obravnava. V njenih gomilah so bile odkrite lesene celice z različnimi pokopi, od katerih pripadajo žarni revnejšim slojem. Tipično keramiko te skupine tvorijo: amforast vrč, brezročajna amfora, nizke posode z valjastim vratom, skledaste amfore itd. Med kovinskim gradivom je čest nakit, redko pa orožje. Kronološko sega ta kultura od konca Velatiške skupine (Ha B) do viška v Ha C, medtem ko v Ha D in La A grobišča izginjajo, selišča pa imajo keramiko latenskega okusa, dokler v srednjem latenu ne izginejo pod močnimi keltskimi vplivi.

L. Horáková-Jansová: Grafita latenska keramika na Češkem in Moravskem. Razprava na monografski način obravnava po vsem videzu celotne doslej znane najdbe grafitne latenske keramike po njenem kronološkem zaporedju. Pojavila se je že v zgodnjem latenu in kaže deloma hallstattsko poreklo, deloma pa je bila najdena tudi skupno s kasnohallstattsko keramiko. Sem prišteva avtorica tudi bogato okrašene grafitne situle, izdelane po južnih kovinskih vzorih. V starejšem in mlajšem latenu je znana tudi keramika z gostorisnim okrasom in keramika z žigosano ornamentiko. Kasnolatenska grafitna keramika je deloma domačega porekla, deloma pa pripada tistim posodam uniformiranih oblik (odebeljen rob, gostoris, znak odtisa petelinove noge), ki so sicer redkejše, a enotne obrtne izdelave in razširjene na Češkem, v Avstriji, severni Sloveniji in južni Nemčiji. Znaki verjetno označujejo delavnico, iz katere so se posode razširjale po poteh solne trgovine. Značilnejši mesti najdb te keramike sta na Češkem keltski oppidi Stradonice in Staré Hradisko, kjer srednjelatenske fibule tudi označujejo dobo začetka teh posod. Uniformnost oblik v kasnem latenu pripisuje avtorica večjim delavnicam z obsežnejšim tržiščem. Teritorialno tvori ta keramika dvoje skupin: zahodno z znaki na dnu in vzhodno z izrazitejšimi profili robov. Obe sta se ohranili še v rani rimski dobi.

K. Šneidrová: Latenskodobna naselbina pri Tuchlovicah v Novostrašeckem. Poročilo o zaščitnih izkopavanjih, ki so dala ostanke dveh stavb na kolih, treh lahko vglobljenih pravokotnih javk in različnih jam. Iz poslednjih dveh objektov izvira večina srednjelatenske keramike, medtem ko kaže del črepinj v objektih na kolih še hallstattsko poreklo.

J. Eisner: Začetki češkega nakita. Pisec poudarja pomen Moravske v 9. stoletju za domače izdelovanje nakita in označuje kot pomembno obrtno središče znano najdišče Staré město na Moravi. Pri razčlenjevanju porekla in vplivov domačega nakita navaja podonavske izdelke rimskega, bizantinskega in nomadskega izvora (različni tipi uhanov itd.), z zahoda dospele izdelke, posebej pa od

bizantinskih zlatarjev sprejete elemente (fino okraševanje, okrasni gumbi, uhani z grozdom in košarico). V izdelovanju nakita je Moravska v 9. stoletju prednjačila ostalim slovanskim deželam. Obseg njene trgovske zamenjave je segal v Šlezijo in na Češko, a tudi slovaški izdelki so bili odvisni od Staréga mesta. Področje razširjenosti tega nakita se loči od zahodnih nemških in južnih karantanskih (kötlaških) izdelkov, po avtorjevem mnenju pa je morebiti prispeval tudi k nastanku belobrdskega nakita (uliti uhani z grozdom, polmesečni uhani z verižicami itd.). Najmočnejši je bil vpliv na Češko, koder se pojavljajo tudi bogati izdelki, pripadajoči višjim slojem, a tudi ceneni predmeti, kar pisec podrobneje našteva po najdiščih. Na koncu razčlenjuje delež Češke in Moravske pri širjenju obsenčnikov s S-pentljo in podaja tezo, da tvorijo obročki z dvojno pentljo v kesztheljski kulturi prvi člen, ki se je razširil na Moravsko. Tam so izdelovali tudi obročke z enojno pentljo kot najstarejši slovanski tip. Oboje se je razširilo na Češko, kjer se je v sredini X. stoletja pojavila množična proizvodnja poslednjega tipa.

B. Novotný: Knežji grob iz ranorimske dobe v Pragi-Bubenču. Razprava obsega poročilo o naključni najdbi skeletnega groba s kamnitno celico in nekaj starejših skeletnih najdb iz istega kraja. V celici glavnega groba so poleg skeleta bile bronzaste posode (skleda, ročka, skodela in zajemalka), fibule, pasni okovi itd. Pisec se podrobneje bavi s tehnološkimi in tipološkimi značilnostmi posod kot uvoznih predmetov. Fibule pripisuje najzgodnejšim rimskodobnim oblikam na Češkem. Med ostalimi predmeti pripadajo ostroge k običajnim tipom s ščitnimi krilci. K. Komárek dodaja razpravi izvide kemične analize o sestavi kovinskih posod.

V. Hrubý: Temelji cerkve na staroslovanskem grobišču »na Valách« v Starém městu. Obsežnejša izkopavanja v povojnih letih so na tem mestu odkrila ca. 1000 grobov iz 9.—10. stoletja in temelje cerkve, skoro kvadratne stavbe $7,25 \times 8,5$ m s prizidano apsidno. Avtor poroča o vrsti gradbenih detajlov iz kamna zidanih temeljev, medtem ko kažejo odtisi lesa v malti, da je bila stavba lesena. Pri datiranju objekta spričo pomanjkanja zadostnih podatkov uporablja primerjave z grobiščem okrog cerkve. Tako štirje grobovi pod temelji, pripadajoči drugi polovici 9. stoletja in bližnji grobovi z malto v zasipu iz istega časa omejujejo starost cerkve na tretjo četrtino 9. stoletja, ko je bila zgrajena in konec tega stoletja, ko je bilo že porušena. Njen obstoj spada torej v čas intenzivnega pokristjanjevanja v Velikomoravski državi, medtem ko za njeno kratko trajanje pisec ne najde pojasnil.

J. Poulik: Najdba cerkve iz časa Velikomoravske države v »Špitálkah« v starém městu. Pisec poroča o zaščitnih izkopavanjih 2 km od gornjega najdišča, kjer so bili prav tako odkriti ostanki cerkve s staroslovanskimi grobovi. Deloma uničen tloris kaže podolgovato ladjo $5,8 \times 7$ m velikosti, ki je imela na vzhodni strani prizidano apsidno, na drugi strani pa 5,8 m veliko kvadratno predverje. Gradbeni detajli govore za to, da je bila konstrukcija stavbe deloma lesena. Po arheoloških najdbah iz grobov sklepa pisec, da je bila cerkev zgrajena po prihodu Cirila in Metoda na Moravsko, torej pred koncem 9. stoletja. Njena naloga naj bi bila utrditi politično neodvisnost države tudi z verske plati. Poreklo tipa obeh cerkv v Starém mestu išče pisec na področju vzhodnega Norika in Panonije kot dediščino od Slovanov prevzete antične civilizacije, vendar pa ugotavlja v njih že lastne slovanske koncepcije.

K obema poslednjima razpravama objavlja J. Böhm protokole komisij specialistov in historikov o nadzoru nad deli in problemi obeh cerkv, o katerih doslej še ni prišlo do enotnih mnenj.

Pričujoči letnik je tiskan na izvrstnem papirju z izredno uspelimi fotosnetki. Razpravam so priključeni vselej ruski in večinoma nemški povzetki.

Stanko Pahič

PUBLIKACIJE ARHEOLOŠKE VSEBINE, KI JIH JE IZDALA SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI

- Josip Korošec: Poročilo o izkopavanju na Ptujskem gradu leta 1946. Ljubljana 1947. 62 str. + XVII tab. 8°.
- Josip Korošec: Slovansko svetišče na Ptujskem gradu. Ljubljana 1948. 76 str. + III tab. + 32 slik + 18 skic. 8°.
- Josip Korošec: Staroslovansko grobišče na Ptujskem gradu. Ljubljana 1950. 368 str. + LXXXIX tab. + 1 pril. 8°.
- Jože Kastelic-Božo Škerlj: Slovanska nekropola na Bledu. Arheološko in antropološko poročilo za leto 1948. Ljubljana 1950. 103 str. + 21 slik + X tab. + 1 pril. 8°.
- Arheološka poročila. Poročilo o izkopavanju v Ljubljani, Novem mestu in na Panorami v Ptuju. Ljubljana 1950. 112 str. + XXXIX tab. + 3 pril. 8°.
- Josip Klemenc: Ptujski grad v kasni antiki. Ljubljana 1950. 100 str. + XLVIII tab. + 2 pril. 8°.
- Franjo Ivaniček: Staroslavenska nekropola u Ptuju. Rezultati antropoloških istraživanja. Ljubljana 1951. 234 str. 4°.
- Josip Korošec: Predzgodovinska naselbina na Ptujskem gradu. Ljubljana 1951. 273 str. + LV tab. + 6 pril. 8°.
- Srečko Brodar: Otoška jama, paleolitska postaja. Ljubljana 1951. 40 str. + IX tab. 8°.
- Srečko Brodar: Paleolitski sledovi v Postojnski jami. Ljubljana 1951. 42 str. + I tab. 8°.
- Razprave III. Ljubljana 1953. 335 str. + 69 tab. + 21 pril. 8°.
- France Starè: Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani. Ljubljana 1954. 135 str. + LXXXV tab. + 2 pril. + 2 zvd. 8°.
- Josip Korošec: Arheološke ostaline v Predjami (Razprave IV/1). Ljubljana 1956. 64 str. + XLIX tab. + 1 pril. 8°.
- Arheološki vestnik II/1—2. Ljubljana 1951. 277 str. 8°.
- Arheološki vestnik III/1—2. Ljubljana 1952. 358 str. 8°.
- Arheološki vestnik IV/1—2. Ljubljana 1953. 365 str. 8°.
- Arheološki vestnik V/1—2. Ljubljana 1954. 425 str. 8°.
- Arheološki vestnik VI/1—2. Ljubljana 1955. 382 str. 8°.

*Naslov za zamenjavo: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Biblioteka.
Poštni predal 323, Ljubljana, Jugoslavija.*

l.t., 28.1.57.

ARCHAEOLOGICAL PUBLICATIONS EDITED
BY THE SLOVENE ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

Josip Korošec: Report on Archaeological Excavation on the Castle-hill of Ptuj in 1946. Ljubljana 1947. 62 pp. + XVII tables. 8°.

Josip Korošec: The Old Slav Sanctuary on the Castle-hill of Ptuj. Ljubljana 1948. 76 pp. + III tables + 32 phot. + 18 drawings. 8°.

Josip Korošec: The Old Slav Burial Place on the Castle-hill of Ptuj. Ljubljana 1950. 368 pp. + LXXXIX tables + 1 app. 8°.

Jože Kastelic-Božo Škerlj: The Slav Necropolis at Bled. Archaeological and Anthropological Report for 1948. Ljubljana 1950. 103 pp. + 21 drawings + X tables + 1 app. 8°.

Archaeological Reports. Reports on Excavations in Ljubljana, at Novo mesto and, on the Panorama of Ptuj. Ljubljana 1950. 112 pp. + XXXIX tables + 3 app. 8°.

Josip Klemenc: Le château de Ptuj à l'époque de la décadence romaine. Ljubljana 1950. 100 pp. + XLVIII tables + 2 app. 8°.

Franjo Ivaniček: Ancient Slav Necropolis at Ptuj. Results of Anthropological Researches. Ljubljana 1951. 234 pp. 4°.

Josip Korošec: A Prehistoric Settlement on the Castle-hill of Ptuj. Ljubljana 1951. 273 pp. + LV tables + 6 maps. 8°.

Srečko Brodar: The Otoška Cave — a Paleolithic Station. Ljubljana 1951. 40 pp. + IX tables. 8°.

Srečko Brodar: On Paleolithic Traces in the Postojna Cavern. Ljubljana 1951. 42 pp. + I tab. 8°.

Dissertationes III. Ljubljana 1953. 335 pp. + 69 tables + 21 maps. 8°.

France Starè: Illirische Funde aus der Eisenzeit in Ljubljana. Ljubljana 1954. 135 pp. + LXXXV tables + 2 app. + 2 maps. 8°.

Josip Korošec: The Archaeological Remains at Predjama (Dissertationes IV/1). Ljubljana 1956. 64 pp. + XLIX tables + 1 map. 8°.

Acta Archaeologica II/1—2. Ljubljana 1951. 277 pp. 8°.

Acta Archaeologica III/1—2. Ljubljana 1952. 358 pp. 8°.

Acta Archaeologica IV/1—2. Ljubljana 1953. 365 pp. 8°.

Acta Archaeologica V/1—2. Ljubljana 1954. 425 pp. 8°.

Acta Archaeologica VI/1—2. Ljubljana 1955. 382 pp. 8°.

Address for exchange of publications: The Library of the Slovene Academy of Sciences and Arts. Post office box 323, Ljubljana, Yugoslavia.